ਅਕਾਲੀ ਦਲ
ਸੱਚਾ ਸੌਦਾ ਬਾਰ

ਸੰਪਾਦਕ : ਡਾਕਟਰ ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬਾਜਵਾ

ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਰੀਸਰਚ ਬੋਰਡ
(ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ)
ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ

ਸੰਪਾਦਕੀ

ਸਿੱਖ ਤਵਾਰੀਖ਼ ਵਿੱਚ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੁਧਾਰ ਲਹਿਰ ਦੀ ਇਕ ਵਿਲੱਖਣ ਜਗ੍ਹਾ ਹੈ । 1920 ਤੋਂ 25 ਤੱਕ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਮਹੰਤਾਂ ਤੋਂ ਆਜਾਦ ਕਰਵਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਜਦੋਂ ਜਹਿਦ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਅਖ਼ੀਰ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦਾ ਇਤਜ਼ਾਮ ਨੂੰ ਪੰਥ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ । ਭਾਵੇ ਇਹ ਲਹਿਰ 1920 ਦੀਆਂ ਗਰਮੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ਸੀ ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਆਗਾਜ਼ 1914 ਵਿੱਚ ਹੀ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ । ਮਾਝਾ, ਮਾਲਵਾ ਅਤੇ ਦੁਆਬਾ ਵਿੱਚ ਖਾਸ ਕਰ ਕੇ ਇਹ ਸਮੁੱਚੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਹੀ ਆਮ ਕਰ ਕੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਸਿੱਖ ਆਗੂਆਂ ਅੱਡਰੀਆਂ-ਅੱਡਰੀਆਂ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਬਣਾ ਕੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਸੁਧਾਰ ਵਾਸਤੇ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਜਮਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਸੱਚਾ ਸੌਦਾਬਾਰ (ਖਰਾ ਸੌਦਾ ਬਾਰ) ਦਾ ਅਹਿਮ ਰੋਲ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਾਬਾ ਦੀ ਬੇਰ ਸਿਆਲਕੋਟ, ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ, ਪੰਜਾ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪੰਥਕ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਣ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਜਥੇ ਨੇ ਬੜਾ ਅਹਿਮ ਰੋਲ ਅਦਾ ਕੀਤਾ ਸੀ । ਇਸ ਦੇ ਆਗੂ ਜਥੇਦਾਰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਝੱਬਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਆਗੂ ਅਤੇ ਵਰਕਰ ਸੀਸ ਤਲੀ ਤੇ ਰੱਖ ਕੇ ਇਸ ਜਦੋਜਹਿਦ ਵਿੱਚ ਮੂਹਰਲੀ ਕਤਾਰ ਵਿੱਚ ਹੋ ਕੇ ਲੜਦੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਕਈ ਕਈ ਸਾਲ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਕੱਟੀਆਂ, ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਕੁਰਕ ਕਰਵਾਈਆਂ ਅਤੇ ਜੇਲ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਤਸੀਹੇ ਵੀ ਸਹੇ ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੁਧਾਰ ਲਹਿਰ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਅਹਿਮ ਰੋਲ ਅਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੀ ਕਤਾਰ ਵਿੱਚ ਜ: ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਝੱਬਰ, ਮਾਸਟਰ ਮੋਤਾ ਸਿੰਘ, ਮਾਸਟਰ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰੀ, ਜ: ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਭੁੱਚਰ, ਜ: ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਧਾਰੋਵਾਲੀ, ਬਾਬਾ ਖੜਕ ਸਿੰਘ, ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ, ਸਰਦਾਰ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਸਮੁੰਦਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਿਜੀ ਤੌਰ ਤੇ ਵੀ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਜਥਿਆਂ ਨੇ ਵੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੁਧਾਰ ਲਹਿਰ'ਚ ਵੱਡੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਸੀ ।

"ਸਿੱਖ ਗੁਰਧਾਰਾ ਦੀ ਸੇਵਾ-ਸੰਭਾਲ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਦੀ ਝੋਲੀ ਵਿੱਚ ਪਈ ਸੀ । 6 ਅਗਸਤ 1604 ਦੇ ਦਿਨ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਨੂੰ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਅਸਥਾਨ ਦੀ ਸੇਵਾ-ਸੰਭਾਲ ਵੀ ਬਖ਼ਸ਼ੀ ਗਈ । ਜਦੋਂ 31 ਦਸੰਬਰ 1612 ਦੇ ਦਿਨ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਿਹਿਬ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ ਦਿੱਲੀ ਵੱਲ ਜਾਣ ਲੱਗੇ ਸਨ ਤਾਂ ਆਪ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੇਵਾ-ਸੰਭਾਲ ਬਾਬਾ ਬੁੱਢਾ ਜੀ ਅਤੇ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੇਵਾ-ਸੰਭਾਲ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਗਏ ਸਨ । ਇੰਵ ਹੀ ਲਾਹੌਰ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਧਰਮਸਾਲਾ ਦੀ ਸੇਵਾ-ਸੰਭਾਲ ਨਾਨੋਕੇ ਦੇ ਭਾਈ ਲੰਗਾਹ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀ ਗਈ । ਅਪਰੈਲ 1698 ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੇਵਾ-ਸੰਭਾਲ ਵਾਸਤੇ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਤਾਨਾਇਤ ਕੀਤਾ । ਆਪ ਦੇ ਨਾਲ ਭਾਈ ਭੂਪਤ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਗੁਲਜਾਰ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਕੋਇਰ ਸਿੰਘ ਚੰਦਰਾ, ਭਾਈ ਦਾਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਭਾਈ ਕੀਰਤ ਸਿੰਘ ਭੇਜੇ । 56 ਦਸੰਬਰ 1705 ਦੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਛੱਡਿਆ ਤਾਂ ਆਪ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੇਵਾ-ਸੰਭਾਲ ਭਾਈ ਗੁਰਬਖ਼ਸ਼

ਦਾਸ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਗਏ ਸਨ। ਇੰਞ ਹੀ ਅਬਚਲ ਨਗਰ (ਹਜ਼ੂਰ ਸਾਹਿਬ) ਦੇ ਅਸਥਾਨਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ-ਸੰਭਾਲ ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਮਿਸਲਾਂ ਵੇਲੇ ਵੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਸ਼ਹੀਦ ਜਥੇਦਾਰ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਤਲਵੰਡੀ ਸਾਬੋ ਦੀ ਸੇਵਾ ਬਾਬੀ ਦੀਪ ਸਿੰਘ ਕੋਲ ਸੀ। ਅਠਾਰ੍ਹਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿੱਚ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ-ਸੰਭਾਲ ਬੁੱਢਾ ਦਲ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਸ ਦਲ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਮਿਸਲ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਨੇ ਖਾਸ ਤੌਰ ਤੇ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਕੀਤੀ। ਕੁਝ ਵਕਤ, ਜਦੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਪਨਾਹਗਾਹਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣਾ ਪਿਆ, ਇਹ ਸੇਵਾ ਉਦਾਸੀ ਗੋਪਾਲ ਦਾਸ ਨੇ ਵੀ ਕੀਤੀ। ਜਦੋਂ ਚੜ੍ਹਾਵਾ ਵਧ ਗਿਆ ਤਾਂ ਗੋਪਾਲ ਦਾਸ ਲਾਲਚੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸ ਦੀ ਕਰੱਪਸ਼ਨ ਨੂੰ ਠੱਲ ਪਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਚੰਚਲ ਸਿੰਘ, ਤੇ ਮਗਰੋਂ ਆਤਮਾ ਸਿੰਘ, ਨੇ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲੀ। ਇਸ ਮਗਰੋਂ ਬਾਬਾ ਨੈਣਾ ਸਿੰਘ ਅਕਾਲੀ ਤੇ ਫੇਰ ਅਕਾਲੀ ਫੂਲਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਲਈ। ਅਕਾਲੀ ਫੂਲਾ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਮਹੰਤਾਂ ਦੀ ਵਾਰੀ ਆ ਗਈ ਜੋ 1920 ਵਿੱਚ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਨੂੰ ਖ਼ਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਸੰਭਾਲਿਆ।"

੧੮੩੯ ਵਿੱਚ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਟੁਰ ਗਿਆ। ਅਕਾਲੀ ਫੂਲਾ ਸਿੰਘ ਪਹਿਲੋਂ ਹੀ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਸਹੀ ਮਾਅਨਿਆਂ ਵਿੱਚ ਡੋਗਰੇ ਅਤੇ ਭਈਏ ਹੀ ਚਲਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਹੋਰ ਵੱਡੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਮਹੰਤਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਲੈ ਲਿਆ। ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਗਲਤ ਰਵਾਇਤਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈਆਂ (ਅੱਜ ਜਿੰਨੀਆਂ ਵੀ ਗਲਤ ਰਵਾਇਤਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਸਾਰੀਆਂ ਡੋਗਰਿਆਂ ਦੀ ਸਾਜਿਸ਼ ਹੇਠ ਮਹੰਤਾ ਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀਆਂ ਸਨ।)

੧੮49 ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦਾ ਕਰਜ਼ਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਡੋਗਰਿਆਂ ਦੀ ਤਾਕਤ ਹੁਣ ਖ਼ਤਮ ਹੋ ਗਈ। ਗੁਰਦੁਆਰਿਆ ਤੇ ਕਾਬਜ਼ ਮਹੰਤ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦਾ ਚੜ੍ਹਾਵਾ ਆਪਣੀ ਨਿੱਜੀ ਜਾਗੀਰ ਦੀ ਆਮਦਨੀ ਵਾਂਗ ਵਰਤਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਕਈ ਜਗਹ ਪੈਸੇ ਦੀ ਵੰਡ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਦੇ ਸਵਾਲ ਤੇ ਝਗੜੇ ਵੀ ਹੋਏ।

੧੮59 ਵਿੱਚ ਰਾਜਾ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਮਿਸਟਰ ਕਪੂਰ (ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ) ਅਤੇ ਜੋਧ ਸਿੰਘ ਸਰਬਰਾਹ ਨੇ ਇਕ ਮੀਟਿੰਗ (5 ਤੋਂ 12 ਸਤੰਬਰ ੧੮5੯) ਕਰ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਅਤੇ ਤਰਨਤਾਰਨ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਬਾਰੇ ਜ਼ਾਬਤਾ ਅਤੇ ਮਰਿਯਾਦਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਖਰੜੇ ਤੇ ਸਿੱਖ ਆਗੂਆਂ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਰਬਰਾਹ, ਗ੍ਰੰਥੀਆਂ ਅਤੇ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦਸਤਖ਼ਤ ਕੀਤੇ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਤੇ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਅਤੇ ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਈ ਗਈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਸਨ : ਰਾਜਾ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ, ਸ਼ਮਸੇਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧਾਂਵਾਲੀਆ, ਰਾਜਾ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਮਜੀਠੀਆ, ਭਗਵਾਨ ਸਿੰਘ, ਗਿਆਨੀ ਪਰਦੁਮਨ ਸਿੰਘ, ਗੁਲਾਬ ਸਿੰਘ ਭਾਗੋਵਾਲੀਆ, ਜੈਮਲ ਸਿੰਘ ਖੰਡਾ, ਸਰਦੂਲ ਸਿੰਘ, ਰਾਏ ਮੂਲ ਸਿੰਘ, ਰਾਜਾ ਸਿੰਘ ਮਾਨ। ਇਹ ਕਮੇਟੀ ਕੁਝ ਚਿਰ ਕਾਇਮ ਰਹੀ। ਮਗਰੋਂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਦੀ ਜਗਹ ਇਕ ਹੋਰ ਕਮੇਟੀ ਬਣ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਮੈਂਬਰ ਸਨ : ਰਾਜਾ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ, ਰਾਜਾ ਹਰਬੰਸ

ਸਿੰਘ, ਠਾਕਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧਾਵਾਲੀਆ, ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਟਾਰੀ ਵਾਲਾ, ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਚਾਹਲ, ਰਾਏ ਕਲਿਆਣ ਸਿੰਘ, ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਭਦੌੜ, ਜਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀਂਦ ।
ਕੁਝ ਸਾਲ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਲਦਾ ਰਿਹਾ ਪਰ ਸਰਬਰਾਹ, ਗ੍ਰੰਥੀ ਤੇ ਪੁਜਾਰੀ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਚਲਾਂਦੇ ਰਹੇ । ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਝਗੜਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਬਣਾਈ ਕਮੇਟੀ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਕਰਦੇ । ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਮੇ ਟੀ ਦੀ ਕੋਈ ਪੁੱਛ ਪੜਤਾਲ ਨਹੀਂ ਸੀ । ਸੰਨ ੧੮੮੧ ਵਿੱਚ ਇਹ ਕਮੇਟੀ ਵੀ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ । ਹੁਣ ਸਰਬਰਾਹ ਸਿੱਧਾ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਸੀ । ਉਸ ਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਪ੍ਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਸੀ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਲਹਿਰ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ ਸਿੱਖ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚ ਕਰ ਕੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦਾ ਇਤਜ਼ਾਮ ਠੀਕ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਆਖਿਆ । ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੈਫਟੀ ਨੈਂਟ ਗਵਰਨਰ ਨੂੰ ਕੁਝ ਸਿੱਖ ਰਾਜੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਿੱਖ ਆਗੂ ਵੀ ਮਿਲੇ । ਗੱਲ ਭਾਰਤ ਦੇ ਵਾਇਸਰਾਏ ਲਾਰਡ ਰਿਪਨ ਤੱਕ ਵੀ ਪਹੁੰਚੀ । ਇਸ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੇਫਟੀਨੈਂਟ ਗਵਰਨਰ ਆਰ ਈ ਈਗਰਟਨ ਨੇ ਵਾਇਸਰਾਏ ਨੂੰ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖ ਕੇ ਖਰਬਦਾਰ ਕੀਤਾ :

I1 think it would be politically dangerous to allow the management of the Sikh shrines to fall into the hands of a Committee emancipated from government control and 1 trust your Excellency will assist to pass such orders in the case as will enable to continue the system which has worked out successfully for more than …, years3" R.E. Egerton 8-11-1881.

(ਮੇਰਾ ਖ਼ਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਇਕ ਅਜਿਹੀ ਕਮੇਟੀ, ਜੋ ਸਰਕਾਰੀ ਕੰਟਰੋਲ ਤੋਂ ਅਜ਼ਾਦ ਹੋਵੇ, ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਦੇਣਾ, ਸਿਆਸੀ ਪੱਖ ਤੋਂ ਖਤਰਨਾਕ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਮੈਂ ਉਮੀਦ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਜਨਾਬ ਅਜਿਹੇ ਹੁਕਮ ਜਾਰੀ ਕਰਵਾਉਣ ਵਿਚ ਮਦਦਗਾਰ ਹੋਣਗੇ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਪਿਛਲੇ 30 ਸਾਲ ਤੋਂ ਕਾਮਯਾਬੀ ਨਾਲ ਚਲਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਜਾਰੀ ਰਹੇਗਾ ।)

ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਇਹ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਚਲਾ ਜਾਵੇ । ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਇੰਤਜਾਮ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਕਮੇਟੀ ਬਣਨ ਨਾਲ, ਸਿੱਖਾਂ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਪਲੇਟਫਾਰਮ, ਇਕ ਜਮਾਤ, ਇਕ ਇਤਹਾਦ ਅਤੇ ਇਕ ਤਾਕਤ ਬਣ ਜਾਣੀ ਸੀ । (ਜਿਵੇਂ ਅੱਜ ਬਣ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ) । ਸ਼ੋਮ੍ਰਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਅੱਜ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵਿਚ ਇਕ ਪੂਰੀ ਹਕੂਮਤ ਹੈ (ਛਵ੍ਵਕ ਮਜਵੀਜਅ਼ ਛਵ੍ਵਕ)। ਇਸ ਦਾ ਹਊਆ 1818 ਤੇ 1920-25 ਵਿਚ ਵੀ ਓਨਾਂ ਹੀ ਸੀ, ਜਿੰਨਾ ਕਿ

1999 ਵਿਚ ਹੈ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਦੇ ਝਗੜੇ ਵਿਚ ਇਕ ਮੁਕੱਦਮਾ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਚਲਾ ਗਿਆ । 1886 ਵਿਚ ਮੁਕਦਮਾ ਨੰਬਰ 807, ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ਬਨਾਮ ਭਗਤ ਸਿੰਘ, ਵਿਚ ਦੀਵਾਨੀ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ 35 ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਉਮਰ ਦਾ, ਸਿਰਫ ਰਹਿਤਧਾਰੀ , ਸਿੱਖ ਹੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਗ੍ਰੰਥੀ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਕੋਈ ਵੱਡਾ ਫਰਕ ਤਾ ਨਾ ਪਿਆ ਪਰ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਬਣਨ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦਾ ਦਖ਼ਲ ਕੁਝ ਘਟ ਗਿਆ ।

ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਲਹਿਰ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ । ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਲਹਿਰ ਨੇ ਸਕੂਲ ਖੋਲ੍ਹਣ, ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਕਲਚਰ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਣ ਵਲ ਵਧੇਰੇ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਾ ਤਾਂ ਸਿੱਖ ਸਿਆਸਤ ਵਿਚ ਕੋਈ ਰੋਲ ਅਦਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਦਾ ਖਿਆਲ ਕੀਤਾ । ਮਹੰਤ, ਪੁਜਾਰੀ ਤੇ ਸਰਬਰਾਹ ਦਿਨੋ ਦਿਨ ਆਪ-ਹੁਦਰੇ ਹੁੰਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਅ-ਸਿੱਖ ਮਰਿਆਦਾ ਲਾਗੂ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ । ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ ਸੀ ਕਿ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿਚ ਮਿਲਾਵਟ ਵਧੇ, ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਘਟੇ, ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਖ਼ਰਾਬ ਹੋਵੇ । ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਈਸਾਈ ਮਿਸ਼ਨਰੀਆਂ ਦੇ ਫ਼ਾਇਦੇ ਵਿਚ ਸੀ ।

ਇਸ ਮਾਹੌਲ ਵਿਚ 5 ਮਾਰਚ 1892 ਦੇ ਦਿਨ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੀ ਨੀਂਹ ਰੱਖੀ ਗਈ। ਇਸ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਇਲਮ ਪੱਖੋ ਭਰਪੂਰ ਕੀਤਾ । ਇਸ ਕਾਲਜ ਦੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਤੇ ਸਟੂਡੈਂਟਸ ਨੇ ਅੱਗੋਂ ਜਾ ਕੇ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਵਿਚ ਅਹਿਮ ਰੋਲ ਅਦਾ ਕੀਤਾ ।

ਇਨ੍ਹੀਂ ਦਿਨੀ ਪੰਚ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ, ਭਸੌੜ ਵੀ ਆਪਣਾ ਰੋਲ ਅਦਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ । 30 ਅਕਤੂਬਰ 1902 ਦੇ ਦਿਨ ਚੀਫ਼ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਬਣ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਲਹਿਰ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਾਰਮ ਅਪਣਾਈ ਰੱਖਿਆ । ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ''ਸਿੱਖ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨਲ'' ਲੜੀ ਵੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੱਕਾਂ ਬਾਰੇ ਖ਼ਬਰਦਾਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਇਕ ਲੜੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰੋਣ ਵਿਚ ਕੁਝ ਰੋਲ ਅਦਾ ਕਰਦੀ ਰਹੀ । ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਹਰ ਪਾਸੇ ਸਕੂਲ ਖੁਲ੍ਹਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ। ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਸਕੂਲਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖ ਆਗੂਆਂ ਦੀ ਇਕ ਵੱਡੀ ਕਤਾਰ ਖੜੀ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਮੁਖ ਸਨ : ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ , ਮਾਸਟਰ ਮੋਤਾ ਸਿੰਘ , ਮਾਸਟਰ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਪ੍ਰੋ: ਜੋਧ ਸਿੰਘ, ਬਾਵਾ ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ, ਪ੍ਰੋ: ਨਿੰਰਜਨ ਸਿੰਘ, ਹੈਡ ਮਾਸਟਰ ਮਹਿਤਾਬ ਸਿੰਘ, ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਕੌਮੀ, ਅਕਾਲੀ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ, ਗਿਆਨੀ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ, ਗਿਆਨੀ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਦਰਦ, ਸਰਦੂਲ ਸਿੰਘ ਕਵੀਸ਼ਰ ਤੇ ਹੋਰ ਕਈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਦਾਰਿਆਂ ਦੇ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਸਿੱਖ ਇਸ ਮਾਹੌਲ ਵਿਚ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ 'ਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋਏ,

ਜਿਵੇ ਸ੍ਰ: ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰੀ, ਸ੍ਰ: ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਸਮੁੰਦਰੀ, ਜ: ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਝੱਬਰ, ਸ੍ਰ: ਦਾਨ ਸਿੰਘ ਵਿਛੋਆ, ਸ੍ਹ ਸਰਮੁਖ ਸਿੰਘ, ਸ੍ਹ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ (ਝਬਾਲ ਭਰਾ), ਸ੍ਹ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਅਟਾਰੀ, ਸ੍ਹ ਅਮਰ ਸਿੰਘ (ਸ਼ੇਰੇ-ਪੰਜਾਬ) ਵਗੈਰਾ ।

8 ਅਪ੍ਰੈਲ 1907 ਦੇ ਦਿਨ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਲਾਹੌਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ੈਸ਼ਨ6(ਤੋਂ 8 ਅਪ੍ਰੈਲ) ਵਿਚ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਕਿ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਨਾਮਜ਼ਦ ਸਰਬਰਾਹ ਹਟਾ ਕੇ, ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਵਾਸਤੇ ਸਿੱਖ ਮੁਖੀਆਂ ਦੀ ਇਕ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਈ ਜਾਏ । 9-10 ਅਪ੍ਰੈਲ 1907 ਦੇ ਇਕੱਠ ਵਿਚ ਵੀ ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਤੇ ਹੋਰ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਹਾਲਤ 'ਤੇ ਫ਼ਿਕਰ ਦਾ ਇਜ਼ਹਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ।

1912 ਵਿਚ ਜ: ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਝੱਬਰ ਨੇ ''ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਖਰਾ ਸੌਦਾ ਬਾਰ'' ਨਾਂ ਦੀ ਜਥੇਬੰਦੀ ਬਣਾ ਕੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੁਧਾਰ ਦਾ ਮੁੱਢਲਾ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ । ਮਗਰੋਂ ਇਸ ਦਾ ਨਾਂ ''ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਖਰਾ ਸੌਦਾ ਬਾਰ'' ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ । 1914 ਵਿਚ ਭਾਈ ਮਹਿਤਾਬ ਸਿੰਘ ਬੀਰ ਨੇ ''ਖਾਲਸਾ ਬਿਰਾਦਰੀ'' ਜਥਾ ਬਣਾ ਕੇ ਸੇਵਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ । ਹਥਲੀ ਕਿਤਾਬ ਇਸ ਜਥੇਬੰਦੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦਾਹ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਡਾ: ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦਿਲਗੀਰ ਲਿਖਦੇ ਹਨ : 1920 ਦੀਆਂ ਗਰਮੀਆਂ ਵਿਚ ਸੰਜੀਦਾ ਸਿੱਖ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੀ ਲਹਿਰ ਚਲਾਈ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਧਾਰਮਿਕ ਅਤੇ ਸਿਆਸੀ ਹਾਲਤ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵੀ ਕੀਤੀਆਂ। ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਦਾ ਚਰਚਾ ਵੀ ਚਲਿਆ । ਲੋਕ ਹੁਣ ਟੋਲੀਆਂ ਬਣਾ ਕੇ ਪਿੰਡਾਂ ਤੋਂ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵੱਲ ਨਿਕਲਣ ਲੱਗੇ। ਖੁਲ੍ਹਾ ਦਾਹੜਾ, ਹੱਥ ਵਿਚ ਕਿਰਪਾਨ, ਹਰ ਸੰਜੀਦਾ ਸਿੱਖ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਗਈ।

1 ਮਈ 1920 ਦੇ ਦਿਨ ਮਾਸਟਰ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਸਰਦਾਰ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰੀ, ਸਰਦੂਲ ਸਿੰਘ ਕਵੀਸ਼ਰ, ਗਿ: ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਦਰਦ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀ ਲਾਹੌਰ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ 'ਅਕਾਲੀ' ਅਖ਼ਬਾਰ ਕੱਢਣ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕੀਤਾ । 21 ਮਈ 1920 ਦੇ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾ ਪਰਚਾ ਛਪਿਆ । ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਤੋਂ ਹੀ ਅਕਾਲੀ ਅਖ਼ਬਾਰ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਵਿਚ ਹਰਦਿਲ-ਅਜ਼ੀਜ਼ ਹੋ ਗਿਆ। 'ਅਕਾਲੀ' ਅਖ਼ਬਾਰ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਫ਼ਾਇਦਾ ਇਹ ਪਹੁੰਚਾਇਆਕਿ ਦੂਰ-ਦੁਰਾਡੇ ਬੈਠੇ, ਇਕੱਲੇ-ਇਕੱਲੇ ਸਿੱਖ ਆਗੂ ਅਤੇ ਵਰਕਰ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਜੁੜ ਗਏ ।

'ਅਕਾਲੀ' ਅਖ਼ਬਾਰ ਨੇ ਮਾਅਰਕੇ ਦਾ ਰੋਲ ਅਦਾ ਕੀਤਾ । ਹਰ ਪਾਸੇ 'ਅਕਾਲੀ' 'ਅਕਾਲੀ' ਅਤੇ 'ਅਕਾਲ', 'ਅਕਾਲ' ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਈ। ਅਕਾਲੀ ਅਖ਼ਬਾਰ ਨਾਲ ਸੈਂਕੜੇ, ਤੇ ਫਿਰ ਹਜ਼ਾਰਾਂ, ਸਿੱਖ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਜੁੜ

ਗਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਅਚਾਨਕ 'ਅਕਾਲੀ' ਆਖਿਆ ਜਾਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਰਕਰਾਂ ਦੀ ਪੰਥ ਵਿਚ ਲਾਸਾਨੀ ਥਾਂ ਬਣ ਗਈ। ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ, ਹਰ ਪਾਸੇ, ਨੀਲੀਆਂ ਪੱਗਾਂ ਤੇ ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਵਾਲੇ ਆਕਲੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਸਾਰਾ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਖੇ 'ਤੇ ਫੁਲ ਚੜ੍ਹਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਸਮੁੱਚਾ 'ਸਿੱਖ ਹੋਮਲੈਂਡ' ਹੁਣ 'ਅਕਾਲੀ' ਬਣਦਾ ਜਾਪਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਇਸ ਮਾਹੌਲ ਵਿਚ ਇਕ ਅਣ-ਐਲਾਨੀ 'ਅਕਾਲੀ' ਲਹਿਰ ਚਲ ਪਈ। ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਇਕੱਠ ਤੋਂ, ਬਗ਼ੈਰ ਕਿਸੇ ਮੀਟਿੰਗ ਤੋਂ, ਇਕ ਲਹਿਰ, ਇਕ ਜਮਾਤ, ਤੇ ਇਕ ਜਥੇਬੰਦੀ ਜਨਮ ਲੈ ਰਹੀ ਸੀ। ਸਿਰਫ਼ ਇਕ ਚਿੰਗਾਰੀ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੇ ਭਾਂਬੜ ਬਣ ਜਾਣਾ ਸੀ।

ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਦੇ ਸੁਧਾਰ ਵਾਸਤੇ ਅਕਾਲੀ ਵਰਕਰ ਕਈ ਚਿਰਾਂ ਤੋਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਮਹੰਤਾਂ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਜਾਗੀਰ ਸਮਝ ਰੱਖਿਆ ਸੀ। ਹਾਲਾਤ ਬਦਲਣ ਨਾਲ ਲੋਕ ਸੰਭਲਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੁਧਾਰ ਲਹਿਰ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ 1920 ਦੀਆਂ ਗਰਮੀਆਂ ਵਿਚ ਹੀ ਹੋ ਗਈ। ਬਹੁਤੇ ਲੇਖਕ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੁਧਾਰ ਲਹਿਰ ਦਾ ਮੁੱਢ 12 ਅਕਤੂਬਰ 1920 ਦੇ ਦਿਨ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਮੰਨਦੇ ਹਨ ਪਰ ਦਰਅਸਲ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੁਧਾਰ ਲਹਿਰ ਤਾਂ ਕਈ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। 1920 ਦੀਆਂ ਗਰਮੀਆਂ ਵਿਚ ਇਹ ਲਹਿਰ ਬਹੁਤ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ। ਇਸ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੋਰਚਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਚੁਮਾਲਾ ਸਾਹਿਬ ਲਾਹੌਰ ਦਾ ਸੀ ਜੋ ਕਾਮਯਾਬੀ ਨਾਲ ਫ਼ਤਹਿ ਹੋਇਆ।

ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਚੁਮਾਲਾ ਸਾਹਿਬ (ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਛੇਵੀਂ) ਦੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ 'ਚ ਮਨਮਤ ਦਾ ਮਾਹੌਲ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਹ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿਚ ਮੁਸਾਫ਼ਿਰਾਂ ਨੂੰ ਠਹਿਰਨ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦਾ ਸੀ ਉਸ ਨੇ ਸਰਾਂ ਦੇ ਕਮਰੇ ਬੁੱਚੜਾਂ ਤੇ ਮੀਟ ਵੇਚਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਹ ਗ੍ਰੰਥੀ ਵਜੋਂ ਸੇਵਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਦਾ (ਹੋਰ ਤਾਂ ਹੋਰ ਉਸ ਨੂੰ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਰਹਿਰਾਸੁ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਵੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਸੀ) ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀ ਸਫ਼ਾਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਸੰਗਤਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਸਨ। ਇਕ ਵਾਰ ਹਿੰਮਤ ਕਰ ਕੇ ਖਾਲਸਾ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਜਥੇ ਨੇ ਇਕ ਮੀਟਿੰਗ 21 ਅਗਸਤ 1920 ਦੇ ਦਿਨ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਈ। ਇਸ 'ਤੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਘਰਾਂ ਦੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜ ਕੇ ਹਮਲਾ ਕਰਵਾ ਕੇ ਮੀਟਿੰਗ 'ਚ ਖ਼ਲਲ ਪਾਇਆ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਵਾਸਤੇ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਦਾਅਵਾ ਵੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ 22 ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ 'ਚ ਇਸ ਬਾਰੇ ਇਕ ਦੀਵਾਨ ਸਜਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਸ: ਸਰਦੂਲ ਸਿੰਘ ਕਵੀਸ਼ਰ, ਸ: ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚਾਵਲਾ ਵਗ਼ੈਰਾ ਨੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਚੁਮਾਲਾ ਸਹਿਬ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਦੱਸੀ। ਸਾਰੇ ਪਾਸੇ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਚਰਚਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ।

ਕੁਝ ਦਿਨ ਮਗਰੋਂ ਮੁਕਾਮੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ 27 ਸਿਤੰਬਰ 1920 ਦੇ ਦਿਨ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਚੁਮਾਲਾ

ਸਹਿਬ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ । ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਾਸਤੇ 14 ਮੈਂਬਰਾਂ ਦਾ ਜਥਾ ਚੁਣ ਲਿਆ ਗਿਆ । ਇਹ 14 ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸਨ: ਸੰਤ ਸਿੰਘ, ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ, ਬਾਵਾ ਸਿੰਘ, ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ, ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ, ਚਤਰ ਸਿੰਘ, ਦੀਵਾਨ ਸਿੰਘ, ਅਰੂੜ ਸਿੰਘ, ਵਰਯਾਮ ਸਿੰਘ, ਹਰੀ ਸਿੰਘ , ਚੇਤ ਸਿੰਘ, ਨੱਥਾ ਸਿੰਘ, ਚਰਨ ਸਿੰਘ, ਜਸਬੀਰ ਸਿੰਘ, । ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਪਹਿਲੋਂ ਕਾਬਜ਼ ਗ੍ਰੰਥੀ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ 'ਚ ਵੜਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ, ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ 14 ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਦਾਖਲ ਹੀ ਨਾ ਹੋਣ ਦਿੱਤਾ । 2 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਵਾਸਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ । ਇਸ ਵਿਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ 12 ਮੈਂਬਰ ਚੁਣੇ ਗਏ :

ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ (ਸੈਕਟਰੀ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਸਿਆਲਕੋਟ), ਅਮਰ ਸਿੰਘ (ਲਾਇਲ ਗਜ਼ਟ), ਸ: ਬ: ਮਹਿਤਾਬ ਸਿੰਘ, ਸਰਦੂਲ ਸਿੰਘ ਕਵੀਸ਼ਰ, ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ (ਐਡੀਟਰ ਸਿੱਖ ਅਖ਼ਬਾਰ), ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਈਸ, ਮਾ: ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰੀ, ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ , ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ, ਸੰਤ ਸਿੰਘ (ਪ੍ਰਧਾਨ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਜਥਾ), ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ, ਮਹੰਤ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ (ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਡੇਹਰਾ ਸਾਹਿਬ ਲਾਹੌਰ)।

ਇਸ ਮਗਰੋਂ ਗ੍ਰੰਥੀ ਨੇ 4 ਨਵੰਬਰ ਨੂੰ ਦਫ਼ਾ 107 ਹੇਠ ਇਕ ਦੀਵਾਨੀ ਦਾਅਵਾ ਦਾਇਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ । ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਇਸ ਦੇ ਖ਼ਿਆਲ ਪੈਰਵੀ ਨਾ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ । ਮਗਰੋਂ 6ਜਨਵਰੀ 1921 ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਨੂੰ ਇਕ ਤਰਫ਼ਾ 'ਡਿਗਰੀ' ਦੇ ਦਿੱਤੀ । ਫਿਰ ਉਸ ਨੇ ਦਫ਼ਾ 145 ਹੇਠ ਕੇਸ ਦਾਇਰ ਕੀਤਾ ਪਰ ਡੀ ਸੀ ਨੇ ਇਕ ਕੇਸ ਨੂੰ ਖ਼ਾਰਿਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ । ਇੰਞ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਹਮੇਸ਼ਾ ਵਾਸਤੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ । ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਖ਼ੁਫ਼ੀਆਂ ਮਹਿਕਮੇ ਦੇ ਇਕ ਮੁਖੀ ਅਫ਼ਸਰ ਵੀ ਡਬਲਯੂ ਸਮਿੱਥ ਵੱਲੋਂ 22 ਫਰਵਰੀ 1922 ਦੇ ਦਿਨ ਬਰਤਾਨਵੀਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਭੇਜੀ ਇਕ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਵੀ ਇਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਬਜ਼ਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਚੁਮਾਲਾ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਹੀ ਕੀਤਾ ਸੀ ।

ਇਨ੍ਹੀਂ ਦਿਨੀਂ ਹੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ 'ਬਾਬੇ ਦੀ ਬੇਰ' (ਸਿਆਲਕੋਟ) ਦਾ ਮਸਲਾ ਵੀ ਸਿਖਰ 'ਤੇ ਆ ਪੁੱਜਾ । ਚੁਮਾਲਾ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਬਆਦ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖ ਇਸ ਮੋਰਚੇ 'ਤੇ ਆ ਡਟੇ ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਾਬੇ ਦੀ ਬੇਰ ਦਾ ਮਹੰਤ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ 2 ਸਤੰਬਰ 1918 ਦੇ ਦਿਨ ਮਰ ਚੁੱਕਾ ਸੀ । ਉਸ ਦਾ ਜਾਨਸ਼ੀਨ ਥਾਪਣ ਬਾਰੇ ਝਗੜਾ ਚਲ ਰਿਹਾ ਸੀ । ਬਾਬੇ ਦੀ ਬੇਰ ਦੇ ਮਹੰਤ ਦੀ ਮੌਤ ਪਿੱਛੋਂ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਬਾਪ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣਾ ਨਾਬਾਲਗ਼ ਪੋਤਾ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ''ਗੱਦੀਦਾਰ'' ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਤੇ 8 ਨਵੰਬਰ 1918 ਦੇ ਦਿਨ ਗੱਦੀ-ਨਸ਼ੀਨੀ ਦਾ ਸਮਾਗਮ ਰੱਖ ਲਿਆ ।

ਮੁਕਾਮੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਇਸ ਦੀ ਮੁਖ਼ਾਲਫ਼ਤ ਕੀਤੀ ਤੇ ਡੀ ਸੀ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਕੀਤੀ । ਡੀ ਸੀ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਸਿੱਖਾਂ

ਦਾ ਸਾਥ ਦਿਤਾ ਪਰ ਮਗਰੋਂ ਚੁਪ-ਚਾਪ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਜਮ੍ਹਾਂਬੰਦੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਜਮ੍ਹਾਂਬੰਦੀ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ 6ਮਈ 1919 ਦੇ ਦਿਨ ਹੋਈ ਸੀ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਵੀ ਮਰ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਅਜੇ ਨਾਬਾਲਗ ਸੀ ਤੇ ਸਿੰਘ ਸਭਾ (ਮਗਰੋਂ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ) ਸਿਆਲਕੋਟ ਨੇ ਡੀ਼ ਸੀ਼ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਇਕ 15 ਮੈਂਬਰੀ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਈ ਜਾਏ, ਜਿਸ ਵਿਚ 5 ਮੈਂਬਰ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਦੇ, 5 ਸਿੰਘ ਸਭਾਵਾਂ ਦੇ (ਹਰ ਤਹਿਸੀਲ 'ਚੋਂ ਇਕ), ਦੋ ਮੈਂਬਰ ਸਿਆਲਕੋਟ ਦੀ ਮੁਕਾਮੀ ਸੰਗਤ ਦੇ, ਦੋ ਸਿੱਖ ਜਗੀਰਦਾਰਾਂ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਤੇ ਇਕ ਨੁਮਾਇੰਦਾ ਮਹੰਤਾਂ ਦਾ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਕਮੇਟੀ ਹੀ ਮਹੰਤ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕਰੇ ਅਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਵੀ ਕਰੇ। ਅਜੇ ਇਹ ਗੱਲਬਾਤ ਚਲ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਇਕ ਦਿਨ ਸਾਬਕ ਮਹੰਤ ਦੀ ਬੀਵੀ ਨੇ ਇਕ ਪੰਡਿਤ ਗੰਡਾ ਸਿਹੁੰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਾਬਾਲਗ ਪੁੱਤਰ ਦਾ ਗਾਰਡੀਅਨ ਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦਾ ਮੈਨੇਜਰ ਲਾ ਦਿੱਤਾ। ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਦੇ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਸਖ਼ਤ ਰੋਹ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਗਵਰਨਰ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਤੇ ਡੀ਼ ਸੀ਼ ਨੂੰ ਖ਼ਤ ਤੇ ਤਾਰਾਂ ਭੇਜ ਕੇ ਆਪਣਾ ਰੋਹ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕੀਤਾ ਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਅੱਖਾਂ ਪੂੰਝਣ ਵਾਸਤੇ ਪੜਤਾਲੀਆਂ ਅਫ਼ਸਰ ਤਾਈਨਾਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਰਸਮੀ ਰਿਪੋਰਟ ਮਗਰੋਂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮਹੰਤੀ ਮੰਨ ਲਈ ਤੇ ਪ੍ਰੋਟੈਸਟ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਗੰਡਾ ਸਿਹੁੰ ਨੂੰ ਜਾਇਦਾਦ ਦਾ ਮੈਨੇਜਰ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਗੰਡਾ ਸਿੰਹੁ ਉਬਰਾਏ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਮਹਿੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਕੁਝ ਦਿਨ ਦੇ ਠੰਡੇ ਝਗੜੇ ਮਗਰੋਂ 23 ਜੁਲਾਈ ਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਇਕ 11 ਮੈਂਬਰੀ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾ ਕੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਕੁਝ ਚਿਰ ਗੈਰ-ਯਕੀਨੀ ਹਾਲਤ ਚਲਦੀ ਰਹੀ। 20 ਅਗਸਤ 1920 ਦੇ ਦਿਨ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਫ਼ੈਸਲਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਸਿੱਖ 50,000 ਰੁਪਏ ਕੋਰਟ ਫ਼ੀਸ ਲਾ ਕੇ 10 ਦਿਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅੰਦਰ ਦਾਅਵਾ ਦਾਇਰ ਕਰਨ। ਸਿੱਖ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਇਹ ਫ਼ੀਸ ਭਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਐਜੀਟੇਸ਼ਨ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ

ਸਤੰਬਰ ਦੇ ਦੂਜੇ ਅੱਧ ਵਿਚ ਬਾਬੇ ਦੀ ਬੇਰ ਦਾ ਮਸਲਾ ਫੇਰ ਭਖ ਪਿਆ। 21 ਸਤੰਬਰ ਦੇ ਦਿਨ ਮੋਚੀ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਲੀਗ ਦਾ ਇਕ ਇੱਕਠ ਹੋਇਆ। ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਇਸ ਇਕੱਠ ਵਿਚ ਸ: ਪ੍ਰੇਮ ਸਿੰਘ ਸੋਢੀ, ਸ: ਸਰਦੂਲ ਸਿੰਘ ਕਵੀਸ਼ਰ, ਸ: ਮੋਤਾ ਸਿੰਘ, ਗਿ: ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਵਗ਼ੈਰਾ ਪੁੱਜੇ। ਇਕੱਠ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਾਬੇ ਦੀ ਬੇਰ ਸਿਆਲਕੋਟ ਦੇ ਪਤਿਤ ਮਹੰਤ ਗੰਡਾ ਸਿਹੁੰ ਦੇ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਖ਼ਬਰਾਂ ਵਾਇਰਸਰਾਏ ਤੱਕ ਵੀ ਪਹੁੰਚੀਆਂ। ਵਾਇਸਰਾਏ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਹਾਂ ਪੱਖੀ ਰਵਈਆ ਦਰਸਾਇਆ। ਇਸ ਮਾਹੌਲ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਇਕ ਇਕੱਠ ਸਿਆਲਕੋਟ ਵਿਚ 5 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਾਬੇ ਦੀ ਬੇਰ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ 23 ਜੁਲਾਈ ਤੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਇਕ 11 ਮੈਂਬਰੀ ਕਮੇਟੀ ਕਰਦੀ ਰਹੀ ਸੀ। 20 ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਆਮ ਕਾਨੂੰਨੀ ਦਾਅਵਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਆਖਿਆ

ਤਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਐਜੀਟੇਸ਼ਨ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ । ਕੁਝ ਚਿਰ ਗੈਰ-ਯਾਕੀਨੀ ਹਾਲਤ ਚਲਦੀ ਰਹੀ। ਸਤੰਬਰ ਦੇ ਅਖ਼ੀਰ 'ਚ ਸ: ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਝਬਾਲ ਸਿਆਲਕੋਟ ਪੁੱਜੇ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਸਿੱਖ ਆਗੂਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਇਕ ਪੰਜ ਮੈਂਬਰੀ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਸੰਭਾਲਣ ਵਾਸਤੇ ਆਖਿਆ ਤਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਐਜੀਟੇਸ਼ਨ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ । ਕੁਝ ਚਿਰ ਗੈਰ-ਯਕੀਨੀ ਹਾਲਤ ਚਲਦੀ ਰਹੀ । ਸਤੰਬਰ ਦੇ ਅਖ਼ੀਰ 'ਚ ਸ: ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਝਬਾਲ ਸਿਆਲਕੋਟ ਪੁੱਜੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਸਿੱਖ ਆਗੂਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਇਕ ਪੰਜ ਮੈਂਬਰੀ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਸੰਭਾਲਣ ਵਾਸਤੇ ਆਖਿਆ । ਇਹ ਪੰਜ ਸਿੰਘ ਸਨ : ਸ: ਭਾਗ ਸਿੰਘ, ਸ: ਜਵਾਹਰ ਸਿੰਘ, ਸ: ਨਾਨਕ ਸਿੰਘ, ਸ: ਰਾਮ ਸਿੰਘ , ਤੇ ਸ: ਮਹਾਂ ਸਿੰਘ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਵਾਇਸਰਾਇ ਨੇ ਵੀ ਇਹ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਗੰਡਾ ਸਿਹੁੰ ਪਤਿਤ ਸਰਬਰਾਹ ਨੂੰ ਹਟਾ ਕੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਪਰ ਸ਼ਾਇਦ ਮਗਰੋਂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਬਦਲ ਲਿਆ । ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੇ ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਕਬੂਲ ਕਰਨ ਦੀ ਜਗਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਦੇ ਵਾਰੰਟ ਜਾਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤੇ । ਇਸੇ ਰਾਤ ਗੁਰਦੁਆਰੇ 'ਚ ਭਾਰੀ ਦੀਵਾਨ ਹੋਇਆ । ਦੀਵਾਨ ਨੇ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਿੰਘ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰੀ ਦੇਣ 'ਪਰ ਜ਼ਮਾਨਤ ਨਾ ਕਰਵਾਉਣ । ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ । ਅਖ਼ੀਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 4 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ਰਤ ਰਿਹਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ । ਰਾਤ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ 'ਚ ਭਾਰੀ ਦੀਵਾਨ ਹੋਇਆ । ਜਿਸ ਦੀ ਸਦਾਰਤ ਬਾਬਾ ਖੜਕ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕੀਤੀ । ਇਸ ਦੀਵਾਨ 'ਚ ਬਾਬਾ ਖੜਕ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਦਾਰਤ ਹੇਠ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਵਾਸਤੇ 13 ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਇਕ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ । ਭਾਵੇਂ ਕੁਝ ਚਿਰ ਹੋਰ ਬੇਯਕੀਨੀ ਦਾ ਮਾਹੌਲ ਚਲਦਾ ਰਿਹਾ ਪਰ ਅਖ਼ੀਰ ਇਥੇ ਵੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਪੱਕਾ ਕਬਜ਼ਾ ਹੋ ਹੀ ਗਿਆ ।

27 ਸਤੰਬਰ ਨੂੰ ਚੁਮਾਲਾ ਸਾਹਿਬ ਲਾਹੌਰ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਤੇ 6ਅਕਤੂਬਰ ਦੇ ਦਿਨ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਾਬੇ ਦੀ ਬੇਰ (ਸਿਆਲਕੋਟ) ਵੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੇਠ ਆ ਗਏ ਸਨ। ਇਨੀਂ ਦਿਨੀਂ ਹੀ ਧਾਰੋਵਾਲੀ ਦੇ ਦੀਵਾਨ (1 ਤੋਂ 3 ਅਕਤੂਬਰ) ਵਿਚ ਭਾਈ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਨੇ ਨਾਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰਵਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਮੋਰਚੇ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ । ਦੋ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਹੌਸਲੇ ਬੁਲੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਸਨ ਪਰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੁਧਾਰ ਲਹਿਰ ਦਾ ਤੂਫ਼ਾਨੀ ਆਗਾਜ਼ ਇੱਕ ਚਿੰਗਾੜੀ ਨੇ, 12 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ, ਭਾਂਬੜ ਬਣ ਕੇ ਕੀਤਾ ।

10 ਤੋਂ 12 ਅਕਤੂਬਰ 1920 ਨੂੰ ''ਖਾਲਸਾ ਬਰਾਦਰੀ'' ਜਥੇਬੰਦੀ ਵੱਲੋਂ ਜਲ੍ਹਿਆਂ ਵਾਲਾ ਬਾਗ ਵਿਚ ਇਕ ਦੀਵਾਨ ਸਜਾਇਆ ਗਿਆ । ਇਸ ਜਥੇਬੰਦੀ ਦੇ ਮੁਖੀ ਭਾਈ ਮਹਿਤਾਬ ਸਿੰਘ ਬੀਰ ਸਨ । (ਭਾਈ ਮਹਿਤਾਬ ਸਿੰਘ, ਮੌਲਵੀ ਕਰੀਮ ਬਖ਼ਸ਼, ਜੋ ਬਕਾਪੁਰ, ਜਲੰਧਰ, ਵਿਚ 14 ਜੂਨ 1903 ਦੇ ਦਿਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਕੇ ਭਾਈ ਲਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਣ ਗਏ ਸਨ, ਦੇ ਬੇਟੇ ਸਨ। ਭਾਈ ਮਹਿਤਾਬ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਂ ਰੁਕਨਦੀਨ ਸੀ।) ਭਾਈ ਮਹਿਤਾਬ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਿੱਖੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਵਾਸਤੇ ਸੰਜੀਦਾ ਤੇ ਅਹਿਮ ਰੋਲ ਅਦਾ ਕੀਤਾ । 10 ਤੋਂ 12 ਅਕਤੂਬਰ ਤਕ

ਅਖੌਤੀ-ਪਛੜੀਆਂ ਜ਼ਾਤਾਂ ਦਾ ਇਕੱਠ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ । ਇਸ ਵਿਚ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਕੋਈ ਸਿੱਖ ਆਗੂ ਸ਼ਾਮਿਲ ਨਾ ਹੋਇਆ । ਹੋਰ ਤਾਂ ਹੋਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੰਗਰ ਵਾਸਤੇ ਭਾਂਡੇ ਵੀ ਨਾ ਮਿਲੇ । ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਜੀਠਾ, ਜਥੇਦਾਰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਝੱਬਰ, ਜ: ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਭੁੱਚਰ, ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਮਾਨ, ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਹਕੀਮ ਵਗੈਰਾ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਏ ।

ਉਨ੍ਹੀਂ ਦਿਨੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀ ਅਖੌਤੀ-ਪਛੜੀਆਂ ਜ਼ਾਤਾਂ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਕਬੂਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਸੀ। 11 ਅਕਤੂਬਰ ਰਾਤ ਵੇਲੇ ਮਤਾ ਪਾਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਅਗਲੀ ਸਵੇਰ ਨੂੰ ਅਖੌਤੀ ਪਛੜੀਆਂ ਜ਼ਾਤਾਂ ਦੇ ਸਿੱਖ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਲੈ ਕੇ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਜਾਣ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕਈ ਸਿੱਖ ਆਗੂ ਜਾਣ ਵਾਸਤੇ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਏ । ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਕਈ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਿਆ । ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਖ਼ਤਮ ਹੋਣ ਤੇ ਬਾਅਦ ਸਾਰੇ ਸਿੰਘ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਗਏ । ਜਿਹਾ ਕਿ ਉਮੀਦ ਸੀ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਨੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਕਬੂਲ ਨਾ ਕੀਤਾ । ਪ੍ਰੋ: ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਬਾਵਾ ਨੇ ਗਲ ਵਿਚ ਪੱਲਾ ਪਾ ਕੇ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਕਬੂਲ ਕਰ ਲੈਣ । ਪਰ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਨੇ ''ਨੱਨਾ'' ਹੀ ਫੜੀ ਰੱਖਿਆ । ਏਨੇ ਚਿਰ ਵਿਚ ਜਥੇਦਾਰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਝੱਬਰ ਅਤੇ ਜਥੇਦਾਰ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਭੁੱਚਰ ਵੀ ਪੁੱਜ ਗਏ । ਹੁਣ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਬਹੁਤ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ । ਅਖ਼ੀਰ ਫੈਸਲਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਵਾਕ ਲਿਆ ਜਾਏ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸੀ :

ਸੋਰਠਿ ਮਹਲਾ 3 ਦੁਤੁਕੀ ॥
ਨਿਗੁਣਿਆ ਨੋ ਆਪੇ ਬਖਸਿ ਲਏ ਭਾਈ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਸੇਵਾ ਲਾਇ ॥
ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਸੇਵਾ ਊਤਮ ਹੈ ਭਾਈ ਰਾਮ ਨਾਮਿ ਚਿਤੁ ਲਾਇ ॥
(ਸਫ਼ਾ 638)

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸੁਣ ਕੇ ਸੰਗਤਾਂ ਵਿਸਮਾਦ ਵਿਚ ਆ ਗਈਆਂ । ਅਖ਼ੀਰ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਅਰਦਾਸ ਕਰਨੀ ਪਈ ਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਵਰਤਾਇਆ ਗਿਆ । ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੰਗਤਾਂ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਗਈਆਂ । ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਆਉਂਦਿਆਂ ਵੇਖ ਕੇ ਪੁਜਾਰੀ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਸੁੰਞਾ ਛੱਡ ਕੇ ਚਲੇ ਗਏ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਾਣ ਮਗਰੋਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਲਈ । ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਸਿੱਖ ਆਗੂਆਂ ਦੇ ਲੈਕਚਰ ਹੋਏ । ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਵਾਸਤੇ 17 ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਇਕ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ । ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਜ: ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਭੁੱਚਰ ਬਣਾਏ ਗਏ । ਇਸ ਕਮੇਟੀ (ਜਥੇ) ਦੀ ਡਿਊਟੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਪਹਿਰਾ ਦੇਣਾ ਸੀ । ਜਥੇਦਾਰ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਭੁੱਚਰ ਇਸ ਜਥੇ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਥਾਪੇ ਗਏ ਸਨ। ਇਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ''ਜਥੇਦਾਰ'' ਦਾ ਇਕ ਨਵਾਂ ਅਹੁਦਾ ਖੜਾ ਹੋ ਗਿਆ । ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਿੱਖ ਤਾਰੀਖ਼ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਫ਼ਲਸਫ਼ੇ ਵਿਚ ''ਜਥੇਦਾਰ'' ਦੇ ਅਹੁਦੇ ਦਾ ਕੋਈ ਵਜੂਦ ਨਹੀਂ ਸੀ ।

13 ਅਕਤੂਬਰ ਦੇ ਦਿਨ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨੇ ਸਿੱਖ ਆਗੂਆਂ, ਸਰਬਰਾਹ ਅਤੇ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਦੀ ਇਕ ਮੀਟਿੰਗ ਬੁਲਾਈ । ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਸਿਰਫ਼ ਸਿੱਖ ਆਗੂ ਹੀ ਪਹੁੰਚੇ। ਇਸ 'ਤੇ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੇ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਵਾਸਤੇ ਇਕ 9 ਮੈਂਬਰੀ ਆਰਜ਼ੀ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ । ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਾਮਗੜ੍ਹੀਆਂ, ਪ੍ਰੋ: ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ, ਪ੍ਰੋ: ਬਾਵਾ ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ, ਜ: ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ, ਭੱਚਰ, ਜ਼ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਝੱਬਰ , ਡਾਕਟਰ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਚੰਦਾ ਸਿੰਘ ਐਡੀਟਰ, ਭਾਈ ਦੇਵਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਹਕੀਮ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਸਨ ।

ਹੁਣ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਨੇ ਬੁੱਢਾ ਦਲ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਨੂੰ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦੇ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਲੜਨ ਵਾਸਤੇ ਭੜਕਾਇਆ ਪਰ ਬਾਬਾ ਕਿਹਰ ਸਿੰਘ ਪੱਟੀ ਨੇ ਨਿਹੰਗਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾ ਕੇ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਰਜ਼ਾਮੰਦ ਕਰ ਲਿਆ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤਕ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਸਾਂਝਾ ਇਕੱਠ ਕੋਈ ਫ਼ੈਸਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਉਦੋਂ ਤਕ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦਾ ਜਥਾ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਰਹੇ ।

ਉਨ੍ਹੀਂ ਦਿਨੀਂ ਮਾਸਟਰ ਮੋਤਾ ਸਿੰਘ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦਾ ਸਰਬੱਤ ਖਾਲਸਾ ਇਕੱਠ ਬੁਲਾਇਆ ਜਾਏ ਅਤੇ ਉਸ ਵਿਚ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਪੰਥਕ ਕਮੇਟੀ ਚੁਣੀ ਜਾਏ। ਇਸ 'ਤੇ ਡਾਕਟਰ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ (ਜੋ 9 ਮੈਂਬਰੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਸਨ) ਨੇ ''ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਹੁਕਮਨਾਮਾ'' ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੇ ਨਾਂ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ । ਇਸ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਡਾਕਟਰ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਨੇ, ਸੇਵਕ, ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਵਜੋਂ ਦਸਤਖ਼ਤ ਕੀਤੇ ਸਨ ।

ਹੁਕਮਨਾ ਇੰਵ ਸੀ :

''ਸਮੂੰਹ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਪ੍ਰਤੀ ਵਿਦਤ ਹੋਵੇ ਕਿ 1 ਮੱਘਰ 1977, ਸੰਮਤ ਨਾਨਕਸ਼ਾਹੀ 451, ਮੁਤਾਬਿਕ 15 ਨਵੰਬਰ 1920 ਨੂੰ, ਦਿਨ ਦੇ 9 ਵਜੇ, ਇਕ ਮਹਾਨ ਪੰਥਕ ਇਕੱਠ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋਵੇ ਗਾ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਅਤੇ ਸਮੂੰਹ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਆਦਿਕ ਦੇ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਵਾਸਤੇ, ਡੂੰਘੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਕੇ, ਇਕ ਨੁੰਮਾਇੰਦਾ ਪੰਥਕ ਕਮੇਟੀ ਚੁਣੀ ਜਾਵੇਗੀ । ਇਸ ਲਈ ਸਰਬੱਤ ਗੁਰੂ ਤਖ਼ਤਾਂ, ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ, ਖਾਲਸਾ ਜਥਿਆਂ, ਸਿੱਖ ਪਲਟਣਾਂ, ਰਿਆਸਤੀ ਸਿੱਖ ਫ਼ੌਜਾਂ, ਹੇਠ ਲਿਖੀ ਧਾਰਨਾ ਵਾਲੇ ਸਿੰਘ, ਹੇਠ ਲਿਖੀ ਵਿਉਂਤ ਮੁਤਾਬਿਕ ਚੁਣ ਕੇ ਭੇਜਣ :
ਨੁੰਮਾਇੰਦੇ ਦੀ ਧਾਰਨਾ :

1 ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਹੋਵੇ, 2 ਬਾਣੀਆਂ ਦਾ ਨੇਮੀ ਹੋਵੇ, 3 ਪੰਜ-ਕਕਾਰ ਦਾ ਰਹਿਤਵਾਨ ਹੋਵੇ, 4 ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ (ਪਹਿਰ

ਰਾਤ) ਉਠਣ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ, 5 ਦਸਵੰਧ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੋਵੇ ।

1 ਹਰ ਤਖ਼ਤ ਵੱਲੋਂ 5-5, 2 ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵੱਲੋਂ 1-1, 3 ਖਾਲਸਾ ਜਥਿਆਂ ਵੱਲੋਂ ਸੌ ਪਿੱਛੇ 5 ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ, 4 ਸਕੂਲਾਂ ਕਾਲਜਾਂ ਵੱਲੋਂ 6ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ 6ਉਸਤਾਦਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 8, ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ 7, 5 ਸਿੱਖ ਰਿਆਸਤਾਂ ਵੱਲੋਂ 5, 6ਸਿੱਖ ਰਿਸਾਲਿਆਂ ਵੱਲੋਂ 2-2, 7 ਸਿੱਖ ਪਲਟਨਾਂ ਵੱਲੋ 2-2, 8 ਪੂਰੀ ਸਿੱਖ ਪਲਟਨ ਹੋਵੇ ਤਾਂ 5-5, 9 ਨਿਹੰਗ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਜੱਥਿਆਂ ਵੱਲੋਂ 100 ਪਿੱਛੇ 5 ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ।

ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਸਮੂੰਹ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਸ ਵਿਚ ਸੁਣਾਇਆ ਜਾਏਗਾ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਗੁਰੂ-ਘਰ ਦੇ ਸਰਬੱਤ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ : ਸੋ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਣ ।

ਨੋਟ : ਇਸ ਦੀਵਾਨ ਸੰਬੰਧੀ ਲਿਤ ਪੜ੍ਹਤ ਸੇਵਕ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ । ਇਸ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਜਿੱਥੇ ਗੁਰੂ ਖਾਲਸਾ ਟਾਪੂਆਂ ਆਦਿ ਤਕ ਪਹੁੰਚਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਹਰੇਕ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਪਾਸ ਆਪਣੇ ਜਥੇ ਦਾਰ ਤੋਂ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।

ਪ੍ਰਾਰਥਕ, ਡਾਕਟਰ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ, ਸੇਵਕ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ । ਅਕਤੂਬਰ ਦੇ ਆਖ਼ਰੀ ਹਫ਼ਤੇ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖ ਆਗੂ, ਸਿੱਖ ਪ੍ਰੋਫ਼ੈਸਰ ਅਤੇ ਸਟੂਡੈਂਟ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ । ਇਸ ਵਿਚ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਵਾਸਤੇ 'ਜਥੇਬੰਦੀ' ਬਣਾਉਣ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਹੋਈਆਂ। ਹਾਜ਼ਰੀਨ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਚੀਫ਼ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਆਈਨ 'ਚ ਸੁਧਾਰ ਕਰ ਕੇ ਇਸੇ ਨੂੰ ਹੀ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਸੇ ਵਾ ਸੰਭਾਲ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤੀ ਜਾਏ । ਮੀਟਿੰਗ ਨੇ ਬਾਵਾ ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਚੀਫ਼ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕੀਤੀ ਜਾਏ, ਤਾਂ ਜੋ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਵਾਸਤੇ ''ਜਥੇ ਬੰਦੀ'' ਬਣਾਈ ਜਾ ਸਕੇ । ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਇਕ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਈ ਗਈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਮੈਂਬਰ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕੀਤੇ ਗਏ :

1 ਬਾਬਾ ਖੜਕ ਸਿੰਘ 2 ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰੀ 3 ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਭੈਣੀ 4 ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ 5 ਭਾਈ ਜੋਧ ਸਿੰਘ 6ਪ੍ਰੋ: ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਮਸਤੂਆਣਾ 7 ਬਾਵਾ ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ 8 ਪ੍ਰੋ: ਨਿਰੰਜਨ ਸਿੰਘ 9 ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਲੁਧਿਆਣਾ 10 ਉਜਲੱ ਸਿੰਘ ਮੀਆਂ ਚੰਨੂ 11 ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਦਿਆਲ ਭੜੰਗ (ਝਬਾਲ) 12 ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚਾਵਲਾ ਲਾਹੌਰ 13 ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਸਮੁੰਦਰੀ 14 ਸਰਦੂਲ ਸਿੰਘ ਕਵੀਸ਼ਰ 15 ਮਾਸਟਰ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰੀ 16ਗਿਆਨੀ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ 17 ਜ: ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਝੱਬਰ 18 ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲ ਗਜ਼ਟ 19 ਬਖ਼ਸ਼ੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਸਮੁੰਦਰੀ 20 ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਭੁੱਚਰ 21 ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ 22 ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪਟਿਆਲਾ

23. ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਐਡੀਟਰ ਇੰਡੀਆ 24. ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਬੈਰਿਸਟਰ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ 25. ਬਾਬਾ ਕਿਹਰ ਸਿੰਘ ਪੱਟੀ 26.ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਨਾਰਲੀ 27. ਹਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਬੈਹੜਵਾਲ 28. ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਨਾਮਧਾਰੀ 29. ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਚਵਿੰਡਾ 30. ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਧੀਰਕਾ 31. ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਐਡੀਟਰ ਪੰਚ 32. ਮਾਸਟਰ ਚੰਦਾ ਸਿੰਘ ਐਡੀਟਰ 33. ਦਾਨ ਸਿੰਘ ਵਛੋਆ 34. ਮਾਸਟਰ ਮੋਤਾ ਸਿੰਘ 35. ਅਕਾਲੀ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ। ਇਹ ਵੀ ਫ਼ੈਸਲਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਇਹ ਕਮੇਟੀ ਚੀਫ਼ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰੇ ਅਤੇ 15 ਨਵੰਬਰ ਦੇ ਇਕੱਠ ਵਿਚ ਰਿਪੋਰਟ ਪੇਸ਼ ਕਰੇ।

(ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਵਾਸਤੇ ਇਕ 'ਜਥੇਬੰਦੀ' ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਚਲਦਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਰੋਜ਼ਾਨਾ 'ਅਕਾਲੀ' ਅਖ਼ਬਾਰ ਵਿਚ ਅਗਸਤ-ਸਤੰਬਰ ਵਿਚ ਇਸ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਚਿੱਠੀਆਂ ਛਪਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਸਨ।)

ਉਪਰੱ ਜ਼ਿਕਰ-ਕੀਤੀ 35-ਮੈਂਬਰੀ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਚੀਫ਼ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕੀਤੀ ਪਰ ਕੋਈ ਨਤੀਜਾ ਨਾ ਨਿਕਲਿਆ। ਇਸ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਇਕੱਠ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ 7 ਨਵੰਬਰ ਦੇ ਦਿਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਇਕੱਠ ਵਿਚ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਕੋਲ ਇਸ ਤੋਂ ਸਿਵਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਚਾਰਾ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਕਿ 15 ਨਵੰਬਰ ਦੇ ਸਰਬੱਤ ਖਾਲਸਾ ਇਕੱਠ ਵਿਚ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਕਮੇਟੀ ਚੁਣੀ ਜਾਏ।

ਸਰਬੱਤ ਖਾਲਸਾ ਇੱਕਠ 15 ਨਵੰਬਰ ਨੂੰ ਹੋਣਾ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ 2 ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ 13 ਨਵੰਬਰ ਦੇ ਦਿਨ ਮਹਾਰਾਜਾ ਭੁਪਿੰਦਰਾ ਸਿੰਘ (ਪਟਿਆਲਾ), ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਜੀਠਾ, ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਪਟਿਆਲਾ,ਬਚਿਤਰ ਸਿੰਘ ਪਟਿਆਲਾ, ਰਘਬੀਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧਾਂਵਾਲੀਆਂ, ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ, ਤਖ਼ਤ ਸਿੰਘ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ, ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਾਮਗੜ੍ਹੀਆ, ਫਤਹਿ ਸਿੰਘ ਗੰ੍ਥੀ, ਸ਼ਿਵਦੇਵ ਸਿੰਘ ਸਿਆਲਕੋਟ, ਮਿਹਰ ਸਿੰਘ ਲਾਹੌਰ, ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਅੰਬਾਲਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋ: ਜੋਧ ਸਿੰਘ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਗਵਰਨਰ ਨੂੰ ਮਿਲੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਕਾਇਮੀ ਰੋਕਣ ਦੀ ਸਕੀਮ ਬਣਾਈ। ਗਵਰਨਰ ਪੰਜਾਬ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਵਾਸਤੇ ਇਕ 36 ਮੈਂਬਰੀ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਮੈਂਬਰ ਸ਼ਾਮਿਲ ਸਨ :
1. ਮਹਾਰਾਜਾ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ 2. ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੱਜ ਪਟਿਆਲਾ 3. ਬਚਿਤਰ ਸਿੰਘ ਜੱਜ ਜੀਂਦ 4. ਬਿਅੰਤ ਸਿੰਘ ਜੱਜ ਨਾਭਾ 5. ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਕਪੂਰਥਲਾ. 6.ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਫ਼ਰੀਦਕੋਟ 7. ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਕਲਸੀਆਂ 8. ਫ਼ਤਹਿ ਸਿੰਘ ਗੰ੍ਥੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ 9. ਮਿਹਰ ਸਿੰਘ ਲਾਹੌਰ 10. ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਜੀਠਾ 11. ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਅਟਾਰੀ 12. ਬਘੇਲ ਸਿੰਘ ਭੱਲਾ 13. ਬਖ਼ਤਾਵਰ ਸਿੰਘ ਕਾਲਗੜ੍ਹ 14. ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਾਮਗੜ੍ਹੀਆ 15. ਤਖ਼ਤ ਸਿੰਘ ਫ਼ਿਰੋਜਪੁਰ 16.ਗੁਰਬਖ਼ਸ਼ ਸਿੰਘ ਪਟਿਆਲਾ 17. ਕੈਪਟਨ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਲੁਧਿਆਣਾ 18. ਭਾਈ ਜੋਧ ਸਿੰਘ 19.

ਸ਼ਿਵਦੇਵ ਸਿੰਘ 20 ਰਾਜਾ ਸਿੰਘ ਪਿਸ਼ਾਵਰ 21 ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਅੰਬਾਲਾ 22 ਉਜਲੱ ਸਿੰਘ 23 ਦੀਦਾਰ ਸਿੰਘ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ (ਇਹ ਸਭ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਹਮਾਇਤੀ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਪਰ ਅਕਾਲੀ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਮਾਇਤੀ ਇਹ ਸਨ:) 24 ਬਾਬਾ ਖੜਕ ਸਿੰਘ 25 ਕਿਹਰ ਸਿੰਘ ਪੱਟੀ 26 ਡਾਕਟਰ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ 27 ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਘਵਿੰਡ 28 ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰੀ 29 ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਬੁਰਜ 30 ਤੀਰਥ ਸਿੰਘ ਘਰਜਾਖ 31 ਟਿੱਕਾ ਰਾਮ ਨਾਰਾਇਣ ਸਿੰਘ । ਇਨ੍ਹਾਂ 31 ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਨਿਹੰਗਾਂ ਦੇ ਮੁਖੀ ਵੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋਣੇ ਸਨ। ਇਸ 36 ਮੈਂਬਰੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸ੍ਰ: ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਅਟਾਰੀ ਹੋਣੇ ਸਨ ।

ਸਰਕਾਰ, ਮਹਾਰਾਜਾ ਪਟਿਆਲਾ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਹੋਰ ਖ਼ੈਰ-ਖਵਾਹ ਭਾਵੇਂ ਇਕੱਠੇ ਤਾਂ ਹੋ ਗਏ ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ 15 ਨਵੰਬਰ 1920 ਦੇ ਦਿਨ ਸਰਬੱਤ ਖਾਲਸਾ ਇਕੱਠ ਹੋਇਆ । ਇਸ ਵਿਚ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਚੁਣੀ ਗਈ । ਇਕੱਠ ਵਿਚ 150 ਦੇ ਕਰੀਬ ਮੈਂਬਰ ਚੁਣੇ ਗਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਉਹ ਵੀ ਸਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਸਰਕਾਰ ਦੀ 36 ਮੈਂਬਰੀ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਵੀ ਸਨ । ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਟੱਕਰ ਰੋਕਣ ਵਾਸਤੇ ਫ਼ੈਸਲਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਵਾਲੇ ਜੋ ਮੈਂਬਰ ਚੁਣੇ ਨਹੀਂ ਸਨ , ਉਹ ਵੀ ਕਮੇਟੀ 'ਚ ਪਾ ਲਏ ਜਾਣ । ਇਸ 'ਤੇ ਕੁਲ ਗਿਣਤੀ 175 ਹੋ ਗਈ । ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਸੁਧਾਈ ਕੀਤੀ । ਸੁਧਾਈ ਵਾਲੇ ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ ਇਹ ਸਨ: ਜਥੇਦਾਰ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਕੁਲਾ, ਬਾਵਾ ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ, ਮਸਤੂਆਣਾ । ਪ੍ਰੋ: ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਬਾਰੇ ਇਹ ਇਤਰਾਜ਼ ਉਠਾਇਆ ਗਿਆ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ''ਸੰਤ'' ਨਹੀਂ ਅਖਵਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮੱਥਾ ਵੀ ਟਿਕਾਉਂਦੇ ਹਨ । ਪ੍ਰੋ: ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਹ ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ''ਸੰਤ'' ਨਹੀਂ ਅਖਵਾਉਣਗੇ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੱਗੇ ਮੱਥਾ ਨਹੀਂ ਟੇਕਣ ਦੇਣਗੇ । ਮਾਸਟਰ ਮੋਤਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਗ਼ੈਰ-ਹਾਜ਼ਿਰ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਭਾਈ ਜੋਧ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪੰਜਵਾਂ ਮੈਂਬਰ ਲਿਆ ਗਿਆ । ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਵਜੋਂ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਈ । ''

ਇਸ ਪਹਿਲੀ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਲਿਸਟ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ ਪਰ ਮੈਂ 100 ਤੋਂ ਵੱਧ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਖੋਜ ਡਾਕਟਰ ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦਿਲਗੀਰ ਲੱਭੇ ਹਨ। ਉਹ ਇਹ ਹਨ:-

1 ਭਾਈ ਬਖਸ਼ੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਗ੍ਰੰਥੀ ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ 2 ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ 3 ਜ: ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਭੁੱਚਰ 4 ਭਾਈ ਜੋਧ ਸਿੰਘ 5 ਭਾਈ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ 6 ਬਾਵਾ ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ 7 ਭਾਈ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਠੀਕਰੀਵਾਲਾ 8 ਪ੍ਰੋ: ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਕੁਰਾਨੀ 9 ਭਾਈ ਹਰਜਸ ਸਿੰਘ ਮੀਰਹੇੜੀ 10 ਭਾਈ ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਹੁਡਿਆਰਾ 11 ਭਾਈ ਮਿਹਰ ਸਿੰਘ ਚਾਵਲਾ 12 ਭਾਈ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਖਾਲਸਾ ਇਲੈਕਟ੍ਰਿਕ ਕੰਪਨੀ ਲਾਹੌਰ 13 ਭਾਈ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਲਾਹੌਰ 14 ਭਾਈ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚਾਵਲਾ ਲਾਹੌਰ 15 ਭਾਈ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਅਲਾਵਲਪੁਰ (ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ) 16 ਭਾਈ ਕਿਹਰ ਸਿੰਘ ਸ਼ੇਖੂਪੁਰਾ 17 ਭਾਈ ਲਾਲ ਸਿੰਘ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ (ਸਟੂਡੈਂਟ) 18 ਭਾਈ ਅਰਮੀਕ ਸਿੰਘ

ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ 19 ਭਾਈ ਮੋਤੀ ਸਿੰਘ ਵਜ਼ੀਰਾਬਾਦ 20 ਭਾਈ ਹਰਨਾਰਾਇਣ ਸਿੰਘ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ 21 ਬਾਬਾ ਮਹਿਤਾਬ ਸਿੰਘ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲਾ 22 ਭਾਈ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਵੀਕਲ ਸ਼ੇਖੂਪੁਰਾ 23 ਜ: ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਝੱਬਰ 24 ਭਾਈ ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰ 25 ਭਾਈ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰ 26 ਟਿੱਕਾ ਰਾਮ ਨਾਰਾਇਣ ਸਿੰਘ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ 27 ਭਾਈ ਕਰਮ ਸਿੰਘ 28 ਭਾਈ ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ 29 ਭਾਈ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਉਪਦੇਸ਼ਕ ਪਟਿਆਲਾ 30 ਭਾਈ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਗ੍ਰੰਥੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ 31 ਭਾਈ ਫਤਹਿ ਸਿੰਘ ਗ੍ਰੰਥੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ 32 ਜ਼ੈਲਦਾਰ ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਮਲੇਰਕੋਟਲਾ 33 ਭਾਈ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਸ਼ੇਰੇ ਪੰਜਾਬ 34 ਗਿ: ਇੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੰਡੇ ਸਰਾਇ (ਜਲੰਧਰ) 35 ਨੰਬਰਦਾਰ ਬੀਰ ਸਿੰਘ ਨੂਰਮਹਿਲ (ਜਲੰਧਰ) 36 ਭਾਈ ਜੁਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਖੁਦਰਪੁਰ (ਜਲੰਧਰ) 37 ਭਾਈ ਬੰਤਾ ਦਿੱਲੀ ਪੌਟਰੀ ਵਰਕਸ 38 ਭਾਈ ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਫ਼ਤਹਿਪੁਰ, ਦਿੱਲੀ 39 ਭਾਈ ਬੰਤਾ ਸਿੰਘ ਉਪਦੇਸ਼ਕ ਲੁਧਿਆਣਾ 40 ਭਾਈ ਹੇਤੂ ਸਿੰਘ, ਹੈਦਰਾਬਾਦ , ਸਿੰਧ 41 ਜ: ਗੰਗਾ ਸਿੰਘ ਸਿਆਲਕੋਟ 42 ਭਾਈ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਜੀਠਾ 43 ਭਾਈ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਅਟਾਰੀ 44 ਭਾਈ ਦੇਵਾ ਸਿੰਘ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ 45 ਭਾਈ ਚੰਦਾ ਸਿੰਘ ਐਡੀਟਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ 46 ਭਾਈ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਬੈਰਿਸਟਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ 47 ਭਾਈ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਾਮਗੜ੍ਹੀਆ 48 ਭਾਈ ਅਰੂੜ ਸਿੰਘ ਅਲੋਵਾਲ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ) 49 ਭਾਈ ਦੇਵਾ ਸਿੰਘ ਛੱਜਲ ਬੱਧੀ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ) 50 ਭਾਈ ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਕਲਸੀਆ 51 ਭਾਈ ਹਾਕਮ ਸਿੰਘ ਓਵਰਸੀਅਰ (ਕਲਸੀਆ) 52 ਕੈਪਟਨ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਲਾਹੌਰ 53 ਡਾਕਟਰ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ 54 ਭਾਈ ਦੀਦਾਰ ਸਿੰਘ, ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ 55 ਭਾਈ ਲੱਧਾ ਸਿੰਘ ਹੜੱਧਾ 56 ਭਾਈ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਸਾਂਗਲਾ 57 ਪ੍ਰੋ: ਅਰਬੇਲ ਸਿੰਘ ਕਪੂਰਥਲਾ 58 ਭਾਈ ਹਿੰਮਤ ਸਿੰਘ ਡੇਰਾ ਇਸਮਾਈਲ ਖਾਂ 59 ਭਾਈ ਦਾਨ ਸਿੰਘ ਵਛੋਆ 60 ਭਾਈ ਤੀਰਥ ਸਿੰਘ ਘਰਜਾਖ, ਕਠੂਆ (ਕਸ਼ਮੀਰ) 61 ਕੈਪਟਨ ਰਾਮ ਸਿੰਘ, ਸਰਗੋਧਾ 62 ਭਾਈ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਕਪੂਰਥਲਾ (ਇਨ੍ਹਾਂ 8 ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਸੁਧਾਈ 12 ਦਸੰਬਰ ਦੇ ਦਿਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ) । ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੁਝ ਹੋਰ ਨਾਂ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸਨ :

1 ਬਾਬਾ ਖੜਕ ਸਿੰਘ 2 ਭਾਈ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਵੈਦ 3 ਅਕਾਲੀ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ 4 ਭਾਈ ਮਹਿਤਾਬ ਸਿੰਘ ਬੀਰ, ਬਕਾਪੁਰ (ਜਲੰਧਰ) ਭਾਈ ਸਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਝਬਾਲ. 6 ਭਾਈ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਝਬਾਲ 7 ਭਾਈ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਸਮੁੰਦਰੀ 8 ਭਾਈ ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੋਸ਼ 9 ਬਾਬਾ ਕੇਹਰ ਸਿੰਘ ਪੱਟੀ 10 ਜ: ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਠੇਠਰ 11 ਹੈਡ ਮਾਸਟਰ ਮਹਿਤਾਬ ਸਿੰਘ 12 ਜ: ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਅਕਾਰਪੁਰੀ 13 ਗਿਆਨੀ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ 14 ਭਾਈ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਚੂਹੜਕਾਣਾ 15 ਭਾਈ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਐਬਟਾਬਾਦ 16 ਭਾਈ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰੀ 17 ਬਾਬਾ ਕਰਮ ਸਿੰਘ ਚੀਮਾ 18 ਭਾਈ ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਕਨੇਡੀਅਨ 19 ਮਾਸਟਰ ਮੋਤਾ ਸਿੰਘ 20 ਭਗਤ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ 21 ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ 22 ਭਾਈ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜਲੰਧਰੀ 23 ਪ੍ਰੋ: ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ 24 ਭਾਈ ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਕਨੇਡੀਅਨ 25 ਮਾਸਟਰ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਲਾਇਪੁਰ 26 ਭਾਈ ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਧੀਰਕੇ 27 ਭਾਈ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਧਾਰੋਵਾਲੀ 28 ਭਾਈ ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਵਕੀਲ 29 ਭਾਈ ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਬਹਿਲੋਲਪੁਰੀ 30 ਭਾਈ ਨਰੈਣ

ਸਿੰਘ ਬੈਰਿਸਟਰ 31. ਭਾਈ ਰਾਏ ਸਿੰਘ 34. ਭਾਈ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਘਵਿੰਡ 35. ਬਾਬੂ ਤ੍ਰਿਪਤ ਸਿੰਘ 36. ਭਾਈ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਵਕੀਲ 37. ਭਾਈ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਸੁਲਤਾਨਵਿੰਡ 38. ਭਾਈ ਗੋਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸਾਗਰੀ 39. ਭਾਈ ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਐਡੀਟਰ ਨੇਸ਼ਨ 40. ਭਾਈ ਬਾਲ ਸਿੰਘ ਕਨੇਡੀਅਨ 41. ਭਾਈ ਮਿਤ ਸਿੰਘ ਕਨੇਡੀਅਨ 42. ਭਾਈ ਸਰਦੂਲ ਸਿੰਘ ਕਵੀਸ਼ਰ 43. ਭਾਈ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਝਬਾਲ 44. ਭਾਈ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ 45. ਭਾਈ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ 46. ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ 47. ਭਾਈ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਦਿੱਲੀ 48. ਭਾਈ ਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ 49. ਭਾਈ ਬਖਸ਼ੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਭਮੱਦੀ 50. ਭਾਈ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਐਡੀਟਰ ਅਕਾਲੀ 51. ਰਸਾਲਦਾਰ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ 52. ਰਸਾਲਦਾਰ ਜੋਧ ਸਿੰਘ 53. ਸ਼ ਬ਼ ਮਹਿਤਾਬ ਸਿੰਘ 54. ਭਾਈ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਨਾਰਲੀ (ਇਹ ਨਾਂ ਡਾ: ਦਿਲਗੀਰ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਖ਼ੁਫੀਆਂ ਫਾਇਲਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਮਿਲੇ ਹਨ ਇਸ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ (ਪ੍ਰਧਾਨ) ਦੀ ਚੋਣ ਵਾਸਤੇ ਮੀਟਿੰਗ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਹੋਈ । ਇਸ ਇਕੱਠ ਵਿਚ ਸਿਰਫ਼ 6 ਮੈਂਬਰ ਹਾਜ਼ਰ ਸਨ। ਹੋਰ ਤਾਂ ਹੋਰ ਮਾਸਟਰ ਮੋਤਾ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਮੁਖੀ ਆਗੂ ਵੀ ਹਾਜ਼ਿਰ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕੀਤੀ ਗਈ । ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਹੀਂ ਛਕਿਆ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਣ ਵਾਸਤੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ । ਸ਼ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਜੀਠਾ ਨੇ ਕਕਾਰ ਵਿਖਾ ਕੇ ਹੀ ਛੁਟਕਾਰਾ ਕਰਵਾ ਲਿਆ । ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੁਰਹਿਤ ਮੰਨੀ ਜਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸ: ਸੂਰਤ ਸਿੰਘ ਦਿੱਲੀ ,ਸ: ਸਾਧੂ ਸਿੰਘ ਲਾਹੌਰ, ਸ: ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਲਾਹੌਰ, ਸ: ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਸ਼ੇਖ਼ੂਪੁਰਾ, ਸ: ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸਰਬਰਾਹ, ਸ਼ ਭਾਗ ਸਿੰਘ ਕਲਸੀਆ, ਸ਼ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਸਰਗੋਧਾ, ਡ਼ਾ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ, ਸ਼ ਦਾਨ ਸਿੰਘ ਵਛੋਆ, ਕੈਪਟਨ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਵੀ ਸਨ । ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਸ਼ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਜੀਠਾ, ਸ਼ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਅਟਾਰੀ , ਡ਼ਾ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕਿਰਦਾਰ ਅਤੇ ਅ-ਪੰਥਕ ਰੋਲ ਸਬੰਧੀ ਵੀ ਇਤਰਾਜ਼ ਉਠਾਏ ਗਏ। ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਜੀਠੀਆ ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਗੋਲ ਮੋਲ ਜਵਾਬ ਦੇਂਦਿਆਂ ਆਖਿਆ, ''ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਤੁੱਛ ਬੁੱਧੀ ਮੁਤਾਬਿਕ ਪੰਥ ਭਲੇ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।'' ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ, ਜੋ ਜਨਰਲ ਡਾਇਰ ਸਨਮਾਨ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਮੈਬਰ ਸੀ, ਨੇ ਕਿਹਾ, ''ਭੁਲਨਹਾਰ ਹਾਂ ਸੰਗਤ ਬਖ਼ਸ਼ਦੀ ਹੈ, ਕੀਤਾ ਨਾ ਕੀਤਾ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਬਖ਼ਸ਼ੋ ।'' ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਸੁਧਾਈ ਮਗਰੋਂ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਅਰਦਾਸਾ ਸੋਧਿਆ ਗਿਆ । ਉਸੇ ਰਾਤ ਸਤ ਵਜੇ, ਜਦੋਂ ਸਿਰਫ਼ 40-50 ਮੈਂਬਰ ਰਹਿ ਗਏ ਤਾਂ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰ ਲਈ ਗਈ। ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਵਾਸਤੇ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਜੀਠੀਆ, ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਅਟਾਰੀ ਤੇ ਭਾਈ ਜੋਧ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਹਾਜ਼ਿਰ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤੇ ਮਜੀਠੀਏ ਦੇ ਹਿਮਾਇਤੀ ਸਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਲਾਰਾ ਲਾਇਆ ਕਿ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਜੀਠਾ ਛੇਤੀ ਹੀ ਐਗਜ਼ੈਕਟਿਵ ਕੌਂਸਲ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਬਣ ਜਾਣੇ ਹਨ ਤੇ ਸਿਰਫ਼ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਚੁਣ ਲਿਆ ਜਾਵੇ । ਇਹ ਹਥਿਆਰ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋਇਆ ਤੇ ਮਜੀਠਾ ਪ੍ਰਧਾਨ, ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਅਟਾਰੀ ਮੀਤ ਪ੍ਰਧਾਨ, ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਾਮਗੜ੍ਹੀਆ ਸਕੱਤਰ ਤੇ ਬਾਬਾ ਹਰਕਿਸ਼ ਸਿੰਘ ਮੀਤ ਸਕੱਤਰ ਚੁਣੇ ਗਏ । ਐਗਜ਼ਕੈਟਿਵ ਵਿਚ ਜੋਧ ਸਿੰਘ, ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ, ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਵਕੀਲ, ਸ਼ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ, ਚਰਨ ਸਿੰਘ, ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲ ਗ਼ਜ਼ਟ ਤੇ ਬਾਬਾ ਕੇਹਰ ਸਿੰਘ ਪੱਟੀ ਚੁਣੇ ਗਏ । ਅਹੁਦੇਦਾਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਤਿੰਨੇ ਮੁੱਖ ਅਹੁਦੇਦਾਰ ਸਰਕਾਰੇ-ਦਰਬਾਰੇ ਨੇੜਤਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਸਨ। ਜਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਚੋਣ

ਕੀਤੀ ਗਈ, ਉਹ ਇਕ ਸੋਚੀ ਸਮਝੀ ਸਾਜਿਸ਼ ਸੀ । ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਦੀ ਇਤਲਾਹ ਮਿਲੀ ਤਾਂ ਗਵਰਨਰ ਨੇ ਸੁਖ ਦਾ ਸਾਹ ਲਿਆ ਅਤੇ ਉਮੀਦ ਕੀਤੀ ਕਿ ਹੁਣ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੰਟਰੋਲ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕੇਗੀ । ਪਰ, ਇਹ ਉਸ ਦਾ ਭੁਲੇਖਾ ਹੀ ਸੀ । ਕੁਝ ਹਫ਼ਤਿਆਂ ਮਗਰੋਂ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਜੀਠਾ ਐਫ਼ਗਜ਼ੈਕਟਿਵ ਕੌਂਸਲ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਬਣ ਗਏ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਅਟਾਰੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਣੇ ।

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਕਾਇਮੀ ਹੋਣ ਤਕ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਚੁਮਾਲਾ ਸਾਹਿਬ ਲਾਹੌਰ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਾਬੇ ਦੀ ਬੇਰ ਸਿਆਲਕੋਟ, ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ । 15-16 ਨਵੰਬਰ 1920 ਨੂੰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਕਾਇਮ ਹੋ ਗਈ । ਇੱਥੇ ਖ਼ਬਰ ਪੁੱਜੀ ਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪੰਜਾ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਮਹੰਤ ਮਿੱਠਾ ਸਿਹੁੰ ਮਰ ਗਿਆ ਹੈ । ਇਸ 'ਤੇ ਜਥੇਦਾਰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਝੱਬਰ ਨੇ 18 ਨਵੰਬਰ ਦੇ ਦਿਨ ਕੁਝ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲਿਆ ਅਤੇ ਹਸਨ ਅਬਦਾਲ ਵੱਲ ਚਾਲੇ ਪਾ ਦਿੱਤੇ। ਜਦੋਂ ਇਸ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕੁਝ ਕਾਂਗਰਸੀਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲੀ ਤਾਂ ਉਹ ਸਰਦੂਲ ਸਿੰਘ ਕਵੀਸ਼ਰ ਦੀ ਕੋਠੀ 'ਤੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪਸ ਵਿਚ ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰ ਕੇ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਝਬਾਲ ਦੀ ਡਿਊਟੀ ਲਾਈ ਕਿ ਉਹ ਜਥੇ ਨੂੰ ਪਜੰਾ ਸਾਹਿਬ ਜਾ ਕੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕਣ । ਉਸ ਵੇਲੇ ਜਥਾ ਲਾਹੌਰ ਪਹੁੰਚ ਚੁੱਕਾ ਸੀ । ਸ: ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਝਬਾਲ ਜਥੇ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਵਾਸਤੇ ਸ਼ਹੀਦ ਗੰਜ ਲਾਹੌਰ ਪੁੱਜੇ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਜ: ਝੱਬਰ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ "ਤੁਸੀ ਜਥਾ ਲੈ ਕੇ ਜਾਓ। ਗਾਂਧੀ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ 31 ਦਸੰਬਰ ਨੂੰ ਸਵਰਾਜ ਹੋ ਜਾਣਾ ਹੈ । ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ੇ ਕਰਨਾ ਕੋਈ ਕੰਮ ਨਹੀਂ। ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਕਾਂਗਰਸ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰੀਏ।" ਇਸ 'ਤੇ ਜਥੇਦਾਰ ਝੱਬਰ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ, "ਮੈਨੂੰ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਤੇ ਫ਼ਿਲਹਾਲ ਕੋਈ ਯਕੀਨ ਨਹੀਂ ਕਿ ਐਡੀ ਛੇਤੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਛੱਡ ਕੇ ਟੁਰ ਜਾਣਗੇ। ਪਰ, ਜੇ ਇਹ ਗੱਲ ਮੰਨ ਵੀ ਲਈ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਸਵਰਾਜ ਹੋ ਵੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਹੋਰ ਖ਼ਤਰੇ ਵਿਚ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਅਜ਼ਾਦ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿਚ ਹਿੰਦੂ ਹਕੂਮਤ ਹੋਵੇਗੀ । ਇਸ ਵੇਲੇ ਹਕੂਮਤ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ੇ ਕਰਦੇ ਹਾਂ । ਹਕੂਮਤ ਚੁੱਪ ਹੈ ਕਿਉਂ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੀ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਮਜ਼ਹਬੀ ਮੁਖ਼ਾਲਫ਼ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਕਰ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਕਹੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਸੱਚਮੁਚ ਹਿੰਦੂ ਰਾਜ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਫਿਰ ਸਾਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਕਿਸੇ ਨਹੀਂ ਆਉਣ ਦੇਣਾ । ਹਿੰਦੂ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਮਜ਼ਹਬੀ ਇਖ਼ਤਲਾਫ਼ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ।"

18 ਨਵੰਬਰ ਦੇ ਦਿਨ ਜ: ਝੱਬਰ ਦਾ "ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਸੇਵਕ ਜੱਥਾ" ਪੰਜਾ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ । ਜਦੋਂ ਜਥਾ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਪੁੱਜਾ ਤਾਂ ਉਥੇ ਂਪੁਲੀਸ ਨਾਲ ਕੁਝ ਪਲ ਤਕਰਾਰ ਹੋਇਆ । ਉਧਰ ਮਹੰਤ ਮਿੱਠਾ ਸਿਹੁੰ ਦੇ ਭਰਾ ਸੰਤ ਸਿਹੁੰ ਨੇ 6 ਕੁ ਬਦਮਾਸ਼ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਮਲੇ ਵਾਸਤੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਤਿਆਰੀ ਕਰ ਕੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਪੁਲੀਸ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ । ਇਸ 'ਤੇ ਸੰਤ ਸਿਹੁੰ ਨੇ ਪੁਲੀਸ ਨੂੰ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ਗੱਲਬਾਤ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ । ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਗੁਜਰਖਾਨ ਤੋਂ ਵੀ ਕਾਫ਼ੀ ਸਿੰਘ ਹਸਨ ਅਬਦਾਲ ਪਹੁੰਚ ਗਏ । ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਰਲ ਮਿਲ ਕੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਲਈ। ਜਦੋਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਲੰਗਰ ਵਾਲਾ ਕਮਰਾ ਵੀ ਖੋਲ੍ਹਿਆ

ਤਾਂ ਉਸ ਵਿੱਚੋਂ ਤਾਸ਼ਾਂ, ਕੁੱਕੜਾਂ ਦੇ ਖੰਭ, ਸਿਗਰਟਾਂ ਦੀਆਂ ਡੱਬੀਆਂ ਅਤੇ ਪੀਤੀਆਂ ਸਿਗਰਟਾਂ ਦੇ ਟੋਟੇ ਮਿਲੇ । ਦੋ ਥਾਂਈ ਉਲਟੀ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਸੀ ਤੇ ਉਸ 'ਤੇ ਸੁਆਹ ਪਾਈ ਹੋਈ ਸੀ ।

ਸ਼ਾਮ ਵੇਲੇ ਸੰਤ ਸਿਹੁੰ ਨੇ ਕੁਝ ਹਿੰਦੂ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਇਕੱਠੇ ਕਰ ਲਏ ਪਰ ਮਹੰਤ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਧਾਰਮਿਕ ਕੰਮ 'ਚ ਦਖ਼ਲ ਨਾ ਦਿਓ । ਇਸ 'ਤੇ ਉਹ ਚਲੇ ਗਏ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ 19 ਨਵੰਬਰ ਸਵੇਰ ਵੇ ਲੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਕੀਰਤਨ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਪਰ ਸਿੰਘ ਨਾ ਰੁਕੇ । ਇਸ ਮਗਰੋਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਬਣ ਕੇ ਆ ਗਿਆ ਜੋ ਇਕ ਹੁੱਕਾ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਨੇ ਬਣਾਇਆ ਸੀ । ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਬੂਲਣ ਤੋਂ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ । ਸੰਤ ਸਿਹੁੰ ਨੇ ਜਥੇ ਦੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ-ਮੁਖ਼ਾਲਿਫ਼ ਆਖ ਕੇ ਮੁਕਾਮੀ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਗਲ ਪੁਆਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਪਰ ਜ: ਝੱਬਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾ ਕੇ ਚੁੱਪ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ । ਸੰਤ ਸਿਹੁੰ ਦੁਪਹਿਰ ਵੇਲੇ ਫੇ ਰ ਕੈਂਬਲਪੁਰ ਦੀ ਪੁਲੀਸ ਲੈ ਆਇਆ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਡਰਾ ਧਮਕਾ ਕੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਉਥੋਂ ਕੱਢਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਪਰ ਸਿੰਘ ਡਟੇ ਰਹੇ । ਇਹ ਵੇਖ ਕੇ ਸਿੰਘ ਰੋਹ ਵਿਚ ਆਏ ਪਰ ਜ: ਝੱਬਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੁਰ-ਅਮਨ ਰਹਿਣ ਵਾਸਤੇ ਆਖਿਆ ।

ਜਦੋਂ ਸੰਤ ਸਿਹੁੰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹਰਬੇ ਫੇਲ੍ਹ ਹੋ ਗਏ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਹਥਿਆਰ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਸਮਝੌਤਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹਿਆ । ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਉਸ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰਾਂ ਹੋਈਆਂ । ਉਹ ਇਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਹੇਠਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰੇ 'ਚੋ 'ਮਹੰਤੀ' ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਮੰਨ ਗਿਆ । ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਚੁਣੀ ਗਈ । ਇਸ ਵਿਚ ਸ: ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਸਾਹਨੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਚੁਣੇ ਗਏ । ਬਾਕੀ ਮੈਂਬਰ ਸਨ : ਗਿਆਨੀ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ, ਸ: ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਵਕੀਲ, ਸ: ਮਲਕ ਦੇਵ ਸਿੰਘ, ਸ: ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਬੀ਼ ਏ । ਮਗਰੋਂ ਜਥੇਦਾਰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੀਲਾ (ਜਿਹਲਮ) ਨੂੰ ਵੀ ਮੈਂਬਰ ਪਾ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਸ਼ਾਮ ਵੇਲੇ ਜਦੋਂ ਸੰਤ ਸਿਹੁੰ ਨੂੰ ਸਮਝੌਤੇ 'ਤੇ ਦਸਤਖ਼ਤ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਆਖਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਮੁੱਕਰ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹਮਾਇਤੀ ਇਕੱਠੇ ਕਰ ਲਏ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕੁਝ ਮੁਸਲਮਾਨ ਵੀ ਸਨ। ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਕਾਜ਼ੀ ਮੁਜ਼ੱਫਰ ਦੀਨ ਅਤੇ ਮਿਰਜ਼ਾ ਕੁਤਬਦੀਨ ਵਕੀਲ ਨੇ ਸਮਝਾਇਆ ਤੇ ਉਹ ਚਲੇ ਗਏ। ਇਸ ਪਿੱਛੋਂ ਮਹੰਤ ਮਿੱਠਾ ਸਿਹੁੰ ਦੀ ਵਿਧਵਾ, ਕੁਝ ਜ਼ਨਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਲੈ ਆਈ । ਜ਼ਨਾਨੀਆਂ ਦੇ ਧੱਕੇ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਸਿੰਘ ਪੁਰ-ਅਮਨ ਰਹ । ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਸੰਤ ਸਿਹੁੰਘ ਨੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਭੜਕਾਇਆ । ਏਨੇ ਵਿਚ ਕੈਂਬਲਪੁਰ ਦਾ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਆ ਗਿਆ । ਉਸ ਨੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਹਜੂਮ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ । ਜਦੋਂ ਹਿੰਦੂ ਫੇਰ ਵੀ ਨਾ ਹਟੇ ਤਾਂ ਜ: ਝੱਬਰ ਨੇ ਡੀ਼ ਸੀ਼ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਇਹ ਹਿੰਦੂ ਕਿਸੇ ਦੇ ਆਖੇ ਤੇ ਰੌਲਾ ਪਾਉਣ ਵਾਲੇ ਹਨ । ਡੀ਼ ਸੀ਼ ਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਸਬੂਤ ਦਿਖਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਸਿਰਫ਼ ਦੋ ਸਿੰਘ ਅੱਗੇ ਕੀਤੇ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਇਕ ਟੋਲੀ ਨੂੰ ਲਲਕਾਰਿਆ ਸਿਰਫ਼ ਲਲਕਾਰਾ ਸੁਣ ਕੇ ਹੀ ਅੱਧੇ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹਿੰਦੂ, ਜੋ ਭਾੜੇ ਦੇ ਟੱਟੂ ਸਨ, ਪਲਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਹਰਨ ਹੋ ਗਏ । ਇਹ ਵੇਖ ਕੇ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੇ ਸੰਤ ਸਿਹੁੰ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ 'ਚੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ, ਉਸ ਦੇ ਦਾਖਲੇ 'ਤੇ ਪੱਕੀ ਪਾਬੰਦੀ ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਚਾਰਾਜੋਈ ਵਾਸਤੇ ਆਖਿਆ। (ਮਗਰੋਂ ਸੰਤ ਸਿਹੁੰ ਨੇ

6ਦਸੰਬਰ ਨੂੰ ਮੁਕੱਦਮਾ ਕੀਤਾ, ਜੋ 20 ਦਸੰਬਰ ਨੂੰ ਖਾਰਿਜ ਹੋ ਗਿਆ) ।

26 ਨਵੰਬਰ 1920 ਦੇ ਦਿਨ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿਚ ਭਾਰੀ ਦੀਵਾਨ ਸਜਿਆ । ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਜ: ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਝੱਬਰ ਨੇ 'ਅਕਾਲੀ ਫੌਜ' ਦੀ ਭਰਤੀ ਵਾਸਤੇ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ । ਇਸੇ ਮੌਕੇ 'ਤੇ 50 ਸਿੰਘ ਨਿਤਰੇ (ਮਗਰੋਂ ਇਸੇ ਨੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਜਥੇਬੰਦੀ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ)। ਗਿਆਨੀ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਨੇ 'ਅਕਾਲੀ ਫੌਜ' ਫੰਡ ਵਾਸਤੇ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ । ਉਸੇ ਵੇਲੇ 1000 ਰੁਪੈ ਨਕਦ ਤੇ 4000 ਰੁਪੈ ਇਕਰਾਰੀ ਹੋ ਗਏ । ਇਸ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਵਾਸਤੇ ਕਮੇਟੀ ਚੁਣੀ ਗਈ । ਇਸ ਵਿਚ (ਪਿਸ਼ਾਵਰ ਤੋਂ) ਮਲਿਕ ਦੇਵਾ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਗੁਲਾਬ ਸਿੰਘ, ਸ: ਦੂਲਾ ਸਿੰਘ ਐਬਟਾਬਾਦੀ, (ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਤੋਂ) ਸ: ਰਾਜਾ ਸਿੰਘ, ਸ: ਬਾਘ ਸਿੰਘ ਗਿਆਨੀ, ਸ: ਅਤਰ ਸਿੰਘ, (ਕੈਂਬਲਪੁਰ ਤੋਂ) ਸ: ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲ ਗਜ਼ਟ, ਸ: ਮੇਹਰ ਸਿੰਘ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਿੰਘ ਸਭਾ, (ਹਜ਼ਾਰਾ ਤੋਂ) ਸ: ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਠੇਕੇਦਾਰ, ਸ: ਜਵੰਦ ਸਿੰਘ, ਗਿਆਨੀ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ, ਸ: ਗੁਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸਾਗਰੀ, ਸ: ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਕੱਲਰ, (ਜਿਹਲਮ ਤੋਂ) ਸ: ਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਸ: ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੀਲਾ, ਸ: ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਝੱਬਰ ਚੁਣੇ ਗਏ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ , ਸ: ਜਗਤ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਦੇਸੀ ਤੇ ਸ: ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਪੰਜਾ ਸਾਹਿਬ ਵੀ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕੀਤੇ ਗਏ ।

ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦਾ ਜਨਮ

ਪੰਜਾ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰਦੁਆਰੇ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਸ: ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਝੱਬਰ ਨੇ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਇਸ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਪੱਕੇ ਜਥੇ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਵੀ ਲੋੜ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਵੇ, ਇਸ ਜਥੇ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਜਾਵੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਪੰਜਾ ਸਾਹਿਬ 'ਚ ਮਹੰਤ ਦੀ ਵਿਧਵਾ ਨੇ ਔਰਤਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਹਮਲਾ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਇਸ 'ਅਕਾਲੀ ਫੌਜ' ਵਿਚ ਕੁਝ ਬੀਬੀਆਂ ਵੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ । ''ਪੰਚ'' ਅਖ਼ਬਾਰੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਮਾਸਟਰ ਮੋਤਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਅਖ਼ਬਾਰ 'ਚ ਅਪੀਲ ਛਾਪ ਕੇ ਇਕ ''ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੇਵਕ ਦਲ'' ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਜਾਏ । ਇਹ ਅਪੀਲ ਇੰਵ ਸੀ:

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੇਵਕ ਦਲ

ਪੰਜ ਸੌ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਲੋੜ

''175 ਮੈਂਬਰ ਬਣਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮਾਸਟਰ ਮੋਤਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਹ ਤਜਵੀਜ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਨਾਲ ਇਕ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੇਵਕ ਦਲ ਬਣਾਇਆ ਜਾਏ, ਜਿਹੜਾ ਮਹੰਤਾਂ ਤੋਂ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਲਵੇ। ਇਹ ਕੁਲ 500 ਸਿੰਘ ਹੋਣ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 100 ਤਿਆਰ ਬਰ ਤਿਆਰ ਤਨਖ਼ਾਹਦਾਰ ਹੋਣ ਅਤੇ 400 ਰੀਜ਼ਰਵ ਹੋਣ, ਬਗ਼ੈਰ ਤਨਖ਼ਾਹ ਤੋਂ । ਜਿੱਥੇ ਹਾਲਤ ਵਿਗੜਦੀ ਹੋਈ ਦਿਸਦੀ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਲਈ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਸੱਦ

ਕੇ ਜਥਾ ਟੋਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ । ਇਸ ਦਲ ਦੇ ਐਕਸ਼ਨ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਅਸੀਂ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। '' 24 ਨਵੰਬਰ ਦੇ ਦਿਨ ਪੰਜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਇਕੱਠ ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਮੁੱਢ ਵੀ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਗਿਆ ਸੀ । ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ 50 ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਵੀ ਕੀਤਾ ਸੀ ।

ਇਸ ''ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੇਵਕ ਦਲ'' ਜਾਂ ''ਅਕਾਲੀ ਦਲ'' ਦੀ ਸੈਂਟਰਲ ਬਾਡੀ ਦੀ ਕਾਇਮੀ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਇਕੱਠ 14 ਦਸੰਬਰ ਦੇ ਦਿਨ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਗਿਆ । ਇਸ ਇਕੱਠ ਵਿਚ ਜਥੇਦਾਰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਝੱਬਰ ਨੇ ਤਜਵੀਜ਼ ਕੀਤੀ : ''ਸਮਾਂ ਸਾਨੂੰ ਮਜਬੂਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦਾ ਸੁਧਾਰ ਝੱਟ ਪਟ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਹਰ ਇਕ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ । ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ । ਇਸ ਦੇ ਸੇਵਕ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਇਕ ਮਹੀਨਾ ਸਾਲ ਵਿਚ ਪੰਥ ਨੂੰ ਅਰਪਣ ਕਰਨ । ਕੇਂਦਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਹੋਵੇ, ਜਿਥੇ ਹਰ ਵੇਲੇ 100 ਸਿੰਘ ਹਾਜ਼ਰ ਰਹੇ ਅਤੇ ਜਿੱਥੇ ਜਿਤਨੇ ਸਿੰਘ ਲੋੜ ਪਵੇ ਭੇਜੇ ਜਾਣ । ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਇਸ ਦੀਆਂ ਸ਼ਾਖਾ ਬਣਾਈਆਂ ਜਾਣ ।'' ਇਸ 'ਤੇ ਇਕੱਠ ਨੇ ਇਕ ਰਾਇ ਨਾਲ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਕਿ 23 ਜਨਵਰੀ ਨੂੰ ਸੰਗਤਾਂ ਤਖ਼ਤ ਅਕਾਲ ਬੁੰਗੇ ਹੁੰਮ-ਹੁੰਮਾ ਕੇ ਆਉਣ ਤੇ ਜੱਥਾ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ।

ਇਸੇ ਖ਼ਬਰ ਹੇਠਾਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਅਪੀਲ 'ਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ''ਜਥੇ, ਸਭਾਵਾਂ ਤੇ ਦੀਵਾਨਾਂ ਦੇ ਸੇਵਕਾਂ ਅਤੇ ਜਥੇ ਦਾਰਾਂ ਅੱਗੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਅਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਣ । ਇਕ ਦਿਨ ਪਹਿਲੋਂ ਆਵਣ ਤੇ ਹੁਣ ਤਨ-ਮਨ ਤੇ ਧਨ ਦੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਕਰ ਕੇ ਜਨਮ ਸਫ਼ਲ ਕਰਨ ।'' ਇਹ ਅਪੀਲ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ (ਭੁੱਚਰ) ਦੇ ਨਾਂ ਹੇਠ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ । (ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਅਕਾਲੀ 7 ਜਨਵਰੀ 1921) ।

14 ਦਸੰਬਰ 1920 ਦੇ ਇਕੱਠ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਅਤੇ ਮਗਰੋਂ ਵੀ ਕਈ ਅਕਾਲੀ ਜਥੇ ਕਾਇਮ ਹੋਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ''ਅਕਾਲੀ ਜਥਾ ਖਰਾ ਸੌਦਾ ''(ਜਥੇਦਾਰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਝੱਬਰ),'' ਗੜਗਜ ਅਕਾਲੀ ਜਥਾ ਤਰਨ ਤਾਰਨ (ਜਥੇ ਦਾਰ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਭੁੱਚਰ), ਸ਼ਹੀਦੀ ਦੀਵਾਨ ਬਾਰ ਧਾਰੋਵਾਲੀ (ਜਥੇਦਾਰ ਸੰਗਤ ਸਿੰਘ) ਮੁਖ ਜਥੇ ਸਨ। ਹੋਰ ਪਿੰਡਾਂ, ਕਸਬਿਆਂ ਤੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਅਕਾਲੀ ਜਥੇ ਕਾਇਮ ਹੋਏ ।

16 ਪੋਹ (30 ਦਸੰਬਰ) ਨੂੰ ਖਰਾ ਸੌਦਾ 'ਚ ਵੀ ਇਕ ਇਕੱਠ ਹੋਇਆ । ਇਸ ਵਿਚ ਜ: ਝੱਬਰ ਨੇ ਮਤਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਸੁਧਾਰ ਵਾਸਤੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ (ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸ਼ੇਖੂਪੁਰਾ) ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਜਾਏ । ਸ: ਲੱਖਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਸ ਦੀ ਤਾਈਦ ਕੀਤੀ । ਉਸੇ ਵੇਲੇ 31 ਸੱਜਣ ਭਰਤੀ ਹੋ ਗਏ । ਇਸ ਦਲ ਦਾ ਜਥੇਦਾਰ, ਜ: ਝੱਬਰ ਨੂੰ ਚੁਣਿਆ ਗਿਆ । ਮੀਤ ਜਥੇਦਾਰ ਸ: ਲੱਖਾ ਸਿੰਘ, ਸੇਵਕ (ਸਕੱਤਰ) ਸ: ਸੁੱਚਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਮੀਤ ਸੇ ਵਕ ਸ: ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਚੂਹੜਕਾਨਾ ਚੁਣੇ ਗਏ ।.

14 ਦਸੰਬਰ ਦੇ ਇਕੱਠ ਵਿਚ ''ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੇਵਕ ਦਲ'' ਦੀ ਕਾਇਮੀ ਕਰਨ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ । ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ 23 ਜਨਵਰੀ 1921 ਦੇ ਦਿਨ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਇਕੱਠ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ । ਇਸ ਵਿਚ ਜਥੇਬੰਦੀ ਦਾ ਨਾਂ ਚੁਣਨ ਅਤੇ ਸੇਵਕ (ਅਹੁਦੇਦਾਰ) ਚੁਣੇ ਜਾਣੇ ਸਨ। ਇਹ ਮੀਟਿੰਗ ਦੋ ਦਿਨ ਚੱਲੀ । ਇਸ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਭਾਈ ਅਰਜਨ ਸਿੰਘ ਧੀਰਕੇ ਨੇ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜਥੇਬੰਦੀ ਦਾ ਨਾਂ ''ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੇਵਕ ਦਲ'' ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ ਪਰ ਅਖ਼ੀਰ ਇਸ ਦਾ ਨਾਂ ''ਅਕਾਲੀ ਦਲ'' ਹੀ ਸਭ ਨੇ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤਾ । ਇਸ ਦਲ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਜਥੇਦਾਰ ਸ: ਸਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਝਬਾਲ ਚੁਣੇ ਗਏ । (ਮਗਰੋਂ 29 ਮਾਰਚ 1922 ਦੇ ਦਿਨ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੇ ਆਪਣੇ ਛੇਵੇਂ ਮਤੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਜਥੇਬੰਦੀ ਦਾ ਨਾਂ ''ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ'' ਰੱਖ ਲਿਆ) । ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਨੇ ਦੋ ਨੁਕਾਤੀ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਐਲਾਨਿਆ : 1 ਸਾਰੇ ਅਕਾਲੀ ਜਥਿਆਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠੇ ਕਰ ਕੇ ਪੰਥ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ । 2ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਾਸਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਉਤੇਂ ਅਮਲ ਕਰਨਾ।

25 ਜਨਵਰੀ 1921 ਦੇ ਦਿਨ ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਅਤੇ 20 ਫਰਵਰੀ 1921 ਦੇ ਦਿਨ ਨਾਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਮਗਰੋਂ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦਾ ਕੰਮ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ । ਹਰ ਪਾਸੇ ਜਥੇ ਕਾਇਮ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਏ । ਇਨ੍ਹੀਂ ਦਿਨੀਂ ਹੀ ਇਕ ਕਾਨਫ਼ਰੰਸ 4-5 ਅਪ੍ਰੈਲ 1921 ਦੇ ਦਿਨ ਨਾਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਹੋਈ । ਇਸ ਕਾਨਫ਼ਰੰਸ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਕਾਲੇ ਦਸਤਾਰੇ ਸਜਾ ਕੇ ਪੁੱਜੇ । ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਅਕਾਲੀ ਜਥੇ ਦੇ ਅਸੂਲ ਸੁਣਾ ਕੇ ਭਰਤੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਗਈ । ਬਾਬਾ ਖੜਕ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣਾ ਨਾਂ ਲਿਖਵਾਇਆ । 22 ਫਰਵਰੀ 1922 ਦੇ ਦਿਨ ਵ੍ਹੀ ਡਬਲਯੂ ਸਮਿੱਥ ਬਰਤਾਨਵੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਰਿਮੀਨਲ ਇਨਵੈਸਟਗੇਜ਼ ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟ (ਸ੍ਰੀ ਆਈ਼ ਡ਼ੀ) ਦੇ ਐਸ਼ ਪੀ (ਸਿਆਸੀ) ਨੇ ਵਾਇਸਰਾਏ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਖੁ5ੀਆ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਅਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਬਾਰੇ ਇਕ ਲੰਬੀ ਚੌੜੀ ਤਫ਼ਸੀਲ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਇਸ ਵਿਚ ਕੁਝ ਅਹਿਮ ਨੁਕਤੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸਨ:

ਸ੍ਰੀ ਆਈ਼ ਡ਼ੀ ਦੀ 1922 ਰਿਪੋਰਟ 'ਚੋਂ :

''1920 ਦੀਆਂ ਗਰਮੀਆਂ ਵਿਚ, ਵੱਡੀਆਂ ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਚੁੱਕੀ, ਗਾੜ੍ਹੀਆਂ ਨੀਲੀਆਂ ਪੱਗਾਂ ਵਾਲੇ ਅਕਾਲੀ, ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਜਨਤਾ ਵਿਚ ਆਏ । ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਗਰਮ ਦਲੀਏ ਜਾਪਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਉਹ ਨੁਕਸਾਨਹੀਨ ਸਨ। ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਧਣ ਲੱਗੀ । ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਦਾ ਸਾਈਜ਼ ਵੀ ਵੱਧਣ ਲੱਗਾ । ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੁਧਾਰ ਲਹਿਰ ਆਪਣੇ ਰੁਖ ਵਿਚ 1920 ਦੀਆਂ ਗਰਮੀਆਂ ਤੇ ਪੱਤਝੜ ਵਿਚ ਆਈ । ਪਹਿਲਾਂ ਝਗੜੇ ਵਾਲਾ ਥਾਂ ਲਾਹੌਰ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਚੁਮਾਲਾ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਤੇ ਸਿਆਲਕੋਟ ਵਿਚ ਬਾਬੇ ਦੀ ਬੇਰ ਸੀ । ਚੁਮਾਲਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਝਗੜੇ ਵਿਚ ਬੜੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਐਜੀਟੇਸ਼ਨ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ । ਉਨਹਾਂ ਕਾਲੀਆਂ ਪੱਗਾ ਬੰਨ੍ਹੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ, ਕਿਰਪਾਨਾਂ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ ਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ 'ਅਕਾਲੀ' ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਜਿਵੇਂ-ਜਿਵੇਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਲਹਿਰ ਦਾ ਮੂੰਹ ਮੱਥਾ ਬਣਦਾ ਗਿਆ, ਚੰਗੇ ਸੁਚੱਜੇ ਢੰਗ

ਨਾਲ ਲੋਕਲ ਜਥੇਬੰਦ ਯੂਨਿਟਾਂ ਬਣਦੀਆਂ ਗਈਆਂ । ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦੀ ਭਰਤੀ ਵਾਲਾ ਪਹਿਲਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸੀ । ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਵਿਚ ਮੱਸਿਆ ਦੇ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਭਾਦੋਂ (ਜੁਲਾਈ-ਅਗਸਤ) ਵਿਚ ਇਕ ਸਿੱਖ ਲੀਗ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਸ: ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਝਬਾਲ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਰਕਾਬ ਗੰਜ ਦੀਵਾਰ ਨੂੰ ਮੁੜ ਉਸਾਰਨ ਵਾਸਤੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋਣ ਨੂੰ ਕਿਹਾ । ਕੋਈ 70-80 ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਾਮ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ । ਆਪੇਣ ਭਰਾ ਜਸੰਵਤ ਸਿੰਘ ਝਬਾਲ, ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਭੁੱਚਰ ਤੇ ਹੋਰ ਕੁਝ ਘੱਟ ਮਸ਼ਹੂਰ ਸਿੱਖ ਆਗੂਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਉਸ ਨੇ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦੀ ਭਰਤੀ ਦਾ ਲਗਾਤਾਰ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਜੋ ਨਾਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ । ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਭੁੱਚਰ ਦੀ ਗ੍ਰਿ5ਤਾਰੀ ਤੇ ਇਕ ਦਮ ਜਾਂਨਸ਼ੀਨ ਨੀਯਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ । ਹੁਣ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਤੋਂ ਵੀ ਮਦਦ ਆ ਗਈ, ਜਿਸ ਦੇ ਹੱਥ ਇਸ ਲਹਿਰ ਦੀ ਵਾਗਡੋਰ ਸੀ ।

ਅਕਾਲੀ ਹਲਕਿਆਂ ਵਿਚ ਅਪਰੈਲ, ਮਈ ਤੇ ਜੂਨ ਦੀ ਇਸ ਛੋਟੀ ਹਿਲਜੁਲ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਕੁਝ ਦੇਰ ਮਗਰੋਂ ਨਵਾਂ ਜੋਸ਼ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਨਿਸਚੇ ਹੀ ਨਾ-ਮਿਲਵਰਤਣ ਦੀ ਪਾਲਸੀ ਅਪਨਾ ਕੇ ਹਰ ਹੀਲੇ ਆਪਣਾ ਉਦੇਸ਼ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ । ਇਸ 'ਹਰ ਹੀਲੇ' ਵਿਚ ਹਿੰਸਾ ਸ਼ਾਮਿਲ ਨਹੀਂ ਸੀ਼ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਵਾਰ ਕੋਟਾ ਨੀਯਤ ਕਰ ਕੇ 5000 ਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦਾ ਜੱਥਾ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ , ਜਿਹੜੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੁਧਾਰ ਵਾਸਤੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋਣ । ਇਸ ਅਪੀਲ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਨਾਮ ਦਿੱਤੇ, ਇਸ ਦੀ ਠੀਕ ਠੀਕ ਗਿਣਤੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ। ਸਰਕਾਰੀ ਰਿਪੋਰਟ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਗਿਣਤੀ 5000 ਤੋਂ ਘੱਟ ਸੀ ਪਰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਹ ਮਿਲਵਰਤਣ ਅਪੀਲ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਤੋਂ ਕਿਤੇ ਵਧੇ ਰੇ ਸੀ । ਨਵੰਬਰ ਦੀ ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਵਿਚ ਨਾਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦਾ ਨਜ਼ਾਰਾ ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਰਿਪੋਰਟ ਗ਼ਲਤ ਸੀ।

ਪਟਿਆਲਾ, ਕਪੂਰਥਲਾ, ਨਾਭਾ ਆਦਿਕ ਵਿਚ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦੀ ਭਰਤੀ ਨੂੰ ਬੜੀ ਸਫਲਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ। ਇਹ ਗ਼ਲਤ ਨਹੀਂ ਕਿ ਫੂਲਕੀਆਂ ਰਿਆਸਤਾਂ ਵਿਚ 3000 ਤੇ 4000 ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਭਰਤੀ ਸੀ ਤੇ ਗਣਤੀ ਸ਼ਾਇਦ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਵਧੇਰੇ ਹੋਵੇ । ਹਰ ਅਕਾਲੀ ਕੋਲੋਂ ਹੇਠ ਲਿਖੀ ਸਹੁੰ ਚੁਕਵਾਈ ਜਾਂਦੀ ਸੀ : -

''ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਵਾਇਦਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੁਧਾਰ ਵਾਸਤੇ ਤਨ, ਮਨ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰ ਦੇਵਾਂਗਾ । ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਮੈਂ ਆਪ ਜਥੇਦਾਰ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਰਹਾਂਗਾ । ਵੱਡੀ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਮੁਸੀਬਤ ਵਿਚ ਵੀ ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੁਬੋਲ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗਾ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਹਿੰਸਾ ਕਰਾਂਗਾ।''

ਔਰਤਾਂ ਵੀ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਅਕਾਲਨਾਂ ਬਣ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਪਰ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਕਾਰਜ ਸਟੇਜ 'ਤੇ ਬੋਲਣ ਅਤੇ

ਅਕਾਲੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਤਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੈ।

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼, ਕਿ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਇਕ ਡਿਸਿਪਲਿਨ ਵਾਲੀ ਤੇ ਜਥੇਬੰਦ ਸੰਸਥਾ ਬਣੇ, ਬਹੁਤ ਸ5ਲ ਹੋਈ ਹੈ। ਜਿਸ 5ਰਤੀ ਨਾਲ ਚਾਬੀਆਂ ਦੇ ਮੋਰਚੇ ਵੇਲੇ 'ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਤੇਜਾ' ਵਿਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਥਾਵਾਂ ਦੇ ਜਥੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਸਤਰ ਵਿਚ ਆਏ, ਉਹ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਾਬਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦਾ ਸੰਚਾਰ (ਡਾਕ ਆਦਿਕ) ਢੰਗ ਕਿੰਨਾ ਅਸਰ ਭਰਿਆ ਤੇ ਕਾਮਯਾਬ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿ ਸਾਰੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਵਿਚ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਤੋਂ ਇਕ ਦੂਰ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਅਕਾਲੀ ਤੱਕ ਕਿੰਨੀ ਸੁਰਤਾ ਤੇ ਏਕਤਾ ਹੈ ।

ਚੁਣੇ ਹੋਏ 5000 ਅਕਾਲੀਆਂ ਦਾ ਇਕ ਜਥਾ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਵਧੇਰੇ ਸਾਬਕ 5ੌਜੀ ਸਨ, ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੰਕਟ ਵੇ ਲੇ ਨਿਬੜਣ ਵਾਸਤੇ ਸੁੱਰਖਿਆ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ । ਇਹ ਫੋਰਸ ਕੈਪਟਨ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੇਠ ਸੀ। ਇਸ ਦੀ ਕੋਈ ਨੇਮ ਬੱਧ ਪਰੇਡ ਜਾਂ ਟਰੇਨਿੰਗ ਦਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਸਬੂਤ ਨਹੀਂ ਪਰ ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿਤ ਸਿੰਘ ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਦੀ ਗ੍ਰਿ5ਤਾਰੀ ਵੇਲੇ ਇਸ ਅਕਾਲੀ ਫੋਰਸ ਨੇ ਲਾਈਨਾਂ ਵਿਚ ਮਾਰਚ ਵੇਲੇ ਸੀਟੀਆਂ ਅਤੇ ਹੱਥ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਸਾਰੇ 5ੌਜੀ ਚਿੰਨ੍ਹ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕੀਤਾ ।

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਅਕਾਲੀ ਲਹਿਰ ਧਾਰਮਿਕ ਤੇ ਗ਼ੈਰ-ਸਿਆਸੀ ਹੈ ਅਤੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦਾ ਇਕੋ ਇਕ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਸਰਬ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦਾ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਕੰਟਰੋਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗਰਮ ਦਲੀਆਂ ਕੋਲ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਸੈਂਟਰਲ ਸਿੱਖ ਲੀਗ ਉਪਰ ਕਾਬਜ਼ ਹਨ। ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਅਗਾਂਹਵਾਧੂ ਜਥੇਬੰਦੀ ਹੈ । ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੋਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਛੋਟੀ, ਸਿੱਖ ਲੀਗ ਉਤੇੱ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਗਰਮ, ਖੱਬੇ-ਪੱਖੀ, ਅਕਾਲੀਆਂ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਾਡਰੇਟ ਅਕਾਲੀ, ਜੋ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਸਮਝੌਤੇ ਤੇ ਮਿਲਵਰਤਣ ਨਾਲ ਇਲਾਜ ਲੱਭਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਇਤਨੇ ਤਾਕਤਵਰ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹ ਗਰਮ-ਦਲੀਆਂ ਉਪਰ ਆਪਣਾ ਅਸਰ ਪਾ ਸਕਣ ।

ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਵਿਚ ਆਉਂਦੀ ਜਾਗਰਤੀ ਤੋਂ ਇਹ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਸਿੱਖ ਧਾਰਮਿਕ ਪੱਖ ਤੋਂ ਪ੍ਰਚਾਰ ਤੇ ਜੋਸ਼ ਦਿਖਾਉਣਗੇ । ਸਿੱਖ ਲੀਗ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੁਧਾਰ ਲਹਿਰ ਦੀ ਆਪ ਅਗਵਾਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਵਿਚ ਸਿਰ5 ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਨਿਰੋਲ ਸਿਆਸੀ ਹਨ ਤੇ ਇਸ ਵੱਲੋਂ ਚਲਾਈ ਕੋਈ ਵੀ ਮੁਹਿੰਮ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸ਼ਕ ਦੀ ਨਿਗਾਹ ਨਾਲ ਵੇਖਣੀ ਸੀ। ਤਦ ਇਸ ਲਹਿਰ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਵੀ ਆਉਣੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਸ਼ਾਇਦ ਇਹ ਪਹਿਲੀ ਸਟੇਜ 'ਤੇ ਹੀ ਦਬਾ ਲਈ ਜਾਂਦੀ । ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਸਮਝਣਾ ਔਖਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਜਾਣ ਬੁੱਝ ਕੇ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਮਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ । ਇਸ ਦੀ ਪਲਾਨ ਤੇ ਮੁਹਿੰਮ ਦਾ

ਢੰਗ ਸਾਫ ਤੇ ਸਿੱਧਾ ਸੀ ਕਿ ਹਰ ਕੀਮਤ ਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੁਧਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਸ ਉਦੱਮ ਲਈ ਸੁਧਾਰਕਾਂ ਤੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀ ਫੌਜ ਖੜੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਸੱਦਾ, ਨਿਸ਼ਚੇ ਹੀ, ਧਾਰਮਿਕ ਸੀ ਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਿਆਸੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲਹਿਰ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਵਧੇਰੇ ਅਸਰਦਾਇਕ ਸਾਬਤ ਹੋਇਆ । ਇਸ ਦੀ ਸ5ਲਤਾ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਗੁ: ਤੇਜਾ, ਨਾਨਕਾਣਾ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਪਿਛਲੇ ਚਾਰ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਤੋਂ ਮਾਪ ਸਕਦੇ ਹਾਂ । ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦਾ ਪੂਰਾ ਕੰਟਰੋਲ, ਕਿਰਪਾਨ ਦੇ ਮਸਲੇ ਦਾ ਹੱਲ, ਅਤਿ ਜ਼ਰੂਰੀ ਗੱਲਾਂ ਹਨ । ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਦੇਰੀ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਇਸ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਸਿੱਖ ਲੀਗ ਨੇ ਮੌਕੇ ਦਾ ਲਾਭ ਉਠਾ ਕੇ ਸਰਬ ਭਾਰਤੀ ਕੌਮੀ ਲਹਿਰ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ।

ਬਾਬਾ ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣਾ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲੀ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ 1907 ਦੇ ਜਲਾਵਤਨ ਸ: ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਭਾਰਤ ਵਾਪਸੀ ਵੀ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਕਿਸਾਨਾਂ ਵਿਚ ਆਮ ਚਰਚਾ ਹੈ ਕਿ ਵਰਤਮਾਨ ਲਹਿਰ ਇਕ ਵੱਡੇ ਇਨਕਲਾਬ ਦਾ ਟਰੇਲਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਰਾਜ ਦਾ ਮੁੜ ਆਉਣਾ ਹੋਵੇਗਾ । ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਜਾਂ ਤਾਂ ਸਿਖ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਾਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਫੈਲਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ ਇਸ ਦੇ ਜਨਮ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ , ਪਰ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਆਮ ਹੈ।

ਖਾਲਸਾ ਐਡਵੋਕੇਟ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਸਾਰੀਆਂ ਸਿੱਖ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਨੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਇਸ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਮਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਬੇਹੱਦ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਮੁਖ਼ਾਲਿ5 ਸੋਚ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰਿਆ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਦੇ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਪਾਲਸੀ 'ਤੇ ਲਗਾਤਾਰ ਹਮਲੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਸਮਝੌਤਾ ਹੋਣ ਦੀ ਆਸ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਰੁਕਾਵਟ ਹਨ, ਇਹੀ ਹਮਲੇ ਵਿਗੜੇ ਸਬੰਧਾਂ ਦਾ ਵੱਡਾ ਕਾਰਨ ਹਨ ।

ਅਕਾਲੀ ਲਹਿਰ, ਗਾਂਧੀ ਦੀ ਸਿਵਲ ਨਾਫ਼ੁਰਮਾਨੀ ਨਾਲੋਂ ਵੱਡੀ ਫਿਕਰ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦਾ ਅਸਰ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਜਨਤਾ 'ਤੇ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਸ਼ਹਿਰੀਆਂ ਕੋਲ- (1) ਸਰੀਰਕ ਹੌਸਲਾ ਅਤੇ (2) ਪੁਲੀਸ ਦੇ ਇਕ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਦਸਤੇ ਦਾ ਵੀ ਕਾਮਯਾਬੀ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਦੀ ਘਾਟ ਹੈ। ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਲਹਿਰ ਬਿਲਕੁਲ ਪੇਂਡੂ ਲਹਿਰ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਹਿੱਸੇਦਾਰ ਉਹ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂਦਾ ਤਕੜਾ ਜਿਸਮ ਅਤੇ ਇਕ ਕੌਮੀ ਇਤਿਹਾਸ ਹੈ । ਵਰਤਮਾਨ ਸਿੱਖ ਹਾਲਤ ਅਜਿਹੀ ਅਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਗੱਲ ਭਰੋਸੇ ਨਾਲ ਕਹਿਣੀ ਨਾ ਮੁਮਕਿਨ ਹੈ ਕਿ ਅਕਾਲੀ ਲਹਿਰ ਦਾ ਅਗਲਾ ਮੋੜ ਕੀ ਹੋਵੇਗਾ ਪਰ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦਾ ਸਿਆਸੀ ਕਾਰਜਾਂ ਵਾਸਤੇ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਿਕਟ ਭਵਿੱਖ ਦੀ ਆਸ ਹੈ।'' (ਮੈਂ ਸਮਿਥ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚੋਂ ਸਿਰ5 ਕੁਝ ਹਿੱਸਿਆਂ ਦਾ ਤਰਜਮਾ ਹੀ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਪੂਰੀ ਰਿਪੋਰਟ ਬਹੁਤ ਤਫਸੀਲ ਭਰੀ ਹੈ)।

ਵੀ਼ ਡਬਲਯੂ ਸਮਿਥ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੀ ਕਾਇਮੀ ਬਾਰੇ ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਦੀ ਮੱਸਿਆ (10

ਨਵੰਬਰ) ਦੇ ਮੌਕੇ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਮੌਕੇ ਤੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਜਾਂ ਅਕਾਲੀ ਜਥੇ ਦੀ ਭਰਤੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੁਧਾਰ ਵਾਸਤੇ ਜਥਾ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਚਲੀ ਸੀ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨ੍ਹੀਂ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ, ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਾਬਾ ਅਟੱਲ ਅਤੇ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਤਰਨਤਾਰਨ ਦਾ ਸਰਬਰਾਹ ਇਕੋ ਸੀ ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਇਕੋ ਜਗਹ ਤੋਂ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੌਹਾਂ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀ ਵੱਖਰੇ ਵੱਖਰੇ ਸਨ। 12 ਅਕਤੂਬਰ 1920 ਦੇ ਦਿਨ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈ ਲਿਆ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ 'ਤੇ ਵੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ ਪਰ ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਅਜੇ ਵੀ ਇਕ ਕੁਰਪਟ ਮਹੰਤ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਸੀ।

ਦਸੰਬਰ 1920 ਵਿਚ ਜੇ: ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਧਾਰੋਵਾਲੀ (ਜੋ ਮਗਰੋਂ ਨਾਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ 'ਚ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ) ਆਪਣੇ ਸਕੂਲਾਂ ਦੀਆਂ ਬੱਚੀਆਂ ਲੈ ਕੇ ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਗਏ। ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੀਰਤਨ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਾ ਦਿਤੀ ਅਤੇ ਉਥੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਦਿਤਾ। 11 ਜਨਵਰੀ 1921 ਦੇ ਦਿਨ ਮੁਕਾਮੀ ਸੇਵਕ ਜਥੇ ਨੂੰ ਵੀ ਕੀਤਰਨ ਕਰਨੋਂ ਰੋਕਿਆ ਗਿਆ। ਅਜਿਹਾ ਸਲੂਕ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਲਹਿਰ ਦੇ ਹਿਮਾਇਤੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਕਈ ਚਿਰ ਤੋਂ ਵਾਪਰਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਸ ਸਾਰੇ ਕੁਝ ਦੀ ਖਬਰ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਮਿਸਟਰ ਕਿੰਗ ਨੂੰ ਸੀ। ਕਿੰਗ ਨੇ ਮਹੰਤਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਹਿ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਮਹੰਤ ਮੁਤਾਬਿਕ ਇਕ ਚਿੱਠੀ ਵੀ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਦੇ "ਹੱਕਾਂ" ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ 3 ਜਨਵਰੀ 1921 ਦੇ ਦਿਨ ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਦੇ ਭਾਈ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਵੈਦ ਨੇ ਕਿੰਗ ਨੂੰ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖ ਕੇ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਤਰਨ ਤਾਰਨ 'ਚ 5ਲੀ ਹੋਈ ਇਸ ਅ5ਵਾਹ ਦੀ ਤਰਦੀਦ ਕਰੇ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਮਹੰਤਾਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀ ਕੋਈ ਚਿੱਠੀ ਵਿਚ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਭਾਈ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮਿਸਟਰ ਕਿੰਗ ਨੂੰ ਲਿਖੀ ਚਿੱਠੀ ਤੌਖ਼ਲਾ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਵੀ ਕੋਈ ਹਾਦਸਾ ਵਾਪਰ ਸਕੇਗਾ ਪਰ ਕਿੰਗ ਨੇ ਇਸ ਚਿੱਠੀ ਦਾ ਕੋਈ ਜਵਾਬ ਨਾ ਦਿੱਤਾ। ਜਿਸ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਤੌਖ਼ਲਾ ਭਾਈ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਵੈਦ ਨੇ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਉਹ ਵਾਪਰ ਕੇ ਹੀ ਹਟਿਆ।

23-24 ਜਨਵਰੀ 1921 ਦੇ ਦਿਨ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੀ ਕਾਇਮੀ ਨੂੰ ਆਖ਼ਰੀ ਸ਼ਕਲ ਦੇਣ ਅਤੇ ਪਹਿਲੀ ਚੋਣ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਇਕਠ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਹੋਇਆ। 24 ਜਨਵਰੀ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਤੋਂ ਆਈ ਇਕ ਬੀਬੀ ਨੇ ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਮਹੰਤਾਂ ਦੀਆਂ ਕਰਤੂਤਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ। ਉਸਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਜਦੋਂ ਉਹ ਆਪਣੀ ਜਵਾਨ ਧੀ ਨਾਲ ਗੁਰਦੁਆਰੇ 'ਚ ਗਈ ਤਾਂ ਮਹੰਤਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨਾਲ ਛੇੜਖਾਨੀ ਕੀਤੀ। ਇਕ ਹਿੰਦੂ ਕੁੜੀ, ਜੋ ਉਥੇ'ਇੱਕਲੀ ਗਈ ਸੀ, ਨੂੰ ਮਹੰਤ ਦੇ ਚਾਟੜਿਆਂ ਨੇ ਫੜ ਕੇ ਚੁੰਮਣ

ਦੀ ਹਰਕਤ ਵੀ ਕੀਤੀ। ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਰੋਹ ਆ ਗਿਆ। ਕੁਝ ਸਿੰਘ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਜਾਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਏ । ਇਸ 'ਤੇ ਜਥੇਦਾਰ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਭੁੱਚਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤ ਕੀਤਾ ।

ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਸਵੇਰ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਗੱਡੀ 'ਤੇ ਜ: ਭੁੱਚਰ 40 ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਚਲੇ ਗਏ । ਉਹ ਸਵੇਰੇ 8 ਵਜੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿਚ ਦਾਖ਼ਿਲ ਹੋ ਗਏ । ਉਸ ਵੇਲੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿਚ ਕੀਰਤਨ ਚਲ ਰਿਹਾ ਸੀ । ਉਹ ਦੋ ਘੰਟੇ ਕੀਤਰਨ ਸੁਣਦੇ ਰਹੇ । ਏਨੇ ਵਿਚ ਮਹੰਤ ਨੇ 70 ਦੇ ਕਰੀਬ ਬੰਦੇ ਇਕੱਠੇ ਕਰ ਲਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤੇ ਜਵਾਨ ਗੱਭਰੂ ਸਨ। ਮਾਹੌਲ ਵੇਖ ਕੇ ਜ: ਭੁੱਚਰ ਨੇ ਮਹੰਤਾਂ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੇ ਤੋਂ ਕਬਜ਼ਾ ਲੈਣ ਨਹੀਂ ਆਏ ਬਲਕਿ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦੱਸਣ ਆਏ ਹਾਂ । ਪਰ ਮਹੰਤਾਂ ਦੇ ਟੋਲੇ 'ਚੋਂ ਕੁਝ ਨੌਜਵਾਨ ਤੈਸ਼ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਭੜਕਾਊ ਹਰਕਤਾਂ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਏ ਤੇ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਵੀ ਕੱਢਣ ਲੱਗ ਪਏ । ਵਡੇਰੀ ਉਮਰ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੁੱਪ ਕਰਾ ਕੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਗੱਲਬਾਤ ਵਾਸਤੇ ਤਿਆਰ ਹਾਂ ਤੇ ਸ਼ਾਮ 4 ਵਜੇ ਮਿਲ ਕੇ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਾਂਗੇ । ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਨੇ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ, ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ , ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ, ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ, ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵੱਲੋਂ ਗੱਲਬਾਤ ਵਾਸਤੇ ਨਾਮਜ਼ਦ ਕੀਤਾ । ਅਕਾਲੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਸ: ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਭੁੱਚਰ, ਜ: ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਕੁੱਲਾ, : ਦਾਨ ਸਿੰਘ ਵਛੋਆ, ਜ: ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਝੱਬਰ ਤੇ ਹਕੀਮ ਬਹਾਦਰ ਸਿੰਘ ਨਾਮਜ਼ਦ ਹੋਏ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਮੁਕਾਮੀ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਭਾਈ ਮੋਹਨ ਸਿਘ ਵੈਦ, ਸ: ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਲੰਬਰਦਾਰ, ਸ: ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ, ਸ: ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਉਸਮਾ ਨੂੰ ਵੀ ਗੱਲਬਾਤ ਵਾਸਤੇ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਗਿਆ । ਸ਼ਾਮ ਚਾਰ ਵਜੇ ਬੁੰਗਾ ਧੋਤੀਆਂ ਵਿਖੇ ਗੱਲਬਾਤ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ । ਗੱਲਬਾਤ ਵਿਚ ਇਕ ਪੰਜ-ਨੁਕਾਤੀ ਸਮਝੌਤਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ : (1) ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਨੇਮਾਂ ਮੁਤਾਬਿਕ ਹੋਵੇਗਾ । (2) ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਲੋਕਲ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਈ ਜਾਵੇਗੀ, ਜੋ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹੋਵੇਗੀ । (3) ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿੱਚੋਂ ਅ-ਸਿੱਖ ਰਵਾਇਤਾਂ ਦਾ ਖ਼ਾਤਮਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਕੁਰੀਤੀਆਂ ਦੂਰ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ । (4) ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਤੇ ਸੇਵਾਦਾਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਹੋਣ । (5) ਜਿਹੜਾ ਪੁਜਾਰੀ ਸਿੱਖ ਰਹਿਤ ਦੇ ਨੇਮ ਤੋੜੇ, ਉਸ ਨੂੰ ਸੰਗਤਾਂ ਡੰਨ ਲਾਉਣ ।

ਸ਼ਾਮ ਸਾਢੇ ਪੰਜ ਵਜੇ ਤਕ ਇਹ ਸਮਝੌਤਾ ਤੈਅ ਹੋ ਗਿਆ । ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ । ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਉਹ ਬਾਹਰ ਆ ਗਏ । ਉਧਰ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਦੇ ਬੰਦੇ ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮਕਾਨ ਤੇ ਝੰਡਾ ਬੁੰਗਾ ਵਿਚ ਸਿਖਾਂ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਤਿਆਰੀਆਂ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਥਿਆਰ ਅਤੇ ਬਾਰੂਦ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ । ਰਾਤ ਸਾਢੇ ਅੱਠ ਵਜੇ ਦੋ ਪੁਜਾਰੀ ਉਥੇ ਆਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖ ਆਗੂਆਂ ਨੰ ਸਮਝੌਤੇ ਦਾ ਕਾਗ਼ਜ਼ ਲਿਆਉਣ ਵਸਤੇ ਆਖਿਆ । ਸਿੱਖ ਆਗੂਆਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨੀਅਤ 'ਤੇ ਸ਼ੱਕ ਹੋਇਆ ਪਰ ਮਹੰਤਾਂ ਨੇ ਹੱਸ ਕੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸਾਜਿਸ਼ ਨਹੀਂ । ਸਿੱਖ

ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਭਾਈ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਵੈਦ ਨੂੰ ਸਮਝੌਤੇ ਨੂੰ ਚੰਗੇ ਕਾਗਜ਼ ਤੇ ਖ਼ੁਸ਼-ਖ਼ਤ ਕਰ ਕੇ ਲਿਖਣ ਵਾਸਤੇ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ । ਵੈਦ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਬਾਹਰ ਖੜੇ ਤਹਿਸੀਲਦਾਰ , ਸਰਕਲ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਸਰਕਾਰੀ ਅਹਿਲਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਦੀ ਇਤਲਾਹ ਵੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ । ਇਸ ਮਗਰੋਂ ਭਾਈ ਬਹਾਦਰ ਸਿਘ ਹਕਮੀ ਨੇ ਬਾਹਰ ਖੜੀਆਂ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਹਾਲਾਤ ਦੱਸਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ । ਏਨੇ ਵਿਚ ਹੀ ਇਕ ਦਸਤੀ ਬੰਬ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਆ ਡਿੱਗਾ। ਇਸ ਪਿੱਛੋਂ ਚਾਰ ਪੰਜ ਹੋਰ ਬੰਬ ਉਥੇ ਸੁੱਟੇ ਗਏ । ਇਸ ਨਾਲ ਕਈ ਬੰਦੇ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਹੋ ਗਏ । ਇਹ ਗੋਲੇ ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮਕਾਨ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਦੂਜੇ ਬੁੰਗਿਆਂ ਤੋਂ ਵੀ ਸੁੱਟੇ ਗਏ ਸਨ ।

ਅੰਦਰ ਸ: ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਕੁੱਲਾ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਅੱਗੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਰਹੇ ਸਨ । ਮੱਥਾ ਟੇਕਦਿਆਂ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੋਢੇ 'ਤੇ ਤਲਵਾਰ ਦਾ ਇਕ ਵਾਰ ਹੋਇਆ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੋਢਾ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੀਰਿਆ ਗਿਆ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਭਾਈ ਹਜ਼ਾਰਾ ਸਿੰਘ (ਅਲਦੀਨਪੁਰ) ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਰਿਹਾ ਸੀ । ਮਹੰਤ ਦੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਢਿੱਡ ਵਿਚ ਤਲਵਾਰ ਮਾਰ । ਉਹ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਹੋ ਕੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ। ਇਸ ਮਗਰੋਂ ਹੁਕਮ ਸਿੰਘ (ਵਜਊ ਕੋਟ) ਦੇ ਸਿਰ 'ਤੇ ਛਵ੍ਹੀਆਂ ਦੇ ਚਾਰ ਪੰਜ ਵਾਰ ਹੋਏ । ਉਹ ਵੀ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਹੋ ਕੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਭਾਈ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਲਾਭ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਵੀ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਹੋਏ । ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁਝ, ਕੁਝ ਪਲਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਵਾਪਰ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਮਗਰੋਂ ਮਹੰਤ ਦੇ ਬੰਦੇ ਬੱਤੀਆਂ ਬੁਝਾ ਕੇ ਦੌੜ ਗਏ । ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹਾਲ 'ਚੋਂ ਬਾਹਰ ਆ ਕੇ ਹਾਲਾਤ ਦੱਸੇ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਸਿੰਘ ਅੰਦਰ ਨੂੰ ਭੱਜ ਪਏ । ਅੰਦਰ ਸਾਰੇ ਪਾਸੇ ਖ਼ੂਨ ਹੀ ਖ਼ੂਨ ਸੀ । ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਜ਼ਖ਼ਮੀਆਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਿਆ । 10 ਵਜੇ ਪੁਲੀਸ ਪਹੁੰਚ ਗਈ ਅਤੇ ਵਕੂਆ ਵੇਖਿਆ । ਪੁਲੀਸ ਨੇ ਸ਼ਰਾਬੀ ਪੁਜਾਰੀ ਵੀ ਵੇਖੇ । ਅਗਲੀ ਸਵੇਰ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਨੇ ਨਕਲੀ, ਪਰ ਮਾਮੂਲੀ ਜ਼ਖ਼ਮਾਂ ਵਾਲੇ, 13 ਬੰਦੇ ਹਸਪਤਾਲ ਲਿਆਂਦੇ ਤਾਂ ਜੋ ਸਿਖਾਂ 'ਤੇ ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਮੁਕੱਦਮਾ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਸ ਸਾਜਿਸ਼ ਵਿਚ ਪੁਲੀਸ ਵੀ ਭਾਈਵਾਲ ਸੀ । ਮਗਰੋਂ ਪੁਲੀਸ ਵੱਲੋਂ ਦੋਹਾਂ ਧਿਰਾਂ 'ਤੇ ਮੁਕੱਦਮਾ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ । (ਇਸ ਕੇਸ ਵਿਚ 9 ਜਨਵਰੀ 1922 ਦੇ ਦਿਨ ਅਦਾਲਤ ਨੇ 15 ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਕੈਦ ਅਤੇ 50-50 ਰੁਪੈ ਜੁਰਮਾਨਾ ਕੀਤਾ । ਅਕਾਲੀਆਂ ਵਿਚੋਂ 7 ਨੂੰ ਇਕ ਇਕ ਸਾਲ ਕੈਦ ਤੇ 50-50 ਰੁਪੈ ਜੁਰਮਾਨਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ । ਮਗਰੋਂ ਸੈਸ਼ਨ ਜੱਜ ਨੇ ਮਹੰਤਾਂ ਦੀ ਕੈਦ 9 ਮਹੀਨੇ ਤੇ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦੀ ਕੈਦ 6 ਮਹੀਨੇ ਕਰ ਦਿੱਤੀ) ਇਸ ਕੇਸ ਵਿਚ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਨਾ-ਮਿਲਵਰਤਣ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਵਰਨਾ ਮਹੰਤਾਂ ਤੇ ਦੋ ਕਤਲਾਂ ਕਰ ਕੇ ਦਫਾ 302 ਹੇਠ ਕਤਲ ਦਾ ਕੇਸ ਬਣਨਾ ਸੀ । ਅਕਾਲੀ ਨਾ ਮਿਲਵਰਤਣ ਕਰ ਕੇ ਮਹੰਤਾਂ ਨੂੰ ਦਫਾ 148, 149 ਤੇ 304 ਹੇਠ ਸਜ਼ਾ ਹੋਈ ਸੀ।)

2 ਜਨਵਰੀ 1921 ਦੇ ਦਿਨ ਐਸ਼ ਪੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆ ਗਿਆ । ਉਸ ਨੇ ਦੋਹਾਂ ਧਿਰਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕੀਤੀ । ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮਜਿਸਟਰੇਟ ਨੇ ਮੌਕੇ ਦੀ ਨਜ਼ਾਕਤ ਸਮਝਦਿਆਂ ਮਹੰਤਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਤੋਂ ਰੋਕ ਦਿੱਤਾ । ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਮਗਰੋਂ ਮਹੰਤਾਂ ਨੇ ਲਿਖਤੀ ਮੁਆਫੀ ਵੀ ਮੰਗ ਲਈ । ਮਹੰਤਾਂ ਦੇ ਹਮਲੇ ਵਿਚ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਭਾਈ ਹਜ਼ਾਰਾ ਸਿੰਘ ਅਲਾਦੀਨਪੁਰ ਜ਼ਖ਼ਮਾਂ ਦੀ ਤਾਬ ਨਾ ਝਲਦੇ ਹੋਏ , 27 ਜਨਵਰੀ ਦੇ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਾਈ

ਕਰ ਗਏ । 28 ਜਨਵਰੀ ਨੂੰ ਬਾਬਾ ਬਘੇਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਵਾਰਿਸ ਭਾਈ ਹਜ਼ਾਰਾ ਸਿਘੰ ਦੇ ਸੰਸਕਾਰ ਦੇ ਜਲੂਸ ਵਿਚ ਹਜ਼ਾਰਾ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋਏ । ਉਸ ਜ਼ਮਾਨੇ ਦਾ ਇਹ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਜਲੂਸ ਸੀ। ਇਕ ਹੋਰ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਭਾਈ ਹੁਕਮ ਸਿਘ ਵਜਾਊਕੋਟ 4 ਫਰਵਰੀ ਦੇ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਗਏ। ਇਹ ਦੋ ਸਿੰਘ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੁਧਾਰ ਲਹਿਰ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਸ਼ਹੀਦ ਸਨ ।

ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਦੇ ਸਾਕੇ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਦੋ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਅਤੇ ਦਰਜਨ ਸਿੰਘ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਵੀ ਹੋਏ ਪਰ ਇਸ ਨਾਲ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਗੁਰਦੁਅਰੇ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਵੀ ਪੰਥ ਕੋਲ ਆ ਗਿਆ। ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਸੰਭਾਲਦਿਆਂ ਹੀ ਇਕ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾ ਦਿਤੀ। ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਸ: ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ (ਕੁੱਲਾ ਵਾਸੀ) ਬਣਾਏ ਗਏ। 25 ਜਨਵਰੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਮਹੰਤਾਂ ਦੇ ਹਮਲੇ ਵਿਚ ਸ: ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਬਾਂਹ ਵੀ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੱਢੀ ਗਈ ਸੀ। ਸ: ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਉਸਮਾ ਮੀਤ ਜਥੇਦਾਰ ਬਣੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ 13 ਮੈਂਬਰੀ ਕਮੇਟੀ ਵੀ ਬਣੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਮਿਲ ਸਨ : (1) ਭਾਈ ਮੋਹਣ ਸਿੰਘ ਵੈਦ (2) ਹੈਡ ਮਾਸਟਰ ਮਹਿਤਾਬ ਸਿੰਘ (3) ਸ: ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਲੰਬੜਦਾਰ (4) ਸ: ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕਾਰਖਾਨੇਦਾਰ (5) ਸ: ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਸਕੱਤਰ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਤਰਨ ਤਾਰਨ ੬ ਸ: ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਝਬਾਲ (7) ਸ: ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਭੁੱਚਰ, ਜਥੇਦਾਰ ਅਕਾਲੀ ਦਲ (8) ਸ: ਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਭੁੱਚਰ (9) ਸ: ਹਜ਼ਾਰਾ ਸਿੰਘ ਜਾਮਾਰਾਏ (10) ਸ: ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਨੌਸ਼ਹਿਰਾ (11) ਸ: ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਪੰਡੋਰੀ (12) ਬਾਬਾ ਕਿਹਰ ਸਿੰਘ ਪੱਟੀ (13) ਸ: ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਬੁਰਜਵਾਲਾ। ਮਹੰਤਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਦੇ ਖ਼ਿਲਾ5 ਕੇਸ ਦਾਇਰ ਕੀਤਾ ਪਰ ਜੱਜ ਨੇ 9 ਜੁਲਾਈ 1921 ਦੇ ਦਿਨ ਇਹ ਕੇਸ ਖਾਰਜ ਕਰ ਕੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਸਰਦਾਰੀ ਕਬੂਲ ਕਰ ਲਈ ।

ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ੇ ਮਗਰੋਂ ਕੁਝ ਹੋਰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰਵਾਏ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕੇਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ 8 ਫਰਵਰੀ 1921 ਦੇ ਦਿਨ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਖਰਾ ਸੌਦਾ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਆਈ ਸੰਗਤ ਨੇ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰਵਾਇਆ। 10 ਫਰਵਰੀ ਦੇ ਦਿਨ ਭਾਈ ਗੁੜੀਆਂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਮਾਛੀ ਕੇ ਵਿਚ ਬਣੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ। 11 ਫਰਵਰੀ ਦੇ ਦਿਨ ਸ਼ੇਖੂਪੁਰਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਦੇ ਮਹੰਤ ਨੇ ਖਰਾ ਸੌਦਾ ਬਾਰ ਦੇ ਅਕਾਲੀ ਜਥੇ ਨਾਲ ਲਿਖਤੀ ਸਮਝੌਤਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਹ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਨੇਮਾਂ ਮੁਤਾਬਿਕ ਚਲੇਗਾ (ਪਰ ਨਾਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਾਕੇ ਮਗਰੋਂ ਉਹ ਫੇਰ ਵਿਟਰ ਗਿਆ। ਅਖ਼ੀਰ ਸਿਘਾਂ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਾ ਖਡੂਰ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਵੀ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਤਹਿਸੀਲਦਾਰ ਨੇ ਮਹੰਤਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀ ਪਰ ਬਾਵਾ ਪਰਦੁਮਨ ਸਿੰਘ ਮੁਲਤਾਨ ਨੇ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਮਹੰਤਾਂ ਦਾ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨਾਲ ਸਮਝੌਤਾ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ। ਇੰਜ ਇਹ ਗੁਰਦੁਅਰਾ ਵੀ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਹੇਠ ਆ ਗਿਆ)।

ਨਨਕਾਣਾ **ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ :**

ਹੋਰ ਤਵਾਰੀਖੀ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਾਂਗ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਨਾਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵੀ ਬੜੀ ਮਾੜੀ ਸੀ । ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਉਦਾਸੀ ਸਾਧੂਆਂ ਦੇ ਹੱਥ ਸੀ । ਉਨੀਂਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਤਕ ਇਹ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਠੀਕ ਚਲਦਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਪਰ ਮਹੰਤ ਸਾਧੂ ਰਾਮ ਤੋਂ ਇਸ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਖਰਾਬੀਆਂ ਆਉਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈਆਂ । ਮਹੰਤ ਨੇ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣੀ ਤੇ ਵਿਭਚਾਰ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ । ਉਸ ਨੂੰ 'ਗੁਪਤ ਰੋਗ' ਦੀ ਬੀਮਾਰੀ ਹੋ ਗਈ । ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮਹੰਤ ਕਿਸ਼ਨ ਦਾਸ ਆਇਆ । ਉਸ ਦੇ ਇਕ ਵਿਧਵਾ ਔਰਤ ਨਾਲ ਨਜਾਇਜ਼ ਸਬੰਧ ਸਨ ਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਇਕ ਲੜਕਾ ਵੀ ਸੀ । ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਭਤੀਜੇ ਦੇ ਵਿਆਹ ਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀ ਹਦੂਦ ਵਿਚ ਕੰਜਰੀਆਂ ਵੀ ਨਚਾਈਆਂ ਸਨ। ਮੁੰਡਾ ਵਿਆਹੁਣ ਗਈ ਬਰਾਤ, ਸਣੇ ਮਹੰਤ ਦੇ, ਕੁੜੀ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਸ਼ਰਾਬੀ ਹੋ ਕੇ ਪਿੰਡ ਦੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਨਾਲ ਮਖ਼ੌਲ ਕਰਨ ਕਰ ਕੇ ਜੁੱਤੀਆਂ ਖਾ ਕੇ ਆਈ ਸੀ । ਜਿਸ ਗੁਪਤ ਰੋਗ ਨਾਲ ਸਾਧੂ ਰਾਮ ਮਰਿਆ ਸੀ, ਉਹੀ ਰੋਗ ਕਿਸ਼ਨ ਦਾਸ ਨੂੰ ਵੀ ਹੋ ਗਿਆ । ਕਿਸ਼ਨ ਦਾਸ ਦੀ ਜੇਬ 'ਚੋਂ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀਆਂ ਚਾਬੀਆਂ ਕੱਢ ਲਿਆਇਆ । ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮਹੰਤ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਪੈਸੇ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਪੁਲੀਸ ਤੇ ਗੁੰਡਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਗੰਢ ਲਿਆ । ਕੁਝ ਚਿਰ ਮਗਰੋਂ ਮਹੰਤ ਕਿਸ਼ਨ ਦਾਸ ਮਰ ਗਿਆ । ਉਸ ਦੇ ਸੰਸਕਾਰ 'ਤੇ ਨਰੈਣ ਦਾਸ ਨੇ ਲਿਖਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮੈਂ ਕਿਸ਼ਨ ਦਾਸ ਵਰਗੀਆਂ ਹਰਕਤਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗਾ ਤੇ ਸੰਗਤ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਚਲਾਂਗਾ ।

ਨਰੈਣ ਦਾਸ ਕੁਝ ਚਿਰ ਤਾਂ ਠੀਕ ਚਲਦਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਪਰ ਛੇਤੀ ਹੀ ਉਸ ਨੇ ਕਿਸ਼ਨ ਦਾਸ ਵਾਲੇ ਚਾਲੇ ਫੜ ਲਏ । ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਮੁਸਲਮਾਨ ਮਿਰਾਸਣ ਘਰ ਰੱਖ ਲਈ । ਇਸ ਤੋਂ ਦੋ ਮੁੰਡੇ ਤੇ ਦੋ ਕੁੜੀਆਂ ਜੰਮੀਆਂ । ਉਸ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਾਸਤੇ ਦੋ ਘਰ (ਇਕ ਨਾਨਕਾਣੇ ਤੇ ਦੂਜਾ ਰਾਮ ਗਲੀ ਲਾਹੌਰ) ਵਿਚ ਬਣਾ ਕੇ ਦਿੱਤੇ। ਅਗਸਤ 1917 ਵਿਚ ਨਰੈਣ ਦਾ ਨੇ ਵੀ ਕੰਜਰੀਆਂ ਮੰਗਵਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਚ-ਗਾਣਾ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀ ਹਦੂਦ ਵਿਚ ਕਰਵਾਇਆ । ਸਾਰੇ ਪਾਸੇ ਸਿੰਘ ਸਭਾਵਾਂ ਨੇ ਇਸ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਕੀਤੀ । 1918 ਵਿਚ ਇਕ ਸਿੰਧੀ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਆਇਆ । ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਰਹਿਰਾਸ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਇਕ ਪੁਜਾਰੀ ਨੇ ਉਸ ਦੀ 13 ਸਾਲ ਦੀ ਧੀ ਦਾ ਰੇਪ ਕੀਤਾ ਪਰ ਮਹੰਤ ਨੇ ਇਸ 'ਤੇ ਕੋਈ ਐਕਸ਼ਨ ਨਾ ਲਿਆ । ਇਸੇ ਸਾਲ ਦੇ ਅਖੀਰ 'ਚ ਜੜ੍ਹਾਂਵਾਲਾ ਦੀਆਂ ਛੇ ਔਰਤਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਆਈਆਂ । ਮਹੰਤ ਤੇ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਛੇਆਂ ਨਾਲ ਜਬਰ-ਜਨਾਹ ਕੀਤਾ । ਅਜਿਹੀਆਂ ਹਰਕਤਾਂ ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਵਾਰ ਹੋਈਆਂ ਸਨ ਪਰ ਲੋਕ ਬੇਇਜ਼ਤੀ ਤੋਂ ਡਰਦੇ ਦੱਸਦੇ ਨਹੀਂ ਸਨ ।

ਇਸ ਮਾਹੌਲ ਵਿਚ 1, 2, 3 ਅਕਤੂਬਰ 1920 ਨੂੰ ਪਿੰਡ ਧਾਰੋਵਾਲੀ ਵਿਚ ਇਕ ਵੱਡਾ ਇਕੱਠ ਹੋਇਆ । ਇਸ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਡਾ: ਕਿਚਲੂ, ਆਗ਼ਾ ਸ5ਦਰ ਤੇ ਹੋਰ ਗੈਰ-ਸਿੱਖ ਆਗੂ ਵੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋਏ। ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਮਾ: ਮੋਤਾ ਸਿੰਘ, ਮਾ : ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰੀ, ਸ: ਦਾਨ ਸਿੰਘ ਵਛੋਆ, ਸ: ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਝਬਾਲ ਤੇ

ਹੋਰਨਾ ਨੇ ਲੈਕਚਰ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਨਾਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹਾਲਤ ਬਾਰੇ ਫ਼ਿਕਰ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕੀਤਾ । ਦੀਵਾਨ ਨੇ ਨਾਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਸੁਧਾਰ ਬਾਰੇ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕੀਤਾ । ਸ: ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਧਾਰੋਵਾਲੀ ਨੇ ਨਾਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸੁਧਾਰ ਵਾਸਤੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਜਥਾ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ।

ਇਸ ਦੀਵਾਨ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਖਬਰ ਮਹੰਤ ਨਰੈਣ ਦਾਸ ਨੂੰ ਵੀ ਪੁੱਜੀ । ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨ ਦੀ ਬਜਾਇ, ਨਵੰਬਰ ਵਿਚ, 400 ਗੁੰਡੇ ਇਕੱਠੇ ਕਰ ਲਏ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਨਖ਼ਾਹ 'ਤੇ ਰੱਖ ਲਿਆ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁੰਡਿਆਂ ਵਿਚ ਰਾਂਝਾ ਤੇ ਰਿਹਾਨਾ ਵਰਗੇ ਖ਼ੂੰਖਾਰ ਬਦਮਾਸ਼ ਤੇ ਕਾਤਿਲ ਵੀ ਸਨ। ਨਰੈਣ ਦਾਸ ਨੇ ਬਾਬਾ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਮਹੰਤਾਂ, ਸਾਧੂਆਂ, ਬੇਦੀਆਂ ਦਾ ਇਕ ਇਕੱਠ 12 ਦਸੰਬਰ 1920 ਦੇ ਦਿਨ ਅਖਾੜਾ ਸੰਗਲ ਵਾਲਾ ਵਿਚ ਕੀਤਾ । ਮਹੰਤ ਗੋਬਿੰਦ ਦਾਸ (ਜਮਸ਼ੇਰ) ਦੀ ਸਦਾਰਤ ਹੇਠ 53 ਮਹੰਤ ਇਸ ਇਕੱਠ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋਏ । ਇਸ ਵਿਚ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਜ਼ੋਰ-ਸ਼ੋਰ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ । ਮਹੰਤ ਨਰੈਣ ਦਾਸ ਨੇ ਬੇਦੀ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ 6 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪੈ ਵੀ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ ਹ5ਤਾਵਾਰੀ 'ਸੰਤ ਸੇਵਕ' ਅਖਬਾਰ ਵੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ । ਇਹ ਅਖਬਾਰ ਮੁਫਤ ਵੰਡਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ । ਇਸ ਅਖਬਾਰ ਵਿਚ ਅਕਾਲੀ ਲਹਿਰ ਦੇ ਖ਼ਿਲਾ5 ਪ੍ਰਾਪੇਗੰਡਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ । ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮਹੰਤਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਵੱਖਰੀ 'ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਮੇਟੀ' ਵੀ ਬਣਾ ਲਈ । ਇਹ ਕਮੇਟੀ ਸਿਰ5 ਦਿਖਾਵੇ ਵਾਸਤੇ ਹੀ ਸੀ ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਰੋਲ ਨਹੀਂ ਸੀ । ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮਹੰਤ ਨਰੈਣ ਦਾਸ ਅਤੇ ਸਕੱਤਰ ਬਸੰਤ ਦਾਸ ਮਾਣਕ ਬਣਿਆ ।

ਮਹੰਤ ਨੇ ਨਵੰਬਰ 1920 ਵਿਚ ਅਕਾਲੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਗੁਰਦੁਆਰੇ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੇ ਖ਼ਦਸ਼ੇ ਨੂੰ ਸਾਹਵੇ ਂ ਰੱਖਦਿਆਂ 400 ਬੰਦੇ ਇਕੱਠੇ ਕਰ ਲਏ ਸਨ। 25-26 ਨਵੰਬਰ 1920 ਦੇ ਦਿਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜਨਮ ਦਿਨ ਦੇ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਇਹ ਸਾਰੇ ਗੁੰਡੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਤੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਸਨ ਪਰ ਉਸ ਦਿਨ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦਾ ਗੁਰਦੁਆਰੇ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਨਹੀਂ ਸੀ । ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਮਹੰਤ ਨੇ ਉਸ ਦਿਨ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਕਿਰਪਾਨ ਲੈ ਕੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨਾ ਜਾਣ ਦਿੱਤਾ । ਇਸ ਦਿਨ ਭਾਈ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਧਾਰੋਵਾਲੀ ਕੁਝ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਆਏ । ਅਜੇ ਉਹ ਅੰਦਰ ਵੜੇ ਹੀ ਸਨ ਕਿ ਮਹੰਤ ਦੇ ਗੁੰਡਿਆਂ ਨੇ ਛਵ੍ਹੀਆਂ ਤੇ ਟਕੂਏ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਫੜ੍ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਘੇਰ ਲਿਆ । ਉਸ ਵੇ ਲੇ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਸੀ. ਆਈ. ਡੀ. ਉਥੇ ਂਹਾਜ਼ਿਰ ਸਨ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਕ ਵਾਰ ਤਾਂ ਸਾਕਾ ਹੋਣੋਂ ਰੁਕ ਗਿਆ ਵਰਨਾ 20 ਫਰਵਰੀ 1921 ਦਾ ਸਾਕਾ 26 ਨਵੰਬਰ 1920 ਦੇ ਦਿਨ ਹੀ ਵਾਪਰ ਜਾਣਾ ਸੀ । ਗੁਰਪੁਰਬ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਮਹੰਤ ਨੇ ਬਹੁਤੇ ਬੰਦੇ ਵਾਪਿਸ ਭੇਜ ਦਿੱਤੇ ਪਰ ਰਾਂਝਾ, ਸਾਖੂ ਤੇ ਕਾਨ੍ਹਾ ਵਰਗੇ ਖ਼ੂੰਖਾਰ ਬੰਦੇ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਰੱਖ ਲਏ । ਇਸ ਮਗਰੋਂ ਮਹੰਤ ਨੇ ਨਾਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਕਿਲ੍ਹਾਬੰਦੀ ਕਰ ਲਈ । ਉਸ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਨੂੰ ਹਰ ਪਾਸਿਓਂ ਜੰਗ ਹਮਲੇ ਵਾਲੀ ਹਿਫ਼ਾਜਤ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਮਜਬੂਤ ਕਰ ਲਿਆ ਤੇ ਅੰਦਰ

ਅਸਲੇ ਦਾ ਭੰਡਾਰ ਵੀ ਇਕੱਠਾ ਕਰ ਲਿਆ । ਇਸ ਸਾਰੇ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਕਿੰਗ, ਹੋਰਨਾਂ ਪੁਲੀਸ ਤੇ ਸੀ, ਆਈ ਡੀ ਅਫ਼ਸਰਾਂ, ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਅਤੇ ਗਵਰਨ ਨੂੰ ਵੀ ਸੀ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਚੁੱਪ ਵੱਟੀ ਹੋਈ ਸੀ । ਮਹੰਤ ਦੀ ਇਸ ਸਾਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਤੇ ਪਲਾਨਿੰਗ ਬਾਰੇ ਸਿੱਖ ਆਗੂ ਵੀ ਜਾਣਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਦੀਵਾਨਾਂ ਵਿਚ ਅਤੇ ਪ੍ਰੈਸ ਵਿਚ ਵੀ ਵਾਰਨਿੰਗ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਇਸ ਸਾਰੇ ਮਾਹੌਲ ਵਿਚ 24-1921 ਦੇ ਦਿਨ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਇਕ ਮੀਟਿੰਗ ਹੋਈ । ਇਸ ਵਿਚ ਨਾਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹਾਲਤ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਹੋਈਆਂ। ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ 456 ਮਾਰਚ 1921 ਦੇ ਦਿਨ ਨਾਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਇਕ ਦੀਵਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾਏ ਅਤੇ ਮਹੰਤ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਆਖਿਆ ਜਾਵੇ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਇਕ ਚਿੱਠੀ ਵੀ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਰਕਰਦਾ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਉਹ ਮਹੰਤ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣ ਕਿ ਉਹ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪੰਥ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦੇਵੇ । ਇਹ ਚਿੱਠੀ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ, ਸਿੱਖ ਰਾਜਿਆਂ ਸਰਕਾਰੀ ਅਫ਼ਸਰਾਂ ਅਤੇ ਸਰਕਰਦਾ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜੀ ਗਈ ਸੀ । 6ਫ਼ਰਵਰੀ ਨੂੰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਭਾਈ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਧਾਰੋਵਾਲੀ, ਸ: ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਸਾਂਗਲਾ, ਸ: ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਸਮੁੰਦਰੀ, ਸ: ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਝੱਬਰ ਤੇ ਸ: ਬਖ਼ਸ਼ੀਸ਼ ਸਿੰਘ ਦੀ ਇਕ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ 456 ਮਾਰਚ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਲੱਖਾਂ ਸੰਗਤਾਂ ਵਾਸਤੇ ਲੰਗਰ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਰੇ ।

ਅਕਾਲੀ ਕਾਨਫਰੰਸ ਦੇ ਐਲਾਨ ਤੋਂ ਮਹੰਤ ਡਰ ਗਿਆ । ਉਸ ਨੇ ਸ: ਝੱਬਰ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਵਿਚੋਲੇ ਪਾਏ । ਮਹੰਤ ਨੇ ਆਪਣੀ ਤਰ5ੋਂ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਹ ਨਾਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਕਮੇਟੀ ਮੰਨਣ ਵਾਸਤੇ ਤਿਆਰ ਹੈ, ਬਸ਼ਰਤੇ ਕਿ (1) ਉਸ ਨੂੰ ਕੱਢਿਆ ਨਾ ਜਾਵੇ (2) ਉਹ ਵੀ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਹੋਵੇ ਅਤੇ (3) ਉਸ ਨੂੰ ਤਨਖ਼ਾਹ ਦੀ ਬਜਾਇ ਆਮਦਨ ਦਾ ਇਕ ਹਿੱਸਾ ਦਿਤਾ ਜਾਇਆ ਕਰੇ । ਸ: ਝੱਬਰ ਨੇ ਮਹੰਤ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਤੇ ਤੀਜੀ ਸ਼ਰਤ ਮੰਨ ਲਈ ਪਰ ਦੂਜੀ ਸ਼ਰਤ ਬਾਰੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਹੀ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਇਸ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਤਾਂ ਇਸ ਕਮੇ ਟੀ ਵਿਚ ਸ: ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਝੱਬਰ, ਭਾਈ ਜੋਧ ਸਿੰਘ, ਸ: ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਸਮੁੰਦਰੀ, ਸ: ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਵਕੀਲ ਤੇ ਬਾਬਾ ਕਿਹਰ ਸਿੰਘ ਪੱਟੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਸਨ। ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਮਹੰਤ ਨੂੰ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ 7-8-9 ਫਰਵਰੀ 1921 ਦਿਨ ਗੁ ਖਰਾ ਸੌਦਾ ਵਿਚ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ।

ਮਹੰਤ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਗੱਲਬਾਤ ਵਿਚ ਲਾ ਕੇ ਜੰਗੀ ਤਿਆਰੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ । ਉਸ ਨੇ 28 ਪਠਾਣ ਤਨਖ਼ਾਹ ਤੇ ਰੱਖ ਲਏ । ਭਾਈ ਫੇਰੂ ਅਤੇ ਮਾਝੇ ਦੇ ਹੋਰ ਇਲਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਮਹੰਤ ਦਾ ਭਤੀਜਾ ਖ਼ੂੰਖਾਰ ਕਾਤਲ ਭਾੜੇ 'ਤੇ ਲੈ ਆਇਆ ਹੁਣ ਉਸ ਨੇ ਨਾਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਬਾਹਰਲਾ ਲੱਕੜ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਹਟਾ ਕੇ ਇਕ ਲੋਹੇ ਦਾ ਗੇਟ ਲਾ ਲਿਆ । ਗੇਟ ਵਿੱਚੋਂ ਗੋਲੀਆਂ ਚਲਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਛੇਕ ਰੱਖ ਲਏ । ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਕਮਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਦੀਵਾਰਾਂ ਚਿਵ ਵੀ ਗੋਲੀਆਂ ਚਲਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਛੇਕ ਤੇ ਝਰੋਖੇ ਬਣਾ ਲਏ । ਇਸ

ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮਹੰਤ ਨੇ ਬਾਕੀ ਮਹੰਤਾਂ, ਬੇਦੀਆਂ ਤੇ ਕੂਕਿਆਂ ਨਾਲ ਵੀ ਰਾਬਤਾਂ ਬਣਾ ਲਿਆ । 7 ਫਰਵਰੀ 1921 ਦੇ ਦਿਨ ਮਹੰਤ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬੰਦਿਆਂ ਅਤੇ ਹਮਾਇਤੀਆਂ ਦਾ ਇਕ ਇਕੱਠ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਦੀ ਹਦੂਦ ਵਿਚ ਬੁਲਾਇਆ । ਇਸ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਲਿਆਂਦੇ ਸਾਰੇ ਗੁੰਡੇ ਤੇ ਕਾਤਲਾਂ ਤੋਂ ਸਿਵਾ ਨਾਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਭੱਟੀ ਮੁਸਲਮਾਨ, ਬੇਦੀ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਕੂਕਾ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕੋਈ ਬੰਦੇ ਸ਼ਾਮਿਲ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਕਸਮਾਂ ਖਾਧੀਆਂ ਕਿ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨਾਲ ਲੜਾਈ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿਚ ਉਹ ਸਾਰੇ ਮਹੰਤ ਦਾ ਸਾਥ ਦੇਣਗੇ ।

7 ਫਰਵਰੀ ਨੂੰ ਮਹੰਤ ਨੇ ਆਪਣੀ ਇਹ ਖੁ5ੀਆ ਮੀਟਿੰਗ ਬੁਲਾਈ ਹੋਈ ਸੀ ਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਉਸ ਨੇ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨਾਲ ਹੋਈ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਆਪ ਜਾਣ ਦੀ ਬਜਾਇ ਆਪਣੇ ਬੰਦਿਆਂ ਸੁੰਦਰ ਦਾਸ ਤੇ ਹਰੀ ਦਾਸ ਨੂੰ ਖਰਾ ਸੌਦਾ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 15 ਫਰਵਰੀ ਨੂੰ ਸ਼ੇਖੂਪੁਰਾ ਵਿਚ ਮਿਲੇਗਾ । ਸ: ਝੱਬਰ ਜਦੋਂ 14 ਫਰਵਰੀ ਨੂੰ ਸ਼ੇਖੂਪੁਰਾ ਪੁੱਜੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮਹੰਤ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ । ਮਹੰਤ ਦੇ ਸਾਥੀ ਜੀਵਨ ਦਾਸ ਨੇ ਸ: ਝੱਬਰ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮਹੰਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਸ: ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਮਿਲੇਗਾ। ਇਹ ਮੀਟਿੰਗ 15 ਫਰਵਰੀ ਸਵੇਰੇ 10 ਵਜੇ ਸ: ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲ ਗਜ਼ਟ ਦੇ ਘਰ ਮਿੱਥੀ ਗਈ ਸੀ। ਮਹੰਤ ਇਸ ਮੀਟਿੰਗ 'ਤੇ ਵੀ ਨਾ ਆਇਆ । ਦਰਅਸਲ ਮਹੰਤ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਟਰਕਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਆਪਣੀ ਪਲਾਨਿੰਗ ਵੱਲੋਂ ਹਟਾ ਰਿਹਾ ਸੀ । 14 ਫਰਵਰੀ ਨੂੰ ਮਹੰਤ ਨੇ ਇਕ ਹੋਰ ਮੀਟਿੰਗ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ 5 ਮਾਰਚ ਦੇ ਅਕਾਲੀ ਇਕੱਠ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖ ਆਗੂਆਂ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰਨ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਸੀ । ਸ: ਝੱਬਰ ਦਾ ਇਕ ਸੂਹੀਆ ਮਹੰਤ ਕੋਲ ਰਿਹਾ ਕਰਦਾ ਸੀ । ਉਸ ਨੇ ਮੰਹਤ ਦੀ ਸਾਜਿਸ਼ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਝੱਬਰ ਨੂੰ ਆ ਦੱਸੀ । ਸ: ਝੱਬਰ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਖਰਾ ਸੌਦਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤੀ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭਾਈ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਧਾਰੋਵਾਲੀ ਤੇ ਸ: ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸੱਦ ਭੇਜਿਆ । ਇਹ ਸਾਰੇ ਜਣੇ 17 ਫਰਵਰੀ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਤੇ ਫੈਸਲਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਮਹੰਤ ਦੀ ਨਾਪਾਕ ਸਾਜਿਸ਼ ਨੂੰ ਫੇਲ੍ਹ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ 19-20 ਤਾਰੀਖ਼ ਦੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਨਾਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚ ਕੇ 20 ਫਰਵਰੀ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਮਹੰਤ 19-20 ਫਰਵਰੀ ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ''ਸਨਾਤਨੀ ਸਿੱਖ ਕਾਨ5ਰੰਸ'' ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ ਲੈਣ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਇਸ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਬੇਦੀ, ਸੋਢੀ ਭੱਲੇ, ਉਦਾਸੀ, ਨਿਰਮਲੇ, ਨਾਮਧਾਰੀ, ਨਿਹੰਗ, ਅੱਡਣ ਸ਼ਾਹੀਏ, ਸੁਥਰਾ ਸ਼ਹੀਏ, ਗਹਿਰ ਗੰਭੀਰੀਏ, ਨਿਰੰਕਾਰੀ, ਚਰਨਦਾਸੀਏ, ਸਨਾਤਨੀ ਮਹੰਤ, ਪੁਜਾਰੀ ਤੇ ਸਾਧ ਬੁਲਾਏ ਗਏ , ਇਸ ਮੀਟਿੰਗ ਦੀ ਸਦਾਰਤ ਬਾਬਾ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ ਨੇ ਕਰਨੀ ਸੀ । ਇਸ ਵਿਚ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਸਾਂਝੀ ਐਕਸ਼ਨ ਪਲਾਨ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਸੀ ।

17 ਫਰਵਰੀ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਸ: ਝੱਬਰ ਸਿੰਘ ਸ: ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਤੇ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਸ਼ੇਖੁਪੁਰਾ ਨੇ ਪਲਾਨ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਸ: ਬੂਟਾ ਸਿਘ 19 ਫਰਵਰੀ ਨੂੰ ਨਾਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚ ਜਾਵੇਗਾ । ਉਸੇ ਰਾਤ ਸ: ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ

ਦਾ ਜਥਾ ਚੰਦਰਕੋਟ ਪਹੁੰਚ ਜਾਵੇਗਾ। (ਚੰਦਰਕੋਟ ਨਾਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਕੁਝ ਕੁ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਹੈ) ਦੂਜੇ ਪਾਸਿਓਂ ਸ: ਝੱਬਰ ਦਾ ਜਥਾ ਆ ਜਾਏਗਾ ਤੇ ਦੋਵੇਂ ਜਥੇ 20 ਫਰਵਰੀ ਦੀ ਸਵੇਰ ਨੂੰ ਨਾਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਲੈ ਲੈਣਗੇ। ਮੀਟਿੰਗ ਮਗਰੋਂ ਭਾਈ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰ ਗਏ, ਕੁਝ ਸਾਥੀਆਂ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਫੇਰ ਨਾਨਕਾਣੇ ਆ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਆਗੂਆਂ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ 19 ਇੰਵ ਕਬਜ਼ਾ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੋਰ ਆਗੂਆਂ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ 19 ਫਰਵਰੀ ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਮੀਟਿੰਗ ਬੁਲਾ ਲਈ। ਇਸ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਸ: ਸਰਦੂਲ ਸਿੰਘ ਕਵੀਸ਼ਰ, ਮਾ : ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰ, ਸ: ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਝਬਾਲ ਤੇ ਸ: ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਸਾਂਗਲਾ ਵੀ ਹਾਜ਼ਿਰ ਸਨ। ਇਸ ਮੀਟਿੰਗ ਨੇ 5ਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਰੱਖੇ ਦੀਵਾਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੋਈ ਜਥਾ ਨਾਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਨਾ ਕਰੇ। ਮੀਟਿੰਗ ਨੇ ਭਾਈ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸ: ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਡਿਊਟੀ ਲਾਈ ਕਿ ਉਹ ਸ: ਝੱਬਰ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਵਾਸਤੇ ਖਰਾ ਸੌਦਾ ਜਾਣ। ਜਦੋਂ ਭਾਈ ਦਲੀਪ ਉਧਰ ਸ: ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਨੜਾਲੀ ਵੀ 6 ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਪੁੱਜ ਗਏ। ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਮਿਲ ਕੇ ਸ: ਝੱਬਰ ਨੂੰ ਰੋਕ ਲਿਆ। ਮਗਰੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸ: ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸ: ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਦੀ ਡਿਊਟੀ ਲਾਈ ਕਿ ਉਹ ਜ: ਝੱਬਰ ਦੀ ਚਿੱਠੀ ਲਿਜਾ ਕੇ ਸ: ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦੇ ਕੇ ਜਥੇ ਨੂੰ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਜਾਣ ਤੋਂ ਰੋਕ ਲੈਣ। ਸ: ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਸ: ਉਤਮ ਸਿੰਘ ਕਾਰਖਾਨੇਦਾਰ ਦੇ ਘਰ ਚਲੇ ਗਏ ਤੇ ਸ: ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਦੀ ਡਿਊਟੀ ਲਾ ਗਏ ਕਿ ਉਹ ਨਾਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਬਾਹਰ ਫਾਟਕ ਤੇ ਸ: ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਰੋਕਣ। ਉਧਰ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵੀ ਸ: ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਦੇ ਜਥੇ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਇਤ5ਾਕ ਨਾਲ ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਵੇਰੇ ਦੇਰ ਨਾਲ ਉਠੇ ਤੇ ਗੱਡੀ ਨ ਫੜ ਸਕੇ। ਉਧਰ ਸ: ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਨਾਲ 150 ਸਿੰਘ ਲੈ ਕੇ ਨਾਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਬਾਹਰ ਭੱਠੇ ਕੋਲ ਪੁੱਜ ਗਏ। ਇੱਥੇ ਆਪ ਨੂੰ ਭਾਈ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸ: ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਵਿਚ ਆਪ ਨੂੰ ਨਾਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸ: ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਨੇ ਚਿੱਠੀ ਪੜ੍ਹੀ ਅਤੇ ਵਾਪਸ ਮੁੜਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ ਪਰ ਇਸ ਜਥੇ ਦੇ ਇਕ ਸਿੰਘ ਸ: ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਅਸੀਂ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਨਾ ਕਰੀਏ ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅੱਜ ਬਿਕਰਮੀ ਸੰਮਤ ਮੁਤਾਬਿਕ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਰਾਇ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਜਨਮ ਦਿਨ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਮੁਬਾਰਕ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਮੱਥਾ ਜ਼ਰੂਰ ਟੇਕਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮਹੰਤ ਵੱਧ ਤੋ ਵੱਧ ਸਾਨੂੰ ਕਤਲ ਹੀ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ ਸ: ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਇਹ ਕਹਿਣ 'ਤੇ ਜਥੇ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ੇ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਤਾਂ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਪਰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਚਲ ਗਏ। ਉਹ ਸਵੇਰੇ 6ਵਜੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ।

ਉਧਰ 19 ਫਰਵਰੀ 1921 ਨੂੰ ਬਾਅਦ ਦੁਪਹਿਰ ਮਹੰਤ ਨਾਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਸਟੇਸ਼ਨ 'ਤੇ ਪੌਣੇ ਚਾਰ ਵਜੇ ਲਾਹੌਰ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਗੱਡੀ ਫੜਨ ਵਾਸਤੇ ਪਹੁੰਚ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਇਸ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਇਕ ਮੁਸਲਮਾਨ ਔਰਤ ਉਸ ਕੋਲ ਆਈ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਇਕ ਜਥਾ ਬੁੱਚੇਆਣਾ ਪਹੁੰਚ ਚੁਕਿਆ ਹੈ। ਮਹੰਤ ਨੇ ਲਾਹੌਰ ਜਾਣ

ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਕੈਂਸਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਵਾਪਿਸ ਆ ਕੇ ਸਾਰੇ ਗੁੰਡਿਆਂ ਨੂੰ ਟਕੂਏ ਤੇ ਹੋਰ ਹਥਿਆਰ ਵੰਡ ਦਿੱਤੇ । ਉਸ ਨੇ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਤੇਲ ਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਲੱਕੜ ਵੀ ਇਕੱਠੀ ਕਰ ਲਈ । ਉਸ ਕੋਲ ਚਾਰ ਬੰਦੂਕਾਂ ਵੀ ਸਨ। ਮਹੰਤ ਕੋਲ ਗੋਲੀਆਂ ਤੇ ਬਾਰੂਦ ਦਾ ਵੀ ਬੜਾ ਸਟਾਕ ਇਕੱਠਾ ਹੋਇਆ ਪਿਆ ਸੀ । ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਮਕਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਛੱਤਾਂ 'ਤੇ ਪੱਥਰਾਂ ਤੇ ਇੱਟਾਂ ਦੇ ਢੇਰ ਲਾ ਕੇ ਰੱਖੇ ਹੋਏ ਸਨ । ਮਹੰਤ ਨੂੰ ਇਹ ਹਰਕਤਾਂ ਕਰਦਿਆਂ ਸ: ਉਤਮ ਸਿੰਘ ਕਾਰਖਾਨੇਦਾਰ ਨੇ ਵੇਖ ਲਿਆ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਸਬੰਧੀ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਲਿਖਿਆ ਵੀ ਸੀ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚਿੱਠੀ ਸਾਕਾ ਵਾਪਰਨ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਪੁੱਜੀ ਸੀ ।

ਨਾਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਕਤਲੇਆਮ :

ਸ: ਲਛਮਣ ਸਿਘ ਧਾਰੋਵਾਲੀ ਦਾ ਜਥਾ ਸਵੇਰੇ 6ਵਜੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਿਆ ਸੀ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਪਹੁੰਚ ਕੇ, ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਕੇ, ਕੀਰਤਨ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ । ਕੁਝ ਚਿਰ ਕੀਰਤਨ ਜਾਰੀ ਰਿਹਾ। ਏਨੇ ਚਿਰ ਵਿਚ ਮਹੰਤ ਨੇ ਗੁੰਡਿਆਂ ਨੂੰ ਅਸਲਾ ਦੇ ਕੇ ਪੁਜੀਸ਼ਨਾਂ ਸੰਭਾਲ ਦਿੱਤੀਆਂ । ਮਹੰਤ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਬਾਹਰਲੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੇ । ਥੋੜ੍ਹੀ ਚਿਰ ਵਿਚ ਹੀ ਮਹੰਤ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਤਲੇਆਮ ਦਾ ਹੁਕਮ ਜਾਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ । ਹੁਕਮ ਮਿਲਦਿਆਂ ਹੀ ਰਾਂਝਾ, ਰਿਹਾਨਾ ਤੇ ਦੋ ਹੋਰ ਕਾਤਿਲਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਗੋਲੀਆਂ ਨਾਲ ਭੁੰਨਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ । ਕੁਝ ਪਲਾਂ ਵਿਚ ਹੀ **25-26** ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ । ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਵੀ ਮਹੰਤ ਦੇ ਬਾਕੀ ਗੁੰਡੇ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ ਸਾਧੂ ਸਿੱਖਾਂ ਉਤੇਂ ਪੱਥਰਾਂ ਤੇ ਇੱਟਾਂ ਦਾ ਮੀਂਹ ਵਰ੍ਹਾਉਂਦੇ ਰਹੇ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁੰਡਿਆਂ ਦੀਆਂ ਚਲਾਈਆਂ ਗੋਲੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕੁਝ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਵੀ ਲੱਗੀਆਂ । ਇਸ ਵੇਲੇ **6** ਦੇ ਕਰੀਬ ਸਿੱਖ ਚੌਖੰਡੀ ਵਾਲੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅੰਦਰੋਂ ਕੁੰਡੇ ਮਾਰ ਲਏ । ਹੁਣ ਮਹੰਤ ਦੇ ਗੁੰਡੇ ਦਰਸ਼ਨੀ ਡਿਉੜੀ ਦੀ ਛੱਤ 'ਤੇ ਆ ਗਏ ਅਤੇ ਹੇਠਾਂ ਨਜ਼ਰ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਹਰ ਇਕ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਗੋਲੀਆਂ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ । ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ਖਮੀ ਜਾਂ ਕਤਲ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਛੱਤ ਤੋਂ ਉਤਰ ਕੇ ਹੇਠਾਂ ਆ ਗਏ। ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਹਰਲੇ ਗੇਟ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤੇ । ਪੰਜ ਛੇ ਸਿੱਖ ਦਰਸ਼ਨੀ ਡਿਉੜੀ ਦੇ ਵਰਾਂਡੇ ਵਿਚ ਨਜ਼ਰ ਆਏ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਗੋਲੀਆਂ ਚਲਾਈਆਂ ਗਈਆਂ । ਜੋ ਮਰਨੋਂ ਬਚ ਗਏ ਸਨ ਉਨਾਂ ਨੂੰ ਛਵ੍ਹੀਆਂ ਅਤੇ ਟੋਕਿਆਂ ਨਾਲ ਵੱਢ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ । ਇਕ ਹੋਰ ਕਮਰੇ ਵਿਚ 25 ਕੁ ਸਿੱਖ ਸਨ। ਉਹ ਵੀ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ । ਏਨੇ ਵਿਚ ਕੁਝ ਹੋਰ ਸਿੱਖ ਬਾਹਰ ਆ ਪਹੁੰਚੇ । ਮਹੰਤ ਦੇ ਬੰਦੇ ਕੋਠਿਆਂ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਗਏ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੋਲੀਆਂ ਚਲਾਉਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ । ਇਸ ਮੌਕੇ ਤੇ ਕੁਝ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਸਿੱਖ ਬਾਹਰ ਭੱਜਣ ਵਿਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਗਏ । ਦੋ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਪੌੜੀਆਂ ਚੜਦਿਆਂ ਜ਼ਖ਼ਮੀ ਕਰ ਕੇ ਕੋਠੇ ਤੋਂ ਸੁੱਟ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਮਹੰਤ ਨਰੈਣ ਦਾਸ ਮੂੰਹ ਤੇ ਚਾਦਰ ਲਪੇਟੀ ਘੋੜੇ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੁਕਮ ਜਾਰੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤੇ ਹਦਾਇਤਾ ਦੇ ਰਿਹ ਸੀ । ਉਹ ਆਖ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇੱਕ ਵੀ ਸਿੱਖ ਜਿਉਂਦਾ ਨਾ ਰਹਿਣ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਏਨੇ ਵਿਚ ਕੁਝ ਹਰ ਸਿੱਖ ਬਾਹਰੋ ਆਏ । ਮਹੰਤ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕਤਲ ਕਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ । ਮਹੰਤ ਨੇ ਆਪ ਗੋਲੀ ਚਲਾ ਕੇ ਇਕ ਸਿੱਖ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ । ਉਸ ਦੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨੇ 5 ਹੋਰ ਸਿੱਖ ਮਾਰੇ । ਇਸ ਮਗਰੋਂ ਰਾਂਝੇ ਤੇ ਕੁਝ ਸਾਧੂਆਂ ਨੇ ਬਾਹਰੋਂ ਆਏ ਨਵੇ

ੰ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਚ ਕੇ ਭੱਜੇ ਬੰਦਿਆਂ ਦਾ ਪਿੱਛਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਰੇਲਵੇ ਲਾਈਨ ਕੋਲ ਤਿੰਨ ਬੰਦੇ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤੇ । ਇਕ ਜਾਂ ਦੋ ਸਿੱਖ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਕਤਲ ਕੀਤੇ ਗਏ । ਇਸ ਮਗਰੋਂ ਚੌਖੰਡੀ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਤੋੜ ਕੇ ਮਹੰਤ ਨੇ ਅੰਦਰਲੇ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤੇ, ਸਿਰ5 ਇਕ 12 ਸਾਲ ਦਾ ਬੱਚਾ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪੀੜ੍ਹੇ ਹੇਠਾਂ ਲੁਕਿਆ, ਕਰ ਕੇ ਬਚ ਗਿਆ ।
ਗੋਲੀਆਂ ਚਲਣ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣ ਕੇ ਭਾਈ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਸਾਹੋਵਾਲ, ਜੋ ਪੌਣਾ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੂਰ ਸ: ਉਤੱਮ ਸਿੰਘ ਕਾਰਖਾਨੇਦਾਰ ਦੇ ਘਰ ਬੈਠੇ ਸਨ, ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਵੱਲ ਭੱਜੇ । ਉਹ ਤੇ ਭਾਈ ਵਰਿਆਮ ਸਿਘ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਪੁੱਜੇ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਮਹੰਤ ਬਾਹਰੋਂ ਆਏ ਨਵੇਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸੀ । ਭਾਈ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮਹੰਤ ਨੂੰ ਕਤਲੇਆਮ ਕਰਨੋਂ ਰੋਕਿਆ ਪਰ ਭਾਈ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣਨ ਦੀ ਬਜਾਇ ਮਹੰਤ ਨੇ ਪਿਸਤੌਲ ਕੱਢ ਕੇ ਭਾਈ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ । ਉਸ ਦੇ ਇਕ ਬੰਦੇ ਨੇ ਭਾਈ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵੀ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ।

ਜਦੋਂ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਤਾਂ ਮਹੰਤ ਨੇ ਸਾਰੀਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਕਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ । ਤਕਰੀਬਨ 0 ਲਾਸ਼ਾਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਹੋ ਚੁੱਕੀਆਂ ਸਨ। ਮਹੰਤਾਂ ਨੇ ਚਾਰ ਲਾਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਬਾਕੀ ਸਾਰੀਆਂ ਫੂਕ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਆਖਿਆ । ਲੱਕੜਾਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਕਰਕੇ ਚੌਖੰਡੀ ਦੇ ਉਤਰੱ-ਪੱਛਮੀ ਪਾਸੇ ਢੇਰ ਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਅੱਗ ਵਿਚ ਸੁੱਟਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮਹੰਤ ਵੱਲੋਂ ਭਾੜੇ ’ਤੇ ਲਿਆਂਦੇ ਪਠਾਣਾਂ ਨੇ ਲਾਸ਼ਾਂ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ੀ ਲਈ ਤੇ ਜੋ ਕੁਝ ਲੱਭਿਆ, ਆਪਣੀਆਂ ਜੇਬ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪਾ ਲਿਆ । ਇਸ ਮਗਰੋਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਬਲਦੀ ਚਿਖਾ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਅਜੇ ਜਿਊਂਦੇ ਵੀ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜਿਸ ਨੇ ਵੀ ਉਠਣੱ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਉਸ ਨੂੰ ਛਵ੍ਹੀਆਂ ਤੇ ਲਾਠੀਆਂ ਮਾਰ ਕੇ ਫੇਰ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ । ਜੋ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਬਾਹਰ ਕਤਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਕੇ ਨੇੜੇ ਇਕ ਘੁਮਿਆਰ ਦੀ ਭੱਠੀ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਕੇ ਸਾੜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ।

ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਜਲਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਹੁਕਮ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਮਗਰੋਂ ਮਹੰਤ ਨੇ ਆਪ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਗੁੰਡਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸ਼ਰਾਬ ਪਹੁੰਚਾਈ । ਗੁੰਡੇ ਸ਼ਰਾਬਾਂ ਪੀਂਦੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਲਾਸ਼ਾਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਕਰ ਅੱਗ ਦੇ ਢੇਰ ’ਤੇ ਸੁੱਟਦੇ ਰਹੇ ।

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਗੋਲੀਆਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਤੇ ਕਤਲੇਆਮ ਦੀ ਖਬਰ ਸੁਣ ਕੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਾਸੀਆਂ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਤੇ ਪੁਲੀਸ ਨੂੰ ਇਤਲਾਹ ਦੇਣ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ । ਸਵੇਰੇ ਸਵਾ ਅੱਠ ਵਜੇ ਐਨ਼ ਐਸ਼ ਸੰਧੂ, ਜੋ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾਂ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਸੀ, ਨੇ ਇਕ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਘੋੜੇ ’ਤੇ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਵੱਲ ਭੇਜਿਆ । ਡ਼ੀ ਸ਼ੀ ਉਸ ਵਕਤ ਨਾਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ 19 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੂਰ ਪਿੰਡ ਮਾਂਗਟਵਾਲਾ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਸੀ । ਸ: ਉਤੱਮ ਸਿੰਘ ਕਾਰਖਾਨੇਦਾਰ ਨੇ 9 ਵਜ ਕੇ 12 ਮਿੰਟ ਤੇ ਗਵਰਨਰ, ਕਮਿਸ਼ਨਰ, ਡ਼ੀ ਸ਼ੀ ਐਸ਼ ਪ਼ੀ ਅਤੇ ਕਈ ਮਸ਼ਹੂਰ ਸਿੱਖ ਆਗੂਆਂ ਨੂੰ ਸਾਕੇ ਬਾਰੇ

ਤਾਰਾਂ ਭੇਜ ਕੇ ਖਬਰ ਦਿੱਤੀ। ਮੁਕਾਮੀ ਪਟਵਾਰੀ ਤੇ ਰੇਲਵੇ ਦੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਮਾਸਟਰ ਨੇ ਵੀ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪਾਸੇ ਤਾਰਾਂ ਭੇਜ ਕੇ ਇਤਲਾਹ ਦਿੱਤੀ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਇਤਲਾਹਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਚਾਰ ਘੰਟੇ ਮਗਰੋਂ ਸਾਢੇ ਬਾਰਾਂ ਵਜੇ ਨਾਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚਿਆ । ਉਥੇ ੱਆ ਕੇ ਉਹ ਮਹੰਤ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਗਿਆ । ਇਸ ਵੇਲੇ ਲਾਸ਼ਾਂ ਜਲ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਪਰ ਡ਼ੀ ਸ਼ੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾੜਨ ਤੋਂ ਵੀ ਨਾ ਰੋਕਿਆ । ਤਕਰੀਬਨ 2 ਵਜੇ ਦੁਪਹਿਰੇ ਇਕ ਸਬ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਨੇ ਅੱਗ ਬੁਝਾਈ ।

20 5ਰਵਰੀ ਸਵੇਰੇ ਜ: ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਝੱਬਰ ਜਥੇ ਸਮੇਤ ਚੰਦਰ ਕੋਟ ਤੋਂ ਵਾਪਿਸ ਖਰਾ ਸੌਦਾ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਸਾਕੇ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਸਵੇਰੇ 11 ਵਜੇ ਉਹ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਖਰਾ ਸੌਦਾ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਸਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ: ਉਤਮੱ ਸਿੰਘ ਨਾਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਤਾਰ ਮਿਲੀ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਹਾਜ਼ਰ ਸਿੰਘਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 40 ਸਿੰਘ ਪਿੰਡਾਂ ਵੱਲ ਟੋਰ ਦਿੱਤੇ ਤੇ ਬਾਕੀ 50 ਸਿੰਘ ਲੈ ਕੇ ਚੰਦਰਕੋਟ ਵੱਲ ਚਲ ਪਏ । ਸ਼ਾਮ ਤਕ ਉਥੇ ੱਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਿੱਖ ਪਹੁੰਚ ਚੁੱਕ ਸਨ । ਚੰਦਰਕੋਟ ਦੇ ਪੁਲ ਕੋਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਹੰਤ ਦਾ ਚੇਲਾ ਦੇਵਾ ਦਾਸ ਤਿੰਨ ਬੰਦਿਆਂ ਸਮੇਤ ਮੋਟਰ ੱਚ ਭੱਜਾ ਜਾਂਦਾ ਦਿਸਿਆ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਉਥੇ ੱਰੋਕ ਕੇ ਕਾਬੂ ਕਰ ਲਿਆ । ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਹੰਤ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਬੰਦਾ ਸੰਤਾ ਸਿਹੁੰ ਵੀ ਨੱਸਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਫੜ ਲਿਆ । ਖਿਮਵਾਲਾ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਇਕ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕਾਤਿਲ ਨੂੰ 72 ਕਾਰਤੂਸਾਂ ਸਣੇ ਕਾਬੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇੱਥੇ ਜ: ਝੱਬਰ ਨੂੰ ਡ਼ੀ ਸੀ ਦੀ ਲਿਖਦੀ ਚਿੱਠੀ ਮਿਲੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾਨਕਾਣਾ ਵੱਲ ਨਾ ਜਾਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਪਰ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਹੁਕਮ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਚਲਣਾ ਜਾਰੀ ਰੱਖਿਆ । ਨਾਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਬਾਹਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ: ਬ: ਮਹਿਤਾਬ ਸਿੰਘ ਘੋੜੇ ੱਤੇ ਆ ਕੇ ਮਿਲੇ ਤੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਫ਼ੌਜ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਨੂੰ ਘੇਰੇ ਵਿਚ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇ ਉਥੇ ੱ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ । ਜ: ਝੱਬਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਜ਼ਰੂਰ ਜਾਵਾਂਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰ ਲਓ, ਅਸੀਂ ਓਨਾ ਚਿਰ ਰੁੱਕ ਜਾਂਦੇ ਹਾਂ । ਇਸ ੱਤੇ ਸ: ਬ: ਮਹਿਤਾਬ ਸਿੰਘ ਵਾਪਿਸ ਚਲੇ ਗਏ ਤੇ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਹੜ੍ਹ ਆ ਜਾਣ ਮਗਰੋਂ ਹਾਲਾਤ ਕੰਟਰੋਲ ਹੇਠ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਣਗੇ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦਾ ਕੰਟਰੋਲ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਦੇਣਾ ਠੀਕ ਰਹੇਗਾ । ਕੁਝ ਹੀ ਚਿਰ ਵਿਚ ਜ: ਝੱਬਰ ਦਾ ਜਥਾ ਨਾਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ । ਫ਼ੌਜ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਡਰਾ ਧਮਕਾ ਕੇ ਰੋਕਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਪਰ ਏਨੀਆਂ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਮਗਰੋਂ ਮੌਤ ਦਾ ਡਰ ਕਿਸੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਫ਼ੌਜ ਵੀ ਹਰਗਿਜ਼ ਗੋਲੀ ਚਲਾਉਣ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਐਕਸ਼ਨ ਲੈਣ ਦਾ ਖਤਰਾ ਮੁੱਲ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ।

ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਰੋਹ ਤੋਂ ਡਰਦਿਆਂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਨਾਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ 35 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਦੇ ਏਰੀਏ ਤਕ ਬੱਸਾਂ ਤੇ ਗੱਡੀਆਂ ਦੀ ਆਵਾਜਾਈ ਰੋਕ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਨਾਕਾਬੰਦੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਤਾਂ ਕੋਈ ਵੀ ਬੰਦਾ ਨਾਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਨਾ ਪਹੁੰਚ ਸਕੇ । ਉਧਰੋਂ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਤੇ ਡ਼ੀ ਆਈ਼ ਜੀ਼ ਸਪੈਸ਼ਲ ਗੱਡੀ ਲੈ ਕੇ ਰਾਤ ਸਵਾ ਨੌਂ ਵਜੇ ਨਾਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚੇ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ 100 ਅੰਗਰੇਜ਼ ਤੇ 100 ਭਾਰਤੀ 5ਜੀ ਵੀ ਸਨ। ਉਸ ਨੇ ਆ ਕੇ ਮਹੰਤ ਤੇ

ਉਸ ਦੇ ਦੋ ਸਾਥੀ ਤੇ 12 ਪਠਾਣ ਗ੍ਰਿ5ਤਾਰ ਕਰ ਕੇ ਲਾਹੌਰ ਭੇਜ ਦਿੱਤੇ । ਇਸ ਵੇਲੇ ਤਕ ਸਾਰੇ ਪਾਸੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਇਤਲਾਹ ਪਹੁੰਚ ਚੁੱਕੀ ਸੀ । ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਨਾਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲ ਚਾਲੇ ਪਾ ਦਿੱਤੇ ।

ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸਾਕੇ ਬਾਰੇ ਬੇਹੱਣ ਝੂਠ ਬੋਲਿਆ । ਪਹਿਲਾਂ 20 ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਮਰਨ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਦਿੱਤੀ ,ਫਿਰ 70 ਤੇ ਅਖ਼ੀਰ 130 ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਕਤਲ ਮੰਨ ਲਿਆ । ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ 156 ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਕਤਲ ਹੋਣ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀ ਸੀ । ਇਹ ਰਿਪੋਰਟ ਮੁਤਾਬਿਕ 168 ਸਿੱਖ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ । ਹਿੰਦੂ ਪ੍ਰੈਸ ਦਾ ਵਤੀਰਾ ਬੜਾ ਘਟੀਆ ਸੀ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ''ਆਪਸੀ ਫ਼ਸਾਦ'' ''ਲੜਾਈ'', ''ਝਗੜਾ'' ਦਾ ਨਾਂ ਦਿੱਤਾ । ਹੋਰ ਤਾਂ ਹੋਰ ਗਾਂਧੀ ਦਾ ਪਹਿਲਾਂ ਬਿਆਨ ਵੀ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਹੀ ਸੀ ।

ਸਿੱਖ ਆਗੂਆਂ ਵਿਚੋਂ 6ਆਗੂ 20 ਤਾਰੀਖ ਰਾਤ ਨੂੰ ਹੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚੇ । 9 ਹੋਰ ਸਿੱਖ ਆਗੂ ਮੋਟਰ ਰਾਹੀਂ 21 ਤਾਰੀਖ ਦੀ ਸਵੇਰ ਨੂੰ ਨਾਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚੇ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸ: ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਅਟਾਰੀ, ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਰਾਮਗੜ੍ਹੀਆ, ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ, ਸ: ਬ: ਮਹਿਤਾਬ ਸਿੰਘ, ਸ: ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਸਮੁੰਦਰੀ, ਬਾਬਾ ਕੇਹਰ ਸਿੰਘ ਪੱਟੀ ਤੇ ਪ੍ਰੋ: ਜੋਧ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਮਿਲ ਸਨ।

21 ਫਰਵਰੀ ਸਵੇਰੇ 8 ਵਜੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਗਿਆ । ਅੰਦਰ ਗੋਲੀਆਂ ਦੇ ਕਾਰਤੂਸ, ਪੱਥਰ, ਖੂਨ, ਲਾਸ਼ਾਂ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਤੇ ਅੱਧ ਸੜੀਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਦੀ ਬੋਅ ਆ ਰਹੀ ਸੀ । ਪੁਲੀਸ ਨੇ ਪੌਣੇ ਤਿੰਨ ਸੌ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕਾਰਤੂਸਾਂ ਦੇ ਖੋਲ ਬਰਾਮਦ ਕੀਤੇ । ਛੱਤਾਂ 'ਤੇ ਰੋੜਿਆਂ ਤੇ ਪੱਥਰਾਂ ਦੇ 24 ਵੱਡੇ ਢੇਰ ਪਏ ਹੋਏ ਸਨ। 21 ਫਰਵਰੀ ਦੁਪਹਿਰ ਤਕ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖ ਖੇਤਾਂ ਰਾਹੀਂ ਨਾਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ 'ਚ ਪਹੁਚੰ ਚੁੱਕੇ ਸਨ । ਸ਼ਾਮ ਤਕ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਿੰਘ ਨਾਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ 'ਚ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸਨ । ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰੇ 'ਚ ਦਾਖ਼ਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਪਰ 5ੌਜ ਨੇ ਰਾਹ ਡੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ । ਅਜਿਹਾ ਜਾਪਦਾ ਸੀ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤੀ ਦੇਰ ਰੋਕਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ । ਅਖ਼ੀਰ ਮੌਕੇ ਦੀ ਨਜ਼ਾਕਤ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਿਆਂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਕ ਸੱਤ-ਮੈਂਬਰੀ ਸਿੱਖ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀਆਂ ਚਾਬੀਆਂ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤੀਆਂ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰ ਕੋਆਪਟ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਗਈ । ਇਸ ਮਗਰੋਂ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿਚ ਦਾਖ਼ਲ ਹੋਏ ਤੇ ਅਕਾਲੀ ਆਗੂਆਂ ਦੀ ਅਰਜ਼ ਮੰਨਦਿਆਂ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਤੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ ਮਗਰੋਂ ਛੇਤੀ- ਛੇਤੀ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਦੇ ਗਏ । ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਨਾਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਜਾਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ।

ਮਹੰਤ ਦੇ ਕਤਲੇਆਮ ਨੇ ਏਨੀ ਦਹਿਸ਼ਤ ਫੈਲਾ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਕਿ ਨਗਰ ਵਾਸੀ ਛੱਡ ਕੇ ਦੌੜ ਗਏ ਸਨ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਿੱਛੋਂ ਕਈ ਡੰਗਰ ਭੁੱਖ ਤੇ ਪਿਆਸ ਨਾਲ ਮਰ ਗਏ । ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਮਰੇ ਡੰਗਰਾਂ ਨੂੰ ਛੱਪੜ ਕੰਢੇ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਘਰ ਛੱਡ ਕੇ ਭੱਜ ਗਏ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕੀਤਾ । ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਸਾਰੇ ਪਾਸੇ ਢੰਡੋਰਾ

ਪਿਟਵਾਇਆ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਮੁੜਨ ਵਾਸਤੇ ਇਤਲਾਹ ਦਿੱਤੀ । 22 ਫਰਵਰੀ ਨੂੰ ਗਵਰਨਰ ਮੈਕਲੇਗਨ, ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਤੇ ਐਗਜ਼ੈਕਟਿਵ ਕੌਂਸਲ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਨਾਨਕਾਣਾ ਪੁੱਜਾ । ਉਸ ਨੇ ਸਾਕਾ ਵੇਖ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਹਮਦਰਦੀ ਦਾ ਇਜ਼ਹਾਰ ਕੀਤਾ ਵਾਅਦਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮੁਜਰਿਮਾਂ ਨੂੰ ਬਖ਼ਸ਼ਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਵੇਗਾ । 23 ਫਰਵਰੀ ਦੀ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦਾ ਸੰਸਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ । ਸੰਸਕਾਰ ਵੇਲੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਹਾਜ਼ਿਰ ਸਨ। ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਸੰਸਕਾਰ ਇਕ ਜਗਹ ਇਕੱਠਾ ਹੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ । ਨਾਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ 'ਚ ਪਾਪੀ ਮਹੰਤਾਂ ਨੇ ਬੇਹੱਦ ਗੁਨਾਹ ਕੀਤੇ ਸਨ । ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਖ਼ੂਨ ਨਾਲ ਨਾਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ 'ਚ ਪਾਪ ਧੋ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਨਾਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ 'ਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਨਾਲ ਦਰਜਨਾਂ ਸਿੱਖ ਆਗੂਆਂ ਦੀਆਂ ਜਾਨਾਂ ਬਚਾਈਆਂ । ਜੇ ਕਰ ਇਹ ਜਥਾ 20 ਫਰਵਰੀ ਦੀ ਸਵੇਰ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਅਤੇ 4 ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਅਕਾਲੀ ਉਥੇ ਪੁੱਜਦੇ ਤਾਂ ਯਕੀਕਨ ਉਸ ਦਿਨ ਵੀ ਮਹੰਤ ਨੇ ਇਹ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਨੀ ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖ ਆਗੂ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਜਾਣ ਦਾ ਖ਼ਦਸ਼ਾ ਸੀ । ਜੇ ਕਰ ਇੰਞ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਅਕਾਲੀ ਲਹਿਰ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਕੀ ਹੋਣੀ ਸੀ ? ਇਸ ਬਾਰੇ ਕਿਹਾ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 20 ਫਰਵਰੀ 1921 ਦੇ ਦਿਨ 168 ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਦੇ ਕੇ ਨਾਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ 'ਚ ਮਹੰਤਾਂ ਦੇ ਕੀਤੇ ਪਾਪ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਖ਼ੂਨ ਨਾਲ ਧੋਤਾ ਅਤੇ ਦਰਜਨਾਂ ਅਕਾਲੀ ਆਗੂਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸੈਂਕੜੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਜਾਨਾਂ ਬਚਾਈਆਂ ।

ਨਾਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਾਕੇ ਮਗਰੋਂ ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹਮਦਰਦੀ ਕੀਤੀ ਤੇ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ । ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਕੁਝ ਹਿੰਦੂ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਵੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨਾਲ ਹਮਦਰਦੀ ਦਾ ਇਜ਼ਹਾਰ ਕੀਤਾ ਪਰ ਕਈ ਹਿੰਦੂ ਆਗੂ ਤੇ ਹਿੰਦੂ ਪ੍ਰੈਸ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਖ਼ਿਲਾ5 ਜ਼ਹਿਰ ਵੀ ਉਗਲਿਆ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਝੂਠੀਆਂ ਖ਼ਬਰਾਂ ਵੀ ਛਾਪੀਆਂ । ਹਿੰਦੂ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ 'ਪ੍ਰਤਾਪ' ਤੇ 'ਕੇਸਰੀ' ਨੇ ਤਾਂ ਇਹ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਕਿ ਨਾਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਸ਼ਿਵਲਿੰਗ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਲਾਲਾ ਲਾਜਪਤ ਰਾਏ ਨੇ ਆਪਣੀ ਅਖ਼ਬਾਰ 'ਬੰਦੇ ਮਾਤਰਮ' ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਖ਼ਿਲਾ5 ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ । (ਲਾਲਾ ਲਾਜਪਤ ਰਾਏ ਨੇ ਮਹੰਤ ਨਰੈਣ ਦਾਸ ਤੋਂ 3000 ਰੁਪੈ ਲੈ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਖ਼ਿਲਾ5 ਬਹੁਤ ਪਰਚਾਰ ਕੀਤਾ ਸੀ।) 23 ਮਾਰਚ 1921 ਨੂੰ ਸਨਾਤਨ ਧਰਮ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀ ਸਭਾ ਪੰਜਾਬ (ਲਾਹੌਰ) ਨੇ ਵੀ ਨਾਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਚਿ ਹਿੰਦੂ ਬੁੱਤਾਂ ਬਾਰੇ ਖ਼ਤ ਲਿਖ ਕੇ ਅਜਿਹਾ ਕੁਝ ਹੀ ਆਖਿਆ । ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਹਿੰਦੂ ਜਮਾਤਾਂ ਨੇ ਵੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਖ਼ਿਲਾ5 ਹਰਕਤਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੂ ਅੰਦਰੋਂ ਅੰਦਰੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਖ਼ਿਲਾ5 ਸਨ ਅਤੇ ਕੁਰਪਟ ਮਹੰਤਾਂ ਨਾਲ ਹਮਦਰਦੀ ਰੱਖਦੇ ਸਨ। 6 ਨਵੰਬਰ 1921 ਦੇ ''ਬੰਦੇ ਮਾਤਰਮ'' ਵਿਚ ਲਾਲਾ ਲਾਜਪਤ ਰਾਏ ਨੇ ਲਿਖਿਆ, ''ਜਿਸ ਸ਼ਖ਼ਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਕੇ ਸਰਮਾਇਆ ਕੋ ਸਾਧੂਓ ਕੋ ਖਿਲਾ ਦੀਆਂ ਅਬ ਉਸ ਨੇ ਨਾਮ ਕੇ ਮੰਦਰ (ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਨਹੀਂ) ਮੇ ਜਾਇਦਾਦ ਆਮਦਨਾਓਂ ਕੇ ਅਖ਼ਤਿਆਰ ਕਾ ਝਗੜਾ ਹੋ ਰਹਾ ਹੈ।'' ਹੋਰ ਤਾਂ ਹੋਰ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਅਜਿਹਾ ਬਿਆਨ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਸਾ5 ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਗਾਂਧੀ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮੰਨਦਾ ਕਿ ਮਹੰਤ

ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਕਤਲੇਆਮ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਗਾਂਧੀ ਮੁਤਾਬਿਕ ਸਿੱਖ ਬਿਨਾਂ ਮੁਕਾਬਲਾ ਨਹੀਂ ਮਾਰੇ ਗਏ ਹੋਣੇ। ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਨਾਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਵੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਗਲਤ ਪਾਸੇ ਵੱਲ ਟੋਰਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਨਾਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ ਸਾਕੇ ਸੰਬੰਧੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਵਾਸਤੇ ਸ਼ਰਤ ਰੱਖੀ ਕਿ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਨਾ-ਮਿਲਵਰਤਣ ਕਰੇ। ਇਸ 'ਤੇ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੇ 6ਮਾਰਚ 1921 ਦੇ ਦਿਨ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਬਾਰੇ ਨਾ-ਮਿਲਵਰਤਣ ਕਰਨ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਦੀ ਮੁਖ਼ਲ5ਤ ਜ: ਝੱਬਰ, ਸ: ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਅਟਾਰੀ ਤੇ ਪ੍ਰੋ: ਜੋਧ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਨਾ-ਮਿਲਵਰਤਣ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਨਿਕਲਿਆ ਕਿ 11 ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਜ: ਝੱਬਰ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ (ਅਤੇ ਉਸ 'ਤੇ ਚੋਰੀ ਡਾਕੇ ਦੇ ਝੂਠੇ ਕੇਸ ਪਾ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ 7 ਸਾਲ, ਇ ਹੋਰ ਕੇਸ 'ਚ 8 ਸਾਲ ਵਾਸਤੇ ਕੈਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ) 12 ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਭਾਈ ਮੂਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵੀ ਗ੍ਰਿ5ਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ (ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ 3 ਸਾਲ ਦੀ ਕੈਦ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ) ਇੰਝ ਹੀ ਭਾਈ ਲੱਖਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵੀ ਗ੍ਰਿ5ਤਾਰ ਕਰ ਕੇ ਉਸ 'ਤੇ ਝੂਠ ਕੇਸ ਪਾ ਕੇ ਕੈਦ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦਿੱਤੀ। ਹੋਰ ਕੇਸਾਂ ਵਿਚ ਜ: ਝੱਬਰ ਕੇਸ ਪਾ ਕੇ ਕੈਦ ਦੀ ਸਜ਼ ਦਿੱਤੀ। ਹੋਰ ਕੇਸਾਂ ਵਿਚ ਜ: ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਠੇਠਰ ਤੇ ਜ: ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਭੁੱਚਰ ਨੂੰ ਵੀ ਕੈਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤੇ ਤਰਤੀਬਵਾਰ 11 ਸਾਲ ਤੇ 9 ਸਾਲ ਕੈਦ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ)। 15 ਮਾਰਚ ਦੇ ਦਿਨ ਲਾਹੌਰ ਦਾ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਇਕ ਵੱਡੀ 5ੌਜ ਨਾਲ ਨਾਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਪੁੱਜ ਗਿਆ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਅਕਾਲੀ ਗ੍ਰਿ5ਤਾਰ ਕਰ ਲਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੇਸ ਪਾ ਕੇ ਕੈਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। (ਮਗਰੋਂ ਸਤੰਬਰ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਮਾਹੌਲ ਸੁਖਾਵਾਂ ਹੋਣ ਅਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਿੱਲ ਦੇ ਤਿਆਰ ਹੋਣ ਦੇ ਬਹਾਨੇ 'ਤੇ ਜ: ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਝੱਬਰ, ਜ: ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਭੁੱਚਰ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਹੋਰ ਸਿੱਖ ਆਗੂ ਤੇ ਵਰਕਰ ਰਿਹਾ ਕਰ ਦਿੱਤੇ।)

ਨਾਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਾਕੇ ਮਗਰੋਂ (ਮਾਰਚ ਤੋਂ ਹੀ) ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਰੋਸ ਵਜੋਂ ਕਾਲੇ ਦਸਤਾਰੇ ਅਤੇ ਕਾਲੇ ਦੁੱਪਟੇ ਪਹਿਨਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਨਾਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਦੇ ਕੜਾਹੇ ਭਰੇ ਪਏ ਸਨ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਉਥੇ ਪਗੜੀਆਂ ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗਾ ਕੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ।
ਮਹੰਤ ਨਰੈਣ ਦਾਸ ਦਾ ਮੁਕਦਮਾ 5 ਅਪ੍ਰੈਲ 1921 ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਅਤੇ 12 ਅਕਤੂਬਰ 1921 ਨੂੰ ਮਹੰਤ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ 7 ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਸੁਣਾਈ ਗਈ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ 3 ਮਾਰਚ 1922 ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਨੂੰ ਉਮਰ ਕੈਦ ਵਿਚ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ । ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ''ਇਨਸਾ5-ਪਸੰਦ'' ਜੱਜ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਕਿ ''ਮਹੰਤ ਨੂੰ ਹੱਕ ਪਹੁੰਚਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਹਿ5ਾਜ਼ਤ ਵਾਸਤੇ ਕਦਮ ਉਠਾਵੇ। ਉਹ ਨਿਰਾਸਤਾ ਅਤੇ ਮਜ਼ਲੂਮੀਅਤ ਦੇ ਡੂੰਘੇ ਅਹਿਸਾਸ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਹੈਰਾਨੀ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਸ ਦਾ ਦਿਮਾਗੀ ਸੰਤੁਲਨ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਕਾਰਾ ਕੀਤਾ।''

(ਡਾ: ਦਿਲਗੀਰ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਹੰਤ ਨਰੈਣੂ 1930 ਵਿਚ ਰਿਹਾ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ

ਦਨਦਨਾਂਦਾ ਫਿਰਦਾ ਰਿਹਾ ਪਰ ਇਸ ਨੂੰ ਇਸ ਦੇ ਪਾਪਾਂ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਕਿਸੇ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਜਾਂ ਊਧਮ ਸਿੰਘ ਦਾ ਮੱਥਾ ਨਾ ਠਣਕਿਆ)

ਨਾਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਾਕੇ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਵੀ ਜ: ਝੱਬਰ ਅਕਾਲੀ ਜਥਾ ਖਰਾ ਸੌਦਾ ਬਾਰ ਦੇ ਹੋਰ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ, ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਸੁਧਾਰ ਲਹਿਰ ਦੇ ਭਰਪੂਰ ਹਿੱਸਾ ਪਾਉਂਦੇ ਰਹੇ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੇਣ ਪੰਥ ਦੀ ਤਾਰੀਖ਼ ਦੇ ਸੁਨਹਿਰੀ ਹਰ5ਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਜਾਵੇਗੀ । (ਨੋਟ : ਉਪਰ ਪੇਸ਼ ਸਮਗਰੀ ਦਾ ਬਹੁਤਾ ਹਿੱਸਾ ਡਾ਼ ਹਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦਿਲਗੀਰ ਲਿਖਤ "ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਕਿਵੇਂ ਬਣੀ ?" ਵਿੱਚੋਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ।)

ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਸੱਚਾ ਸੌਦਾ ਬਾਰ ਦੀ ਅਕਾਲੀ ਲਹਿਰ ਸਮੇਂ ਪੰਥ ਸੇਵਾ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ, ਜਿਹੜੀ ਕਿ 24 ਫਰਵਰੀ 1923 ਦੇ ਦਿਨ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਵਿਚ ਸਿਰ5 ਇਸ ਜਦੋਜਹਿਦ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦਾ ਹੀ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਬਲਕਿ ਸਮੁਚੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੁਧਾਰ ਲਹਿਰ ਅਤੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਅੱਖੀ ਡਿੱਠਾ ਹਾਲ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਰਿਪੋਰਟ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਤਿਆਰ ਹੋਈ ਸੀ ਜਦੋਂ ਅਜੇ ਜਦੋਜਹਿਦ ਜਾਰੀ ਸੀ ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਹੋਰ ਵੀ ਵੱਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਸਮੱਗਰੀ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਸਕਾਲਰਾਂ ਅਤੇ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਵਾਸਤੇ ਬੜੀ ਲਾਹੇਵੰਦ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਹੂ ਬ ਹੂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ।

ਸ: ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬਾਜਵਾ,
ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਖੋਜ ਵਿਭਾਗ ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟ,
ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ।

ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਸੱਚਾ ਸੌਦਾ ਬਾਰ
ਦੀ
ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੇਵਕ ਸੁਧਾਰ ਭਾਵ ਅਕਾਲੀ ਲਹਿਰ ਸਮੇਂ ਪੰਥ ਸੇਵਾ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ 24 1 23 ਮੁਤਾਬਿਕ 12 ਮਾਘ

ਸੱਚਾ ਸੌਦਾ ਬਾਰ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਨੂੰ ਆਮ ਲੋਕੀਂ ਵਿਰਕੈਤ ਤਪਾ ਭੀ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਬਾਰ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਿਆ ਹੈ । ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਇਸ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਖਾਸ ਤਾਸੀਰ ਹੈ ਨਹੀਂ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹੋਣੇ । ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੇ ਪੁੰਜ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਿੰਨੇ ਇਸ ਨੇ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਧਰਤੀ ਨੇ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਬਾਰ ਵਿਚ ਬੀਰ ਰਸ ਦੇ ਜੋਧੇ ਬਹਾਦਰ ਭੀ ਅਨੇਕ ਹੋਏ ਹਨ ਪਰ ਅਫਸੋਸ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਮੁਅਰਖ ਨੇ ਸਹੀ ਸਹੀ ਕਲਮਬੰਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਵਿਦਯਾ ਦਾ ਘਾਟਾ ਸੀ ਤੇ ਪੁਰਾਣੇ ਸਿੱਖ ਮੁਅਰਖ

ਮਾਝੇ ਮਾਲਵੇ ਵਿਚ ਹੀ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਏਧਰ ਬਾਰ ਉਜਾੜ ਕਰਕੇ ਆਉਣ ਦੀ ਖੇਚਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ । ਇਹ ਜਥਾ ਅਕਾਲੀ ਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੁਧਾਰ ਲਹਿਰ ਦੇ ਬਾਨੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸ੍ਰੀ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕਿਸ਼ਨ ਦਾਸ ਤੇ ਨਰਾਇਣ ਦਾਸ ਮਹੰਤਾਂ ਨੇ ਗੱਦੀ 'ਤੇ ਬੈਠ ਕੇ ਪੰਥ ਵਿਰੁੱਧ ਬੜੇ-ਬੜੇ ਅੱਤਿਆਚਾਰ ਕੀਤੇ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਦੇ ਸੀਨਿਆਂ ਵਿਚ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੀਆਂ ਖਰਾਬੀਆਂ ਦੀ ਵਰਮ ਦਿਨ ਦਿਨ ਜੰਮੀ ਹੋਈ ਸ। ਦੂਜਾ, ਸੱਚੇ ਸੌਦੇ ਦੇ ਮਹੰਤ ਨੇ ਭੀ ਅਨੀਤੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਕਸਰ ਨਾ ਛੱਡੀ

ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀ ਜਦ ਨਵੀਂ ਇਮਾਰਤ ਸੰਗਤ ਨੇ ਬਣਾਈ ਤਦ ਨਿੱਕੇ ਬਗਲ ਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਬਾਲਾ ਮਰਦਾਨਾ ਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਮੂਰਤਾਂ ਕਾਗਜ਼ ਦੀਆਂ ਬਣਾ ਕੇ ਮੂਰਤਾਂ ਖੂਬ ਰੰਗੀਨ ਕੱਪੜੇ ਤੇ ਗਹਿਣੇ ਪਾ ਸਜਾ ਕੇ ਸੰਗਤਾਂ ਵੱਲੋਂ ਆਇਆ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਦਾ ਅਰਦਾਸਾ ਮੂਰਤਾਂ ਅੱਗੇ ਕਰਦਾ ਸੀ , ਜਿਸ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹੱਤਕ ਹੁੰਦੀ ਵੇਖ ਕੇ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਦੇ ਅਤੀ ਦਿਲ ਦੁਖਦੇ ਸੀ ਅਤੇ ਸੰਗਰਾਂਦ ਮੱਸਿਆ ਨੂੰ ਭਨੋੜ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕੁਠਾ ਖਾਣ ਵਾਲੇ, ਤਮਾਕੂ ਪੀਣ ਵਾਲੇ, ਹਜਾਮਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਰੋਜ਼ੇ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ, ਨਮਾਜਾਂ ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ ਰਬਾਬੀਆਂ ਤੋਂ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਲਵਾਉਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿਚ ਉਦਾਸੀ ਹੋ ਕੇ ਇਕ ਈਸ਼ਰ ਕੌਰ ਵਿਧਵਾ ਭੀ ਇਸ ਨੇ ਰੱਖੀ ਹੋਈ ਸੀ ਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦਾ ਸਾਰਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਇਸ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਸੀ । ਇਸ ਕੁਰੀਤੀ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਅਤੀ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ।

ਸੰਨ 1917 ਈ: ਵਿਚ ਇਕ ਭਾਰੀ ਜੋੜ ਮੇਲਾ ਕਰ ਕੇ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾ ਕੇ ਭਾਈ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਝੱਬਰ ਜੀ ਨੇ ਖਾਲੀ ਪਈ ਇਮਾਰਤ ਵਿਚ ਸਕੂਲ ਖੋਲ੍ਹਿਆ । ਇਕ ਦਿਨ ਬੋਰਡਿੰਗ ਦੇ ਲੜਕੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ ਗਏ। ਸੋ ਲੜਕਿਆਂ ਨੇ ਮੂਰਤਾਂ ਅੱਗੇ ਚੜ੍ਹਿਆ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਲੈਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ, ਤਾਂ ਮਹੰਤ ਨੇ ਲੜਕਿਆਂ ਨੂੰ ਗਾਹਲ-ਮੰਦਾ ਭੀ ਕੀਤਾ ਤੇ ਧੱਕੇ ਮਾਰ ਕੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ । ਲੜਕਿਆਂ ਨੇ ਝੱਬਰ ਜੀ ਪਾਸ ਆਣ ਕੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕੀਤੀ । ਮਹੰਤ ਦੀ ਇਹ ਅਨੀਤੀ ਸੁਣ ਕੇ ਝੱਬਰ ਦੇ ਨੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜਲ ਆ ਗਿਆ । ਲੜਕਿਆਂ ਦਾ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਜਾਣਾ, ਅੱਗੇ ਲਈ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ । ਇਹ ਆਖਿਆ ਕਿ ਹੁਣ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਤਾਂ ਹੀ ਜਾਵਾਂਗੇ ਜੇ ਇਸ ਬਦਮਾਸ਼ ਮਹੰਤ ਦਾ ਬੰਦੋਬਸਤ ਪਹਿਲੇ ਕਰ ਲਵਾਂਗੇ । ਸੰਨ 1917 ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨਲ ਦਾ ਸਮਾਗਮ ਦੂਜੀ ਵੇਰ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲੇ ਹੋਇਆ, ਤਾਂ ਜਲਸੇ ਦੇ ਅਖੀਰ ਅਰਦਾਸੇ ਦੇ ਵੇਲੇ ਚੀਫ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਕਾਰਕੁਨਾਂ ਨੂੰ ਮੁਖਾਤਬ ਕਰ ਕੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਸੱਚਾ ਸੌਦਾ ਦੀਆਂ ਖਰਾਬੀਆਂ ਦੱਸੀਆਂ ਤੇ ਉਸ ਬਦਮਾਸ਼ ਮਹੰਤ ਦੇ ਕੱਢਣ ਲਈ ਇਕ 15 ਮਿੰਟ ਤਕਰੀਰ ਕੀਤੀ ।

ਸੰਨ 1919 ਚਿ 13-4 ਨੂੰ ਵੈਸਾਖੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਸੱਚੇ ਸੌਦੇ ਦੀਵਾਨ ਲੱਗਾ । ਭਾਈ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਝੱਬਰ ਤੇ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਰੌਲਟ ਬਿੱਲ ਦੇ ਖ਼ਿਲਾ5 ਲੈਕਚਰ ਕੀਤੇ । ਦੂਜੇ ਕਸੂਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਜਲ੍ਹਿਆਂ ਵਾਲੇ ਬਾਗ਼ ਦੇ ਅੱਤਿਆਚਾਰ ਸੁਣ ਕੇ ਲੋਕੀਂ ਭੜਕ ਉਠੇਂ। 15-4-1919 ਨੂੰ ਮੰਡੀ ਚੂਹੜਕਾਣੇ ਦੇ ਇਰਦ-ਗਿਰਦ ਦੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ

ਲੋਕੀਂ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਹਿਰ ਦੇ ਪੁਲ ਤੋਂ ਰੇਲ ਗੱਡੀ ਦੀ ਪਟੜੀ ਪੁੱਟ ਸੁੱਟੀ ਤੇ ਤਾਰ ਤੋੜ ਦਿੱਤੀ । 4 ਵਜੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਲੁੱਟ ਲਿਆ । ਹੁਣ ਹਾਕਮਾਂ ਨੇ ਲਾਹੌਰ ਤਾਰਾਂ ਖੜਕਾ ਦਿੱਤੀਆਂ । ਰਾਤ ਨੂੰ ਇਕ ਵਜੇ ਮਸ਼ੀਨਗੰਨਾਂ ਆ ਗਈਆਂ ਤੇ ਲੱਗੇ ਤਿੜਕ-ਤਿੜਕ ਕਰਕੇ ਫਾਇਰ ਹੋਣ । ਸਵੇਰੇ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਦੇ ਨਾਲ ਗ੍ਰਿ5ਤਾਰੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈਆਂ, ਮਾਰਸ਼ਲ-ਲਾਅ ਲਾਇਆ ਗਿਆ । 300 ਦੇ ਕਰੀਬ ਆਦਮੀ ਪਕੜੇ ਗਏ । ਹਾਕਮਾਂ ਨੂੰ ਵਧਾਲੇ ਦਿਲ ਦੇ ਝੱਬਰ ਤੇ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਲੈਕਚਰਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਾ । ਝੱਟ ਹੀ ਇਹ ਭੀ ਗ੍ਰਿ5ਤਾਰ ਹੋ ਗਏ । 274 ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਏਥੇ ਥੋੜ੍ਹੀ-ਥੋੜ੍ਹੀ ਕੈਦ ਤੇ ਜੁਰਮਾਨੇ ਕੀਤੇ ਗਏ, 40 ਵਿੱਚੋਂ 30 ਆਦਮੀਆਂ ਦਾ ਮੁਕੱਦਮਾ ਲਾਹੌਰ ਘੱਲ ਦਿੱਤਾ ।

ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਹਾਲ ਵਿਚ ਸ਼ਹਾਦਤਾਂ ਹੋਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈਆਂ । ਇਸ ਵਿਚ ਸੱਚੇ ਸੌਦੇ ਦੇ ਮਹੰਤ ਦੇ ਗੁਰਭਾਈ ਸੂਰਦਾਰ ਨੇ ਝੱਬਰ ਤੇ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਖ਼ਿਲਾ5 ਝੂਠੀ ਗਵਾਹੀ ਦਿੱਤੀ । 30 ਵਿੱਚੋਂ 7 ਬਰੀ ਤੇ 17 ਕਾਲੇਪਾਣੀ ਉਮਰ ਕੈਦ, 6ਫਾਂਸੀ ਹੋਈ । ਭਾਈ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਝੱਬਰ ਤੇ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ ।

ਕਸੂਰ ਵਾਲੇ ਫਾਂਸੀ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਸਨ। ਦੂਜੇ ਨੰਬਰ 'ਤੇ ਚੂਹੜਕਾਣੇ ਵਾਲੇ ਕੇਸ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਹੋਣੀ ਸੀ । ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮਾਰਸ਼ਲ-ਲਾਅ ਦੀਆਂ ਖਬਰਾਂ ਜਦ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਵਲਾਇਤ ਪੁੱਜੀਆਂ, ਤਾਂ ਉਥੇ ਮਹਾਤਮਾ ਤਿਲਕ ਜੀ ਸਨ। ਇਸ ਦੇ ਸੀਨੇ ਵਿਚ ਮੁਲਕੀ ਮੁਹੱਬਤ ਨੇ ਜੋਸ਼ ਖਾਧਾ । ਦੌੜ ਕੇ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ 'ਤੇ ਇੱਟੇ ਜਾ ਚਲਾਏ । ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਵਿਚ ਦੋ ਘੰਟੇ ਝਗੜੇ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਅਦ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਵੱਲੋਂ ਵਾਇਸਰਾਇ ਹਿੰਦ ਨੂੰ ਡਬਲ ਤਾਰ ਘੱਲੀ ਗਈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮਾਰਸ਼ਲ-ਲਾਅ ਦੇ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਫਾਂਸੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ।

ਇਸ ਕਰਕੇ ਚੂਹੜਕਾਣੇ ਕੇਸ ਦੇ 6ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੀ 29-4-19 ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਤੋੜ ਕੇ ਉਮਰ ਕੈਦ ਕਾਲੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਭਾਈ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਝੱਬਰ ਤੇ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ 7-6-19 ਨੂੰ ਕਾਲੇ ਪਾਣੀ ਜਲਾਵਤਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪਿੱਛੇ ਹੰਟਰ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 9 ਮਹੀਨੇ ਅੰਡੇਮਾਨ ਰਹਿ ਕੇ ਵਾਪਸ ਘਰੀਂ ਆਏ ।

ਅੰਡੇਮਾਨ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਬਜ-ਬਜ ਦੇ ਹਾਦਸੇ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖ ਲਾਹੌਰ ਅੰਬਾਲਾ ਕੇਸ ਵਿਚ ਕੈਦ ਹੋਏ ਕੈਨੇਡਾ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖ ਸਨ। ਸੰਨ 1914 ਵਿਚ ਬਜ-ਬਜ ਦਾ ਹਾਦਸਾ ਹੋਇਆ ਸੀ , ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਰਬਰਾਹ ਅਰੂੜ ਸਿੰਘ ਨੇ ਹਾਕਮਾਂ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਜਲਸਾ ਕਰ ਕੇ ਮਨ ਮਤਾ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਬਜ-ਬਜ ਘਾਟ ਕਲਕੱਤਾ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਓਹ ਤਨਖਾਹੀਏ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।

ਅੰਡੇਮਾਨ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਬੈਠਿਆ ਜਦ ਇਹ ਕੌਮ ਘਾਤਕੀ ਚਾਲ ਅਰੂੜ ਸਿੰਘ ਦੀ ਆਉਂਦੀ ਸੀ, ਤਾਂ ਵੱਡਾ ਹਉਕਾ

ਲੈਂਦੇ ਸੀ। ਇਸ ਜਥੇ ਵਿਚ ਅੰਡੇਮਾਨ ਗਏ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਸੀਨਿਆਂ ਵਿਚ ਇਹ ਭੀ ਇਕ ਵਰਗ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਸੀ।

ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਵਿਚ ਪੋਲੀਟੀਕਲ ਲਹਿਰ

ਸੰਨ 1920 ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਪੋਲੀਟੀਕਲ ਐਜੀਟੇਸ਼ਨ ਜਾਰੀ ਹੋਇਆ। ਸਾਡੇ ਜਥੇ ਦੇ ਉਕਤ ਲਿਖੇ ਵਾਪਸ ਆਏ, ਭਾਈ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਝੱਬਰ ਤੇ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਸ ਪਵਿੱਤਰ ਕੰਮ ਦੇ ਮੋਹਰੀ ਬਣੇ। ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਝੱਬਰ ਜੀ ਤਾਂ ਇਸ ਕਾਰਜ ਦੇ ਬਾਨੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹਨ। ਆਪ ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਮਾਸਟਰ ਮੋਤਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ ਗੁਰਮਤਾ ਕਰਕੇ ਬਹਿੜਵਾਲ ਜੋੜ ਮੇਲਾ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਸਿੱਖ ਰਾਜਸੀ ਦੀਵਾਨ ਦਾ ਹੈਡਿੰਗ ਦੇ ਕੇ ਜਲਸਾ ਕਰਾਇਆ। ਬਹਿੜਵਾਲ ਅੱਪੜ ਦੇ ਖੂਬ ਕੜਾਕੇਦਾਰ ਤਕਰੀਰਾਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਦੂਜਾ ਫੈਜ਼ੁਲਾਪੁਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਤੇ ਤੀਜਾ ਲੁਧਿਆਣੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲਾਹੌਰ ਚੌਥਾ ਵਛੋਏ, ਪੰਜਵਾਂ ਧਾਰੋਵਾਲੀ ਦੀਵਾਨ 'ਤੇ ਜਦ ਅੱਪੜੇ , ਤਾਂ ਏਥੇ ਝੱਬਰ ਜੀ ਨੇ ਨਾਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮਹੰਤ ਦੇ ਅੱਤਿਆਚਾਰਾਂ 'ਤੇ ਇਕ ਤਕਰੀਰ ਕੀਤੀ। ਤਕਰੀਰ ਨਹਇਤ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਸੀ। ਅਜੇ ਝੱਬਰ ਜੀ ਬੋਲ ਹੀ ਰਹੇ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਇਕ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਠ ਕੇ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀ ਮੈਨੂੰ ਹੁਕਮ ਹੋਵ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਨਾਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮਹੰਤ ਦਾ ਸਿਰ ਵੱਢ ਆਉਂਦਾ ਹਾਂ।

ਝੱਬਰ ਜੀ: ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਹਾਲਾਂ ਬੈਠ ਜਾਉ। ਅਜੇ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ, ਤਿਆਰ ਰਹੋ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮਾਸਟਰ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰੀ ਉਠਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਉਸ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚੋਂ ਉਠੇ ਹੋਏ ਸਿੰਘ ਦੇ ਲ5ਜ਼ਾਂ ਦੀ ਸੁਧਾਈ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀ ਤੇ ਆਖਿਆ ਇਸ ਦਾ ਭਾਵ ਕੁਝ ਹੋਰ ਸੀ। ਇਹ ਸ਼ੇਰ ਫਿਰ ਉਠ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋਇਆ ਤੇ ਬੋਲਿਆ ਕਿ ਝੂਠ ਬੋਲਣ ਵਾਲਾ ਬੇਈਮਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸੱਚ ਆਖਦਾ ਹਾਂ, ਜੇ ਮੈਨੂੰ ਪੰਥ ਹੁਕਮ ਕਰੇ, ਤਾਂ ਛਵ੍ਹੀਂ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਹੈ, ਮੈਂ ਮਹੰਤ ਦਾ ਸਿਰ ਵੱਢ ਲਿਆਉਂਦਾ ਹਾਂ। ਭੋਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਪਤਾ ਸੀ, ਜੋ ਇਹ ਕਲਗੀਧਰ ਦਾ ਸਿਦਕੀ ਸਿੱਖ ਸੱਚਾ ਸ਼ਹੀਦ ਹੈ। ਪਾਠਕ ਜੀ ਇਹ ਸ੍ਰੀਮਾਨ ਭਾਈ ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਜਮਪੁਰੀਆ ਸੀ, ਜੋ ਭਾਈ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਦੂਜਾ ਸਾਥੀ ਸੀ। ਇਸ ਨੇ ਸੱਚ ਕਰ ਵਿਖਾਇਆ। ਆਪ ਨਾਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹਾਦਸੇ ਵਿਚ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ। ਏਥੇ ਅਖੀਰ ਦੇ ਦਿਨ ਬਾਬੇ ਦੀ ਬੇਰ ਜਿਥੇ ਕਿ ਖਾਲਸੇ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ, ਤਾਰ ਆਈ ਕਿ ਏਥੇ ਇਮਦਾਦੀ ਜਥੇ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ, ਛੇਤੀ ਪੁੱਜੇ। ਸੋ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਝੱਬਰ ਜੀ 200 ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਜਥਾ ਲੈ ਕੇ ਸਾਂਗਲੇ ਤੋਂ ਗੱਡੀ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਸਿਆਲਕੋਟ ਪੁੱਜੇ। ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਭਾਈ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਤੇ ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸ਼ਹੀਦ ਭੀ ਇਸ ਜਥੇ ਵਿਚ ਸਨ। ਏਥੇ ਜਥੇ ਦੇ ਕਈ ਸਿੰਘ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਾਸਤੇ ਠਹਿਰੇ ਤੇ ਕਈ ਵਾਪਸ ਘਰੀਂ ਆਏ।

9, 10 ਤੇ 11-10-20 ਨੂੰ ਖੁਸਾਲਪੁਰ ਕੇਵੇ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਦਾ ਛੇਵਾਂ ਪੋਲੀਟੀਕਲ ਜਲਸਾ ਸੀ। ਏਥੋਂ ਮੁੜਦੇ ਹੋਏ 12-10-20 ਨੂੰ 8 ਵਜੇ ਗੱਡੀ ਤੋਂ ਉਤਰ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਭਾਈ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭੁੱਚਰ, ਭਾਈ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਝੱਬਰ ਤੇ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਚੂਹੜਕਾਣਾ ਵਾਲਾ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ ਆਏ। ਏਧਰ10,11 ਤੇ 12-

10-20 ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਖਾਲਸਾ ਬਿਰਾਦਰੀ ਭਾਵ ਸ਼ੁੱਧੀ ਸਭਾ ਦਾ ਜੋੜ ਮੇਲਾ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਕੱਚੇ ਭਰਮੀਆਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਮੁਖਾਲਫਤ ਕੀਤੀ ਪਰ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਦੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਤੇ ਲੜਕਿਆਂ ਨੇ ਬੜੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਭਾਵ ਸ਼ੁੱਧ ਹੋਏ 2 ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਗੁਰਮਤਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਲੋਕੀਂ ਤਾਂ ਮੁਲਕ ਅਜ਼ਾਦ ਕਰਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਮਜ਼੍ਹਬੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ 12 ਵਜੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਸੇ ਸ਼ੁੱਧ ਹੋਏ 2 ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਪੁਜਾਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਵੜਨ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ ਸਨ ਤੇ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ 'ਤੇ ਭੀ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹਨ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਨਾ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਚੜ੍ਹਨ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਅਯੋਗ ਪੁਜਾਰੀਸ਼ਾਹੀ ਤੋਂ ਕਲਗੀਧਰ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਸਿੱਖ ਅਤੀ ਦੁਖੀ ਸਨ।

ਸੋ ਖਾਲਸਾ ਬਰਾਦਰੀ ਦੇ ਸੇਵਾਦਾਰ 12-10-20 ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ 8 ਵਜੇ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਲੈ ਕੇ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਗਏ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਲੰਘਣ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ, ਪਰ ਸੰਗਤ ਦਾ ਹਜੂਮ ਬਹੁਤ ਸੀ। ਧੱਕੋ ਧੱਕੀ ਹੋ ਹਵਾ ਕੇ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਤਾਂ ਅੰਦਰ ਪੁੱਜ ਗਏ ਪਰ ਝੇਂਗੇ ਹੋ ਬੈਠੇ। ਇਸ ਜਥੇ ਦਾ ਅਰਦਾਸਾ ਨਾ ਕੀਤਾ । ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਦੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਬਾਵਾ ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਅਰਦਾਸਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਇਕ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਵਰਤਾਉਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ। ਇਕ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਵਰਤਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜੋ ਉਤੋਂ ਅਚਾਨਕ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਭਾਈ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਭੁੱਚਰ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਭਾਈ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਝੱਬਰ ਜੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਤੇ ਸੰਗਤ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਬਿਠਾ ਲੀਤਾ। ਭਾਈ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਝੱਬਰ ਨੇ ਬੈਠਦੇ ਸਾਰ ਹੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਵਰਤਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਆਖਿਆ, ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਪਹਿਲਾਂ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਦਿਉ। ਉਹ ਸਿੰਘ ਤਾਂ ਜਦੋਂ (ਧਕਿਆਂ) ਵਿਚ ਹੋ ਗਿਆ, ਤਾਂ ਏਧਰੋਂ ਇਕ ਹੋਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਕੇ ਸਾਰਾ ਵਿਰਤਾਂਤ ਸੁਣਾਇਆ ਕਿ ਪੁਜਾਰੀ ਸਿੰਘ ਨੇ ਤਾਂ ਅਰਦਾਸਾ ਭੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਹ ਵਰਤਾਉਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਝੱਬਰ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋਇਅ ਤੇ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮੁਖਾਤਬ ਕਰਕੇ ਲੈਕਚਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਸਵਾਲ ਕੀਤੇ -

1 ਕੀ ਕੋਈ ਪੁਜਾਰੀ ਦੱਸ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਤੁਸਾਡੇ ਪਿਉ ਦਾਦੇ ਜਾਂ ਪੜਦਾਦੇ ਜਾਂ ਮਾਮੇ ਜਾਂ ਨਾਨੇ ਜਾਂ ਮਾਸੜ ਜਾਂ ਫੁੱਫੜ ਦੀ ਯਾਦਗਾਰ ਵਿਚ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਜਾਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਸਾਜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ?

2 ਕੀ ਪੁਜਾਰੀ ਸਿੰਘੋ! ਤੁਸੀਂ ਦੱਸ ਸਕਦੇ ਹੋ ਕਿਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਜਾਂ ਸਿੱਖ ਤਵਾਰੀਖ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਲਿਖੀ ਹੈ ਕਿ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਫਲਾਨੀ ਜਾਤ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਚੜ੍ਹਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਤੇ ਫਲਾਨੀ ਜਾਤ ਦੇ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹਾ ਸਕਦੇ ?

3 ਜੋ ਨਿਯਮ ਪੰਥ ਪਾਸ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਤੁਸਾਨੂੰ ਇਨਕਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਕੀ ਹੱਕ ਹੈ ? ਜਦ ਇਹ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਪੁਜਾਰੀ

ਬੋਲੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਏਨੇ ਪੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਨਹੀ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਕੋਈ ਉਤੱਰ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੇ ਤੇ ਨਾ ਹੀਂ ਅਸਾ ਨੇ ਅਰਦਾਸਾ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਨਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਵਰਤਾਉਣਾ ਹੈ, ਤੇ ਨਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਦਾ ਖਾਣਾ ਹੈ ।

ਝੱਬਰ :- ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਅੱਜ ਸੰਗਤ ਦਾ ਹੁਕਮ ਨਹੀਂ ਮੰਨਣਾ, ਤਾਂ ਅਸਾਂ ਅੱਜ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨਾ ਹੈ । ਜੇ ਆਪ ਅਰਦਾਸਾ ਭੀ ਕਰੋ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਭੀ ਵਰਤਾਉ ਤੇ ਛਕੋ ਭੀ, ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀ ਤੇ ਅਸੀਂ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ ਕਰਾਂਗੇ । ਪਰ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਲਿਆਂਦਾ ਹੋਇਆ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਮੋੜ ਕੇ ਸੰਗਤ ਦੀ ਹੱਤਕ ਕਰੋਗੇ, ਤਾਂ ਹੁਣੇ ਹੀ ਸਾਰੇ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਕੰਨਾਂ ਤੋਂ ਪਕੜ ਕੇ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢਿਆ ਜਾਵੇਗਾ । ਸੰਗਤ ਵਿੱਚੋਂ ਭਾਈ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਚੂਹੜਕਾਣੇ ਵਾਲਾ ਉਠ ਕੇ ਬੋਲਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਪੁਜਾਰੀ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਵਕੀਲ ਹਾਂ ਅਤੇ ਮੈਂ ਸੰਗਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਅਪੀਲ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਪੁਜਾਰੀ ਸਿੰਘ ਅਰਦਾਸਾ ਭੀ ਕਰਨ ਵਾਕ ਭੀ ਲੈਣ ਅਤੇ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਵਰਤਾਉਣ ਭੀ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਛਕਣ ਵਾਸਤੇ ਮਜਬੂਰ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛਕਾਉਣਾ ਧੱਕਾ ਹੈ । ਧੱਕੇ ਨਾਲ ਛਕਾਉਣਾ ਠੀਕ ਜ਼ੁਲਮ ਸੀ ।

ਇਸ ਦਾ ਉਤੱਰ ਭਾਈ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਝੱਬਰ ਨੇ ਇਉਂ ਦਿੱਤਾ, ਕਿ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀ ! ਭਾਈ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਵਾਕਾਲਤ ਸਾਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਆਪ ਨੂੰ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਨੇ ਨਿਯਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਾਇ ਦਾ ਇਹ ਉਤੱਰ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਧੱਕੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛਕਾਉਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ । ਇਹ ਗੁਰੂ ਦਾ ਗੁਰਦਰੁਆਰਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਲੈ ਕੇ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ । ਗੁਰੂ ਕੇ ਨਿਯਮ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰੂ ਕੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਨੂੰ ਛਕਣਾ ਹਰ ਇਕ ਸਿੱਖ ਦਾ ਧਰਮ ਹੈ। ਚੂੰਕਿ ਗੁਰੂ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਹੈ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਛਕਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ । ਧੱਕਾ ਤਾਂ ਹੈ, ਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਅਸੀਂ ਛਕਾਈਏ । ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦਾ ਪੁਜਾਰੀ ਜੋ ਹੋਵੇਗਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਕਾ ਤੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨਣਾ ਪਵੇਗਾ । ਇਹ ਧੱਕਾ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਅਸੂਲ ਹੈ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਪੁਜਾਰੀ ਸਿੰਘ ਮਿਹਰਬਾਨੀ ਕਰ ਕੇ ਪਹਿਲੇ ਸਭ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਉਤੱਰ ਦੇਣ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਸੀ ਵਕਤ ਸਭ ਪੁਜਾਰੀ ਬਾਹਰ ਕੱਢੇ ਜਾਣਗੇ ਅਤੇ ਪੰਥ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੇਵਾ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈ ਲਵੇਗਾ ।

ਪੁਜਾਰੀ: (ਹੱਥ ਜੋੜ ਕੇ) ਮਹਾਰਾਜ ਸਾਨੂੰ ਪੰਜ ਮਿੰਟ ਵਾਸਤੇ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ।
ਝੱਬਰ :- ਹਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ । ਬੱਸ ਤਿੰਨ ਮਿੰਟ ਬਾਅਦ ਇਕ ਪੁਜਾਰੀ ਨੇ ਉਠ ਕੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਦਾ ਹੁਕਮ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਅੱਧਾ ਵਰਤ ਚੁੱਕਾ ਹੈ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਹੋਰ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾਵੇ ਤੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਭਾਈ ਮਹਿਤਾਬ ਸਿੰਘ ਸਕੱਤਰ ਉਕਤ ਖਾਲਸਾ ਬਰਾਦਰੀ ਦੋ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ 21 ਰੁਪੈ ਦਾ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਲੈ ਕੇ ਦਸ ਮਿੰਟ ਅੰਦਰ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋ ਗਏ । ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ । 5 ਰੁਪਏ ਅਰਦਾਸੀਏ ਨੂੰ ਅਰਦਾਸਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ , ਇਸ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ 24 ਦਮੜੇ ਗੁਰੂ ਕੀ ਗੋਲਕ ਵਿਚ ਪਾਏ । ਇਕ ਪੁਜਾਰੀ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅਰਦਾਸਾ ਕੀਤਾ। ਭਾਈ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਗ੍ਰੰਥੀ ਨੇ ਜੋ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਤਾਬਿਆ ਬੈਠਾ

ਸੀ ਵਾਕ ਲੀਤਾ, ਤਾਂ ਇਕ ਵਾਕ ਨਿਕਲਿਆ:-

ਨਿਗੁਣਿਆ ਨੋ ਆਪੇ ਬਖਸਿ ਲਏ ਭਾਈ, ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਸੇਵਾ ਲਾਇ ॥

(ਪੰਨਾ 638)

ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਸਾਰਾ ਹੀ ਸ਼ੁੱਧੀ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਹੈ । ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਵਾਕ ਸੁਣ ਕੇ ਸੰਗਤ ਬੜੀ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਈ । ਕਈ ਲੋਕ ਜਿਹੜੇ ਮੁਖਾਲਫ ਭੀ ਸਨ, ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਏ । ਤਾਂ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਚੀਂ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਹੜਾ ਇਹ ਵਾਕ ਸੁਣ ਕੇ ਭੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਨਾ ਲਵੇਗਾ, ਉਹ ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿੱਖ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਪੁਜਾਰੀ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਵਰਤਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ । ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਫੇਰ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਫੇਰ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਨੂੰ । ਇਸ ਵੇਲੇ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਵਰਤਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਉਠ ਕੇ ਚਲੇ ਗਏ ਸਨ। ਉਪਰ ਦੀ ਛੱਤੋਂ ਭਾਈ ਦੇਵਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਪੁਰਾਤਨ ਸਕੱਤਰ ਨੇ ਆਵਾਜ਼ ਦਿੱਤੀ, ‘‘ਭਾਈ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ! ਸੰਗਤ ਹੁਣ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਭੀ ਚੱਲੇ! ਉਥੇ ਭੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਚੜ੍ਹਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਝੱਬਰ ਨੇ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਖਾਲਸਾ ਜੀ, ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਸੰਗਤ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਲਵੇ, ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਚੱਲ ਬੈਠੇ। ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਲੈ ਕੇ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਆ ਸਜੀ ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਲਹਿਰ ਜਾਰੀ ਹੋਈ

ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਦੀਵਾਨ ਸਜ ਗਿਆ ਤੇ ਭਾਈ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਝੱਬਰ ਨੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਕੇ ਆਖਿਆ, ‘‘ਬੁਲਾਓ ਪੁਜਾਰੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ । ਇਕ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਤਰੱ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀ ਤਖ਼ਤ ਸੁੰਨਾਂ ਛੱਡ ਕੇ ਚਲੇ ਗਏ ਹਨ, ਕੋਈ ਹਾਜ਼ਰ ਨਹੀਂ । ਇਹ ਹਾਲ ਸੁਣ ਕੇ ਸੰਗਤ ਬੜੀ ਅਚੰਭਾ ਹੋਈ । ਤਾਂ ਝੱਬਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ! ਜੇ ਕੋਈ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਦਾ ਸੱਜਣ-ਮਿੱਤਰ ਸ਼ਹਿਰ ਨਿਵਾਸੀ ਸੁਣਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਲਿਆਉ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਹੋ ਕਿ ਉਹ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਵਾਕਰ ਸਾਰੀ ਰਸਮ ਆ ਕੇ ਅਦਾ ਕਰਨ । ਸੰਗਤ ਵਿੱਚੋਂ ਭਾਈ ਦੇਵਾ ਸਿੰਘ ਸਕੱਤਰ, ਮਾਸਟਰ ਚੰਦਾ ਸਿੰਘ ਐਡੀਟਰ ਪੰਥ ਸੇਵਕ ਅਤੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਸ਼ਹਿਰੀ ਸਿੱਖ ਉਠ ਕੇ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਦੇ ਘਰੀਂ ਗਏ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਆ ਕੇ ਕੜਾਹ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛਕਣ ਅਤੇ ਵਰਤਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ । ਪਰ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਨੇ ਸਾ5 ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਨਾ ਆਏ । ਭਾਈ ਦੇਵਾ ਸਿੰਘ, ਚੰਦਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਪੁਜਾਰੀ ਸਿੰਘ ਘਰੀਂ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਆਉਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ । ਇਸ ਵੇਲੇ ਭਾਈ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਝੱਬਰ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਲੈਕਚਰ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ, ਤਾਂ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਦਾ ਆਉਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਸੁਣ ਕੇ ਝੱਬਰ ਜੀ ਬੋਲੇ, ‘‘ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀ ! ਇਸ ਵੇਲੇ ਅਕਾਸ਼ ਵਿੱਚੋਂ ਮੀਰੀ-ਪੀਰੀ ਦੇ ਮਾਲਕ ਖੜਧਾਰੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਹੁਕਮ ਆਇਆ ਹੈ। ਉਹ ਹੁਕਮ ਪਹਿਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ 24 ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਜਿਹੜੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਨਾਮ ’ਤੇ ਸੀਸ ਦੇਵਣ ਵਾਸਤੇ ਤਿਆਰ ਹੋਣਗੇ । ਚੱਲੋਂ ਨਾਮ ਲਿਖਾਉ । ਕੌਣ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਾਮ ’ਤੇ ਸੀਸ ਦੇਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੈ ?’’ ਤਾਂ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚੋਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿਦਕੀ ਸਿੱਖ ਸੀਸ ਭੇਟਾ ਦੇਣ ਲਈ

ਤਿਆਰ ਹੋ ਕੇ ਖੜ੍ਹੇ ਅਤੇ ਸਤਾਰਾਂ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋਏ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖੜ੍ਹੇ ਕਰ ਕੇ ਝੱਬਰ ਜੀ ਨੇ ਅਰਦਾਸਾ ਸੋਧਿਆ ਤੇ ਪਿੱਛੋਂ ਹੁਕਮ ਸੁਣਾਇਆ ਜੋ ਇਹ ਹੈ। ਸਤਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮੁਖ਼ਾਤਬ ਕਰ ਕੇ : "ਖਾਲਸਾ ਜੀ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਹੁਕਮ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਬੜੇ ਉਗਰ ਪਾਪ ਕੀਤੇ ਹਨ; ਇਹ ਤਖ਼ਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੇ ਲਾਇਕ ਨਹੀਂ । ਤਖ਼ਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਪੰਥ ਕਰੇ । ਸੋ ਤਖ਼ਤ ਦੇ ਤਿੰਨ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਹਨ, ਪੰਜ 2 ਸਿੰਘ ਤਿੰਨ ਦਰਵਾਜ਼ਿਆਂ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਜਾਉ, ਇਕ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਤਾਬਿਆ ਬੈਠ ਕੇ ਭੇਟਾ ਸਾਂਭੋ; 3 ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਵਰਤਾਉ । ਇਹੀ ਗੁਰੂ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ ਕਿ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਦਾ ਤਖ਼ਤ ਤੋਂ ਕਬਜ਼ਾ ਹਟਾਇਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਪੰਥ ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਸੇਵਾ ਆਪ ਕਰੇ ।" ਗੁਰੂ ਕੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਤਾਮੀਲ ਝਟ ਹੋਈ ਤੇ ਸਤਾਰ੍ਹਾਂ ਸੇਵਾਦਾਰ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਥਾਂ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਗਏ ਅਤੇ ਉਕਤ ਭਾਈ ਮਤਾਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਲੈਣ ਗਏ ਅਤੇ ਝੱਬਰ ਜੀ ਨੇ ਲੈਕਚਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਕਿ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ! ਇਸ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕਦੇ ਪੰਥ ਦਾ ਇਕੱਠ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਦੁਖੀ ਲੋਕ ਏਥੇ ਆ ਕੇ ਅਰਜ਼ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਪੰਥ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦੁੱਖ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਜੈਸੇ ਕਸੂਰ ਦੇ ਪਠਾਣਾਂ ਨੇ ਇਕ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਘਰ ਪਾ ਲਈ। ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੇ ਏਥੇ ਆ ਕੇ ਅਰਜ਼ ਕੀਤੀ । ਖਾਲਸੇ ਨੇ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕੀਤੀ । ਕਸੂਰੀ ਪਠਾਣਾਂ ਦੇ ਬਾਰਾਂ ਕਿਲ੍ਹੇ ਜਿਥੇ ਕਿ ਬਾਰਾਂ ਲੱਖ ਫੌਜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ ਕਸੂਰ ਤਬਾਹ ਕੀਤਾ ਤੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਆਪਣੇ ਪਾਸੋਂ ਧਨ ਦੇ ਕੇ ਘਰ ਪੁਚਾਈ । ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਜਦੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਫਤਹ ਕਰ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਰਾਜ ਲਿਆ, ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਕੇ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ 'ਤੇ ਹਿੱਤ ਜਮਾ ਲਿਆ। ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ, ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਦੇ ਅਤੇ ਸਬੰਧਤ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਾਸਤੇ ਬਰਾਏ ਨਾਮ ਕਠਪੁਤਲੀ ਜਿਹੀ ਇਕ ਸਰਬਰਾਹ ਨਿਯਤ ਕੀਤਾ । ਇਸ ਦੀ ਤਾਰ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੇ ਹੱਥ ਹੁੰਦੀ ਸੀ । ਮਾਨੋ ਸਰਬਰਾਹ ਦੀ ਕਲਮ ਤੇ ਸਰਬਰਾਹ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨ ਤੋਂ ਇਕ ਗੋਰਾ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਬੋਲਦਾ ਹੈ ! ਮਾਨੋ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਰਾਜ ਦੇ ਨਾਲ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਧਰਮ ਮੰਦਰਾਂ 'ਤੇ ਭੀ ਕਬਜ਼ਾ ਜਮਾ ਲਿਆ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਹਾਕਮਾਂ ਦੇ ਚੁੱਕੇ ਹੋਏ ਮਹੰਤ ਤੇ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਨੇ ਗੁਰਮਤ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੇ ਵਿਚ ਬੜੀਆਂ-ਬੜੀਆਂ ਰੋਕਾਂ ਪਾਈਆਂ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿਦਕੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਆਇਆ ਨੂੰ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਧੱਕੇ ਮਾਰੇ ਅਰ ਮਾਈ ਰਾਮ ਕੌਰ ਨੂੰ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਨੇ ਐਨਾ ਮਾਰਿਆ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਇਕ ਪੱਸਲੀ ਅਤੇ ਇਕ ਬਾਂਹ ਦੋ ਥਾਂ ਈਂ ਤੋੜ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਉਹ ਗੁਰਮਤ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਸ: ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਜੀਠੀਆ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਵਿਆਹ ਸਮੇਂ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਤੇ ਨੂੰਹ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਮੱਥਾ ਟਿਕਾਉਣ ਲਿਆਇਆ ਤੇ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਨਾ ਕੀਤੀ ਤੇ ਨਾ ਤਖ਼ਤ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹਨ ਦਿੱਤਾ । ਗੁਨਾਹ ਇਹ ਕਿ ਇਸ ਨੇ ਪੁੱਤਰ ਦਾ ਵਿਆਹ ਗੁਰ ਮਰਯਾਦਾ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਹੈ !

ਹਾਦਸਾ ਬਜ-ਬਜ

ਸੰਨ 1919 ਵਿਚ ਮਾਰਸ਼ਲ-ਲਾਅ ਵਿਚ ਚੂਹੜਕਾਣਾ ਦੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਿਚ ਮੈਂ ਗ੍ਰਿ5ਤਾਰ ਹੋਇਆ । 23 ਮਈ ਨੂੰ ਸਪੈਸ਼ਲ ਜੱਜਾਂ ਨੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਹਾਲ ਵਿਚ ਸਭ ਬਰੀ ਕੀਤੇ, 17 ਨੂੰ ਉਮਰ ਕੈਦ, 6ਫਾਂਸੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ। ਅਸੀਂ 8 ਦਿਨ ਫਾਂਸੀ ਕੋਠੀ ਵਿਚ ਰਹੇ । ਕਸੂਰ ਦੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਤੋਂ ਫਾਂਸੀ ਤੇ ਦੂਜੇ ਨੰਬਰ 'ਤੇ ਅਸਾਂ ਫਾਂਸੀ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣਾ ਸੀ ਪਰ ਮਿਸਟਰ ਤਿਲਕ ਇਸ ਵੇਲੇ ਵਲਾਇਤ ਵਿਚ ਸੀ, ਇਸ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਾਲ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਵੱਲੋਂ

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲਾਟ ਨੂੰ ਤਾਰ ਆਈ ਕਿ ਮਾਰਸ਼ਲ-ਲਾਅ ਦਾ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਫਾਂਸੀ ਨਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ । 29 ਮਈ ਨੂੰ ਸਾਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਕੋਠੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਕਾਲੇਪਾਣੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸੁਣਾਇਆ ਗਿਆ । 6ਜੂਨ ਨੂੰ 40 ਕੈਦੀਆਂ ਨੂੰ ਸਪੈਸ਼ਲ ਗੱਡੀ ਵਿਚ ਬਿਠਾ ਕੇ 10 ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਕਾਲੇਪਾਣੀ ਅਲੀਪੁਰ ਜੇਲ੍ਹ 'ਚ ਪੁਚਾਇਆ ਗਿਆ । ਇਥੋਂ 17 ਜੂਨ ਨੂੰ ਜਹਾਜ਼ ਵਿਚ ਬਿਠਾ ਕੇ 23 ਦੀ ਦੁਪਹਿਰ ਨੂੰ ਅੰਡੇਮਾਨ ਜੇਲ੍ਹ ਦੇ ਬਾਹਰ ਕੁਰਾਟੀਨਾਂ ਵਿਚ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ। 27 ਰਾਤ ਨੂੰ ਅੰਡੇਮਾਨ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਹਾਤਾ ਨੰ: 6ਦੀ ਬੈਰਿਕ ਦੀ ਵਿਚਲੀ ਮੰਜਲ ਵਿਚ ਕੋਠੀ ਨੰ: 45 ਵਿਚ ਬੰਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ । ਰੋਜ਼ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਾਤ ਦੇ ਦੋ ਵਜੇ ਜਦ ਮੈਨੂੰ ਜਾਗ ਆਈ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਠਿਆ । ਮੇਰੇ ਕੰਨਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਬੜੀ ਸੁਰੀਲੀ ਅਵਾਜ਼ ਨਾਲ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਾਠ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਆਈ । ਜਾਂ ਮੈਂ ਖ਼ਿਆਲ ਕੀਤਾ, ਤਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਦੀ ਬੈਠਕ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਜਪੁ ਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਜਾਪ ਸਾਹਿਬ ਪੜ੍ਹ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੋਈ ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੇਰੀ ਕੋਠੀ ਦੇ ਪਿਛਲੇ ਪਾਸੇ ਇਕ ਰੋਸ਼ਨਦਾਨ ਸੀ । ਇਸ ਰੋਸ਼ਨਦਾਨ ਵੱਲ ਆਪਣੇ ਕੰਨ ਲਾਏ, ਤਾਂ ਏਧਰੋਂ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਰਸ-ਭਿੰਨੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਆਈ । ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਹਾਲਤ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨੀ ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਈ । ਉਹੋ! ਮੈਂ ਤਾਂ ਖ਼ਿਆਲ ਕਰਦਾ ਸਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਮਾਰਸ਼ਲ-ਲਾਅ ਵਿਚ ਜਲਾਵਤਨ ਹੋ ਕੇ ਅੰਡੇਮਾਨ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹਾਂ, ਪਰ ਇਹ ਜੇਲ੍ਹ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਸ਼ੈਦ ਕੋਈ ਮਾਰਸ਼ਲ-ਲਾਅ ਵਾਲਾ ਮੈਨੂੰ ਸੁਪਨਾ ਆਇਆ ਸੀ, ਮੈਂ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਸੱਚ-ਖੰਡ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ਹਾਂ! ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਦੇਵਤੇ ਸੁਣਦੇ ਸਾਂ, ਉਹ ਇਹ ਗੁਰਸਿੱਖ ਦੇਵਤੇ ਹਨ। ਇਹ ਜੇਲ੍ਹਖਾਨਾ ਨਹੀਂ । ਮੈਂ 2-3 ਮਿੰਟ ਸੋਚ-ਸੋਚ ਕੇ ਜਾ ਕੋਠੀ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਵੱਲ ਹੋਇਆ । ਜਾਂ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਨੂੰ ਹੱਥ ਪਾ ਕੇ ਖਿੱਚਿਆ ਤਾਂ ਇਕ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਲੋਹੇ ਦਾ ਫਾਟਕ ਹੈ, ਅੱਗੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਤਾਲਾ ਵੱਜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਮੈਨੂੰ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਇਆ , ਭਾਈ ਹੈ ਤਾਂ ਜੇਲ੍ਹਖਾਨਾ, ਪਰ ਇਹ ਲੋਕ ਕੌਣ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਜੇਲ੍ਹ ਨੂੰ ਸੱਚ ਖੰਡ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ! ਨਾਲ ਦੀ ਕੋਠੀ ਵਿਚ ਇਕ ਪੰਜਾਬੀ, ਜੋ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਜਿਹਲਮ ਦਾ ਮੁਸਲਮਾਨ ਸੀ, ਇਸ ਨੂੰ ਆਵਾਜ਼ ਮਾਰ ਕੇ ਪੁੱਛਿਆ, ਭਾਈ ਇਹ ਲੋਕ ਕੌਣ ਹਨ ਜੋ ਇਸ ਵੇਲੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹ ਰਹੇ ਹਨ? ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਉਤਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਹ ਬੰਬ ਗੋਲੇ ਵਾਲੇ ਭਾਈ ਜੀ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਸਮਝ ਨਾ ਆਈ । ਮੈਨੂੰ ਤੇਰੀ ਗੱਲ ਦੀ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਈ । ਮੁਸਲਮਾਨ ਫੇਰ ਬੋਲਿਆ,''ਇਹ ਕੈਨੇਡਾ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖ ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਜਹਾਜ਼ ਵਾਲੇ ਭਾਈ ਜੀ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਕੈਨੇਡਾ ਨੇ ਮਜ਼ੂਰੀ ਕਰਨ ਗਿਆ, ਜਹਾਜ਼ ਵਾਪਸ ਮੋੜ ਘੱਲਿਆ ਸੀ ਤੇ ਘਰੀਂ ਆਉਂਦਿਆਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਹਿੰਦ ਨੇ ਕਲਕੱਤੇ ਬਜ-ਬਜ ਘਾਟ 'ਤੇ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਗੋਲੀਆਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਕੀਤਾ ਤੇ ਜਿਹੜੇ ਬਚੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਮਰ ਕੈਦ ਕਰ ਕੇ ਇਸ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।'' ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਗੱਲ ਯਾਦ ਆ ਗਈ ਕਿ ਉਹੋ! ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਅਰੂੜ ਸਿੰਘ ਸਰਬਰਾਹ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੇ ਬਰਖਲਾਫ ਸੰਨ 1914 ਵਿਚ ਮਨਮਤਾ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਬਜ-ਬਜ ਘਾਟ 'ਤੇ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਸਿੱਖਾਂ ਸਰਕਾਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਉਹ ਸਿੱਖ ਨਹੀਂ । ਅੱਜ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੰਥ ਤੋਂ ਖਾਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਖਾਲਸਾ ਜੀ ! ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਸਾਢੇ ਨੌਂ ਮਹੀਨੇ ਅੰਡੇਮਾਨ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਮੈਂ ਐਸੇ 2 ਗੁਰੂ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਭੌਰੇ ਭਾਈ ਧਿਆਨ ਸਿਘ , ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ, ਕਪੂਰ ਸਿੰਘ, ਵਸਾਖਾ ਸਿੰਘ ਆਦਿਕ

ਸਿਦਕੀ ਸਿੱਖ ਵੇਖੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੰਜ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਾਰੀ 2 ਯਾਦ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਤੇ ਕਈ ਵੇਰ ਗੁਰ ਬਚਨਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਖ਼ਾਸ ਕਰ ਭੁੱਖ ਹੜਤਾਲ ਸਮੇਂ ਚੌਵੀ-ਚੌਵੀ ਘੰਟੇ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਗੁਰਬਾਣ ੀਦਾ ਕਰਦੇ ਵੇਖੇ ਹਨ। ਕਿਉਂ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀ, ਐਡੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਤੇ ਸਿਦਕੀ ਸਿੱਖ ਹਨ ਜਾਂ ਨਹੀਂ?

ਸੰਗਤ : ਉਹ ਗੁਰੂ ਕੇ ਪੂਰਨ ਸਿੱਖ ਹਨ।

ਕਿਉਂ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਅਤੇ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ! ਕੋਈ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਕਿਸੇ ਕੌਮ ਦੀ ਕਿਸੇ ਤਾਰੀਖ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਦੱਸ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਬਰਖ਼ਿਲਾ5 ਹੋਣ ਤੋਂ ਜਾਂ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਲੜਨ ਤੋਂ ਉਸਰੀ ਕੌਮ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਜ਼੍ਹਬ ਵਿਚੋਂ ਖਾਰਜ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੋਵੇ ? ਅਸੀਂ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਤਾਰੀਖ 'ਤੇ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰਦੇ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਅਰੂੜ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮਨਹੂਸ ਮਨਮਤੇ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਮਾਨੋ ਕਿ ਇਸ ਸਖਸ਼ ਨੇ ਅਫਸਰਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਪਣੇ ਗੁਰ ਭਾਈਆਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖੀ ਤੋਂ ਖਾਰਜ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਮਨਮਤਾ ਪਾਸ ਕਰਕੇ ਸਿੱਖ ਤਾਰੀਖ ਨੂੰ ਦਾਗ ਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਅਰੂੜ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਰਬਰਾਹੀ ਵਿਚ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਨੇ ਕਈ ਸਿੱਖ ਲੀਡਰਾਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਿਦਕੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿੱਚੋ ਧੱਕੇ ਮਾਰੇ। ਇਹ ਸਖਸ਼ ਨੇ ਸੁੱਚੇ ਮੋਤੀ ਤੇ ਹੀਰੇ ਜਵਾਹਰਾਤ ਦੀ ਜੜਾਊ ਚਾਨਣੀ, ਜੋ ਸ਼ੇਰੇ ਪੰਜਾਬ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਭੇਟ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਸੰਨ 1911 ਵਿਚ ਦਿੱਲੀ ਦਰਬਾਰ ਸਮੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਉਤੇ ਲਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਮਨਮੁਖ ਅਰੂੜ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਰਬਰਾਹੀ ਵਿਚ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਨੇ ਮਨਮਤਾ ਪਾਸ ਕੀਤਾ, ਉਸ ਨੂੰ ਬਾਈਕਾਟ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਭਾਈ ਨਰਾਇਣ ਸਿੰਘ ਪੁਜਾਰੀ ਨੂੰ ਕੱਢਿਆ ਗਿਆ। ਮਾਨੋ ਕਿ ਹਰਿਮੰਦਰ ਤੇ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਪੁਜਾਰੀ ਅਤੇ ਅਰੂੜ ਸਿੰਘ ਕੱਟੜ ਹਿੰਦੂ ਹਨ। ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਆਪ ਦੇ ਦੇਖਦਿਆਂ-ਦੇਖਦਿਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਾਰਾ ਪਤਾ ਹੈ। ਕਿ ਐਸਾ ਮਨਮਤੀ ਆਦਮੀ ਸਿੱਖ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਮੈਂ ਹੁਣ ਆਪ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਹ ਗੁਰਮਤਾ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਰੂੜ ਸਿੰਘ ਗੁਰੂ ਕਾ ਸਿੱਖ ਨਹੀਂ। ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਨੇ ਤਾਈਦ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਗੁਰਮਤਾ ਪਾਸ ਹੋਇਆ। ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀ ਇਹ ਭੀ ਗੁਰਮਤਾ ਆਪ ਦੇ ਪੇਸ਼ ਹੈ ਕਿ ਅਰੂੜ ਸਿੰਘ ਦਾ ਉਹ ਮਨਮਤਾ ਜੋ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਖ਼ਿਲਾ5 ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਸੀ , ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਪਾਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕਾਮਾਗਾਟਾ ਮਾਰੂ ਜਹਾਜ਼ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਕੈਨੇਡਾ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਿੱਖ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਝੱਬਰ ਜੀ ਨੇ ਤੀਜਾ ਗੁਰਮਤਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਜੀ, ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਹੁਣ ਪੰਥ ਨੇ ਕਰਨੀ ਹੈ ਅਤੇ 17 ਸੇਵਾਦਾਰ ਤਾਂ ਲੱਗ ਗਏ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਕ ਜਥੇਦਾਰ ਭੀ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਜਥੇਦਾਰੀ ਵਾਸਤੇ ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਭਾਈ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭੁੱਚਰ ਦਾ ਨਾਮ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਸੰਗਤ ਨੇ ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਜੈਕਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤਾ । ਅਰਦਾਸਾ ਸੋਧਿਆ ਗਿਆ। ਬਾਅਦ ਸੰਗਤ ਨੇ ਇਸ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਭਾਈ ਕਰਤਾਰ ਸਿਘ ਝੱਬਰ, ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਤੇਜਾ ਸਿਘ ਭੁੱਚਰ ਨੂੰ ਸਿਰੋਪਾਉ ਵਿਚ ਇਕ ਇਕ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਦਿੱਤੇ।

ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਨੇ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲਾਟ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਹੋਰ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਤਾਰਾਂ

ਦਿੱਤੀਆਂ । ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਦੌਰੇ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਮਿਲੇ । 14-10-20 ਨੂੰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਭਾਈ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਝੱਬਰ ਤੇ ਸ: ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਭੁੱਚਰ ਨੂੰ ਕੋਠੀ ਸੱਦਿਆ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਾਲ ਕੁਝ ਹੋਰ ਸਿੰਘ ਲਏ ਤੇ ਕੋਠੀ ਗਏ । ਬਲਾਨ ਸਾਹਿਬ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨ ਤੇ ਪੁਲਿਸ ਕਪਤਾਨ ਨੇ ਝੱਬਰ ਜੀ ਤੇ ਭੁੱਚਰ ਨੂੰ ਮੁਖਾਤਬ ਕਰ ਕੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਆਪ ਨੇ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ, ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ, ਗਵਰਨਮੈਂ ਪੰਜਾਬ ਇਸ ਮੇਂ ਕੋਈ ਦਖ਼ਲ ਦੇਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹਤੀ, ਇਨ ਗੁਰਦੁਆਰੋਂ ਮੇਂ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਦਾ ਭੀ ਕੁਝ ਹਾਥ ਥਾ, ਜੋ ਅਬ ਆਪ ਏਕ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾ ਲਵੇਂ, ਤਾਂ ਇਕ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਕੀ ਤਰ5 ਸੇ ਮੈਂ ਭੀ ਆਪ ਕੋ ਲਿਖ ਦੂੰ ।

ਏਥੇ 9 ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਈ ਗਈ । 19-10-20 ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਭਾਈ ਕਰਤਾਰ ਸਿਘ ਜੀ ਝੱਬਰ ਲਾਹੌਰ ਸਿੱਖ ਲੀਗ ਦੇ ਜਲਸੇ 'ਤੇ ਆਏ। ਏਥੇ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦੇ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਪੋਲੀਟੀਕਲ ਲੀਡਰ ਆਏ ਹੋਏ ਸੀ । ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਲੈਕਚਰ ਵਿਚ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੁਧਾਰ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕੀਤੀ ਕਿ ਅਬ ਵਕਤ ਸਵਰਾਜ ਕਾ ਕਾਮ ਕਰਨੇ ਕਾ ਹੈ। ਸਿੱਖੋਂ ਮੇਂ ਚੰਦ ਸਿਖੋਂ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰੋਂ ਮੇਂ ਜਬਰੋਵ ਤਸ਼ਦਦ ਸੇ ਉਦਾਸੀਉਂ ਕੋ ਨਿਕਾਲਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੀਆ ਹੈ, ਯਿਹ ਭੀ ਜ਼ੁਲਮ ਹੈ। ਝੱਬਰ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲ5ਜ਼ਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਉਤਰੱ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਉਠਿਆ, ਪਰ ਲੀਗ ਦੇ ਹੋਰ ਕਾਰਕੁਨਾਂ ਨੇ ਜਬਰਨ ਝੱਬਰ ਨੂੰ ਬਿਠਾ ਦਿੱਤਾ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਝੱਬਰ ਨੇ ਜਲਸੇ ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਪੋਲੀਟੀਕਲ ਕੰਮ ਤੋਂ ਅਸਤੀਫਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮੈਂ ਅੱਜ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਸਿਰ5 ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੁਧਾਰ ਦਾ ਹੀ ਕੰਮ ਕਰਾਂਗਾ ।ਤ

ਪੰਜਾ ਸਾਹਿਬ

ਸੰਨ 20 ਵਿਚ 1 ਮੱਘਰ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਤੋਂ ਹੁਕਮਨਾਮਾ, ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਪੰਥ ਦਾ ਇਕੱਠ ਹੋਇਆ । 2 ਮੱਘਰ ਨੂੰ ਕੈਮਲਪੁਰ ਤੋਂ ਭਾਈ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਭੁੱਚਰ ਨੂੰ ਤਾਰ ਆਈ ਕਿ ਮਹੰਤ ਮਿੱਠਾ ਸਿੰਘ ਪੰਜੇ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦਾ ਮਹੰਤ ਮਰ ਗਿਆ ਹੈ, ਪੰਜੇ ਸਾਹਿਬ ਛੇਤੀ ਕਬਜ਼ਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ।
2 ਮੱਘਰ ਰਾਤ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਕੇ ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਪੰਜੇ ਸਾਹਿਬ ਵਾਸਤੇ ਮਾਝਾ ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਹੋਈ । 24 ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਜਥਾ ਪੰਜੇ ਸਾਹਿਬ ਜਾਣ ਵਾਸਤੇ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੋਇਆ । ਇਸ ਜਥੇ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਭਾਈ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਝੱਬਰ ਥਾਪੇ ਗਏ । 3 ਮੱਘਰ ਨੂੰ ਜਥਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੋਂ ਗੱਡੀ ਚੜ੍ਹਕੇ 4 ਵਜੇ ਲਾਹੌਰ ਪੁੱਜਾ, ਤਾਂ ਏਥੇ ਮਾਸਟਰ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰੀ ਤੇ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਝਬਾਲੀਆ ਨੂੰ ਜਦ ਇਹ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਜਥਾ ਪੰਜੇ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਚੱਲਿਆ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਥੇ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਵਾਸਤੇ ਬੜੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ । ਬਲਕਿ ਸ: ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਝਬਾਲੀਆ ਜਥੇ ਦੇ ਨਾਲ ਤੋੜ ਪੰਜੇ ਸਾਹਿਬ ਪੁੱਜਾ ।

ਜਥਾ ਪੰਜੇ ਸਾਹਿਬ ਪੁੱਜਾ; ਇਕ ਮਕਾਨ ਵਿਚ ਡੇਰਾ ਕੀਤਾ । ਸਵੇਰੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦੇ ਭੋਗ ਦੇ

ਪਿੱਛੋਂ ਇਕ ਹਿੰਦੂ ਠੇਕੇਦਾਰ ਨੇ, ਜੋ ਹਸਨ ਅਬਦਾਲ ਦੇ ਹਿੰਦੂ ਜਥਾ ਆਇਆ ਸੁਣ ਕੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੁਖਾਤਬ ਕਰ ਕੇ ਤੇ ਖ਼ਾਸ ਕਰਕੇ ਜਥੇਦਾਰ ਦੇ ਖ਼ਿਲਾ5 ਬੜਾ ਜ਼ਹਿਰ ਉਗਲਿਆ। ਡੇਰੇ ਆ ਕੇ ਸ: ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਫੇਰ ਜਥੇਦਾਰ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਹੋਣ ਵਾਸਤੇ ਆਖਿਆ। ਪਰ ਜਥੇਦਾਰ ਨੇ ਵਾਪਸ ਜਾਣਾ ਨਾ ਮੰਨਿਆ। ਪੋਠੋਹਾਰ ਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਪੰਜੇ ਸਾਹਿਬ ਜਥੇ ਦਾ ਆਉਣ ਸੁਣ ਕੇ ਲੱਗੇ ਜਥੇ ਬੰਨ੍ਹ-ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਆਉਣ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮਲਕ ਦੇਵਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਐਬਟਾਬਾਦ ਤੋਂ ਆਏ। ਤੀਜੇ ਦਿਨ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਦੀ ਸੰਗਤ ਆਈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਹੰਤ ਮਿੱਠਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਭਾਈ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਜੋ ਗੁਰਦੁਆਰੇ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਸੀ ਸਮਝੌਤਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਹਸਨ ਅਬਦਾਲ ਦੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਵੱਲੋਂ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸੱਦੇ ਹੋਏ 5 ਹਿੰਦੂ ਸਮਝੌਤੇ ਦੀ ਬਾਤ-ਚੀਤ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਆਏ। ਸਮਝੌਤੇ ਵਿਚ- (1) ਮਹੰਤ ਸਿੰਘ ਮਿੱਠਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਲੜਕੇ ਨੂੰ ਬੀ਼ ਏ਼ ਪਾਸ ਕਰਾਉਣਾ (2) ਤੇ ਮਹੰਤ ਤੇ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕਬੀਲੇ ਨੂੰ ਮਾਹਵਾਰੀ ਖਰਚ ਦੇਣਾ। (3) ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿਚਲੇ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਈ ਜਾਵੇ, ਜਿਸ ਦਾ ਤੁਅਲਕ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਨਾਲ ਹੋਊ। ਸਮਝੌਤੇ ਦਾ ਅਰਦਾਸਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸਰਤਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਦਸਤਖਤ ਕਰਨ ਲੱਗਿਆਂ ਇਕ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੇ ਆਖੇ ਲੱਗ ਕੇ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਫਿਰ ਗਿਆ। ਰਹਿਰਾਸ ਦੇ ਪਾਠ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਜਥੇਦਾਰ ਨੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰ ਕੇ ਫਿਰ ਜਾਣ ਦੇ ਅਪਰਾਧ ਕਰਕੇ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਤਨਖ਼ਾਹੀਆ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਗੁਰਮਤਾ ਸੰਗਤ ਦੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ, ਜੋ ਸਰਬ-ਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਪਾਸ ਹੋਇਆ ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਪਿੱਛੋਂ ਜਥੇਦਾਰ ਨੇ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ, ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਹਾਤੇ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਾਲ ਦਿਉ। ਸੋ ਜਥੇ ਦੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪਕੜ ਕੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਹਾਤੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ 'ਤੇ ਪੰਥ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਹੋਇਆ। ਅਗਲੇ ਭਲਕ ਸਵੇਰੇ ਢਾਈ ਤਿੰਨ ਹਜ਼ਾਰ ਹਿੰਦੂ ਡੰਡੇ-ਸੋਟੇ ਫੜ ਕੇ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਲ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਆਏ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਪੁਲੀਸ ਕਪਤਾਨ ਭੀ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਆਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਹਜ਼ੂਮ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਪੁਲਿਸ ਬੁਲਾਈ। ਏਧਰ ਅੰਦਰ ਬੈਠੇ ਹਿੰਦੂ ਸਿੰਘਾਂ ਨਾਲ ਹੱਥੋਪਾਈ ਹੋ ਪਏ। ਪੁਲਿਸ ਕਪਤਾਨ ਨੇ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਸਭ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਾਲ ਦਿਉ। ਪੁਲਿਸ ਅੰਦਰ ਵੜ ਗਈ ਤੇ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਦਬਕਾਅ ਕੇ ਲੱਗੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਕੱਢਣ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਸ: ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਝੱਬਰ ਜਥੇਦਾਰ ਨੇ ਕਪਤਾਨ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਗੱਜ ਕੇ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਸਾਹਿਬ ਬਹਾਦਰ, ਅਸੀਂ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿੱਚੋਂ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਣਾ। ਜੇ ਸਾਨੂੰ ਕੱਢਣਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਬੰਦੂਕਾਂ ਲਿਆਉ ਤੇ ਸਾਨੂੰ ਗੋਲੀਆਂ ਮਾਰੋ। ਸਾਡੀਆਂ ਤਾਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਹੀ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲਗੀਆਂ ਅਤੇ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਆਪ ਫੌਰਨ ਅੰਦਰ ਚਲੇ ਜਾਉ। ਸਿੰਘ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿਚ ਚਲੇ ਗਏ ਤੇ ਕਪਤਾਨ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਫੌਰਨ ਆਪਣਾ ਹੁਕਮ ਬਦਲ ਕੇ ਦੋਬਾਰਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਹਿੰਦੂ ਲੋਗੋਂ ਕੋ ਨਿਕਾਲ ਦੋ ਸਿੱਖੋਂ ਕੁਛ ਨਾ ਕਹੋ। ਏਧਰ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਦੂਜੇ ਬਾਹਰੋਂ ਆਏ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕ ਨਾ ਫਸਾਦ ਹੋਣੋਂ ਰੋਕ ਲੀਤਾ। ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਲਹਿੰਦੇ ਪਾਸੇ 40 ਕੁ ਹਿੰਦੂ ਸੋਟੇ ਲੈ ਕੇ ਖੜ੍ਹੇ ਸਨ। ਜਥੇਦਾਰ ਨੇ ਦੋ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਕਰ ਕੇ ਇਕ ਦਾਬੜਾ ਮਾਰਿਆ ਕਿ ਫੜ ਲਵੋ ਧੋਤੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਜਾਂਦੇ ਪਏ ਜੇ। ਏਧਰ ਇਹ ਅਜੀਬ ਤਮਾਸ਼ਾ ਬਣਿਆ। ਦੌੜਦੇ-ਦੌੜਦੇ ਅੱਗੇ-ਅੱਗੇ 40 ਹਿੰਦੂ ਤੇ ਪਿੱਛੇ-ਪਿੱਛੇ ਸਿੰਘ। ਕਈ ਹਿੰਦੂ ਪੱਗ ਸੁੱਟ ਗਏ, ਕਈ ਹੱਥ ਵਿੱਚੋ ਸੋਟਾ ਸੁਟ ਗਏ ਕਈ ਧੋਤੀਆਂ ਸੁਟ ਗਏ। ਇਹ ਤਮਾਸ਼ਾ ਵੇਖ ਬੜਾ ਹਾਸਾ

ਪੈ ਗਿਆ । ਕਪਤਾਨ ਭੀ ਪਿਆ ਹੱਸੇ । ਮਿੰਟਾਂ ਵਿਚ ਚੁੱਪ ਹੋ ਗਈ । ਅਗਲੇ ਭਲਕ ਮਹਾਸ਼ਾ ਕਿਸ਼ਨ ਚੰਦ ਐਡੀਟਰ ਅਖ਼ਬਾਰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰੇ 'ਤੇ ਇਸ ਦੀ ਕਮਾਨ ਹੇਠ 70 ਹਿੰਦੂ ਔਰਤਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਲੈਣ ਆਈਆਂ । ਜਥੇਦਾਰ ਨੇ ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਪਾਸੋਂ ਟਕੂਏ ਤੇ ਸੋਟੇ ਲੈ ਲੀਤੇ ਤੇ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ , ਔਰਤਾਂ ਕੁਝ ਭੀ ਕਹਿਣ ਬੋਲਣਾ ਨਹੀਂ । ਮਾਰਨ ਤਾਂ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਚੁੱਕਣਾ । ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਹਿੰਦੂ ਔਰਤਾਂ ਨੇ ਸਮੇਤ ਮਹੰਤਨੀ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿਚ ਖੱਪ ਪਾਈ ਰੱਖੀ । ਸੇਵਾਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬੜੀਆਂ ਗੰਦੀਆਂ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਵੀ ਕੱਢੀਆਂ । ਹੂਰਾ-ਮੁਕੀ ਮਾਰਨ ਤਕ ਵੀ ਅਪੜੀਆਂ ਪਰ ਸਿੰਘ ਚੁੱਪ ਰਹੇ । ਅਖੀਰ ਰਾਤ ਨੂੰ 10 ਵਜੇ ਜਥੇਦਾਰ ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੇ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਾਵੰਦਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਝਿੜਕਿਆ, ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਗਏ । ਅਗਲੇ ਭਲਕ ਚੌਧਰੀ ਸੁਲਤਾਨ ਅਹਿਮਦ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਆਇਆ । ਇਸ ਨੇ ਜਥੇ ਦੇ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਵਿਚ ਕੋਈ ਦਖਲ ਨਾ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਇਹ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਦਾ ਹੈ, ਆਪ ਮਤ ਰੌਲਾ ਪਾਉ ਤੇ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਆਪ ਭੀ ਜਬ ਤਕ ਤਨਖ਼ਾਹ ਨਾ ਬਖਸ਼ ਲਵੋ ਮਤ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਜਾਵੋ। ਸੁਦੀ ਕੱਤਕ ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਜਨਮ ਦਿਨ ਦਾ ਜੋੜ-ਮੇਲਾ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਧੂਮ-ਧਾਮ ਨਾਲ ਹੋਇਆ । ਮੇਲੇ ਸਮੇਂ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਵਾਸਤੇ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਈ ਗਈ ਤੇ ਭਾਈ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਝੱਬਰ ਨੇ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਕੀਤਾ । ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਝੱਬਰ ਜੀ ਨੂੰ ਮੈਨੇਜਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਆਖਿਆ । ਬਲਕਿ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ, ਤਾਂ ਉਤਰੱ ਵਿਚ ਝੱਬਰ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਉਦੋ ਤਕ ਕਿਤੇ ਠਹਿਰਨਾ ਨਹੀਂ । ਆਪ ਸਾਰਾ ਤਸਲਤ ਤੇ ਆਪਣਾ ਕਰ ਕੇ ਵਾਪਸ ਆ ਗਏ ।

ਭਾਈ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਝੱਬਰ ਸ਼ੇਖੂਪੁਰੇ ਆਏ ਤੇ ਏਥੇ ਸਰਦਾਰ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਕੀਲ ਕੜਯਾਲੀਏ ਨਾਲ ਗੁਰਮਤਾ ਕਰ ਕੇ ਚਿੱਠੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਤੇ 10 ਪੋਹ ਨੂੰ ਸ਼ੇਖੂਪੁਰੇ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿਚ ਇਕੱਠ ਹੋਇਆ । ਇਸ ਇਕੱਠ ਵਿਚ ਭਾਈ ਲੱਖਾ ਸਿੰਘ, ਸੁੱਚਾ ਸਿੰਘ, ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਭਾਈ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ । ਕਮੇਟੀ ਹੋਈ । ਜਥਾ ਕਾਇਮ ਹੋਇਆ । ਜਥੇ ਦਾ ਨਾਮ "ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਸੱਚਾ ਸੌਦਾ" ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਤੇ ਜਥੇਦਾਰ ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਭਾਈ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਝੱਬਰ ਨੂੰ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ । ਭਾਈ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਚੂਹੜਕਾਣੇ ਵਾਲੇ ਨੇ ਸੱਚੇ ਸੌਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਲਾਲ ਦਾਸ ਸਾਧੂ ਦੀ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਤੇ ਪਾਸ ਹੋਇਆ ਕਿ 23 ਪੋਹ ਨੂੰ ਜਥਾ 8 ਵਜੇ ਸੱਚੇ ਸੌਦੇ ਪੁੱਜ ਜਾਵੇ । 4 ਵਜੇ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਨਾਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਮਹੰਤ ਨਰਾਇਣ ਦਾਸ ਲਾਹੌਰੋਂ ਮੋਟਰ 'ਤੇ ਸ਼ੇਖੂਪੁਰੇ ਆਇਆ ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਇਕ ਲੱਧੂ ਨਾਮੀ ਸਾਧ ਸੀ । ਜਥਾ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਬੈਠਾ ਸੀ ਤੇ ਇਹ ਮਹੰਤ ਜੀਉਨ ਦਾਸ ਨੂੰ ਸੱਦਣ ਵਾਸਤੇ ਆਇਆ ਪਰ ਇਹ ਸ਼ਰਾਬ ਨਾਲ ਮਸਤਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਲੱਗਾ ਸ਼ਰਾਬੀਆਂ ਵਾਲੀ ਊਲ-ਜਲੂਲ ਕਰਨ । ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਸੱਚਾ ਸੌਦਾ ਦੀ ਪਹਿਲ ਇਸ 'ਤੇ ਹੋਈ । ਜਥੇਦਾਰ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਤੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਤੋਂ ਬੰਨੇ ਹੋ ਜਾ । ਲੱਧੂ ਬੋਲਿਆ ਕੌਣ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਬੰਨੇ ਕੱਢਣ ਵਾਲਾ ? ਬੱਸ ਇਹ ਉਸ ਦੇ ਆਖਣ

ਦੀ ਦੇਰ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਜਥੇਦਾਰ ਨੇ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਜੋ ਇਸ ਨੂੰ ਪਕੜ ਲਉ । ਲੱਧਾ ਰਾਮ ਪਕੜਿਆ ਗਿਆ । ਜਥੇ ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਮੂੰਹ ਕਾਲਾ ਕਰ ਕੇ ਛਿੱਤਰਾਂ ਦਾ ਗਲ ਵਿਚ ਹਾਰ ਪਾ ਕੇ ਖੋਤੇ 'ਤੇ ਚਾੜ੍ਹ ਕੇ ਨਾਲ ਢੋਲ ਬਜਾ ਕੇ ਸਾਰੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਫੇਰਿਆ ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੱਚੇ ਸੌਦੇ 'ਤੇ ਪੰਥ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ

ਪੋਹ ਦੀ 13 ਨੂੰ ਜਥੇਦਾਰ ਤੇ ਲੱਖਾ ਸਿੰਘ, ਸੁੱਚਾ ਸਿੰਘ ਆਦਿਕ ਦੇ ਜਥੇ ਦਾ 9 ਵਜੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੱਚੇ ਸੌਦੇ ਵਿਖੇ ਇਕੱਠ ਹੋਇਆ । ਜਥੇਦਾਰ ਨੇ ਇਥੋਂ ਦੇ ਮਹੰਤ ਨਰਾਇਣ ਦਾਸ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ । ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ -

ਜਥੇਦਾਰ :- ਮਹੰਤ ਜੀ! ਆਪ ਦੇ ਬਰਖ਼ਿਲ5 ਜਥੇ ਪਾਸ ਬਹੁਤ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਆਈਆਂ ਹਨ, ਆਪ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹਜ਼ੂਰ ਸੱਚੇ ਸੌਦੇ ਵਿਚ ਉਤਰੱ ਦਿਉ । ਜੇ ਝੂਠ ਬੋਲੋਗੇ, ਤਾਂ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ । ਖੜ੍ਹੇ ਹੋਵੋ ਤੇ ਦੱਸੋ । ਇਹ ਜੋ ਈਸ਼ਰ ਕੌਰ ਰੰਡੀ ਔਰਤ ਆਪ ਨੇ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿਚ ਰੱਖੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਆਪ ਦਾ ਇਸ ਨਾਲ ਕੀ ਸਬੰਧ ਹੈ । ਮਹੰਤ ਬੋਲਿਆ ਕਿ ਸੰਗਤ ਸਭ ਕੁਝ ਜਾਣਦੀ ਹੈ । ਮੈਂ ਹੁਣ ਕੀ ਦੱਸਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਮਾਫੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ । ਨਾਲ ਇਕ ਮੁਨਸ਼ੀ ਬਿਆਨ ਲਿਖਣ ਵਾਲਾ ਸੀ ; ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਬਿਆਨ ਲਿਖ ਲੀਤਾ ।

ਦੂਜਾ, ਇਥੋਂ ਦਾ ਸਾਧ ਸੂਰਦਾਸ ਸੀ । ਇਸ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ ।

ਜਥੇਦਾਰ : - ਸੂਰਦਾਸ ਜੀ ! ਆਪ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋਵੋ ਤੇ ਉਤਰ ਦਿਉ । ਸੱਚ ਬੋਲਣਾ । ਕੱਤਕ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਧੇਰੋਕਿਆਂ ਦੀ ਲੜਕੀ ਜੋ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿਚ ਆਣ ਕੇ ਰਾਤ ਰਹੀ ਸੀ , ਕੀ ਆਪ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਹੱਥ ਪਾਇਆ ਸੀ ?

ਸੂਰਦਾਸ:- ਸੂਰਦਾਸ ਜੀ ! ਇਹ ਗੱਲ ਸਭ ਸੱਚ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਮਾਫ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ।

ਜਥੇਦਾਰ :- ਸੁਰਦਾਸ ਜੀ! ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਾਫੀ ਨਹੀ ਹੋ ਸਕਦੀ । ਆਪ ਬਿਆਨ ਲਿਖਾਉ, ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਖ਼ੁਦ ਸੁਣਾਉ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਹੋਈ ।

ਸੂਰਦਾਸ :- ਝਿਜਕ ਕੇ ਮਹਾਰਾਜ । ਕੱਤਕ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਧੇਰੋਕਿਆਂ ਦੀ ਇਕ ਲੜਕੀ ਸਮੇਤ ਆਪਣੇ ਖਾਵਿੰਦ ਦੇ ਏਥੇ ਰਾਤ ਆ ਕੇ ਰਹੀ । ਨਾਲ ਦੀ ਕੋਠੀ ਵਿਚ ਮੇਰਾ ਮੰਜਾ ਸੀ । ਅਜੇ ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਰ ਕੁ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਜੋ ਉਸ ਦਾ ਖਾਵਿੰਦ ਜਾ ਉਠ ਕੇ ਬੰਨੇ ਨਿਕਲ ਗਿਆ ਤੇ ਮੈਂ ਉਠ ਕੇ ਉਸ ਔਰਤ ਕੋਲ ਗਿਆ, ਮੇਰਾ ਮਨ ਚਲਾਏ-ਮਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ।

ਲਾਲ ਦਾਸ

ਜਥੇਦਾਰ :- ਲਾਲ ਦਾਸ ਜੀ ! ਏਧਰ ਆਉ, ਸਾਹਮਣੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋਵੋ ਤੇ ਉਤਰ ਦਿਉ । ਉਹ ਕੀਕਰ ਗੱਲ ਹੈ ? ਚੂਹੜਕਾਣੇ ਦੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਇਕ ਪਕੌੜੇ ਵੇਚਣ ਵਾਲੇ ਗਰੀਬ ਸਿੱਖ ਦੀ ਔਰਤ, ਤੂੰ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿਚ ਰੱਖੀ, ਉਸ ਨਾਲ ਕਾਲਾ-ਮੂੰਹ ਕੀਤਾ ਸੀ ?

ਲਾਲ ਦਾਸ :- ਜੀ ਹਾਂ, ਮੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਇਹ ਪਾਪ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਅੱਗੇ ਵਾਸਤੇ ਨਹੀ ਕਰਾਂਗਾ। ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਮੈਨੂੰ ਮਾਫੀ ਬਖਸ਼ੇ । ਸੂਰਦਾਸ ਤੇ ਲਾਲ ਦਾਸ ਦੇ ਬਿਆਨ ਲਿਖੇ ਗਏ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅੰਗੂਠੇ ਭੀ ਲਾ ਦਿੱਤੇ । ਫੌਰਨ ਬਾਹਰ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ੇਤੇ ਪਹਿਰਾ ਖੜ੍ਹਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਧਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਸਾਮਾਨ ਦੀ ਫਹਰਿਸਤ ਬਣਾਈ ਗਈ । ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਖਰਾ ਸੌਦਾ ਦਾ ਅੱਜ ਤੋਂ ਹੈਡ-ਕੁਆਟਰ ਏਥੇ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ।

ਬਚੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ੇਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰੀ :-

ਜਥੇ ਨੇ ਗੁਰਮਤਾ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਕਿ ਖਰੇ ਸੌਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਇਕ ਜੋੜ ਮੇਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤੇ ਮੇਲੇ ਸਮੇਂ ਅਕਾਲੀ ਭਰਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤੇ ਏਥੋਂ ਹੀ ਅਚਾਨਕ ਜਥਾ ਲੈ ਕੇ ਬਚੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ੇਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਵੇ । ਜੋੜ ਮੇਲੇ ਦੇ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਛਪਾਉਣ ਲਈ ਭਾਈ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਝੱਬਰ ਜੀ ਲਾਹੌਰ ਗਏ । ਜਦ ਸਵੇਰੇ ਗੱਡੀ ਤੋਂ ਉਤਰ ਕੇ ਰਾਮ ਗਲੀ ਅਕਾਲੀ ਅਖ਼ਬਾਰ ਦੇ ਐਡੀਟਰ ਸ: ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲੇ, ਤਾਂ ਸ: ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਚਿੱਠੀ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਛਪੀ, ਜੋ ਕਿੰਗ ਸਾਹਿਬ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਲਾਹੌਰ ਨੇ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਰਨ ੇਤੇ ਮਹੰਤਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ, ਦੇ ਕੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਚਿੱਠੀ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦੇ ਬਰਖ਼ਿਲਾ5 ਹੈ। ਕੁਝ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਸਾਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਈ, ਕਿਸੇ ਵਕੀਲ ਨੂੰ ਵਿਖਾਉ । ਭਾਈ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਝੱਬਰ ਚਿੱਠੀ ਲੈ ਕੇ ਸ: ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਐਡੀਟਰ ਲਾਇਲ ਗਜ਼ਟ ਨੂੰ ਮਿਲੇ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਖਿਆ , ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਚਿੱਠੀ ਦੀ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਈ, ਸ਼ ਬ਼ ਮਹਿਤਾਬ ਸਿਘ ਜੀ ਪਾਸ ਚਲੀਏ । ਦੋਨੋਂ ਚੀਫ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਮਿਲੇ। ਸ਼ ਮਹਿਤਾਬ ਸਿੰਘ ਨੇ ਚਿੱਠੀ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਇਸ ਚਿੱਠੀ ਦੇ ਵਿਚ ਤਾਂ ਕੋਈ ਨਵੀਂ ਗੱਲ ਨਹੀਂ । ਪਰ ਇਸ ਚਿੱਠੀ ਤੋਂ ਇਹ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਪੰਜਾਬ ਹੁਣ ਤੁਹਾਡੀ ਬੁਰਛਾਗਰਦੀ ਨੂੰ ਛੇਤੀ ਰੋਕ ਦੇਵੇਗੀ । ਕੁਝ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਕੇ ਥੋੜ੍ਹੇ ਚਿਰ ਬਾਅਦ ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਝੱਬਰ ਨੂੰ ਅਲਹਿਦਾ ਕਰਕੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਅੱਜ-ਕਲ੍ਹ ਕਿਸ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ੇਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ । ਝੱਬਰ ਨੇ ਉਤਰ ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਹਾਫਜ਼ਾਬਾਦ ਪਾਸ ਇਕ ਗੁਰਦੁਆਰਰਾ ਦਸਮੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਕੀ ਬਖਸ਼ਸ਼ ਦਾ ਹੈ, ਉਸ ੇਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਤਿਆਰੀਆਂ ਸਾਡਾ ਜਥਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ।

ਨਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ ੇਤੇ ਕਬਜ਼ੇ ਦੀਆਂ ਤਿਆਰੀਆਂ

ਸ਼ ਬ਼ ਸ਼ ਮਹਿਤਾਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ, ਅਗਰ ਆਪ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਲੈ ਲਵੋ, ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਖ਼ਿਆਲ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕਾਮਯਾਬੀ ਨਹੀਂ ਪਰ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਇਕ ਨਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ ੇਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਵੋ, ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਕੌਮ ਦੀਆਂ ਪਤਾਲ ਜੜ੍ਹਾਂ ਲੱਗ ਜਾਣਗੀਆਂ ਸਾਡੀ ਕੌਮ ਬਣ ਜਾਵੇਗੀ । ਉਤਰੱ ਵਿਚ ਭਾਈ

ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਝੱਬਰ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਚੰਗਾ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਸਹੀ। ਅਸੀਂ ਅੱਜ ਤੋਂ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਸਤੇ ਤਿਆਰੀ ਕਰ ਦੇਵਾਂਗੇ ਪਰ ਆਪ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਨਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਮਹੰਤ ਬਹੁਤ ਬੜਾ ਬਦਮਾਸ਼ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਇਹਹ ਯਕੀਨ ਹੈ ਕਿ ਨਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ ਗਿਆ, ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਮੁਕਾਬਲਾ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਵੇਗਾ । ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਛੇਤੀ ਨਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ ਪੁੱਜਾਂਗੇ । ਦੱਸੋ ਜੇ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਮੁਸੀਬਤ ਪੈ ਗਈ, ਤਾਂ ਕੀ ਇਮਦਾਦ ਕਰੋਗੇ ? ਸਰਦਾਰ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਸੁਣਦੇ ਸਾਰ ਨਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ ਪੁੱਜਾਂਗਾ ਤੇ ਜੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕੋਈ ਬਿਪਤਾ ਪੈ ਗਈ ,ਤਾਂ ਮੈਂ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਾਂਗਾ । ਰੁਪੈ ਲਾਉਣ ਦੀ ਜੇ ਲੋੜ ਪਈ, ਤਾਂ 40 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਿਆ ਲਾਵਾਂਗਾ ਤੇ ਜੇ ਵਕਾਲਤ ਦੀ ਲੋੜ ਪਈ, ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਭਾਵੇਂ ਅਸਤੀਫਾ ਦੇਣਾ ਪਵੇ, ਸਰਕਾਰੀ ਕੰਮ ਛੱਡ ਕੇ ਆਪ ਦੀ ਇਮਦਾਦ ਕਰਾਂਗਾ । ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਭਾਈ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਝੱਬਰ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਸ਼ ਬ਼ ਮਹਿਤਾਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ, ਦੋਨਾਂ ਨੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਬਚਨ ਲੈ ਲੀਤੇ । ਝੱਬਰ ਜੀ ਵਾਪਸ ਸੱਚੇ ਸੌਦੇ ਆਏ ਤੇ ਨਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਲਈ ਗੁਰਮਤਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜੋ ਪਾਸ ਹੋਇਆ। ਤੀਜੇ ਕੁ ਦਿਨ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਇਕੱਤ੍ਰਤਾ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਸੀ। ਆਪਣੇ ਜਥੇ ਵੱਲੋਂ ਝੱਬਰ ਜੀ ਨੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਪਾਸੋਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਨਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਲਈ ਆਗਿਆ ਮੰਗੀ । ਆਗਿਆ ਮੰਗਣ ਵੇਲੇ ਝੱਬਰ ਜੀ ਨੇ 7 ਮਿੰਟ ਤਕਰੀਰ ਕੀਤੀ । ਇਸ ਵਿਚ ਮਹੰਤ ਦੀ ਬਦਚਲਨੀ ਦਸਦਿਆ ਹੋਇਆ, ਇਕ ਪੰਥਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਦੀ 13 ਸਾਲ ਦੀ ਲੜਕੀ ਦਾ ਸਤਿ ਭੰਗ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੋਣਾ, 4 ਦਿਨ ਇਸ ਕੰਨਿਆਂ ਨੂੰ ਲਹੂ ਜਾਰੀ ਰਹਿਣਾ ਤੇ ਮਹੰਤ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਜਬਰਨ ਬੈਠਕ ਵਿਚ ਰੱਖਣਾ; ਦੂਜਾ, ਜੜ੍ਹਾਂ ਵਾਲੀ ਇਲਾਕੇ ਦੀਆਂ 6ਔਰਤਾਂ ਸੰਨ 1920 ਵਿਚ ਭਾਦੋਂ ਦੀ ਮੱਸਿਆ ਨੂੰ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਦੁੱਧ ਲੈ ਕੇ ਆਈਆਂ, ਦਾ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਮਕਾਨ ਵਿਚ ਇਕ ਰਾਤ, ਵਿਚ ਇਕ ਵਕਤ, ਵਿਚ ਸਤਿ ਭੰਗ ਹੋਣਾ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ । ਇਹ ਤਕਰੀਰ ਸੁਣ ਕੇ ਸਾਰੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਹਿੱਲ ਗਏ । ਕਈਆਂ ਦੇ ਨੇਤਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਛਮ-ਛਮ ਆਂਸੂ ਗਿਰੇ । ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਸ਼ ਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਛਤਰੀਆਂ ਵਾਲੇ ਜੱਜ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਪਟਿਆਲਾ ਨੂੰ ਬੜੀ ਚੋਟ ਲੱਗੀ । ਝੱਬਰ ਜੀ ਦੇ ਬਾਅਦ ਆਪ ਬੋਲੇ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਹਾਏ! ਨਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ ਮਹੰਤ ਏਡਾ ਬਦਮਾਸ਼ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿਚ ਐਡੇ-ਐਡੇ ਘੋਰ ਪਾਪ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਨਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਬਦਮਾਸ਼ ਮਹੰਤ ਨੂੰ ਕੱਢਣ ਲਈ ਅਸੀਂ ਭੀ ਆਪ ਦੇ ਨਾਲ ਚੱਲਾਂਗੇ । ਇਕ ਦਿਨ ਨਿਯਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਪੰਜਾਬ, ਰਾਜੇ, ਮਹਾਰਾਜੇ ਤੇ ਪੰਥ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਸੋ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਹੋਇਆ ਤੇ 4, 5 ਤੇ 6-3-21 ਨੂੰ ਖਾਲਸਾ ਪੰਥ ਦੇ ਇਕੱਠ ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਐਲਾਨ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਵਿਚ ਛਾਪ ਕੇ ਵੰਡ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ । ਏਧਰ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਸੱਚਾ ਸੌਦਾ ਵੱਲੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦੀ ਡਿਊਟੀ ਬਿਜਲਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਲਾਈ ਗਈ । ਇਕ ਤਾਂ ਹਰ ਵਕਤ ਮਹੰਤ ਦੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਤੇ ਨਿਗਰਾਨੀ ਰੱਖਦਾ ਸੀ ਤੇ ਦੋ ਸਿਘ ਕਿਸੇ ਭੇਸ ਵਿਚ ਨਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਭਾਈ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸ਼ਹੀਦ ਸੀ ਤੇ ਭਾਈ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਾਹੋਵਾਲੀਆ ਦੇ ਨਾਲ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨੀ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਅੱਗੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਕੇ ਭੱਠੀ ਵਿਚ ਜਲਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਏਧਰ ਐਲਾਨ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਮਹੰਤ ਨਰਾਇਨ ਦਾਸ ਦਾ ਦਿਲ ਕੰਬ ਗਿਆ

। ਇਸ ਨੇ ਸੁੰਦਰ ਦਾਸ ਸਿਆਲਕੋਟੀ ਤੇ ਹਰੀਦਾਸ ਨੂੰ ਸੱਚੇ ਸੌਦੇ ਭਾਈ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਪਾਸ ਘੱਲਿਆ ਕਿ ਮੇਰੀ ਪੰਥ ਨਾਲ ਸੁਲਾਹ ਕਰਾ ਦਿਉ ਤਾਂ ਮੈਂ ਸੁਲਾਹ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹਾਂ। ਤੀਜੇ ਕੁ ਦਿਨ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਇਕੱਤ੍ਰਤਾ ਸੀ । ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਅੱਪੜ ਕੇ ਝੱਬਰ ਜੀ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਕਿ ਨਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਮਹੰਤ ਪੰਥ ਨਾਲ ਸੁਲਾਹ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮਹੰਤ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨ ਲਈ ਪੰਜ ਸਿੰਘ - ਬਾਬਾ ਕੇਹਰ ਸਿੰਘ ਪੱਟੀ, ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਭਾਈ ਜੋਧ ਸਿਘ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ, ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰ, ਸ਼ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਵਕੀਲ ਸ਼ੇਖੂਪੁਰਾ ਭਾਈ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਝੱਬਰ ਮੁਕੱਰਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਤੇ ਮਹੰਤ ਨੂੰ ਸੱਚੇ ਸੌਦੇ 7, 8 ਤੇ 9-2-21 ਨੂੰ ਸੀ, ਏਥੇ ਮਹੰਤ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ, ਇਸ ਵੇਲੇ ਹੇਠਾਂ ਸੁੰਦਰ ਦਾਸ ਤੇ ਹਰੀ ਦਾਸ ਮੌਜੂਦ ਸਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸੁਣਾਇਆ ਗਿਆ ।

ਸ੍ਰੀ ਤਰਨ ਤਾਰਨ

ਏਸੇ ਦਿਨ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਦੀ ਤੀਜੀ ਛੱਤ 'ਤੇ ਕਮੇਟੀ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ ਤੇ ਹੇਠਾਂ ਭਾਈ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਸਕੱਤਰ ਸਿਘ ਸਭਾ ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਦੀ ਸਿੰਘਣੀ ਨੇ, ਹੇਠਾਂ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦਾ ਦੀਵਾਨ ਸਜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਦੀਵਾਨੀ ਵਿਚ ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਦੇ ਅੱਤਿਆਚਾਰ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਕੇ ਦੱਸੇ । ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਅੱਜ ਕਸੂਰ ਦੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਵਾਕਰ ਪੰਥ ਅੱਗੇ ਪੁਕਾਰ ਕਰਦੀ ਹਾਂ । ਮੇਰੀ ਲੜਕੀ ਜੋ 7 ਸਾਲ ਦੀ ਹੈ, ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਗਈ । ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਨੇ, ਇਕ ਪੁਜਾਰੀ ਨੇ ਮੇਰੀ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਭਾਬੀ ਆਖਿਆ , ਮੇਰੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਗਲ ਨਾਲ ਪੱਥਰ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਦੇ ਸਰੋਵਰ ਵਿਚ, ਜਿਥੇ ਲੋਕ ਮੱਸਿਆ ਸੁੱਖ ਕੇ ਬੇਔਲਾਦ ਵਾਲੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਵਾਲੇ ਬਣਦੇ ਹਨ, ਮੇਰਾ ਪੁੱਤਰ ਡੋਬ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ । ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਦੇ ਇਕ ਰਈਮ ਹਿੰਦੂ ਦੀ 17 ਸਾਲ ਦੀ ਕੰਨਯਾ, ਜੋ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ ਗਈ ਸੀ, ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਸਤ ਭੰਗ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕ ਪੁਜਾਰੀ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪਕੜਿਆ, ਜੋ ਆਪਣੀ ਹਿੰਮਤ ਨਾਲ ਬਚੀ। ਸ਼ਹਿਰ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰੀਫ ਔਰਤਾਂ ਨੇ ਡਰਦਿਆਂ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਜਾਣਾ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਹੈ । ਬਾਹਰੋਂ ਆਈਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਨਹਾਇਤ ਬੇਅਦਬੀ ਤੇ ਹੱਤਕ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਹਰ ਮੱਸਿਆ ਦੀ ਮੱਸਿਆ ਕਿਸੇ ਨ ਕਿਸੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਬੇਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ । ਖ਼ਾਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਵੇਲੇ ਕਾਲੀ ਪੱਗ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਮੱਥਾ ਨਹੀਂ ਟੇਕ ਸਕਦਾ । ਅਸੀਂ ਬੜੇ ਦੁਖੀ ਹਾਂ। ਪੰਥ ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਦਾ ਬਦਮਾਸ਼ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਦੀ ਛੇਤੀ ਸੋਧ ਕਰੇ ।

ਇਸ ਬੀਬੀ ਦੀ ਇਹ ਦਿਲ ਹਿਲਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਤਕਰੀਰ ਸੁਣ ਕੇ ਅਕਾਲੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਗੁਰਦੁਆਰੇ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਪੁੱਛੇ ਹੀ ਅਰਦਾਸਾ ਸੋਧ ਦਿੱਤਾ । 26-1-21 ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ 7 ਵਜੇ ਗੱਡੀ ਤੋਂ ਉਤਰ ਕੇ ਜਥਾ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ । ਇਸ ਜਥੇ ਵਿਚ ਸੈਂਟਰ ਮਾਝਾ ਦੀਵਾਨ ਤੇ ਸੱਚਾ ਸੌਦਾ ਦੇ ਅਕਾਲੀ ਕੁਝ ਹੋਰ ਜਥਿਆਂ ਦੇ ਭੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ । ਅਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦੇ ਬਾਅਦ ਭਾਈ ਕਰਤਾਰ ਸਿਘ ਜੀ ਝੱਬਰ ਨੇ 5

ਸ਼ਰਤਾਂ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਦੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ । ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਸਮਝੌਤਾ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ । ਸੰਧਿਆ ਵੇਲੇ ਰਾਤ ਨੂੰ 8 ਵਜੇ ਅਚਾਨਕ ਹੀ ਝੰਡੇ ਬੁੰਗੇ ਦੇ ਨਾਲ ਦੇ ਪੁਜਾਰੀ ਦੇ ਕੋਠੇ ਤੋਂ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਤੇ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪ੍ਰਕਰਮਾ ਵਿਚ ਗੋਲੇ ਪੈਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਏ । ਬੰਬਾਂ ਦਾ ਸ਼ੱਕ ਕਰਕੇ ਇਕ ਵਾਰ ਸਭ ਸੰਗਤ ਖਿਲਰ ਗਈ । ਏਧਰ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਨੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚੋਂ ਲੁੱਚੇ ਬੁਲਾ ਕੇ ਸਮੇਤ ਛਵ੍ਹੀ ਗੰਡਾਸਿਆਂ ਲਈ ਅੰਦਰ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਗੋਲਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਅੰਦਰ ਬੈਠੇ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ । ਚੰਦ ਮਿੰਟ ਵਿਚ ਕਈ ਅਕਾਲੀ ਤੇ ਪੁਜਾਰੀ ਫੱਟੜ ਹੋ ਗਏ । ਅਗਲੇ ਭਲਕ ਭਾਈ ਹਜ਼ਾਰਾ ਸਿੰਘ ਤੇ ਹੁਕਮ ਸਿੰਘ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਗਏ। ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਦੇ ਨਾਲ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਹਾਕਮ ਭੀ ਆ ਗਏ ਤੇ ਕਾਂਗਰਸ ਵਾਲੇ ਭੀ ਆ ਨਿਕਲੇ । ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੇ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਮੁਕੱਦਮਾ ਕਰਨੋਂ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ । ਨਾ-ਮਿਲਵਰਤਨ ਕਰ ਦਿੱਤ । ਗੁਰਦੁਆਰੇ 'ਤੇ ਪੰਥ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਸਾਡੇ ਜਥੇ ਦੇ ਕੁਝ ਸਿੰਘ ਫੱਟੜ ਹੋਏ ਜੋ ਡਾਕਟਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕੋਈ ਭੀ ਨਾ ਗਿਆ । ਇਸ ਵਿਚ ਸੁੱਚਾ ਸਿਘ ਚੱਕ ਗੁਰਦਾਸ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਹੱਥ ਦੇ ਅੰਗੂਠੇ ਦੇ ਕੋਲ ਛਵ੍ਹੀ ਲੱਗੀ ਤੇ ਭਾਈ ਟਹਿਲ ਸਿਘ ਸ਼ਹੀਦ ਦੇ ਨੱਕ 'ਤੇ ਇਕ ਛਵ੍ਹੀ ਲੱਗੀ । ਜ਼ਖਮ ਹੋਇਆ

29-1-21 ਨੂੰ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਝੱਬਰ ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਤੋਂ ਜਥੇ ਚੱਲ ਕੇ ਗੁਰੂ ਕੇ ਬਾਗ ਦੋ ਵਜੇ ਪੁੱਜੇ ਤੇ ਅੱਗੇ ਹੋਰ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਸਿੰਘ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ-ਹੋਏ ਸੀ। ਝੱਬਰ ਜੀ ਨੇ ਜਾਂਦਿਆਂ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿਚੋਂ ਜੋ ਸਾਧੂ ਪੁਜਾਰੀ ਬੈਠੇ ਸੀ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲੀਤਾ । 3 ਵਜੇ ਸ੍ਰ ਦਾਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਝਬਾਲੀਆ ਆਏ । ਝੱਬਰ ਜੀ ਮਹੰਤ ਸੁੰਦਰ ਦਾਸ ਨੂੰ ਲੰਗਰ ਵਾਲੇ ਮਕਾਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਸੀ ਪਰ ਸ: ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਝਬਾਲੀਏ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਮਹੰਤ ਦਾ ਆਦਮੀ ਸੱਦਣ ਗਿਆ ਸੀ; ਮਹੰਤ ਸੁੰਦਰ ਦਾਸ ਸੁਲਾਹ ਕਰਨੀ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਜ਼ੁੰਮੇਵਾਰ ਹਾਂ; ਤੁਸੀਂ ਮਹੰਤ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਾ ਕਹੋ । ਅਗਲੇ ਭਲਕ ਝੱਬਰ ਜੀ ਨੇ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਲੈਕਚਰ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਆਖਿਆ ਕਿ ਖਾਲਸਾ ਜੀ, ਮਹੰਤ ਨਾਲ ਇਸ ਵੇਲੇ ਕੋਈ ਸੁਲਾਹ ਦੀ ਗੱਲਬਾਤ ਨਾ ਕਰੋ । ਫੌਰਨ ਇਸ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਅਰੇ ਦੀ ਹਦੂਦ ਤੋਂ ਬੰਨੇ ਕਰੋ । ਜੇ ਇਸ ਨੇ ਸੁਲਾਹ ਕਰਨੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਕਮੇਟੀ ਨਾਲ ਜਾ ਕੇ ਫੈਸਲਾ ਕਰੇ ਪਰ ਸ੍ਰ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਝਬਾਲੀਏ ਨੇ ਕੁਝ ਤੈਸ਼ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਝੱਬਰ ਜੀ ਨੂੰ ਆਖਿਆ, ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ, ਕੀ ਵਜਾਹ, ਤੁਸੀਂ ਸਾਡੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ ? ਸਾਡਾ ਇਹ ਇਲਾਕਾ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਜ਼ੁਮੇਵਾਰ ਹਾਂ, ਮਹੰਤ ਲਿਖ ਕੇ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾ ਤੁਸੀਂ ਲਿਖ ਕੇ ਜਾਵੋਂ। ਕਮੇਟੀ ਨਾਲ ਭੀ ਅਸੀਂ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰ ਲਵਾਂਗੇ । ਥੋੜ੍ਹੇ ਚਿਰ ਬਾਅਦ ਇਕ ਕਾਗਜ਼ ਲਿਖ ਕੇ ਮਹੰਤ ਲੈ ਆਇਆ, ਜੋ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਸੁਣਾਇਆ ਗਿਆ । ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚੋਂ ਚੋਣਵੇਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਇਕ ਲੋਕਲ ਕਮੇਟੀ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਲਈ ਬਣਾਈ ਗਈ । ਇਸ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸ੍ਰ ਦਾਨ ਸਿਘ ਜੀ ਵਿਛੋਆ ਨਿਵਾਸੀ ਬਣਾਏ ਗਏ । ਝੱਬਰ ਜੀ ਜਥਾ ਲੈ ਕੇ ਵਾਪਸ ਹੋ ਆਏ ।

ਏਧਰ ਪਿੱਛੇ ਸੱਚੇ ਸੌਦੇ ਦਾ ਜਥਾ ਬਾਕੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਭਾਈ ਲੱਖਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕੁਰਲਕੇ ਵਾਲੇ ਸ਼ੇਖੂਪੁਰੇ

ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਮਹਾਰਾਣੀ ਨਰੈਣ ਵਿਖੇ ਜਥਾ ਲੈ ਕੇ ਜਾ ਬੈਠਾ ਤੇ ਝੱਬਰ ਜੀ ਨੂੰ ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਇਕ ਸਿੰਘ ਗਿਆ ਜੋ ਰਾਤੋ-ਰਾਤ ਸ਼ੇਖੂਪੁਰੇ ਪੁੱਜਾ। ਮਹੰਤ ਜੀਊਨ ਦਾਸ ਨੇ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਰਨ ਦਾ ਇਕਰਾਰਨਾਮਾ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ। ਇਕ ਲੋਕਲ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਈ ਗਈ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਝੱਬਰ ਜੀ ਗੁਰੂ ਕੇ ਬਾਗ ਜਾਣ ਲਈ ਚਲੇ ਗਏ।

ਕੇਰ **ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਮਾਲੀ ਕੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ**

7,8 ਤੇ **9-2-21** ਨੂੰ ਸੱਚੇ ਸੌਦੇ ਜੋੜ ਮੇਲਾ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਜੋੜ ਮੇਲੇ 'ਤੇ ਨਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਭਾਈ ਲਛਮਨ ਸਿੰਘ, ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ, ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਤੀਜੇ ਦਿਨ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਕੂਕਾ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਜੋ ਮਹੰਤ ਨਰਾਇਣ ਦਾਸ ਪਾਸੋਂ **250** ਰੁਪੈ ਮਾਹਵਾਰ ਤਨਖ਼ਾਹ ਏਸੇ ਗੱਲ ਦੀ ਲੈਂਦਾ ਸੀ, ਮਹੰਤ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਵਿਚ ਬੋਲਿਆ ਪਰ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਇਕ ਗੱਲ ਨਾ ਕਰਨ ਦਿੱਤੀ। ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ। **3** ਵਜੇ ਮਹੰਤ ਦੇ ਘੱਲੇ ਹੋਏ ਸ੍ਰ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਾਨ ਤੇ ਦੇਵੀ ਦਿਆਲ ਛਾਬੜਾ ਸੱਚੇ ਸੌਦੇ ਆਏ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਹੰਤ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਮੈਂ ਸੱਚੇ ਸੌਦੇ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਸ਼ੱਕ ਹੈ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਕਿਤੇ ਅਕਾਲੀ ਪਕੜ ਨਾ ਲੈਣ। ਸਵੇਰ ਦੇ ਸੁੰਦਰ ਦਾਸ ਤੇ ਹਰੀ ਦਾਸ ਭੀ ਆਏ ਹੋਏ ਸੀ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਗੱਲਬਾਤ ਦੇ ਬਾਅਦ ਫੈਸਲਾ ਹੋਇਆ। **14-2-21** ਨੂੰ ਸ਼ੇਖੂਪੁਰੇ ਇਕੱਠ ਹੋਵੇ। ਮਹੰਤ ਸ਼ੇਖੂਪੁਰੇ ਆਵੇਗਾ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਮਹੰਤ ਨੇ ਸਾਡੇ ਜੋੜ ਮੇਲੇ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਤੇ ਮਾਝੇ ਦੇ ਬਦਮਾਸ਼ ਤੇ ਭੱਟੀ ਸੈਂਕੜੇ ਆਦਮੀ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ ਤੇ ਅੰਗੂਠੇ ਲਵਾਏ ਤੇ ਕਸਮਾਂ ਖੁਆਈਆਂ ਕਿ ਅਕਾਲੀ ਜਦ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਆਉਣ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੀ ਮਦਦ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਭੋਗ ਤੋਂ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਦੋ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲੈ ਕੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਕੇਰ ਸਾਹਿਬ **11** ਵਜੇ ਅੱਪੜੇ। ਜਥੇ ਦੇ ਪੁੱਜਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮਹੰਤ ਥਾਣੇ ਦੌੜ ਗਿਆ। ਜਥੇ ਨੇ ਅੱਪੜ ਦੇ ਸਾਰੇ ਇਕ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਚੋਣਵੇਂ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਈ ਤੇ ਹਰ ਇਕ ਜੰਦਰਾ ਤੋੜ ਕੇ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਫਹਰਿਸਤ ਬਣਾਈ। ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਥਾਣੇਦਾਰ ਸ: ਮੇਵਾ ਸਿਘ ਭੀ ਆਏ ਤੇ ਸ: ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਝੱਬਰ ਨੂੰ ਅੱਲਗ ਕਰਕੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਕੋਈ ਲੜਾਹੀ ਫਸਾਦ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਆਪ ਚਲੇ ਗਏ। ਜਥਾ ਰਾਤ ਇਥੇ ਰਿਹਾ।

ਅਗਲੇ ਭਲਕ **11-2-21** ਨੂੰ **5** ਵਜੇ ਦੀ ਗੱਡੀ ਚੂਹੜਕਾਣੇ ਤੋਂ ਜਥਾ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਮਾਲੀ ਜਾ ਪੁੱਜਾ। ਏਥੋਂ ਦਾ ਮਹੰਤ ਗੁਲਾਬ ਦਾਸ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਖਾਲੀ ਛੱਡ ਕੇ ਨੱਸ ਗਿਆ। ਏਥੇ ਭੀ ਤਾਲੇ ਤੋੜ ਕੇ ਸਾਮਾਨ ਦੀ ਫਹਰਿਸਤ ਬਣਾਈ ਗਈ। ਕੁਝ ਸਾਮਾਨ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਘਰੋਂ ਨਿਕਲਿਆ। ਏਥੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਮਹੰਤ ਦੇ ਚੇਲੇ ਧਿਆਨ ਦਾਸ ਨੂੰ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਜੋ ਪਿੱਛੋ ਵਿਗੜ ਗਿਆ, ਤਾਂ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ। ਲੋਕਲ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਈ ਗਈ।

ਨਨਕਾਣੇ **ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ**

14-2-21 ਨੂੰ ਭਾਈ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਝੱਬਰ ਸ਼ੇਖੂਪੁਰੇ ਪੁੱਜੇ । ਪਰ ਮਹੰਤ ਨਰਾਇਣ ਦਾਸ ਏਥੇ ਭੀ ਨਾ ਆਇਆ । ਰਾਤ ਨੂੰ 12 ਵਜੇ ਦੀ ਗੱਡੀ ਮਹੰਤ ਜੀਉਣ ਦਾਸ ਆਇਆ ਤੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਮਹੰਤ ਨਰਾਇਣ ਦਾਸ ਲਾਹੌਰ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਘੱਲਿਆ ਸੂ । ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਜਾਣ ਨਾਲ ਲਾਹੌਰ ਚੱਲੋ । ਉਥੇ ਸਮਝੌਤੇ ਦੀ ਗੱਲਬਾਤ ਹੋਵੇਗੀ । ਸਵੇਰੇ 4 ਵਜੇ ਦੀ ਗੱਡੀ ਭਾਈ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਝੱਬਰ ਤੇ ਸ਼ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਕੀਲ ਜੀਉਣ ਦਾਸ ਨਾਲ ਲਾਹੌਰ ਅੱਪੜੇ । ਲਾਇਲ ਗਜ਼ਟ ਦੇ ਦ5ਤਰ ਇਕੱਠੇ ਹੋਣਾ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੋਇਆ । ਮਹੰਤ ਜੀਉਣ ਦਾਸ ਰਾਮ ਗਲੀ ਸੰਤ ਸੇਵਕ ਅਖ਼ਬਾਰ ਦੇ ਦ5ਤਰ ਵਿੱਚੋਂ ਨਰਾਇਣ ਦਾਸ ਨੂੰ ਸੱਦਣ ਗਿਆ ਤੇ ਸ਼ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਝੱਬਰ ਤੇ ਸ਼ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗੱਡੀ ਤੋਂ ਉਤਰ ਕੇ ਸਿੱਧੇ ਲਾਇਲ ਗਜ਼ਟ ਦੇ ਦ5ਤਰ ਪੁੱਜੇ । ਮਹੰਤ ਜੀਊਣ ਦਾਸ ਜਦ ਮਹਾਂ-ਮੰਡਲ ਦੇ ਦ5ਤਰ ਪੁੱਜਾ ਤੇ ਉਥੇ ਸਾਡੇ ਜਥੇ ਦਾ ਜੋ ਬਿਜਲਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸ਼ ਅ਼ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਸ਼ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਝੱਬਰ ਤੇ ਸ਼ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲ ਗਜ਼ਟ ਦੇ ਦ5ਤਰ ਵਿਚ ਆਏ ਹੋਏ ਹਨ, ਤਾਂ ਭ਼ ਅ: ਸਿੰਘ ਫੌਰਨ ਉਥੇ ਪੁੱਜਾ ਤੇ ਖ਼ਬਰ ਦਿੱਤੀ, ਕਿ ਅੱਜ 14 ਤੇ 15 ਦੀ ਦਰਮਿਆਨੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾ ਬੇਦੀਨ ਦੀ ਕੋਠੀ ਵਿਚ ਸ਼ਾਜਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਫੇਰ ਮਹਾਂ-ਮੰਡਲ ਦੇ ਦ5ਤਰ ਵਿਚ ਅੱਜ ਰਾਤ ਦੇ 10 ਵਜੇ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 12 ਵਜੇ ਤਕ ਸਾਜ਼ਸ਼ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ । ਫੈਸਲਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ 456 ਮਾਰਚ 1921 ਨੂੰ ਜਦ ਨਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ ਪੰਥ ਦਾ ਇਕੱਠ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਸ਼ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਜੋਧ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਭੁੱਚਰ, ਭਾਈ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਝੱਬਰ, ਭਾਈ ਲੱਖਾ ਸਿੰਘ ਕੁਰਲੇ ਆਦਿਕ ਲੀਡਰਾਂ ਨੂੰ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਮਝੌਤੇ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਸੱਦ ਕੇ । ਏਧਰ ਰਾਂਝਾ ਰਿਆਣਾ ਕੰਦੀ, ਵਸਾਖਾ ਸਿੰਘ ਸਹਾਰੀ ਵਾਲੇ ਆਦਿਕ ਕਾਤਲ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪਹਿਲਾਂ ਬੈਠੇ ਹੋਣ, ਅਸੀਂ ਚੰਦ ਮਿੰਟ ਬੈਠ ਕੇ ਉਠ ੱਆਵੀਏ ਤੇ ਕਾਤਲ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਣ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਤਲਾਂ ਨੂੰ ਮਹੰਤ ਨਰਾਇਣ ਦਾਸ ਨੇ ਇਕ ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਦੇਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਾਤਲ ਸਭ ਡਾਕੂ ਹਨ ਤੇ ਕਈਆਂ ਕਤਲ ਆਦਿਕ ਦੇ ਮੁਕੱਦਮਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇਹ ਭਗੌੜੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਤੁਸੀਂ ਹੁਣ ਸਮਝੌਤੇ ਦੀ ਕੋਈ ਆਸ ਨਾ ਰੱਖੋ । ਆਪਣਾ ਆਪ ਬਚਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੋ । ਭਾਈ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਝੱਬਰ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਖ਼ਾਸ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਹੋਵੇਗੀ । ਮਹੰਤ ਨੂੰ ਇਕ ਵਜੇ ਤਕ ਉਡੀਕ ਕੇ ਇਕ ਆਦਮੀ ਹੋਰ ਘੱਲਿਆ। ਮਹੰਤ ਨੇ ਉਤਰੱ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਮੈਂ ਬਾਵਾ ਸਾਹਿਬ ਯਾਨਿ ਬੇਦੀਨ ਦੀ ਕੋਠੀ ਚੱਲਿਆ ਹਾਂ; ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ । ਇਹ ਕੋਰਾ ਜਵਾਬ ਲੈ ਕੇ ਆਦਮੀ 2 ਵਜੇ ਆਇਆ । ਮਹੰਤ ਦਾ ਇਹ ਉਤਰੱ ਸੁਣ ਕੇ ਝੱਬਰ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਇਹ ਧੀ ਨੂੰ.ਕੁੱਤੇ ਸਾਧ ਦੀ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਦਾ ਇਕਰਾਰ ਕਰਕੇ ਹੁਣ ਇਹ ਫਿਰ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਬਦਮਾਸ਼ ਸਾਧ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਪੰਥ ਵੱਲੋਂ ਹੌਲੇ ਕਰਾਇਆ ਹੈ। ਖੈਰ, ਇਹ ਭੀ ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਕਾਨਫਰੰਸ ਤੇ ਸੁਖ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਕਰ ਲਵੇਗਾ । ਹੁਣ ਅਸੀਂ ਭੀ ਆਪਣੀ ਸਕੀਮ ਬਦਲਾਅ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ । ਰਾਤ ਦੀ ਗੱਡੀ ਭਾਈ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਝੱਬਰ ਸੱਚੇ ਸੌਦੇ ਪੁੱਜੇ । ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀ ਲੱਖਾ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਗੁਰਮਤਾ ਕੀਤਾ । ਵਿਚਾਰ ਹੋਈ ਕਿ 19 ਤੇ 20-2-21 ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਸਾਧਾਂ ਦੀ ਕਾਨਫਰੰਸ ਹੈ। ਮਹੰਤ ਜ਼ਰੂਰ ਲਾਹੌਰ ਜਾਵੇਗਾ ਤੇ ਅਸੀਂ ਪਿੱਛੋਂ ਨਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰਦੁਆਰੇ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਈਏ । ਇਸ ਮਹੰਤ ਨੇ ਬੜੀ ਚਲਾਕੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਆਖਦਾ ਰਿਹਾ ਕਿ ਮੇਰੀ ਪੰਥ ਨਾਲ ਸੁਲਾਹ ਕਰਾ ਦਿਉ ਤੇ ਆਪ ਵਿੱਚੋਂ-ਵਿੱਚੋ ਬਦੀਨ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਨਾਲ

ਮਿਲ ਕੇ ਸਾਡੇ ਪੰਥ ਦੇ ਮੁਖੀਆਂ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰਾਣ ਦੇ ਬਾਨਣੂ ਬੰਨ੍ਹਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ ਇਜ਼ਾਜਤ ਨਹੀਂ ਦੇਣੀ। ਜੇ ਚੁੱਪ ਕਰ ਜਾਈਏ, ਤਾਂ ਇਕ ਤਾਂ ਕਾਨਫਰੰਸ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤੇ ਉਦਾਸੀ ਮਹਾਂ-ਮੰਡਲ ਜ਼ੋਰ ਪਕੜ ਜਾਵੇਗੀ ਤੇ ਦੂਜਾ, 456 ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਮਤ ਪੰਥ ਦੇ ਲੀਡਰਾਂ 'ਤੇ ਕੋਈ ਅਦਤ ਪੈ ਜਾਵੇ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਧਾਂ ਦੀ ਕਾਰਨਫਰੰਸ ਦੇ ਮੌਕੇ ਤੇ 20-2-21 ਦੀ ਸੁਬਾਹ ਵੇਲੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਗਏ, ਤਾਂ ਪੰਥ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਜਾਊ ਤੇ ਜੇ ਕਿਸੇ ਸੂਰਤ ਕਰਕੇ ਸਾਡੀ ਕਾਮਯਾਬੀ ਨਾ ਹੋਈ, ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਪੰਥ ਜੋ ਤਨਖ਼ਾਹ ਲਾਏਗਾ , ਮੰਨ ਲਵਾਂਗੇ। ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਤਨਖ਼ਾਹ ਤਾਂ ਮੂੰਹ ਕਾਲਾ ਕਰ ਕੇ ਛਿੱਤਰਾਂ ਦਾ ਹਾਰ ਪਾ ਕੇ ਖੋਤੇ 'ਤੇ ਚਾੜ੍ਹਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਸਾਨੂੰ ਮੂੰਹ ਕਾਲੇ ਕਰਾਉਣੇ ਪੈਣ, ਅਸੀਂ ਕਰ ਲਵਾਂਗੇ ਪਰ ਇਹ ਬਦਮਾਸ਼ ਮਹੰਤ ਕਾਨਫਰੰਸ ਤੇ ਖੈਰ ਨਾਲ ਕਰ ਲਵੇਗਾ। ਭਾਈ ਸੁੱਚਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਭੀ ਭਾਈ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਲੱਖਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਰਾਇ ਮੰਨ ਲਈ। ਆਦਮੀ ਘੱਲ ਕੇ ਭਾਈ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਚੂਹੜਕਾਣੇ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਸੱਦ ਕੇ ਪੁੱਛਿਆ, ਤਾਂ ਇਸ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਲਾਇਲਪੁਰ ਜਾਵਾਂਗਾ, ਉਥੇ ਸ੍ਰ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ, ਮਾਸਟਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ, ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪੁੱਛ ਕੇ ਉਤਰੱ ਦਿਆਂਗਾ ਤੇ ਉਠ ੱਕੇ ਚਲਿਆ ਗਿਆ। ਜਥੇ ਨੇ ਗੁਰਮਤਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਪਾਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਜਥੇ ਨੂੰ ਨਾ ਬੁਲਾਉ। ਮਤੇ ਭੇਟ ਨਿਕਲ ਜਾਏ ! ਨੇੜੇ ਦੇ ਜਥਿਆਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਵੋ। ਇਕ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ,ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਵੱਲ ਤੇ ਇਕ ਲਾਇਲਪੁਰ, ਭਾਈ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬੁਲਾਉਣ ਗਿਆ। 19-2-21 ਨੂੰ ਭਾਈ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰ ਤੋਂ ਆ ਗਿਆ ਤੇ ਭਾਈ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਦਾ ਉਤਰੱ ਆਇਆ ਕਿ ਮੈਂ ਸਮੇਤ ਭਾਈ ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਦੇ 2 ਵਜੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਢਾਬਾਂ ਸਿੰਘ ਸਟੇਸ਼ਨ 'ਤੇ ਹੋਵਾਂਗਾ, ਭਾਈ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਝੱਬਰ ਗੱਡੀ ਆਉਣ 'ਤੇ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰ ਲਵਾਂਗੇ।

ਕਬਜ਼ਾ **ਕਰਨ ਦੀ ਸਕੀਮ**

ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਸੱਚਾ ਸੌਦਾ, ਸੱਚੇ ਸੌਦੇ ਦੇ ਉਤਰੱ ਪਾਸੇ ਦੇ ਅਕਾਲੀ ਸਿੰਘ 19-2-21 ਨੂੰ 4 ਵਜੇ ਤੱਕ ਸੱਚੇ ਸੌਦੇ ਪੁੱਜ ਜਾਣ। ਏਥੇ ਲੰਗਰ ਤਿਆਰ ਹੋਏ ਤੇ ਦੂਜਾ ਸ਼ੇਖੂਪੁਰੇ ਦੇ ਉਤਲੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਸਿੰਘਾਂ ਲਈ ਬੁਟਰੀ ਲੰਗਰ ਤਿਆਰ ਹੋਵੇ। ਲੰਗਰ ਝੀਡੇ, ਜਾਡੀ ਬਾਹੜਾਂ ਤੇ ਹੰਬੋ ਖਾਰਿਆ ਵਾਲਾ, ਭਿਖਾ ਆਦਿਕ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਸਿੰਘ ਮਾਨਾਂਵਾਲੇ ਪੁਲ 'ਤੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋਣ। ਫੂਲਰ ਵਲ ਕੜੀਯਾਲ ਜੈਦ ਚੱਕ ਆਦਿਕ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਸਿੰਘ ਚੰਦ ਕੋਟ ਪੁੱਜਣ। ਸੂਰਜ ਡੁੱਬ ਜਾਣ 'ਤੇ ਸੱਚੇ ਸੌਦੇ ਤੋਂ ਜਥਾ ਲੈ ਭਾਈ ਕਰਤਾਰ ਝੱਬਰ ਤੁਰੇ ਤੇ ਭਾਈ ਲੱਖਾ ਸਿੰਘ ਹੋਰੀ ਬੁਟਰਾਂ ਵਾਲੇ ਜਥੇ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਉਥੋਂ ਰਲਣ। ਰਾਤ ਦੇ 12 ਵਜੇ ਨੂੰ ਚੰਦਰਕੋਟ ਝਾਲ 'ਤੇ ਪੁੱਜਣਾ। ਉਧਰੋਂ ਭਾਈ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਪਣਾ ਜਥਾ ਲੈ ਕੇ ਧਾਰੋਵਾਲੀ ਤੋਂ ਇਹ ਭੀ ਦਿਨ ਡੁੱਬੇ ਜਥਾ ਲੈ ਕੇ ਟੁਰਨ ਤੇ12 ਵਜੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਚੰਦਰਕੋਟ ਸਾਂਝੇ ਜਥੇ ਨਾਲ ਆ ਮਿਲਣ। ਭਾਈ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਜਥਾ 4 ਵਜੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜੜ੍ਹਾਂਵਾਲੇ ਇਕੱਤਰ ਹੋਵੇ। ਏਹ ਏਥੋਂ ਸੂਰਜ ਅਸਤ ਹੋਏ ਟੁਰਨ ਤੇ ਸਾਡੇ ਜਥੇ ਨੂੰ ਇਕ ਪਹਿਰ ਰਾਤ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਭੱਠਿਆਂ ਕੋਲ ਆ ਮਿਲਣ। ਅੱਗੇ ਅੱਧ ਕੁ ਪਹਿਰ ਰਾਤ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਗੁਰਦੁਆਰੇ 'ਤੇ ਇਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕਬਜ਼ਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਜਥੇ ਦੇ ਨਾਲ 24 ਸਵਾਰ ਹੋਣ। ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ

ਰਸਤਿਆਂ ਤੇ ਪਿੰਡੋ-ਪਿੰਡੋਂ ਮਰਲਿਆਂ ਦੇ ਫਾਸਲੇ 'ਤੇ ਅਸਵਾਰਾਂ ਦਾ ਪਹਿਰਾ ਲਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਇਕ ਜਥਾ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਅੰਦਰ ਸੁੱਤਿਆਂ ਦੀਆਂ ਬਾਹਰੋਂ ਕੁੰਡੀਆਂ ਮਾਰ ਦੇਵੇ । ਦੂਜਾ ਜਥਾ ਪਿੰਡ ਦੀਆਂ ਗਲੀਆਂ ਤੇ ਚੌਕਾਂ ਵਿਚ 10,10 ਆਦਮੀਆਂ ਦਾ ਪਹਿਰਾ ਲਾਵੇ । ਤੀਜਾ ਮਿਰਾਸਨ ਵਾਲੇ ਮਹਿਲ 'ਤੇ, ਚੌਥਾ ਮਹੰਤ ਦੀ ਬੈਠਕ 'ਤੇ, ਪੰਜਵਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰੇ 'ਤੇ, ਛੇਵਾਂ ਸਰਾਂ 'ਤੇ, ਹਰ ਇਕ ਜਥਾ ਮਹੰਤ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਕਰੇ । ਮਹੰਤ ਜਿਥੇ ਮਿਲੇ ਗ੍ਰਿ5ਤਾਰ ਕਰ ਲਵੋ ਤੇ ਫੌਰਨ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਏਥੇ ਇਕ ਜਥੇ ਸਮੇਤ ਜਥੇਦਾਰ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਉਥੇ ਪੁਚਾ ਦਿਉ ।

ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕੋਈ ਗੱਲ ਪੁੱਛਣੀ ਹੋਵੇ, ਜੇ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇ, ਏਥੇ ਪੁੱਜ ਕੇ ਜਥੇਦਾਰ ਪਾਸੋਂ ਲੈ ਲੈਣ । ਮਹੰਤ ਨਰਾਇਣ ਦਾਸ ਪਕੜ ਕੇ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ । ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਕਰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹ ਜਾਵੇਗਾ । ਦਿਨ ਚੜ੍ਹੇ ਇਕ-ਇਕ ਪਠਾਨ ਨੂੰ ਪਕੜ ਕੇ ਚਿੱਤੜ ਨੰਗੇ ਕਰਕੇ 40,40 ਜੁੱਤੇ ਲਾ ਕੇ ਮੂੰਹ ਕਾਲਾ ਕਰਕੇ ਨਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬੁਰਜੀ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਹੋਰ ਕੋਈ ਸਾਧੂ ਜਾਂ ਕੋਈ ਪਿੰਡ ਦਾ ਕੋਈ ਲੁੱਚਾ ਉਚੱਕਾ ਜੇ ਹੱਥ ਆਵੇ, ਫੌਰਨ ਮੁਸ਼ਕਾਂ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਸਰਾਂ ਵਿਚ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ ਪਰ ਸਵਾਏ ਪਠਾਣਾਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਅਕਾਲੀ ਉਂਗਲ ਤਕ ਨਾ ਲਾਵੇ ਤੇ ਨਾ ਕੋਈ ਜ਼ਬਾਨੋਂ ਕੋਈ ਸਖ਼ਤ ਕਲਮਾਂ ਕਹੇ । ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਅਮਨ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਲਈ ਕਰਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਕੋਈ ਲੜਾਈ- ਝਗੜਾ ਨਾ ਹੋਵੇ । ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਪੁਲਿਸ ਆਦਿਕ ਹਾਕਮ ਨਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚ ਜਾਣ, ਸਭ ਪਹਿਰੇ ਹਟਾਏ ਜਾਣ ਤੇ ਸਾਰੇ ਅਕਾਲੀ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਮ੍ਹਾਂ ਹੋ ਜਾਣ । 19-2-21 ਨੂੰ ਭਾਈ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ 208 ਲਾਇਲਪੁਰ ਵਾਲੇ ਨਾਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ ਪੁੱਜਣ ਤੇ ਉਥੇ ਬਾਂਸ ਦੀਆਂ ਪੌੜੀਆਂ ਆਦਿਕ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਰਨ ਤੇ ਜਥੇ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਰਿਪੋਰਟ 12 ਵਜੇ ਰਾਤ ਦੇ ਚੰਦਰਕੋਟ ਅੱਗੋਂ ਆਨ ਕੇ ਦੇਣ । ਗੁਰਦੁਆਰੇ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਭੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਤੇ ਕੋਈ ਨੁਕਸਾਨ ਭੀ ਨਾ ਹੋਵੇਗਾ ਤੇ ਜੇ ਇਸ ਵਿਚ ਹਾਕਮ ਜਾਂ ਪੰਥ ਸਾਡੀ ਭੁੱਲ ਸਮਝ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਦੇਣ, ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਮਨ ਲਵਾਂਗੇ । ਭਾਈ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਝੱਬਰ ਤੇ ਭਾਈ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗੱਡੀ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਭਾਈ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਤੇ ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਢਾਂਬਾ ਸਿੰਘ ਸਟੇਸ਼ਨ 'ਤੇ ਮਿਲੇ ਤੇ ਨਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ ਸੰਬੰਧੀ ਸਕੀਮ ਸਮਝਾਈ ਤੇ 19 ਤੇ 20 ਦੀ ਦਰਮਿਆਨੀ ਰਾਤ ਨੂੰ 12 ਵਜੇ ਰਾਤ ਦੇ ਜਥਾ ਲੈ ਕੇ ਚੰਦਰਕੋਟ ਪਹੁੰਚਣ ਵਾਸਤੇ ਤਾਕੀਦ ਕੀਤੀ ।

19 ਫਰਵਰੀ ਦਾ ਦਿਨ :-

19 ਫਰਵਰੀ ਨੂੰ 12 ਵਜੇ ਦਿਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਿੰਡ ਬੁਟਰੀ ਧਰਮਸਾਲ ਵਿਚ ਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਸੱਚੇ ਸੌਦੇ ਲੰਗਰ ਪੱਕਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਏ ਤੇ ਅਕਾਲੀ ਸਿੰਘ ਭੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਸਥਾਨਾਂ 'ਤੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ ।

ਉਧਰ ਜਦ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ 204 ਵਾਲਾ ਲਾਇਲਪੁਰ ਪੁੱਜਾ ਤੇ ਇਸ ਨੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੂੰ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਦੱਸ ਦਿੱਤੀ । ਮਾਸਟਰ ਜੀ ਤੇ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਾਹੌਰ ਪੁੱਜੇ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਕਾਲੀ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਸਾਡੇ

ਜਥੇ ਦਾ ਨਾਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰਦੁਆਰੇ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਦਾ ਭੇਦ ਸਭ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ। ਚੂੰਕਿ ਇਹ ਪਾਰਟੀ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਜ਼ੇਰ ਅਸਰ ਬਹੁਤ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਹਮੇਸ਼ਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਖਿਆਲਾਂ ਦੇ ਪੈਰੋਕਾਰ ਨੇ। ਲੱਗੇ ਵਸ ਇਹ ਹਰ ਵੇਲੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਸੁਧਾਰ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਰੋਕਾਂ, ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਪਾਉਂਦੇ ਨੇ ਕਿ ਸਿੱਖ ਸਵਰਾਜ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨ। ਏਸੇ ਖ਼ਿਆਲ ਅਨੁਸਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 19-2-21 ਨੂੰ 10 ਵਜੇ ਦੀ ਗੱਡੀ ਸਾਡੇ ਜਥੇ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਵਾਸਤੇ ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਭਾਈ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸ਼ਹੀਦ ਤੇ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਝਬਾਲੀਏ ਨੂੰ ਸੱਚੇ ਸੌਦੇ ਘੱਲਿਆ। ਇਹ ਸਾਡੇ ਤੋਂ ਉਤਰ ਕੇ ਇਕ ਵਜੇ ਸੱਚੇ ਸੌਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਪਹੁੰਚੇ। ਏਸੇ ਗੱਡੀ ਤੋਂ ਉਤਰ ਕੇ ਇਕ ਸੰਤੋਖ ਦਾਸ ਨਾਮੇ ਉਦਾਸੀ ਸਾਧੂ ਮਹਾਂ-ਮੰਡਲ ਦਾ ਜਸੂਸ ਭੀ ਸੱਚੇ ਸੌਦੇ ਪੁੱਜਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਭਾਈ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਝੱਬਰ ਨੇ ਸ਼ੱਕ ਵਿਚ ਇਸ ਨੂੰ ਪਕੜ ਲੀਤਾ। ਜਾਂ ਤਲਾਸ਼ੀ ਲਈ, ਤਾਂ ਇਸ ਦੇ ਪਾਸੋਂ ਤਿੰਨ ਰਸੀਦਾਂ (ਤਾਰਾਂ) ਦੀਆਂ ਨਿਕਲੀਆਂ ਜੋ ਇਸ ਨੇ ਗੱਡੀ ਤੋਂ ਉਤਰ ਕੇ ਇਕ ਨਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਤੇ ਦੋ ਲਾਹੌਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸੀ। ਇਸ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ ਕਰਕੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਜਿਸ ਵਕਤ ਕਲ੍ਹ ਨੂੰ ਜਥਾ ਨਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚ ਜਾਵੇ , ਉਸ ਵੇਲੇ ਇਸ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਹੁਣ ਭਾਈ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭਾਈ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਝੱਬਰ ਨੂੰ ਜਥਾ ਰੋਕਣ ਵਾਸਤੇ ਲੱਗੇ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ। ਦਿਨ ਭਰ ਝਗੜਾ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ। ਸੱਚੇ ਸੌਦੇ ਦੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਸਭ ਸੇਵਕਾਂ ਦੇ ਇਕ ਜ਼ਬਾਨ ਹੋ ਕੇ ਜਥਾ ਰੋਕਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

4 ਵਜੇ ਦੀ ਗੱਡੀ ਤੋਂ ਉਤਰ ਕੇ 6 ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਜਥਾ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਪੁੱਜਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਥੇਦਾਰ ਸੰਤ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰ ਦੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਮਾਸਟਰ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਭੀ ਭਾਈ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ , ਹੋਰਾਂ ਨਾਲ ਜਥੇ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਵਾਸਤੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਭਾਈ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਝੱਬਰ ਰੁੱਕੇ ਨਾ ਤੇ ਇਹ ਜਾਣ ਨਾ ਦੇਣ। ਝਗੜਾ ਹੁੰਦਿਆਂ ਰਾਤ ਦੇ 8 ਵੱਜ ਗਏ। ਜੋ ਸੰਤ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਭਾਈ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸਹੁੰ ਪਾਈ ਤੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਗੁਰੂ ਦਾ ਵਾਕ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ 20 ਹਿੱਸੇ ਤੇ ਸੰਗਤ 21 ਹਿੱਸੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਮੈਂ 6 ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਜਥੇਦਾਰ ਹਾਂ, ਮੈਂ ਬਾਹੈਸੀਅਤ ਜਥੇਦਾਰ ਦੇ ਆਪ ਨੂੰ 6 ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਵੱਲੋਂ ਆਪ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਆਪ ਜਥਾ ਲੈ ਕੇ ਨਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ ਨਾ ਜਾਉ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਹੁਣ ਭੀ ਜਾਉਗੇ, ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਤੇ ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਦੇ ਦੇਣਦਾਰ ਹੋਵੋਗੇ। ਇਹ ਹੱਦੋਂ ਵਧ ਕੇ ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸੁਣ ਕੇ ਝੱਬਰ ਜੀ ਮੰਨ ਗਏ ਤੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਹੱਛਾ ਸਾਨੂੰ ਆਪ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਦੱਸ ਲਾਇਲਪੁਰ ਦੇ ਜਥੇ ਤੇ ਭਾਈ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਦੇ ਜਥੇ ਨੂੰ ਅਸਾਂ ਨਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ ਸੱਦਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਡੇ ਕਹੇ ਅਨੁਸਾਰ ਨਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ ਪੁੱਜਣਾ ਹੈ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਰੁਕ ਗਏ ਤੇ ਉਹ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਤੇ ਜੇ ਕਿਸੇ ਜਥੇ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋ ਗਿਆ , ਤਾਂ ਕੱਲ੍ਹ ਨੂੰ ਉਸ ਨੁਕਸਾਨ ਦਾ ਜ਼ੁੰਮੇਵਾਰ ਕੌਣ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਤਰ ਵਿਚ ਭਾਈ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜਥਿਆਂ ਦਾ ਜ਼ੁੰਮੇਵਾਰ ਮੈਂ ਹੋਵਾਂਗਾ। ਇਹ ਸੁਣਕੇ ਝੱਬਰ ਜੀ ਨੇ ਫੇਰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਏਥੇ ਨਾ ਰੋਕੋ। ਚੰਦਰਕੋਟ ਦੀ ਝਾਲ 'ਤੇ ਜੇ ਭਾਈ ਲਛਮਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰੁਕ ਗਏ, ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਭੀ ਮੁੜ ਆਵਾਂਗੇ।

ਉਤੱਰ ਵਿਚ ਸ਼ਹੀਦ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਨਹੀ, ਉਥੇ ਪੁੱਜਿਆ ਹੋਇਆ ਕਿਸੇ ਰੁਕਣਾ ਨਹੀਂ । ਤੁਸੀਂ ਏਥੇ ਠਹਿਰੋ ਤੇ ਲਛਮਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਜਥੇ ਨੂੰ ਮੈਂ ਆਪ ਰੋਕ ਲਵਾਂਗਾ । ਝੱਬਰ ਜੀ ਨੇ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਕੋਲ ਬੁਲਾ ਕੇ ਸਾਰੀ ਗੱਲ ਸੁਣਾਈ ਤੇ ਆਖਿਆ, ਖਾਲਸਾ ਜੀ, ਸਾਡੇ ਜਥੇ ਨੂੰ ਭਾਈ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ, ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ , ਸੰਤ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਸੁਹੰ ਪਾ ਕੇ ਨਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ ਜਾਣੋਂ ਰੋਕਦੇ ਹਨ । ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਛਾਤੀ 'ਤੇ ਪੱਥਰ ਰੱਖ ਕੇ ਰੁਕਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਜੇ ਕਿਸੇ ਜਥੇ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋ ਗਿਆ, ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਜੁੰਮੇਵਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋਵਾਂਗੇ। ਜੇ ਪੰਥ ਉਤਰੱ ਮੰਗੇ ਤਾਂ ਜੁੰਮੇ ਵਾਰੀ ਭਾਈ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਨੇ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਸੋ ਉਤਰੱ ਵਿਚ ਭਾਈ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਖਿਆ, ਕਿ ਹਾਂ, ਜੇ ਕੋਈ ਨੁਕਸਾਨ ਹੋਇਆ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਜੁੰਮੇਵਾਰ ਹਾਂ। ਭਾਈ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਇਕ ਬੜੇ ਤੇਜ਼ ਘੋੜੇ 'ਤੇ ਅਸਵਾਰ ਕੀਤਾ ਤੇ ਨਾਲ ਤਿੰਨ ਸਿੰਘ ਦਿੱਤੇ । ਭਾਈ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਪਿੰਡ ਗਰਮੂਲਾ ਤੇ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਲੰਡਿਆਂਵਲੀ ਦਾ ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਝੰਡੇ ਦਾ ਇਹ ਚਾਰੇ ਸਵਾਰ ਸੱਚੇ ਸੌਦੇ ਤੋਂ 8 ਵਜੇ ਰਾਤ ਦੇ ਚੱਲ ਪਏ ਤੇ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਬੁੱਟਰਾਂ ਵਾਲੇ ਪੁਲ 'ਤੇ ਭਾਈ ਲੱਖਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਘਰੋਂ ਜਥਾ ਤਿਆਰ ਕਰ ਕੇ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੋੜਿਆ ਤੇ ਮਾਨਾਂਵਾਲੇ ਦੇ ਪੁਲ 'ਤੇ ਪਿੰਡ ਭਿਖੀ ਤੇ ਲਾਗਰਾਂ ਦੇ ਜਥਿਆਂ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਕੀਤਾ ਪਰ ਏਥੇ ਇਕ ਵਜੇ ਤਕ ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਭਾਈ ਲਛਮਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਜਥੇ ਨੂੰ ਉਡੀਕਿਆ ਪਰ ਮੇਲ ਨਾ ਹੋਇਆ, ਤਾਂ ਏਥੋਂ ਭੀ ਭਾਈ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਤੇ ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤਾਂ ਅਗਾਂਹ ਮੋਹਲ ਦੀ ਝਾਲ ਵੱਲ ਜਥੇ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਲਈ ਚਲੇ ਗਏ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਿਤੇ ਮੇਲ ਨਾ ਹੋਇਆ, ਤਾਂ ਇਹ ਮੰਡੀ ਵਿਚ ਇਕ ਲਲਾਰੀ ਦੀ ਹੱਟੀ 'ਤੇ ਮੰਜੀ ਲੈ ਕੇ ਸੌਂ ਗਏ । ਉਧਰ ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਭਾਈ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਸਮੇਤ ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਬੁਚਿਆਣੇ ਪੁੱਜੇ । ਏਧਰ ਭਾਈ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਨੇ ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਫੇਰ ਵਾਪਸ ਚੰਦਰਕੋਟ ਝਾਲ 'ਤੇ ਵੇਖਣ ਲਈ ਤੇ ਆਪ ਨਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ ਭੱਠਿਆ ਕੋਲ ਜਥੇ ਨੂੰ ਵੇਖਣ ਲਈ ਆਏ ਪਰ ਮੇਲ ਨਾ ਹੋਇਆ । ਤਾਂ ਫਿਰਦੇ-ਫਿਰਦੇ ਆਪ ਭਾਈ ਉਤਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕਾਰਖਾਨੇ ਪੁੱਜੇ । ਆਪ ਤਾਂ ਥੱਕੇ ਹੋਏ ਸੀ, ਮੰਜਾ ਲੈ ਕੇ ਲੇਟ ਗਏ ਤੇ ਭੱਠਿਆਂ ਕੋਲ ਭਾਈ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਪਿੰਡ ਭੋਜੀਆਂ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮਿੰਟਗੁਮਰੀ ਵਾਲੇ, ਜੋ ਸਾਡੇ ਜਥੇ ਦੇ ਬਿਜਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਤੇ ਭਾਈ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਾਇਲਪੁਰੀ , ਏਥੇ ਜਥੇ ਨੂੰ ਜਿਥੇ ਹੁਣ ਤਹਿਸੀਲ ਹੈ ਜਾ ਮਿਲੇ । ਤਾਂ ਭਾਈ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਸਾਰਾ ਹਾਲ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸੱਚੇ ਸੌਦੇ ਦਾ ਜਥਾ ਰੋਕਿਆ ਗਿਆ ਹੈ । ਆਪ ਭੀ ਵਾਪਸ ਜਾਉ । ਤਾਂ ਆਖਣ 'ਤੇ ਭੀ ਭਾਈ ਲਛਮਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨੇ, ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵੱਲ ਚੱਲ ਪਏ ਤੇ ਭਾਈ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਜੱਫਾ ਮਾਰ ਲਿਆ ਤੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਆਪ ਅਗਾਂਹਾ ਨਾ ਜਾਉ, ਭਾਈ ਲਛਮਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰੁਕ ਗਏ । ਸਭ ਜਥਾ ਖੜ੍ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਭਾਈ ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭੁਬਕ ਕੇ ਬੋਲੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਹਰਗਿਜ਼ ਨਹੀਂ ਰਕ ਸਕਦੇ । ਭਾਈ ਲਛਮਨ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸੋਧੇ ਹੋਏ ਅਰਦਾਸੇ 'ਤੇ ਮੁੜ ਕੇ ਘਰ ਜਾਣਾ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ । ਅਸੀਂ ਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਜ਼ਰੂਰ ਚੱਲ ਕੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣਾ ਹੈ! ਜੇ ਸਾਨੂੰ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ ਗਿਆ ਨੂੰ ਮਹੰਤ ਕਤਲ ਕਰ ਦੇਵੇ, ਤਾਂ ਹੋਰ ਕੀ ਚਾਹੀਦਾ ? ਸਾਡੇ ਸਰੀਰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀ ਖਾਤਰ ਲੱਗ ਜਾਣ , ਤਾਂ ਧੰਨ ਭਾਗ ! ਇਹ ਆਪ ਤੇ ਭਾਈ ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅੱਗੇ ਚੱਲ ਪਏ । 2 ਮਿੰਟ ਰੁਕ ਕੇ ਜਥਾ ਭੀ ਪਿੱਛੇ-ਪਿੱਛੇ ਚੱਲ ਪਿਆ । ਸਰੋਵਰ 'ਤੇ ਪੁੱਜ ਕੇ ਅਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ ਸੀ, ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿਚ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਲੱਗੀ ਰਹੀ

ਸੀ। ਜਾ ਅਕਾਲੀ ਜਥੇ ਨੇ ਦਰਸ਼ਨੀ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਥਾਣੀਂ ਲੰਘ ਕੇ ਇਕ ਵੇਰ ਪੰਜ ਜੈਕਾਰੇ ਛੱਡੇ, ਤਾਂ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅੰਦਰ ਤੇ ਜਿਨ੍ਹੇ ਸੇਵਾਦਾਰ ਆਦਿਕ ਪਹਿਰੇ ਵਾਲੇ ਸੀ, ਕੁਝ ਤਾਂ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹ ਜਾਣ ਕਰਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਵਿਹਲੇ ਹੋ ਕੇ ਚਲੇ ਗਏ ਸੀ ਤੇ ਬਾਕੀ ਚੰਦ ਹੀ ਸੀ, ਜੋ ਜਥੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਾਣ ਕਰ ਕੇ ਨਿਕਲ ਗਏ। ਜੈਕਾਰੇ ਸੁਣਦੇ ਸਾਰ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਅਕਾਲੀ ਆਏ ਹਨ (ਗੋਮੀ ਕਾਲੇ ਵਾਲਾ ਦਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਅਸੀਂ ਨਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ ਸਟੇਸ਼ਨ 'ਤੇ ਉਤਰੇ ਤਾਂ ਪਲੇਟ ਫਾਰਮ 'ਤੇ ਬਾਬੂ ਅਲੀ ਮੁੰਹਮਦ ਥਾਣੇਦਾਰ ਮਿਲਿਆ ਤੇ ਇਸ ਕੁਝ ਗੱਲ ਮਹੰਤ ਨਾਲ ਵੱਖਰੇ ਹੋ ਕੇ ਕੀਤੀ) ਏਧਰ ਮਹੰਤ ਨਰਾਇਣ ਦਾਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪਾਰਟੀ ਬਾਵਾ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ, ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਕੂਕਾ, ਬਸੰਤ ਦਾਸ ਮਾਣਕਾਵਾਲਾ, ਸੁਚੇਤ ਸਿੰਘ ਮੋਕੂਫ ਹੋਇਆ-ਹੋਇਆ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦਾ ਅਰਦਾਸੀਆ, ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਦਾ ਥੰਮਨਵਾਲਾ, ਜਗਨ ਨਾਥ ਬਗਿਆਂ ਵਾਲਾ ਦੇ ਬਣਾਈ ਸਾਜਿਸ਼ ਮੁਤਾਬਕ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਡਾਕੂ ਤੇ ਕਾਤਲ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਸੀ। ਭਾਈ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲਪੁਰੀ ਸਾਡੇ ਪਾਸੋਂ ਜਾ ਕੇ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਮੀਟਿੰਗ ਦਾ ਸਾਰਾ ਭੇਦ ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ ਮਹੰਤ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਤਾਰ ਭੀ ਦਿੱਤੀ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨੇ ਭੀ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਕਾਫੀ ਆਦਮੀ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਸੀ। ਖਾਸ ਕਰਕੇ 19 ਸਵੇਰੇ ਮਹੰਤ ਕਿਸੇ ਮਾਲ ਗੱਡੀ 'ਤੇ ਲਾਹੌਰ ਪੁੱਜਾ ਤੇ ਏਥੇ ਕਾਨਫਰੰਸ ਤੇ ਆਏ ਹੋਏ 6 ਕੁ ਆਦਮੀ ਚੋਣਵੇਂ ਚੋਣਵੇਂ ਲਾਹੌਰੋਂ ਇਕ ਵਜੇ ਦੀ ਗੱਡੀ ਨਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ ਤੇ ਏਥੇ ਦੇ ਪਹਿਰੇ ਵਗੈਰਾ ਦਾ ਪੂਰਾ-ਪੂਰਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਕਰਕੇ 20 ਕੁ ਖਾਸ ਯਾਰਾਂ ਸਮੇਤ ਮਹੰਤ ਨਰਾਇਣ ਦਾਸ, ਜਦ ਇਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਇਆ ਕਿ ਅਕਾਲੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ ਵਾਪਸ 3 ਵਜੇ ਦੀ ਗੱਡੀ ਕਾਨਫਰੰਸ ਤੇ ਲਾਹੌਰ ਪੁੱਜਣ ਵਾਸਤੇ ਗੱਡੀ ਚੜ੍ਹ ਬੈਠਾ ਸੀ, ਜਾਂ ਇਕ ਮੁਸਲਮਾਨੀ ਮਰਾਸਨ ਨੇ ਜੋ ਜੜ੍ਹਾਂ ਵਾਲੇ ਵੱਲੋਂ ਗੱਡੀ ਤੇ ਆਈ ਸੀ, ਮਹੰਤ ਵੇਖ ਕੇ ਉਚੀਂ ਦਿੱਤੀ ਆਖਿਆ "ਵੇ ਮਹੰਤ ਤੂੰ ਇਥੇ ਕੀ ਵੇਖਦਾ ਏਂ ? ਅਕਾਲੀ ਆਉਂਦੇ ਪਏ ਨੀ, ਕੁਰਾਨ ਦੀ ਕਸਮ, ਨਾਲ ਦੀਨ ਈਮਾਨ ਦੇ ਇਸ ਗੱਡੀ ਤੋਂ 100 ਕਾਲੀ ਪਗੜੀਆਂ ਵਾਲੇ ਬੁਚਿਆਣੇ ਸਟੇਸ਼ਨ 'ਤੇ ਉਤਰੇ ਨੀ !"

ਇਸ ਬੁੱਢੀ ਦੀ ਖਬਰ ਸੁਣ ਕੇ ਨਰਾਇਣ ਦਾਸ ਚਲਦੀ ਗੱਡੀ ਤੋਂ ਉਤਰਿਆ ਤੇ ਨਾਲ ਦਿਆਂ ਨੂੰ ਭੀ ਅਵਾਜ਼ਾਂ ਮਾਰੀਆਂ। ਕਈ ਏਥੇ ਹੀ ਛਾਲਾਂ ਮਾਰ ਕੇ ਉਤਰ ਗਏ ਕਈ ਬਾਰ ਬਰਟਨ ਤੋਂ ਉਤਰ ਕੇ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਨਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ ਵਾਪਸ ਆ ਗਏ। ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਨਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਰਾਹ 'ਤੇ ਦੂਰ-ਦੂਰ ਤਕ ਪਹਿਰੇ ਬਿਠਾ ਰੱਖੇ। ਜਦ ਕੋਈ ਨਾ ਆਇਆ, ਤਾਂ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹੇ ਆਪੋ-ਆਪਣੇ ਟਿਕਾਣਿਆਂ 'ਤੇ ਚਲੇ ਗਏ।

ਮਹੰਤ ਇਸ ਵੇਲੇ ਵੱਡੀ ਬੈਠਕ ਵਿਚ ਸੀ। ਜੈਕਾਰਾ ਸੁਣਕੇ ਇਸ ਦੇ ਖਾਸ ਯਾਰ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਮਹੰਤ ਕੋਲ ਗਏ। ਮਹੰਤ ਜੀ ਅਕਾਲੀ ਆ ਗਏ ਤੇ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਜਾ ਵੜੇ ਹਨ। ਹੁਕਮ ਕਰੋ। ਇਕ ਘੰਟਾ ਤਿਆਰੀ ਕਰਦਿਆਂ ਲੱਗਾ। ਅਕਾਲੀ ਜਥੇ ਨੇ ਅੰਦਰ ਵੜਕੇ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਅੰਦਰੋਂ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਸਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮਹੰਤ ਨੇ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਸੈਣੀ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਬਾਲ ਲੀਲ੍ਹਾ ਜਮੀਤ ਸਿੰਘ ਪੁਜਾਰੀ ਦੇ ਮਕਾਨ

ਤੋਂ ਪੌੜੀ ਲਿਆ । ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਝਟ ਪੌੜੀ ਲੈ ਆਂਦੀ ਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਦੱਖਣ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤੇ ਲਹਿੰਦੇ ਪਾਸੇ ਖੂਹ ਦੇ ਪਾਸ ਪੌੜੀ ਲਾਈ । ਪੌੜੀ ਥਾਣੀ ਰਾਂਝਾ, ਮਾਛੀ , ਰਿਆਣਾ, ਵਸਾਖਾ ਸਿੰਘ , ਸਹਾਰੀ ਵਾਲਾ ਆਦਿਕ 6ਆਦਮੀ ਬੰਦੂਕਾਂ ਵਾਲੇ ਤੇ ਜਗਨ ਨਾਥ ਬੱਗਿਆਂ ਵਾਲੇ ਪਾਸ ਪਸਤੌਲ ਸੀ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਦੱਖਣ ਪਾਸੇ ਦੇ ਮਕਾਨਾਂ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਗੋਲੀ ਬਰਸਾਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ । ਇਸ ਵੇਲੇ ਮਹੰਤ ਨਰਾਇਣ ਦਾਸ ਤੇ ਸਮੈਲ ਭੱਟੀ ਬੈਠਕ ਤੋਂ ਚੜ੍ਹਦੇ ਪਾਸੇ ਦੀ ਟੱਟੀ ਦੀ ਨੁਕਰ ਤੇ ਖਲੋ ਕੇ ਗੋਲੀਆਂ ਮਾਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵੰਗਾਰ-ਵੰਗਾਰ ਕੇ ਲੜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ।

ਅਸਲੀ ਹਮਾਣਿਤੀਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਇਹ ਹਨ, ਜੋ ਕਾਤਲਾਂ ਦੇ ਦੋ ਟੋਲੇ ਲਿਆਇਆ ਸੀ -
ਗੋਸੀ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨੀ :- ਖੁਸ਼ਾਲ ਦਾਸ ਨਰਾਇਣ ਦਾਸ ਦਾ ਭਨੂੰਜਾ ਤੇ ਅਰਜਨ ਦਾ ਭਣੇਵਾਂ । ਥੰਮਵਾਲੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਬਦਮਾਸ਼ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲਿਆਂਦੇ ਸੀ ।
(1) ਵਸਾਖਾ ਸਿੰਘ (2) ਭਾਗ ਸਿੰਘ (3) ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਚੂਹੜਾ ਸਮੇਤ ਚਾਰ-ਚਾਰ ਸਾਥੀਆਂ ਦੇ ਸਹਾਰੀ ਤੋਂ (8) ਛੀਨਾ ਤੇ (9) ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਧਵਾਨੀਆਂ (10) ਮੱਖਨ ਸਿੰਘ ਝਖਾਨ ਬਦਰਪੁਰ ਦਾ (11) ਨਵਾਬ ਰੰਗੜ ਕੋਟਲੀ ਦਾ (12) ਗੋਰੀ ਬਾਵਾ ਥੰਮਨ ਤੋਂ (13) ਕੰਦੀ ਮੋਚੀ ਮਤੇ ਵਾਲਾ (14) ਰਿਆਣਾ ਮੇਂ, (15) ਚਰਾਗ ਭੂੰਡ (16) ਸੁਰੈਣਾ ਖੱਤਰੀ ਰੋਸਿਆ ਦਾ ਆਦਿਕ ਇਹ ਸਾਰੇ 6 ਡਾਕੂ ਸੀ।

ਪਾਰਟੀ **ਨੰ: 2**
ਜਗਨ ਨਾਥ ਬਾਗਿਆਂ ਵਾਲੇ ਦੀ । ਇਸ ਦੀ ਥਾਂ ਜਗਤ ਸਿੰਘ ਪੜ੍ਹਿਆ ਗਿਆ ਹੈ -
(1) ਉਤਮ ਸਿੰਘ ਧਾੜੀਵਾਲਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ (20 ਨੰਨਤੂ ਕ੍ਰਿਤੋਵਾਲ ਦਾ (3) ਕਿਸ਼ਨ ਦਾ ਮਟ ਕਲਿਆਣ ਤੋਂ (4) ਰਾਧੂ ਸਹਾਰੀ ਵਾਲਾ । ਇਹ ਪਾਰਟੀ ਸਾਰੀ 20 ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਸੀ ।
ਪਾਲਾ ਰਾਮ ਤੇ ਗੋਪਾਲ ਦਾਸ ਭਾਈ ਫੇਰੂ ਤੋਂ ਸਮੇਤ 24 ਬਦਮਾਸ਼ਾਂ ਦੇ । ਨਾਇਣ ਦਾਸ ਦੀ ਆਪਣੀ ਬਦਮਾਸ਼ ਪਾਰਟੀ ਇਹ ਸੀ -

(1) ਲਧੂ ਚੇਲਾ ਪੰਜਾਬ ਦਾਸ (2) ਬਾਗੀ (3) ਕ੍ਰਿਪਾ (4) ਭਰਗਾ ਨੰਦ (5) ਸੁਧ ਦਾਸ 6 ਲਾਲੂਦਾਸ ਦਲੂਆਂ ਵਾਲਾ (70 ਦੇਵਾ ਦਾਸ 2, (8) ਤਸੀਕੇ ਦੋ ਮਸੈਲੀ (14) ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਸੈਣੀ (15) ਰਾਂਝਾ (16) ਸ਼ਾਮੂ ਮਾਛੀ ਦੋਵੇਂ ਪੈੜੇਵਾਲੀ ਦੇ (17) ਸਮੈਲ ਭੱਟੀ ਪੱਕੇ ਖੂਹ ਤੋਂ ਅਤੇ ਇਕ ਹੋਰ ਕੋਈ ਰੰਗੀ ਹੋਈ ਦਾੜ੍ਹੀ ਵਾਲਾ, ਕਿਸੇ ਪਿੰਡ ਤੋਂ (18) ਮੁਸਲਮਾਨ (19) ਇੰਦਰ ਦਾਸ ਮਹੰਤ ਦਾ ਭਣੇਵਾਂ ਕੋਟ ਤਾਹਰ ਤੋਂ (20) ਅਰਜਨ ਦਾਸ ਭਤੀਜਾ ਮਹੰਤਦਾ (21) ਬਾਲਕ ਦਾਸ (22) ਜੀਉਣ ਦਾਸ (23) ਲਾਲ ਦਾਸ ਚੁਬਾਰੀ ਵਾਲਾ (24) ਤੇ ਕੰਨ ਪਾਟਾ ਨਾਲ ਸਾਧ, 'ਸੇ ਮੁਜਾਰੇ ਕੋਟ ਸਾਧੂ ਰਾਮ ਤੋਂ 6 ਆਦਮੀ । ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਨਰੰਗ ਕੋਟ ਦਰਬਾਰ ਤੋਂ 15 ਆਦਮੀ, 28 ਪਠਾਣ । ਗੋਂਦਾ ਮਹੰਤ ਦਾ ਚੇਲਾ ਬੂਟਾ ਜੋਈਯਾ ਪਿੰਡ ਸਿਧੂ ਦਾ, ਲਾਭ ਸਿੰਘ ਪਟਵਾਰੀ

ਬਾਲਕ ਰਾਮ ਨਿਰਬਾਣ ਦਾ ਸਕਾ ਭਤੀਜਾ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 200 ਦੇ ਕਰੀਬ ਸੀ।

ਬੰਦੂਕਾਂ **ਕਿੱਥੋਂ ਆਈਆਂ ?**

1. ਮਹਬਤੀ ਟਾਗੇ ਦੀ ਕੜਨ ਤੋਂ, ਵੀ ਦੇਵੀ ਦੀ ਪਾਨਾ ਵਾਲੇ ਤੋਂ, ਇਕ ਸਲਾਮਾਬਾਦ ਤੋਂ, ਇਕ ਬੰਦੂਕ ਤੇ ਪਾਸਤੌਲ ਮਹੰਤ ਦਾ ਆਪਣਾ ਸੀ। ਇਕ ਪਸਤੌਲ ਜਗਨ ਨਾਥ ਬਗਿਆਂ ਵਾਲੇ ਦੇ ਪਾਸ ਆਪਣਾ ਸੀ। ਵਸਾਖਾ ਸਿੰਘ ਸਹਾਰੀ ਵਾਲੇ ਕੋਲ ਤੇ ਨੰਦੀ ਮੋਚੀ ਕੋਲ ਭੀ ਆਪਣੀ ਸਨ। ਗਿਣਤੀ 9 ਬੰਦੂਕਾਂ ਤੇ ਦੋ ਪਸਤੌਲ ਹਾਦਸੇ ਵਿਚ ਕੰਮ ਆਏ।

ਬੰਦੂਕਾਂ **ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੇ :-**

ਉਤਮ ਸਿੰਘ ਧਾੜੀ ਵਾਲੀਆਂ, ਰਾਂਝਾ ਤੇ ਸ਼ਾਮੂ ਮਾਛੀ ਪੈੜੇ ਵਾਲੀ ਦੇ ਰਿਆਣਾਂ ਮੇਂ, ਵਸਾਖਾ ਸਿੰਘ ਸਹਾਰੀ ਵਾਲਾ , ਨੰਦ ਮੋਚੀ ਪਠੇ ਦਾ, 6ਪਸਤੌਲ ਜਗਨ ਨਾਥ ਬੱਗਿਆਂ ਵਾਲੇ ਤੇ ਮਹੰਤ ਨਰਾਇਣ ਦਾਸ ਪਾਸ ਸੀਗੇ। ਹੋਰ ਸਾਰੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਆਦਮੀਆਂ ਪਾਸ ਛਵ੍ਹੀਆਂ ਸਨ। ਥਰਕਾਨ ਨਾਲ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਤਾਕ ਨੂੰ ਪੱਥਰ ਨਾਲ ਸਰੀ ਕੀਤੀ। ਏਧਰ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਗੋਲੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ, ਤਾਂ ਭਾਈ ਉਤਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਕਾਰਖਾਨੇ, ਭਾਈ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗੋਲੀ ਦੀ ਅਵਾਜ਼ ਸੁਣ ਕੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ, ਵੱਲ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਟੁਰੇ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ, ਗੋਲੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਆਪ ਨਾ ਜਾਉ, ਆਪ ਭੀ ਮਾਰੇ ਜਾਉਗੇ ਪਰ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਨਾ ਰੁਕੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਭਾਈ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭੋਜੀਆਂ ਤੇ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਾਇਲਪੁਰੀ ਟੁਰੇ ਪਰ ਰੁਕਿਆਂ ਦੇ ਬੁੰਗੇ ਤੋਂ ਅਗੇਲ ਪਾਸੇ ਅੱਪੜੇ, ਤਾਂ ਭਾਈ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਿਸ਼ਾਬ ਕਰਨ ਬੈਠੇ ਤੇ ਫੇਰ ਬੈਠਕ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਗਏ। ਭਾਈ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਮੇਤ ਭਾਈ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨੀ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਪਾਸੇ ਪੁੱਜੇ, ਤਾਂ ਅੱਗੋਂ ਮਹੰਤ ਨਰਾਇਣ ਦਾਸ ਘੋੜੀ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹਿਆ, ਝਟ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਆਇਆ। ਤਾਂ ਭਾਈ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜੋ ਅੱਗੇ ਮਹੰਤ ਦੇ ਵਾਕਫ ਸੇ, ਮਹੰਤ ਨੂੰ ਆਖਿਆ, ਮਹੰਤਾਂ ਬੜਾ ਕਹਿਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਬਸ ਕਰ । ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਪਾਸੋਂ ਮਾਫ ਕਰਾ ਦਿਆਂਗਾ। ਹੁਣ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਮਾਰ। ਮਹੰਤ ਬੋਲਿਆ, ''ਤੂੰ ਕੌਂਣ ਹੈ?'' ਭਾਈ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਉਤਰ ਦਿੱਤਾ, ''ਮੈਂ ਸਿੱਖ ਹਾਂ।''

ਮਹੰਤ :- ਤੂੰ ਅਕਾਲੀ ਹੈ ?

ਭਾਈ ਜੀ :- ਹਾਂ ਮੈਂ ਅਕਾਲੀ ਹਾਂ।

ਮਹੰਤ :- ਅੱਛਾ, ਜੇ ਤੂੰ ਅਕਾਲੀ ਹੈ ! ਤਾਂ ਆਈ ਜੇ, ਭਾਈ ਜੀ ਨੇ ਛਾਤੀ ਸਾਹਮਣੇ ਕੀਤੀ, ਤਾਂ ਚੰਡਾਲ ਮਹੰਤ ਨੇ ਭਾਈ ਜੀ ਨੂੰ ਗੋਲੀ ਮਾਰੀ, ਜੋ ਭਾਈ ਜੀ ਦੀ ਛਾਤੀ ਵਿਚ ਸੱਜੇ ਮੋਢੇ ਦੇ ਹੇਠ ਲੱਗੀ। ਏਨੇ ਨੂੰ ਪਿੱਛੋਂ ਦੀ ਹੋ ਕੇ ਲਧੂ ਨੇ ਛਵ੍ਹੀ ਮਾਰੀ, ਤਾਂ ਭਾਈ ਜੀ ਦੀ ਸੱਜੀ ਬਾਂਹ ਧੜ ਤੋਂ ਅਲੱਗ ਹੋ ਗਈ। ਡਿੱਗਦੇ-ਡਿੱਗਦੇ ਭਾਈ ਜੀ ਨੇ 1000 ਰੁਪਏ ਦੇ ਨੋਟ, ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖੀਸੇ ਵਿਚ ਸੀ ਕੱਢ ਕੇ ਮਹੰਤ ਵੱਲ ਸੁੱਟੇ ਤੇ ਆਖਿਆ, ਲੈ ਮਹੰਤਾਂ,

ਤੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਸਾਂਗਲਾ ਸਕੂਲ ਵਾਸਤੇ ਚੰਦਾ 1000 ਰੁਪਏ ਲੈ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਹ ਤੈਨੂੰ ਵਾਪਸ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਬਸ ਏਨੇ ਚਿਰ ਨੂੰ ਤਿੰਨ-ਚਾਰ ਛਵ੍ਹੀਆਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਭਾਈ ਜੀ ਦਾ ਧੜ ਟੋਟੇ-ਟੋਟੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਦੂਜਾ ਜੋ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਭੋਜੀਆਂ ਦਾ ਸਾਡੇ ਜਥੇ ਦਾ ਬਿਜਲਾ ਸਿੰਘ ਪਾਸ ਖਲੋਤਾ ਸੀ, ਇਸ ਨੂੰ ਮਹੰਤ ਦੇ ਭਤੀਜੇ ਅਰਜਨ ਦਾਸ ਬਾਗੀ ਨੇ ਛਵ੍ਹੀਆਂ ਨਾਲ ਡੱਕਰੇ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਅਲੱਗ-ਅਲੱਗ ਪਕੜ ਕੇ ਆਵੀ ਵਿਚ ਸੁੱਟ ਕੇ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਸ਼ੈਣੀ ਗੋਰੀ ਕਾਨੇ ਵਾਲੇ ਲਧੂ ਨੇ ਤੇਲ ਪਾ ਕੇ ਫੌਰਨ ਅੱਗ ਲਾ ਦਿੱਤੀ।

ਉਧਰ ਕੋਠੇ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਬੰਦੂਕਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਜਦ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਬਾਰਾਂਦਰੀ ਵਿਚ ਬੈਠਿਆਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਗੋਲੀਆਂ ਨਾਲ ਘਾਇਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਤਾਂ ਹੁਣ ਛਵ੍ਹੀਆਂ ਵਾਲੇ ਹੇਠਾਂ ਉਤਰੇ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਤਮ ਸਿੰਘ ਧਾੜੀਵਾਲੇ ਨੇ ਛਾਲ ਮਾਰੀ। ਇਕ ਦਮ ਟੁਟ ਕੇ ਫੱਟੜ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਛਵੀ ਨਾਲ ਵੱਢਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਕਈ ਸਿੰਘ ਬਚੇ ਹੋਏ ਭੀ ਸੇ। ਜਥੇਦਾਰ ਦੇ ਕਹਿਣ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਸੇ ਹੱਥ ਨਾ ਚੁੱਕਿਆ, ਦੋ ਸਿੰਘ ਦੱਖਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪੌੜੀਆਂ ਤੋਂ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਛਾਲ ਮਾਰ ਕੇ ਨਿਕਲੇ। ਇਕ ਨੂੰ ਇਕ ਬੰਦੂਕ ਵਾਲੇ ਨੇ ਪਿੱਛੋਂ ਗੋਲੀ ਮਾਰ ਕੇ ਡੇਗ ਲੀਤਾ ਤੇ ਇਕ ਦੇ ਪੈਰ 'ਤੇ ਗੋਲੀ ਲੱਗੀ ਪਰ ਇਹ ਭੱਜ ਹੀ ਗਿਆ। ਬਾਕੀ ਦੇ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਫੜ-ਫੜ ਕੇ ਛਵ੍ਹੀਆਂ ਵਾਲੇ ਦਰਸ਼ਨੀ ਡਿਉੜੀ ਦੇ ਬਰਾਂਡਿਆਂ ਵਿਚ ਸਿਸਕਦਿਆਂ ਨੂੰ ਲਿਜਾ ਕੇ ਲੱਗੇ ਟੋਟੇ-ਟੋਟੇ ਕਰਨ। ਉਧਰ ਮਹੰਤ ਨੇ ਪਠਾਣਾਂ ਨੂੰ ਵਗਾਰਿਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਅੰਦਰਵਾਰ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਪਹਾੜ ਪਾਸੇ ਲੱਕੜੀਆਂ ਸੁੱਟ ਕੇ ਤੇਲ ਪਾ ਕੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਜਲਾ ਦਿਉ, ਤਾਂ ਕੋਈ ਨਿਸ਼ਾਨ ਭੀ ਨਾ ਰਹਿ ਜਾਵੇ। ਜ਼ਾਲਮ ਪਠਾਣ ਸਿਸਕਦੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਫੜ-ਫੜ ਕੇ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸੁੱਟੀ ਜਾਣ। ਕੋਲ ਵੇਖਣ ਵਾਲੇ ਦਸਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਜੀਉਂਦੇ ਸਿੰਘ 'ਤੇ ਤੇਲ ਪਾ ਕੇ ਅੱਗ ਲਗਾ ਦਿੰਦੇ ਸੀ, ਕਈ ਸਿੰਘ ਵਿਚੋਂ ਉਠ ਕੇ ਗੋਡਿਆਂ ਪਰਨੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਉਤੋਂ ਛਵ੍ਹੀਆਂ ਵਾਲੇ ਕੋਲ ਖਲੋਤੇ ਸੀ। ਜਿਹੜਾ ਉਠਦਾ ਸੀ, ਫੌਰਨ ਛਵ੍ਹੀ ਨਾਲ ਦੋ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇਕ ਸਿੰਘ ਵੱਡੇ ਲੰਮੇ ਕੱਦ ਦਾ ਸੀ, ਇਹ ਦੋ ਵਾਰ ਉਠਿਆ ਤੇ ਛੇਤੀ-ਛੇਤੀ ਉਠ ਕੇ ਜੰਡ ਦੇ ਨਾਲ ਜਾ ਬੈਠਾ। ਇਸ ਦਾ ਇਥੇ ਹੀ ਸਿਰ ਜੁਦਾ ਕਰ ਕੇ ਤੇਲ ਪਾ ਕੇ ਅੱਗ ਲਗਾਈ ਗਈ। ਜੰਡ ਨਾਲ ਬੱਧਾ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ।

ਬੰਨੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗ ਦੀ ਭੇਟ ਕਰ ਚੁੱਕੇ, ਤਾਂ ਇਕ ਬਦਮਾਸ਼ ਨੇ ਆਖਿਆ, ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦਰਵਾਜੇ ਬੰਦ ਹਨ। ਅੰਦਰ ਅਕਾਲੀ ਹੋਣਗੇ। ਜੋਰ ਲਾ ਰਹੇ, ਚੂਥੀ ਨਾ ਪੁੱਟੀ ਗਈ। ਤਾਂ ਮਹੰਤ ਨੇ ਤਰਖਾਨ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ। ਇਸ ਨੇ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਲਹਿੰਦੇ ਪਾਸੇ ਦੇ ਤਾਕ ਨੂੰ ਸਥਰੇ ਨਾਲ ਵੱਢ ਕੇ ਮੋਰੀ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਮੋਰੀ ਵਿਚ ਬੰਦੂਕ ਰੱਖ ਕੇ ਕਾਤਲਾਂ ਨੇ ਗੋਲੀਆਂ ਚਲਾਈਆਂ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ 'ਤੇ ਲੱਗਿਆਂ ਤੇ ਕਈ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਘਾਇਲ ਕੀਤਾ। ਇਤਨੇ ਨੂੰ ਪਹਾੜ ਦੇ ਪਾਸੇ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਦੀ ਚੂਥੀ ਪੁੱਟ ਕੇ ਬੂਹਾ ਖੋਲ੍ਹ ਲਿਆ। ਇਕ ਦਮ ਦਰਜਨ ਕਾਤਲਾਂ ਦੀ ਧਾੜ ਅੰਦਰ ਵੜ ਗਈ ਤੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਲਹੂ ਨਾਲ ਦਰਬਾਰ ਦਾ ਅੰਦਰ ਰੰਗਿਆ ਗਿਆ। ਬਲਕਿ ਲਹੂ ਬਾਹਰ ਮੋਰੀ ਥਾਣੀਂ ਬਹਿ ਨਿਕਲਿਆ ਤੇ ਕਾਤਲਾਂ ਨੂੰ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਧੂਹ-ਧੂਹ ਕੇ, ਜਿਥੇ ਅੱਗੇ ਪਏ ਜਲਦੇ ਸਨ, ਉਥੇ ਹੀ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ। ਉਧਰ

ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਵਸਤੀਆਂ ਵਿ ਹਾ-ਹਾ ਕਾਰ ਦੀ ਦੁਹਾਈ ਮੱਚ ਗਈ। ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਸ਼ੇਖੂਪੁਰੇ ਦਾ ਬਾਰਕ ਮਾਸਟਰੀ ਦਾ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਸ਼ ਨਰਾਇਣ ਸਿੰਘ ਸਿੰਧੂ ਏਥੇ ਸੀ; ਇਸ ਨੇ ਸੁਣਦੇ ਸਾਰ ਘੋੜੇ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਮਾਂਗਟਾਂ ਵਾਲੇ ਬੰਗਲੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਕਰੀ ਸਾਹਿਬ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਦੀ ਇਤਲਾਹ ਦਿੱਤੀ। ਸੋ 12 ਵਜੇ ਨੂੰ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ ਆ ਪਹੁੰਚਿਆ। ਏਧਰ ਨਰਾਇਣ ਦਾਸ ਆਪਣੀ ਕਾਤਲਾਂ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਭਾਈ ਉਤਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸਮੇਤ ਪ੍ਰਵਾਰ ਦੇ ਕਤਲ ਕਰਨ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਅੱਗੋਂ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਮਿਲ ਪਿਆ। ਇਸ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਕਾਤਲ ਵਾਪਸ ਆ ਗਏ ਤੇ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਸਮੇਤ ਸ਼ ਨਰਾਇਣ ਸਿੰਘ ਤਾ ਭਾਈ ਉਤਮ ਸਿੰਘ ਤੇ ਭਾਈ ਉਤਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਆ ਪਹੁੰਚਾ। ਕਈ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀਆਂ ਦੇਹਾਂ ਅਜੇ ਅੱਧ ਜਲੀਆਂ ਸਨ ਤਾਂ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੇ ਮਹੰਤ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਇਹ ਲਾਸ਼ਾਂ ਕਿਸ ਦੀਆਂ ਹਨ, ਤਾਂ ਮਹੰਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਕਾਲੀ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਆਏ ਸਨ, ਇਹ ਸਾਧ ਉਦਾਸੀ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਸੀ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰ ਗਏ ਤੇ ਹੁਣ ਨੱਸ ਗਏ ਹਨ। ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੇ ਆਖਿਆ, ''ਅੱਛਾ ਹਮ ਬੰਡੋਬਸਤ ਕਰੇਗਾ, ਟੁਮ ਲੋਗ ਲਾਸ਼ੇਂ ਨਾ ਜਲਾਉ।'' ਪਠਾਣਾਂ ਤੋਂ ਪਾਣੀ ਮੰਗਾ ਕੇ ਅੱਗ ਬੁਝਾਈ ਤੇ ਆਪਣੇ ਪੁਲੀਸ ਵਗੈਰਾ ਆਦਮੀ ਪਾਸ ਨ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਠਾਣਾਂ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਪੋਚਾ ਦੇ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਪਹਿਰੇ 'ਤੇ ਲਗਾ ਦਿੱਤਾ। ਮਾਂਗਟਾ ਵਾਲੇ ਦੇ ਥਾਣੇਦਾਰ ਨੂੰ ਭੀ ਪਹਿਰੇ 'ਤੇ ਲਾਇਆ ਤੇ ਸਮੇਤ ਭਾਈ ਉਤਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਡਾਕਖਾਨੇ ਜਾ ਕੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਕਤਲਾਮ ਦੀਆਂ ਖਬਰਾਂ ਪੰਜਾਬ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੂੰ ਤਾਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੀਆਂ ਤੇ ਉਧਰੋਂ ਫੇਰ ਕਿਸੇ ਪਤਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਮਹੰਤ ਨੇ ਥਾਣੇਦਾਰ ਅਜਬਰ ਖਾਨ ਨੂੰ 1000 ਰੁਪਏ ਦੇ ਕੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਫੇਰ ਜਲਾਉਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਭਾਈ ਉਤਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਦਾ ਮਹੰਤ ਨੇ ਸਬੂਤ ਗੁੰਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਆਪ ਜ਼ਰੂਰ ਕੋਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰੋ। ਦੂਜੀ ਵੇਰ ਫਿਰ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਪੁੱਜਾ ਤੇ ਫੇਰ ਹੋਰ ਪਾਣੀ ਮੰਗਾ ਕੇ ਅੱਗ ਬੁਝਾਈ ਅਤੇ ਮਹੰਤ ਨੂੰ ਕੁਝ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਧਮਕੀ ਭੀ ਦਿੱਤੀ।

ਪੰਜਾਬ **ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਲਾਹੌਰ ਦੀਆਂ ਤਿਆਰੀਆਂ**

ਏਧਰ ਜਦ ਪੰਜਾਬ ਲਾਟ ਨੂੰ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਤਾਰਾਂ ਪੁੱਜੀਆਂ ਤਾਂ ਲਾਟ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਲਾਹੌਰ ਕਿੰਗ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਆਪ ਗੋਰਾ ਫੌਜ ਦਾ ਡੇਢ ਸੌਂ ਜਵਾਨ ਲੈ ਕੇ ਨਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ ਮੌਕਿਆਂ 'ਤੇ ਪੁੱਜੋ। ਕਿੰਗ ਸਾਹਿਬ ਸ਼ ਬਹਾਦਰ ਸਰਦਾਰ ਮਹਿਤਾਬ ਸਿੰਘ, ਜੋ ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਰਕਾਰੀ ਵਕੀਲ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਕੌਂਸਲ ਦੇ ਵਾਈਸ ਪ੍ਰੈਜ਼ੀਡੈਂਟ ਸਨ, ਟੈਲੀਫੂਨ ਵਿਚ ਕੋਠੀ ਬੁਲਾ ਕੇ ਮਤਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਉਧਰ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਤੋਂ ਫੌਜ ਮੰਗਾ ਕੇ ਸਪੈਸ਼ਲ ਗੱਡੀ ਤਿਆਰ ਹੋਈ। ਇਸ ਵਿਚ ਡੇਢ ਸੌ ਗੋਰਾ ਤੇ 6ਸਿੰਘਾਂ ਸਮੇਤ ਗੱਡੀ ਨਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਚੱਲੀ ਅਤੇ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਨਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ ਜਾਣ ਵੇਲੇ ਸਾਰੇ ਰਸਤਿਆਂ 'ਤੇ ਪਹਿਰੇ ਲੱਗ ਗਏ। ਸਾਰੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸਟੇਸ਼ਨਾਂ ' ਨਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਟਿਕਟ ਬੰਦ ਕਰਨ ਦੇ ਹੁਕਮ ਤਾਰਾਂ ਵਿਚ ਘੱਲ ਦਿੱਤੇ। ਗੱਡੀ ਕਿਤੇ ਨੌਂ 9 ਵਜੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਸਪੈਸ਼ਲ ਨਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ ਪੁੱਜੀ। ਹੋਰ ਡਾਕੂ ਕਾਤਲ ਤਾਂ ਸਭ ਭੱਜ ਗਏ। ਕਿੰਗ ਸਾਹਿਬ

ਨੇ ਗੋਰਾ ਫੌਜ ਨਾਲ ਮਹੰਤ ਦੀ ਬੈਠਕ 'ਤੇ ਘੇਰਾ ਪਾ ਕੇ ਨਰਾਇਣ ਦਾਸ ਤੇ ਨਾਥ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿ5ਤਾਰ ਕਰ ਲੀਤਾ । ਰਾਤ ਸਟੇਸ਼ਨ 'ਤੇ ਰੱਖ ਕੇ ਸਵੇਰੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਆਦਮੀ ਪਕੜ ਕੇ ਸਪੈਸ਼ਲ ਗੱਡੀ ਵਿਚ ਬਿਠਾ ਕੇ ਸੈਂਟਰਲ ਜੇਲ੍ਹ ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ ਘੱਲ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਅਗਲੇ ਭਲਕ 8 ਵਜੇ ਸ: ਮਹਿਤਾਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਸਲਾਹ ਨਾਲ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਦ5ਾ 145 ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਬੰਦ ਕਰ ਕੇ ਤਾਲੇ ਲਗਾ ਦਿੱਤੇ ਤੇ ਚੌਹੀਂ ਪਾਸੀਂ ਗੋਰਾ 5ੌਜ ਦਾ ਪਹਿਰਾ ਲਗਾ ਦਿੱਤਾ ।

ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੇ ਪੁੱਜ ਜਾਣ 'ਤੇ ਭਾਈ ਉਤਮ ਸਿੰਘ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਕਿ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਦਾ ਖਤਰਾ ਸੀ, ਕੁਝ ਹੌਂਸਲਾ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ, ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਤੇ ਲੀਡਰਾਂ ਨੂੰ ਤਾਰਾਂ ਪਾਈਆਂ । 20-2-21 ਨੂੰ ਦਿਨ ਦੇ 11 ਵਜੇ ਭਾਈ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਝੱਬਰ ਦੇ ਨਾਮ ਦੀ ਤਾਰ, ਭਾਈ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਕਾਲੀ ਆੜ੍ਹਤੀ ਮੰਡੀ ਚੂਹੜਕਾਣਾ ਵਾਲੇ ਸੱਚੇ ਸੌਦੇ ਲੈ ਕੇ ਪੁੱਜੀ । ਤਾਰ ਦਾ ਮਜ਼ਬੂਨ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਭਾਈ ਲਛਮਨ ਸਿੰਘ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਤਲ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ । ਮਹੰਤ ਹੋਰ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਤੇਲ ਪਾ ਕੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ੀਂਦਿਆਂ ਨੂੰ ਜਲਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਘੇਰੇ ਵਿਚ ਹਾਂ, ਤੁਸੀਂ ਜਥਾ ਲੈ ਕੇ ਛੇਤੀ ਮਿਲੋ ।

ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਖਰਾ ਸੌਦਾ ਦੀਆਂ ਤਿਆਰੀਆਂ

ਏਸੇ ਵੇਲੇ ਸੱਚੇ ਸੌਦੇ 100 ਕੁ ਅਕਾਲੀ ਸਿੰਘ ਮੌਜੂਦ ਸੀ ਤੇ ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਛਕਣ ਲਈ ਪੰਗਤ ਲਾ ਕੇ ਹੱਥ ਧੋ ਕੇ ਬੈਠੇ ਸੀ । ਤਾਰ ਸੁਣਦੇ ਸਾਰ ਜਥਾ ਉਠ ਬੈਠਾ । ਅੱਧੀ ਪੰਗਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦ ਵਰਤਾਇਆ ਪਿਆ ਰਿਹਾ । ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਕੇ ਝੱਬਰ ਜੀ ਨੇ ਅਰਦਾਸਾ ਸੋਧਿਆ ਤੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਹੇ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸਾਨੂੰ ਸਿੱਖੀ ਸਿਦਕ ਤੇ ਬਲ ਬਖਸ਼ ! ਸਾਡੇ ਭਰਾ ਬੇਗੁਨਾਹ ਕਤਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਤੂੰ ਸਾਡੇ ਅੰਗ-ਸੰਗ ਹੋ ਕੇ ਸਹਾਈ ਹੋ ! ਨਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਇਹ ਤੇਰੇ ਟਹਿਲੀਏ ਜ਼ਾਲਮ ਮਹੰਤ ਨੂੰ ਚੰਦੂ ਸਵਾਰੀ ਵਾਕਰ ਨਸੀਹਤ ਦੇ ਕੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਜਾਂ ਸਾਡੇ ਭੀ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸੀਸ ਲੱਗਣ ਤੇ ਅਸੀਂ ਭੀ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਜਾਈਏ !

ਅਰਦਾਸਾ ਸੋਧ ਕੇ ਖਰਾ ਸੌਦਾ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਭਾਈ ਸੁੱਚਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤੇ ਭਾਈ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਝੱਬਰ ਤੇ ਭਾਈ ਲੱਖਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਘੋਹੇ ਜਥਾ ਲੈ ਕੇ ਨਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਚੱਲ ਪਏ । ਏਸ ਵੇਲੇ ਭਾਈ ਸੁੱਚਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਜਥੇ ਨਾਲ ਜਾਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਪਰ ਜਥੇ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦੀ ਤਾਮੀਲ ਕਰਨੀ ਪਈ । ਆਪ ਸੱਚੇ ਸੌਦੇ ਰਹੇ । ਵਿਦਾ ਕਰਨ ਲੱਗਿਆਂ ਭਾਈ ਜੀ ਦੇ ਨੇਤ੍ਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪਿਆਰ ਦੇ ਹੰਝੂ ਪਏ ਕਿਰਦੇ ਸਨ। ਜਥੇ ਵਿੱਚੋਂ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਘੋੜੀਆਂ ਦੇ ਕੇ ਕਈਆਂ ਨੂੰ ਪੈਦਲ ਸੱਚੇ ਸੌਦੇ ਦੇ ਇਰਦ-ਗਿਰਦ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਖਬਰਾਂ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਭਜਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਰਾਤੋ ਰਾਤ ਸੂਰਜ ਉਗਦੇ ਤਕ ਦੀ ਤਰਫ ਚੰਦਰਕੋਟ ਝਾਲ ਦੀ ਬਨਾਈ ਵਿਰਕੈਤ ਤਪੈ ਦੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਨਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਾਕੇ ਦੀਆਂ ਖਬਰਾਂ ਪੁੱਜੀਆਂ, ਤਿਉਂ-ਤਿਉਂ ਸੁਣਕੇ ਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਰੋਹ ਚੜ੍ਹਦੇ ਗਏ । ਕਈ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਲੋਕੀ ਢੋਲ ਮਾਰ ਕੇ ਜਥੇ ਬਣਾ-ਬਣਾ

ਕੇ ਡਾਂਗਾਂ ਨੂੰ ਛਵ੍ਹੀਆਂ ਤੇ ਗੰਡਾਸੇ ਲਾ ਕੇ ਲੱਗੇ ਚੰਦਰਕੋਟ ਇਕੱਠੇ ਹੋਣ। ਏਧਰੋਂ ਜਥੇਦਾਰ ਭੀ ਸੂਰਜ, ਡੁੱਬਦੇ ਨਾਲ ਸਿੱਧੇ ਨਹਿਰ ਦੀ ਪਟੜੀ ਚੰਦਰਕੋਟ ਪੁੱਜ ਗਏ। ਏਸੇ ਵੇਲੇ ਬਾਬਾ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਾਂਗਰਾਂ ਵਾਲੇ ਤੇ ਭਾਈ ਸੁੱਚ ਸਿੰਘ ਜੀ ਚੱਕ ਗੁਰਦਾਸ ਵਾਲੇ ਨੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਖਬਰ ਦੇਣ ਦੀ ਸੇਵਾ ਬੜੀ ਦੂਰ ਦੂਰ ਤਕ ਕੀਤੀ ਤੇ ਜਥੇ ਦੇ ਨਾਲ ਚੰਦਰਕੋਟ ਭੀ ਪੁੱਜ ਗਏ। ਰਾਤ ਦੇ 10 ਵਜੇ ਨੂੰ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਰੀਬਨ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਸਿੰਘ ਚੰਦਰਕੋਟ ਪੁੱਜ ਗਏ। 10 ਵਜੇ ਪਹਿਰੇਦਾਰਾਂ ਨੇ ਖਬਰ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਲਹਿਰ ਦੀ ਚੜ੍ਹਦੀ ਪਟੜੀ ਫੀਰੋਜ ਦੇ ਬੰਗਲੇ ਵੱਲੋਂ ਦੋ ਲਾਲਟੈਨਾਂ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਬੜੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਵੱਲ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਥੇਦਾਰ ਜੀ ਨੇ ਉਠ ਕੇ ਵੇਖਿਆ, ਤਾਂ ਆਖਿਆ ਕਿ ਇਹ ਮੋਟਰਕਾਰ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨ ਹੈ। ਪਟੜੀ ਤੇ ਜਿਥੇ ਮੋਟਰਕਾਰ ਨੇ ਲੱਗਣਾ ਸੀ, ਛਵ੍ਹੀਆਂ ਵਾਲੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਦੋ-ਪਾਸੀਂ ਪਹਿਰਾ ਲਗਾ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਮੋਟਰ ਨੂੰ ਪਕੜ ਲਵੋ। ਜੇ ਨਾ ਖਲ੍ਹਾਰਨ, ਤਾਂ ਪਿੱਛੋ ਪਈਏ ਵੱਢ ਦਿਉ। ਮੋਟਰ ਖੜ੍ਹੀ ਕਰ ਕੇ ਦੇਖੋ ਕਿ ਆਦਮੀ ਵਿਚ ਕੌਣ ਹਨ? ਇਹ ਜ਼ਰੂਰ ਮਹੰਤ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਹੋਣਗੇ ਪਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਆਖਣਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਦਾ ਕੋਈ ਮਾਲੀ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਬਸ ਇਤਨੇ ਨੂੰ ਫਰ-ਫਰ ਕਰਦੀ ਮੋਟਰ ਆਈ। ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਦਾਬੜਾ ਸੁਣ ਕੇ ਛਵ੍ਹੀਆਂ ਲਿਸ਼ਕਦੀਆਂ ਵੇਖ ਕੇ ਡਰਾਇਵਰ ਨੇ ਮੋਟਰ ਖਲ੍ਹਾਰ ਦਿੱਤੀ। ਜਾਂ ਵੇਖਿਆ ਤੇ ਵਿਚ ਦੇਵਾ ਦਾਸ ਨਰਾਇਣ ਦਾਸ ਦਾ ਚਾਚਾ ਗੁਰੂ ਬੈਠਾ ਹੈ ਤੇ ਤਿੰਨ ਹਰ ਦੁਕਾਨਦਾਰ ਜਿਹੇ ਬੈਠੇ ਹਨ। ਸਭ ਪਕੜੇ ਗਏ। ਇਕ ਵਿੱਚੋ ਰੌਲੇ ਵਿਚ ਨੱਸ ਗਿਆ ਤੇ ਤਿੰਨ ਦੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਾਂ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਬਿਠਾਇਆ ਗਿਆ। ਪਿੰਡੋਂ ਡਰਾਈਵਰ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਇਕ ਨੱਸ ਭੀ ਗਿਆ ਜੇ। ਹੁਣ ਜਥਾ ਆਖ ਕਿ ਦੇਵਾ ਦਾਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਕੱਚੇ ਨੂੰ ਖਾ ਜਾਣਾ ਈ ਪਰ ਜਥੇਦਾਰ ਨੇ ਦੇਵਾ ਦਾਸ ਨੂੰ ਉਂਗਲ ਤਕ ਨਾ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਲਾਣ ਦਿੱਤੀ। ਜਥੇ ਨੂੰ ਭਿਖੀ ਵਾਲੇ ਜਥੇ ਦੀ ਉਡੀਕ ਲੱਗ ਰਹੀ ਸੀ। ਮੋਟਰ 'ਤੇ ਚਾਰ ਸਿੰਘ ਲਾਗਰਾਂ ਦੇ ਜਥੇ ਦੇ ਛਵ੍ਹੀਆਂ ਵਾਲੇ ਬਿਠਾ ਕੇ ਫਰੋਜ਼ ਵਾਲੇ ਪੁਲ 'ਤੇ ਭਿਖੀ ਵਾਲੇ ਜਥੇ ਦਾ ਪਤਾ ਲੈਣ ਲਈ ਘੱਲਿਆ ਤੇ ਇਹ ਖਿਆਲ ਕਰਕੇ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਆਦਮੀ ਨੱਸ ਗਿਆ ਹੈ, ਮੇਤ ਨੇੜੇ ਨਾ ਹੋਵੇ ਤੇ ਕਿਤੇ ਇਮਦਾਦ ਲੈ ਕੇ ਦਾਵਾ ਦਾਸ ਨੂੰ ਖੋਹਣ ਵਾਸਤੇ ਨਾ ਆ ਜਾਵੇ, ਇਸ ਲਈ ਦੇਵਾ ਦਾਸ ਨੂੰ ਬੁਟਰਾਂ ਵਾਲੇ ਜਥੇ ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ , ਜੋ ਇਸ ਨੂੰ ਝਾਲ ਤੋਂ 4 ਮੁਰੱਬੇ ਦੇ ਫਾਸਲੇ 'ਤੇ ਲੈ ਗਏ। ਉਥੇ ਇਕ ਵਣ ਹੇਠ ਦੇਵਾ ਦਾਸ ਦੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਾਂ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤੀਆਂ ਤੇ ਅਜੇ ਉਤੋਂ ਕੁਝ ਠੰਡ ਸੀ। ਸਿੰਘ ਕੋਲ ਕਪਾਹ ਦੀ ਮਨਛਿੱਟੀ ਦੇ ਢੇਰ ਵਿਚੋਂ ਭਰੀ ਮਨਛਿਟੀ ਲੈ ਕੇ ਅੱਗ ਲੱਗੇ ਬਾਲਣ, ਤਾਂ ਦੇਵਾ ਦਾਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਇਆ ਕਿ ਮਹੰਤ ਨੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਜਿੰਦਿਆਂ ਜਲਾਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਬਦਲਾ ਇਹ ਸਿੰਘ ਮੇਰੇ ਪਾਸੋਂ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਮੈਨੂੰ ਸਾੜਨ ਲੱਗੇ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਅੱਗ ਬਲਣ ਦਾ ਸਾਮਾਨ ਦੇਖ ਕੇ ਲਕ-ਲਕ ਵਿਚ ਹੀ ਝਾੜਾ ਤੇ ਪਿਸ਼ਾਬ ਨਿਕਲ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਨੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਆਖਿਆ , ਮੈਨੂੰ ਸਾੜੋ ਨਾ, ਮੈਂ ਆਪ ਨੂੰ ਅੱਠ ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਜੋ ਲਾਹੌਰ ਰਾਮ ਗਈ ਦੇ ਇਕ ਮਕਾਨ ਵਿਚ ਜਿਥੇ ਮਰਾਸਨ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਟਰੰਕਾਂ ਵਿਚ ਪੌਂਡ ਤੇ ਨੋਟ ਪਏ ਹੋਏ ਦਸਦਾ ਹਾਂ। ਇਹ ਖਬਰ ਲੈ ਕੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੁੱਟਰਾਂ ਵਾਲਾ ਇਕ ਵਜੇ ਰਾਤ ਦੇ ਲੈ ਕੇ ਜਥੇਦਾਰ ਦੇ ਪਾਸ ਆਇਆ। ਜਥੇਦਾਰ ਨੇ ਉਤਰੱ ਦਿੱਤਾ, ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਵੇਲੇ ਰੁਪਏ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਪੁੱਜ ਕੇ ਆਪਣੇ ਭਾਈਆਂ ਦੀਆਂ ਦੇਹਾਂ ਸੰਭਾਲਣੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਜਾ ਕੇ ਦੇਵਾ ਦਾਸ ਨੂੰ ਹੌਂਸਲਾ ਦੇ ਦਿਉ ਕਿ ਸਿੰਘ ਤੈਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੇ

। ਪਿੱਛੋਂ ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਇਸ ਮੋਟਰ ਵਿਚ ਦੇਵਾ ਦਾਸ ਦੇ ਨਾਲ ਇਕ ਰਲਾ ਰਾਮ ਲਧੁ ਖੋਨੇ ਦਾ, ਰਲਾ ਰਾਮ ਪੁਛ ਮਹੰਤ ਦਾ ਗੁਰ ਭਾਈ ਤੇ ਦੂਜਾ , ਅਰਜਨ ਦਾਸ ਥੰਮਨ ਵਾਲਾ ਮਹੰਤ ਦਾ ਭਣੇਵਾਂ ਸੀ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੇਦੀਨ ਦੀ ਪਾਰਟੀ ਨੇ **8** ਲੱਖ ਰੁਪਿਆ ਹਾਕਮਾਂ ਨੂੰ ਵੰਡ ਕੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਲੈਣ ਲਈ ਘੱਲਿਆ ਸੀ ਜੋ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਪਕੜੇ ਗਏ । ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਾਰ ਸਿੰਘ ਬਿਠਾ ਕੇ ਮੋਟਰ ਦੂਜੀ ਵੇਰ ਜੜ੍ਹਾਂਵਾਲੇ ਜਥੇ ਨੂੰ ਖਬਰ ਦੇਣ ਲਈ ਘੱਲੀ । ਸਿੰਘ ਪੁੱਜ ਕੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਜਥੇ ਦਾ ਪਤਾ ਕਰਨ ਗਏ । ਪਿੱਛੇ ਥਾਣਾ ਨੇੜੇ ਹੀ ਸੀ । ਮੋਟਰ ਡਰਾਈਵਰ ਨੇ ਪੁਲਸ ਨੂੰ ਜਾ ਆਖਿਆ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਅਕਾਲੀ ਜਬਰਨ ਫੜੀ । ਫਿਰਦੇ ਹਨ । ਜਦ ਸਿੰਘ ਪਰਤ ਕੇ ਮੋਟਰ ਵੱਲ ਆਏ, ਤਾਂ ਅੱਗੇ ਪੁਲਿਸ ਖਲੋਤੀ ਹੈ । ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਪਕੜਨਾ ਚਾਹਿਆ ਪਰ ਇਹ ਸ਼ੇ ਰ ਚਿੱਟੇ ਦਿਨ ਪੁਲਸ ਤੋਂ ਭੱਜ ਕੇ ਨਿਕਲ ਗਏ ਤੇ **10** ਵਜੇ ਪਰਤ ਕੇ **20** ਮੀਲ ਸਫਰ ਕਰ ਕੇ ਜਥੇ ਨੂੰ ਚੰਦਰਕੋਟ ਆ ਮਿਲੇ ।

ਜਥੇਦਾਰ ਨੇ ਇਕ ਸਵਾਰ ਨਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ ਮੌਜੂਦਾ ਹਾਲਾਤ ਦਾ ਅਸਲੀ ਪਤਾ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਘੱਲਿਆ ਜੋ **7** ਵਜੇ ਸਵੇਰੇ **21-2-21** ਨੂੰ ਸਾਰਾ ਪਤਾ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ । ਹੁਣ ਜਥਾ ਭਿਖੀ ਵਾਲੇ ਜਥੇ ਦੀ ਉਡੀਕ ਵਿਚ ਹੈ ।

ਭਿਖੀ ਦਾ ਜਥਾ

ਰਾਤ ਦੇ ਬਾਰਾਂ ਵਜੇ ਸਰਦਾਰ ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ ਤੇ ਗੰਗਾ ਸਿੰਘ ਚੰਦਰਕੋਟ ਝਾਲ 'ਤੇ ਜਥੇ ਦਾ ਪਤਾ ਕਰਨ ਲਈ ਆਏ ਜੋ ਜਥੇਦਾਰ ਦੀ ਤਾਕੀਦ ਕਰ ਕੇ ਕਿ ਸਾਰੇ ਆਉਣ ਤਕ ਏਥੇ ਠਹਿਰਨਾ **4** ਵਜੇ ਸਵੇਰੇ ਭਿਖੀ ਅੱਪੜੇ । ਸ਼ੇਖੂ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਢੋਲ ਵਜਾਉਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ । ਬੰਨੇ ਪੈਲੀਆਂ 'ਤੇ ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ, ਲੱਗੇ ਪੈਦਲ ਤੇ ਸਾਵਰ ਇਕੱਠੇ ਹੋਣ ਅਤੇ ਕਈ ਸੁਣਦੇ ਸਾਰ ਚੰਦਰਕੋਟ ਜਥੇ ਦੀਆਂ ਵਗੇ ।. ਜਥੇ ਦੀ ਜੇਥੇ ਨੂੰ ਟੁਰਨ ਲੱਗਿਆਂ ਆਣ ਮਿਲੀ । ਚੰਦਰਕੋਟ ਜਥੇ ਦੀਆਂ ਦੇਗਾਂ ਮਸਤਾਨੀਆਂ ਸਨ । ਇਹ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਮਾਨਾਂਵਾਲੇ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੇ ਤੇ ਕੋਟਵਾਰ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨੇ ਜਥੇ ਵਾਸਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦੇ ਤੇ ਬਦਾਮ ਭੁਨਾ ਕੇ ਲਿਆਂਦੇ । **10** ਵਜੇ ਬੁਚਆਣੇ ਦੇ ਹੈਡ ਵੱਲੋਂ ਸਾਡੇ ਜਥੇ ਦੀ ਖਬਰ ਸੁਣ ਕੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਵਾਸੇਤ ਲੀਲਿਆਂ ਦੇ ਤੇ ਕੁਝ ਲਾਇਲਪੁਰ ਦੇ ਸਿੰਘ ਚੰਦਰਕੋਟ ਵੱਲ ਲਗੇ ਆਉਂਦੇ ਸੀ, ਚੰਦਰਕੋਟ ਝਾਲ ਤੇ ਇਕ ਮੀਲ ਦੇ ਫਾਸਲੇ ਤੇ ਨਾਹਰੇ ਮੈਨਰ ਦੇ ਹੈਡ ਤੋਂ ਇਕ ਸ਼ਖ਼ਸ਼ ਇਕ ਔਰਤ ਨੂੰ ਟਟੂ ਤੇ ਬਿਠਾਈ ਪਟੜੀ-ਪਟੜੀ ਆਣ ਚੜ੍ਹਿਆ । **40** ਕਦਮ ਤੇ ਪਿੱਛੋਂ ਅਕਾਲੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਪਟੜੀ ਛੱਡ ਕੇ ਖਿਸਕ ਤੁਰਿਆ । ਇਸ ਨੂੰ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਭੀ ਤੱਕ ਲੀਤਾ । ਤਾਂ ਕੁਝ ਅਕਾਲੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਦੌੜ ਕੇ ਪਕੜ ਲੀਤਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲੋਂ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ । ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ੱਕ ਪੈ ਗਿਆ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸ਼ਨਾਖਤ ਕਰ ਲੀਤਾ ਤੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਹ ਖੜਕ ਦਾਸ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਹੈਡ ਗ੍ਰੰਥੀ ਦਾ ਭਾਈ ਹੈ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪਕੜ ਕੇ ਸਮੇਤ ਇਸ ਦੀ ਔਰਤ ਜਥੇਦਾਰ ਦੇ ਪਾਸ ਲੈ ਆਏ । ਜਥੇਦਾਰ ਨੇ ਇਸ ਦੀ ਔਰਤ ਨੂੰ , ਜੋ ਇਸ ਨੇ ਆਪਣੇ

ਮਾਮੇ ਜਵੰਦਾ ਮੱਲ ਪਾਸ ਕੋਟਵਾਰ ਜਾਣਾ ਸੀ, ਕੋਟਵਾਰ ਦੇ ਪੰਜ ਸਿੰਘ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਆਦਿਕ ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਕੀਤੀ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਕੋਟਵਾਰ ਪੁਚਾ ਦਿਉ । ਘੋੜੇ ਭੀ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਤੇ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦੇਵਾ ਦਾਸ ਹੋਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕਾਤਲਾਂ ਦੇ ਸ਼ੱਕ ਵਿਚ ਮੁਸ਼ਕਾਂ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਬਿਠਾ ਦਿੱਤਾ ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਇਕ ਗਹਿਣਿਆਂ ਦੀ ਸੰਦੂਕੜੀ ਸੀ ਜੋ ਲਾਇਲਪੁਰ ਦੇ ਇਕ ਅਕਾਲੀ ਬਣੇ ਹੋਏ ਸੁਨਿਆਰੇ ਦੇ ਹੱਥ ਆ ਗਈ । ਨਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਹਾਦਸਾ ਸੁਣਕੇ ਮੈਡੀਕਲ ਕਾਲਜ ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਰਾਤ ਦੇ ਚੰਦਰਕੋਟ ਪੁੱਜੇ ਹੋਏ ਸੀ । ਸ: ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਵਕੀਲ ਭੀ ਨਾਲ ਕੁਝ ਹੋਰ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਟਮ-ਟਮ 'ਤੇ 11 ਵਜੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ । ਏਥੇ ਹੀ ਬਾਬਾ ਕੇਹਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪੱਟੀ ਵਾਲੇ ਤੇ ਸ਼ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਧੁਮਕੀ ਵਾਲੇ ਭੀ ਜਥੇ ਨੂੰ ਟੁਰਨ ਲੱਗਿਆਂ ਆਣ ਮਿਲੇ ।

ਸ਼ਹੀਦੀ **ਲੀਕ**

ਪਹਿਲਾਂ ਜਥੇਦਾਰ ਨੇ ਖਲੋ ਕੇ ਅਰਦਾਸਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਫੇਰ ਸੱਚੇ ਸੌਦੇ ਵਾਲੇ ਲ5ਜ਼ ਦੁਹਰਾਏ ਤੇ ਅੱਗੇ ਲੀਕ ਕੱਢੀ ਕਿ ਇਸ ਲੀਕੋਂ ਅੱਗੇ ਜਥੇ ਨਾਲ ਟੁਰਨ ਵਾਸਤੇ ਉਹ ਆਦਮੀ ਲੀਕ ਟੱਪੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਮੌਤ ਮਨਜ਼ੂਰ ਹੈ। ਨੌਜਵਾਨ ਸਿੰਘ ਲੱਗੇ ਛਾਲਾਂ ਮਾਰ ਕੇ ਲੀਕ ਪੁੱਟਣ । ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਜਥਾ ਚੰਦਰਕੋਟ ਪਿੰਡ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਲੰਘਿਆ, ਤਾਂ ਇਹ ਨਜ਼ਾਰਾ ਨਹਾਇਤ ਵੇਖਣ ਵਾਲਾ ਸੀ । ਅੱਗੇ ਖਿਪ ਵਾਲੇ ਪੁੱਜ ਕੇ ਜਥੇ ਨੇ ਵਗਦੇ ਖੂਹੋਂ ਪਾਣੀ ਪੀਤਾ ਤੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਦੱਖਣ ਪਾਸੇ ਖਲੋ ਕੇ ਬਕਾਇਦਾ ਜਥੇਬੰਦੀ ਕੀਤੀ ਗਈ । ਵਿਰਕੈਤ ਦੇ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਪਿੰਡਾਂ ਨਾਲ ਛੋਟੇ ਮਿਲਾ ਕੇ ਦੋ-ਦੋ ਸੌ ਦੇ 11 ਜਥੇ ਬਣੇ । ਹਰ ਇਕ ਜਥੇ ਵਿਚ ਦੋ ਜਥੇਦਾਰ- ਇਕ ਨਿੱਕਾ ਤੇ ਇਕ ਵੱਡਾ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਜਥੇ ਦਾ ਜਥੇਦਾਰ ਭਾਈ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਝੱਬਰ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ । ਜਥੇਦਾਰ ਸਾਰੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਘੋੜਿਆਂ 'ਤੇ ਸਵਾਰ ਸੀਗੇ ।

ਏਸ ਵੇਲੇ ਏਥੋਂ ਇਕ ਮੁਸਲਮਾਨ ਘੋੜੀ 'ਤੇ ਜਾਂਦਾ ਕੱਪੜੇ ਵਿਚ ਲਪੇਟ ਕੇ ਅੱਗੇ ਰੱਖੀ ਜਾਂਦਾ, ਸਾਡੇ ਜਥੇ ਦੇ ਇਕ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਆਸ ਕਰਕੇ ਕਿ ਇਸ ਨੇ ਕੱਪੜੇ ਵਿਚ ਕੀ ਲਪੇਟਿਆ ਹੈ ? ਪਕੜ ਲੀਤਾ । ਤਲਾਸ਼ੀ ਲੈਣ ਤੇ ਇਸ ਬੰਦੂਕ ਨਿਕਲੀ । ਇਸ ਨੂੰ ਭੀ ਪਕੜ ਲੀਤਾ ।

ਜਥੇ ਦੇ ਟੁਰਨ ਵੇਲੇ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦਾ ਤਹਿਸਰੀਰੀ ਹੁਕਮ ਪੁੱਜਾ ਕਿ ਆਪ ਅੱਗੇ ਮਤ ਆਉ ਜੋ ਜਥੇਦਾਰ ਨੇ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਪਾੜ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਜਾ ਕੇ ਤੂੰ ਸਾਹਿਬ ਬਹਾਦਰ ਨੂੰ ਕਹਿ ਦੇ ਕਿ ਜਥੇ ਨੇ ਤੇਰਾ ਹੁਕਮ ਲੀਰਾਂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਤੇ ਜਥਾ ਅੱਗੇ ਤੋੜ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਪੁੱਜੇਗਾ । ਹੁਣ ਜਥਾ ਇਕ ਲਾਇਨ ਵਿਚ ਹੋ ਕੇ ਅੱਗੇ ਟੁਰਿਆ । ਇਕ ਮੁਰੱਬਾ ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਜਥੇਦਾਰ ਦੇ ਸੀਟੀ ਵਜਾਉਣ ਤੇ ਸਾਰੇ ਦਾ ਸਾਰਾ ਜਥਾ ਇਕ ਆਵਾਜ਼ ਹੋ ਕੇ ਜੈਕਾਰਾ ਬਲਾਉਂਦਾ ਹੈ । ਜੈਕਾਰੇ ਦੀ ਗੂੰਜ ਕਈ ਮੀਲ ਤਕ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਭਿਖੀ ਦੇ ਅਸਵਾਰਾਂ ਦਾ ਜਥਾ ਖਿਪ ਵਾਲਾ ਲੰਘ

ਕੇ ਆ ਮਿਲਿਆ । ਭੱਠਿਆਂ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਕਰਕ`ੇਸ਼ ਮਹਿਤਾਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਥੇ ਨੂੰ ਆ ਕੇ ਮਿਲੇ ਅਤੇ ਅਫਸਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਆਖਿਆ ਕਿ ਜਥਾ ਏਥੇ ਰੁਕ ਜਾਵੇ। ਪਰ ਇਸ ਵੇਲੇ ਸ਼ ਮਹਿਤਾਬ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਛਮ-ਛਮ ਵੈਰਾਗ ਦੇ ਹੰਝੂ ਵਗ ਰਹੇ ਸਨ। ਜਥੇ ਨੇ ਉਤਰੱ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦਾ ਦੀਦਾਰ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ, ਠਹਿਰ ਨਹੀ ਸਕਦੇ । ਆਪ ਚਲੇ ਗਏ । ਅੱਗੋਂ ਫੌਜੀ ਜਰਨੈਲ ਤੇ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੇ ਦੂਰਬੀਨਾਂ ਨਾਲ, ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਜਥੇ ਦੇ ਹਥਿਆਰ ਛਵ੍ਹੀਆਂ, ਗੰਡਾਸੇ ਲਿਸ਼ਕਦੇ ਵੇਖੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖਾਨਿਉ`ਂ ਗਈ । ਰੇਲ ਦੀ ਸੜਕ ਦੇ ਖਤਾਨਾਂ ਵਿਚ ਮੋਰਚਾਬੰਦੀ ਕਰ ਲੀਤੀ ਤੇ ਮਸ਼ੀਨਗੰਨਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਜਥੇ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕਰ ਦਿੱਤੇ । ਜਿਉ`ਂ-ਜਿਉ`ਂ ਜਥਾ ਨੇੜੇ ਆਵੇ ਤਿਉ`ਂ ਤਿਉ`ਂ ਅਫਸਰਾਂ ਦੇ ਲੱਗੇ ਦਿਲ ਕੰਬਣ ਅਤੇ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਲਾਹੌਰ ਆਏ ਹੋਏ ਸਿੱਖ ਸਰਦਾਰ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਜਥੇ ਨੂੰ ਭੱਠਿਆਂ ਕੋਲ ਆ ਮਿਲੇ ਤੇ ਜਥੇਦਾਰ ਅੱਗੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਜਥਾ ਇਥੇ ਰੋਕੋ । ਅੱਗੇ ਗੋਰਾ ਫੌਜ ਮੋਰਚ ਲਾਈ ਬੈਠੀ ਹੈ, ਮਤੇ ਗੋਲੀ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਲਗੇ ਆਏ । ਅਖੀਰ ਅਫਸਰਾਂ ਨੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਕੇ ਗੱਲ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਆਖਿਆ। ਜਥੇਦਾਰ ਨੇ ਸੀਟੀ ਮਾਰੀ ਤੇ ਜਥਾ ਖੜ੍ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਸਾਹਿਬ ਬਹਾਦਰ ਕੀ ਆਖਦੇ ਹੋ, ਤਾਂ ਮਰਸਲ ਸਾਹਿਬ ਡਿਪਟੀ ਸੁਪ੍ਰੰਟੰਡੰਟ ਜਨਰਲ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਸ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਆਪ ਜਥੇ ਨੂੰ ਰਾਤ ਭਰ ਇਥੇ ਠਹਿਰਾਉ । ਜਥੇਦਾਰ ਝੱਬਰ ਜੀ ਨੇ ਲਾਲ ਨੇਤਰ ਤੇ ਰੋਹ ਵਿਚ ਆਣ ਕੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਸਾਹਿਬ ਬਹਾਦਰ, ਜਥਾ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਦੀਦਾਰ ਕੀਤੇ, ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਨਹ`ਂ ਠਹਿਰ ਸਕਦਾ ।

ਸਾਹਿਬ ਬਹਾਦਰ:- ਜਥੇਦਾਰ ਸਾਹਿਬ, ਆਪ ਚਾਰ ਪਹਿਰ ਰਾਤ ਜਥੇ ਨੂੰ ਏਥੇ ਠਹਿਰਾਉ, ਸੁਬ੍ਹਾ ਆਪ ਕੋ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਕੀਆਂ ਚਾਬੀਆਂ ਮਿਲ ਜਾਵੇ`ਂਗੀ । ਹਮ ਆਪ ਕੋ ਖੁਦ ਜ਼ਾਮਨ ਦੇਤਾ ਹੈ ।

ਝੱਬਰ:- ਸਾਹਿਬ ਬਹਾਦਰ, ਜਥਾ ਰੁਕ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ । ਜਥਾ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਲੈਣ ਲਈ ਅਰਦਾਸਾ ਸੋਧ ਕੇ ਤੁਰਿਆ ਹੈ । ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਬਦਮਾਸ਼ ਮਹੰਤ, ਜਿਸ ਨੇ ਸਾਡੇ ਭਾਈਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿਚ ਬੈਠਿਆਂ ਬੇਗੁਨਾਹਾਂ ਨੂੰ ਕਸਾਈਆਂ ਵਾਕਰ ਕੋਹਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਲੈਣ ਆਏ ਹਾਂ । ਅੱਗੋਂ ਹੁਣ ਆਪ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪਕੜ ਲੀਤਾ ਹੈ ਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ `ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲੀਤਾ ਹੈ। ਦੇਖੋ ਸਾਹਿਬ ਬਹਾਦਰ, ਇਹ ਕੋਈ ਕਿਲ੍ਹਾ ਨਹੀਂ । ਨ ਕੋਈ ਰਿਆਸਤ ਹੈ ਜਿਥੇ ਆਪ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਵੋ ! ਇਹ ਤਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹੈ ! ਏਥੇ ਆਪ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨਾ ਠੀਕ, ਨਹੀਂ । ਹੁਣ ਜੇ ਤਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਤੋਂ ਫੌਜ ਹਟਾ ਕੇ ਚਾਬੀਆਂ ਜਥੇ ਨੂੰ ਦਿਵਾਓ, ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਸਾਡੇ ਅਫਸਰ ਤੇ ਅਸੀਂ ਆਪ ਦੀ ਰਈਯਤ ਪਰ ਜੇ ਚਾਬੀਆਂ ਨਾ ਦਿਉ, ਤਾਂ ਜਿਵੇ`ਂ ਹੋਣਾ ਸੋ ਹੋ ਲਵੇ ! ਖਾਲਸਾ ਹੁਣ ਤੁਸਾਡੀਆਂ ਤੜੀਆਂ ਤੋਪਾਂ ਤੇ ਬੜੀਆਂ ਬੰਦੂਕਾਂ ਮਿੰਟਾਂ ਵਿਚ ਵੇਖ ਕਿਮੇ`ਂ ਲੈ ਕੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ! ਆਪ ਦੇ ਜਥੇ ਵੱਲ ਮੁਖਾਤਿਬ ਹੋ ਕੇ ਝੱਬਰ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਓ ਖਾਲਸਾ ਜੀ, ਇਹ ਸਾਹਿਬ ਬਹਾਦਰ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਥਾ ਚਾਰ ਪਹਿਰ ਰਾਤ ਇਥੇ ਠਹਿਰੇ । ਸਵੇਰੇ ਚਾਬੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ । ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਸਗੋਂ ਜਥੇ ਨੂੰ ਰੋਹ ਚੜ੍ਹਿਆ । ਸਾਰੇ ਜਥੇ ਨੇ ਇਕ ਵਾਰ ਛਵ੍ਹੀਆਂ ਤੇ ਗੰਡਾਸਿਆਂ ਨਾਲ ਜੋ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਹੱਥੀਂ ਸਨ, ਲੱਗੇ ਜ਼ਮੀਨ ਪੁੱਟਣ ਅਤੇ ਜਥੇ ਵਿਚੋਂ ਇਹ ਲਾਗਰਾ ਦੇ ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਨਾਮੇ ਜੋ ਨਹਾਇਤ ਮੁੱਛ ਫੁਟਦੀ ਸੋਹਦਾ ਜਵਾਨ

ਸੀ, ਗੱਜ ਕੇ ਬੋਲਿਆ ਤੇ ਆਖਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਚਾਰ ਪਹਿਰ ਰਾਤ ਕਿੱਥੇ, ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਚਾਰ ਮਿੰਟ ਭੀ ਠਹਿਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ । ਜਥੇਦਾਰ ਜੀ ! ਤੁਸੀਂ ਹੁਕਮ ਦਿਉ, ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੋਰਿਆਂ ਕੋਲੋਂ ਤਾਂ ਹੁਣੇ ਤੋਪਾਂ ਬੰਦੂਕਾਂ ਖੋਹ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ।

ਝੱਬਰ :- ਸਾਹਿਬ ਬਹਾਦਰ, ਆਪ ਛੇਤੀ-ਛੇਤੀ ਪਿੱਛੇ ਚਲੇ ਜਾਉ, ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਜੋਸ਼ ਬੜਾ ਚੜ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਮਤੇ ਕੋਈ ਸਿੰਘ ਆਪ ਨੂੰ ਏਥੇ ਝਟਕਾ ਦੇਵੇ, ਮੈਂ ਜ਼ੁੰਮੇਵਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋਵਾਂਗਾ । ਬੱਸ ਸਾਹਿਬ ਬਹਾਦਰ ਦਾ ਰੰਗ ਜਰਦ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਪਿੱਛੇ ਹਟ ਕੇ ਜਥੇਦਾਰ ਪਾਸੋਂ **4** ਮਿੰਟ ਲਈ ਜਥਾ ਠਹਿਰਨ ਵਾਸਤੇ ਆਖਿਆ, ਤਾਂ ਜਥੇ ਦਾਰ ਨੇ ਹਾਂ ਕੀਤੀ । ਇਹ ਪੈਲੀ ਦੀ ਵਿੱਥ 'ਤੇ ਖਲੋ ਕੇ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਅਫਸਰਾਂ ਕੁਝ ਆਪਸ ਵਿਚ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰ ਕੇ ਸ: ਮਹਿਤਾਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਜਥੇਦਾਰ ਨੂੰ ਬੁਲਾਉ, ਹਮ ਚਾਬੀਆਂ ਦੇਤਾ ਹੈ । ਫੌਰਨ ਸ: ਮਹਤਿਾਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਜਥੇ ਨੂੰ ਆਖਿਆ , ਖਾਲਸਾ ਜੀ, ਆਪ ਦੀ ਫਤਹ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਸਾਹਿਬ ਆਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਥੇਦਾਰ ਆਵੇ ਤੇ ਚਾਬੀਆਂ ਲੈ ਲਵੇ ।

ਭਾਈ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਝੱਬਰ ਤੇ ਸ: ਮਹਿਤਾਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਪਾਸ ਗਏ, ਤਾਂ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਬਿਹਤਰ ਹੋਵੇ, ਜੋ ਆਪ ਇਕ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾ ਲਵੋ, ਤਾਂ ਹਮ ਉਸ ਕਮੇਟੀ ਕੋ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਤੇ ਹੋਰ ਸਭ ਜਾਇਦਾਦ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਦੇਵੇ । ਏਸ ਵੇਲੇ ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਸ: ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਟਾਰੀ ਵਾਲਾ ਭੀ ਨਾਲ ਸੀ । ਤਾਂ ਇਸ ਨੇ ਆਖਿਆ ਅਸੀਂ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਇਸ ਵੇਲੇ ਕੁਝ ਮੈਂਬਰ ਮੌਜੂਦ ਹਾਂ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾ ਕੇ ਆਪ ਕਬਜ਼ਾ ਲਿਖ ਕੇ ਦਿਉ ।

ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਕੁਝ ਝਿਜਕਿਆ, ਤਾਂ ਸ: ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਕੁਝ ਆਖਿਆ, ਜੋ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਮੰਨ ਗਿਆ । ਉਥੇ ਆਏ ਹੋਏ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੇ **7** ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਬਣਾਈ ਗਈ ਤੇ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੇ ਲਿਖ ਕੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਚਾਬੀਆਂ ਦੇ ਦਿੱਤੀਆਂ । ਹੁਣ ਇਹ ਸੱਤੇ ਮੈਂਬਰ ਤੇ ਕਿੰਗ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਪੁੱਜੇ । ਦੱਖਣ ਵਾਲੇ ਨਿੱਕੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਅੱਗੇ ਖਲੋ ਕੇ ਕਿੰਗ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਗੋਰਾ ਫੌਜ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਆਪ ਅਬਾਊਟਰਨ ਹੋ ਜਾਉ। ਗੋਰਾ ਫੌਜ ਡੇਰੇ ਚਲੀ ਗਈ । ਸ: ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਤਾਲਾ ਖੋਲ੍ਹਿਆ । ਇਸ ਵੇਲੇ ਦਿਨ ਛਿਪਦਾ ਪਿਆ ਸੀ । ਜਾਂ ਅੰਦਰ ਵੜੇ, ਤਾਂ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਦਾ ਹਾਤਾ ਲਹੂ-ਲੁਹਾਨ ਹੋਇਆ ਪਿਆ ਹੈ। ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਪਹਾੜ ਪਾਸੇ ਅੰਗੀਠੇ ਵਿਚ ਕਈ ਤਾਂ ਜਲ ਗਏ ਤੇ ਕਈ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀਆਂ ਦੇਹਾਂ ਅੱਧ-ਬੁਝੀਆਂ ਪਈਆਂ ਹਨ। ਥੜ੍ਹੇ ਉਤੇ ਤਿੰਨ ਲਾਸ਼ਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀਆਂ ਅੰਗ ਕੱਟੇ ਹੋਏ ਪਈਆਂ ਹਨ ਤੇ ਦੱਖਣ ਪਾਸੇ ਇਕ ਲਾਸ਼ ਸਾਧ ਦੀ ਭੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੋਲੀ ਵੱਜੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਪਈ ਹੈ । ਇਸ ਵੇਲੇ ਅੰਦਰ ਵੜੇ ਸਿੰਘਾਂ ਤੇ ਝਰਨਾਹਟ ਛਾ ਗਿਆ ਤੇ ਹਰ ਇਕ ਦੇ ਨੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਵੈਰਾਗ ਦੇ ਹੰਝੂ ਗਿਰ ਰਹੇ ਹਨ । ਅੰਦਰ ਹੋ ਕੇ ਬੰਨੇ ਆਏ; ਦਰਵਾਜਾ ਫੇਰ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਸ: ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਭਾਈ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਝੱਬਰ ਜੀ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਆਪ ਜਥੇ

ਨੂੰ ਲਿਆਉ ਤੇ ਏਥੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀਆਂ ਦੇਹਾਂ 'ਤੇ ਪਹਿਰੇ ਆਦਿਕ ਦਾ ਬੰਦੋਬਸਤ ਕਰੋ । ਝੱਬਰ ਘੋੜਾ ਭਜਾ ਕੇ ਜਥੇ ਵਿਚ ਪੁੱਜਾ । ਏਧਰ ਜਥੇ ਦੀ ਸੁਣੋ । ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮੰਡੀ ਨਿਵਾਸੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਥੇ ਦੇ ਆਉਣ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਾ, ਤਾਂ ਇਹ ਲੋਕ ਲੱਗੇ ਕੋਠਿਆਂ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਜਥੇ ਵੱਲ ਵੇਖਣ ਕਿ ਦੇਖੀਏ, ਏਥੇ ਹੁਣ ਕੀ ਬਣਦਾ ਹੈ। ਜਥਾ ਵਿਰਕੈਤ ਦੇ ਸੂਰਬੀਰਾਂ ਦਾ ਹੈ ਤੇ ਅੱਗੇ ਗੋਰਾ ਫੌਜ ਭੀ ਤੋਪਾਂ ਬੀੜੀ ਖਲੋਤੀ ਹੈ। ਵੇਖੋ ਕੀ ਰੰਗ ਖਿਲਦਾ ਹੈ । ਥੋੜ੍ਹੇ ਚਿਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਖਬਰ ਪੁੱਜੀ ਕਿ ਜਥੇ ਨੇ ਚਾਬੀਆਂ ਲੈ ਲਈਆਂ ਹਨ ਤੇ ਏਧਰੋ ਭਾਈ ਉਤਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਜਥੇ ਲਈ ਪਾਣੀ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸੁਣਦੇ ਸਾਰ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਲੋਕੀ ਗਾਗਰਾਂ ਤੇ ਬਾਲਟੀਆਂ ਤੇ ਘੜੇ ਭਰ ਕੇ ਫੌਰਨ ਪਾਣੀ ਲੈ ਕੇ ਜਥੇ ਪਾਸ ਪੁੱਜੇ । ਮਿੰਟਾਂ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਜਥੇ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਪਿਆ ਦਿੱਤਾ ।

ਜਥੇ **ਨੂੰ ਡੋਲ ਮਿਲਿਆ**

ਇਹ ਜੋ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਫਤਹ ਜਥੇ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰ ਕੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਬਾਬਾ ਕੇਹਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪੱਟੀ ਵਾਲੇ, ਜੋ ਚੰਦਰਕੋਟ ਦੀ ਝਾਲ ਤੋਂ ਜਥੇ ਦੇ ਨਾਲ ਰਲੇ ਆਏ ਸੀ ਤੇ ਜਥੇ ਦਾ ਸਾਰਾ ਸੀਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਅੱਖੀਂ ਵੇਖਿਆ ਸੀ, ਚਾਬੀਆਂ ਦੀ ਫਤਹ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭਾਈ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਝੱਬਰ ਜਥੇ ਦਾਰ ਨੂੰ ਆਖਿਆ, ਲਉ ਜਥੇਦਾਰ ਜੀ ਵਿਰਕ। ਜਿਹੋ-ਜਿਹੇ ਬਹਾਦਰ ਸੁਣੀਂਦੇ ਸੀ, ਅੱਜ ਮੈਂ ਉਹੋ-ਜਿਹੇ ਅੱਖੀਂ ਵੇ ਖ ਲਏ ਹਨ । ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਜਥੇ ਨੂੰ ਲੜਕੀ ਦਾ ਸਾਕ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ । ਉਸੇ ਵਕਤ ਭਾਈ ਸਾਵਲ ਸਿਘ ਭਿੱਖੀ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਆਖ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਕਾਕਾ ਅਸੀਂ ਤੈਨੂੰ ਬੀਬੀ ਦਾ ਸਾਕ ਦਿੱਤਾ । ਇਹ ਬੀਬੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦੋਤਰੀ ਤੇ ਸ੍ਰ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਸਮੁੰਦਰੀ ਵਾਲੇ ਦੀ ਭਣੇਵੀਂ ਹੈ। ਚਾਰ ਮਹੀਂਨੇ ਬਾਅਦ ਇਸ ਦਾ ਅੰਨਦ ਹੋ ਗਿਆ । ਉਧਰੋਂ ਕੁਝ ਪ੍ਰੇਮੀ ਆਏ ਤੇ ਆਖਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਮੰਡੀ ਦੇ ਲੋਕੀਂ ਇਸ ਜਥੇ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ । ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਜਥਾ ਮੰਡੀ ਦੇ ਵਿੱਚੋਂ ਦੀ ਹੋ ਕੇ ਲੰਘੇ ।

ਜਥੇਦਾਰ ਨੇ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ 11 ਜਥੇ ਬਣਾ ਕੇ ਅੱਗੇ ਪਿੱਛੇ ਹੋ ਕੇ ਮੰਡੀ ਦੇ ਰਸਤੇ ਚੱਲਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ, ਜੋ ਜਥਾ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੋਇਆ ਸਟੇਸ਼ਨ ਥਾਣੇ ਮੰਡੀ ਵਾਲੀ ਸੜਕੇ ਹੋ ਕੇ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਪੁੱਜਾ । ਵੱਡੇ ਦਰਸ਼ਨੀ ਦਰਵਾਜੇ ਅੱਗੇ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਕੇ ਫਾਟਕ ਬੰਦ ਸੀ, ਹਟ ਕੇ ਤਲਾਬ ਦੇ ਕੰਢੇ 'ਤੇ ਵੱਡੀ ਬੇਰੀ ਹੇਠ ਡੇਰਾ ਲਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸੇ ਵਕਤ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਚੁਫੇਰੇ 200 ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਪਹਿਰਾ ਲਗਾ ਦਿੱਤਾ । ਅੱਜ ਦੂਜੀ ਰਾਤ ਫਿਰ ਜਥੇ ਦਾ ਲੰਗਰ ਮਸਤ ਹੀ ਰਿਹਾ ।

ਦੂਜਾ ਪਹਿਰਾ ਪਿੰਡ ਦੇ ਚੁਫੇਰੇ 300 ਅਕਾਲੀ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਲਗਾ ਦਿੱਤਾ, ਨਾ ਕੋਈ ਪਿੰਡ ਦੇ ਵਿੱਚੋਂ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਪੁੱਛੇ ਬੰਨੇ ਜਾਏ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਬਾਹਰੋਂ ਅੰਦਰ ਹੀ ਆਵੇ। ਪਹਿਰ ਕੁ ਰਾਤ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ, ਜੋ ਸਰਦਾਰ ਬਾਗ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਰਗੋਧੇ ਵਾਲੇ ਜਥਾ ਲੈ ਕੇ ਪੁੱਜ ਗਏ ਤੇ ਲੋਕੀਂ ਲੱਗੇ ਜਥੇ ਬਣ-ਬਣ ਕੇ ਆਉਣ, ਬਸ 8 ਪਹਿਰਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਇਕ ਲੱਖ ਦੇ ਕਰੀਬ ਸਿੰਘ ਇਕੱਤ੍ਰ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਬਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਖਾਸ-ਖਾਸ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ

ਪੰਥ ਨੂੰ ਤਾਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਖਬਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰੇ 'ਤੇ ਪੰਥ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ । ਉਤਰੱ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਤਾਰਾਂ ਅਈਆਂ ਕਿ ਬੇਅੰਤ ਸੰਗਤਾਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਹਨ । ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦਾ ਸਸਕਾਰ ਉਡੀਕ ਕੇ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਦੂਜੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਨਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪੁਰਾਣੀ ਅਬਾਦੀ ਵਿੱਚੋਂ ਜਾਂਦੇ ਹੋਏ ਕਾਤਲ ਕਈ ਘਰਾਂ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰ ਗਏ ਸੀ ।

ਕਤਲਆਮ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮਹੰਤ ਦੀ ਗ੍ਰਿ5ਤਾਰੀ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਗੋਰਾ ਫੌਜ ਤੋਂ ਡਰ ਕੇ ਲੋਕੀਂ ਘਰ ਸੁੰਨੇ ਛੱਡ ਕੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਹੰਤ ਦੇ ਪੱਖੀ ਸੇ, ਨਸ ਗਏ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਸੁੰਨੇ ਘਰਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਵਾਸਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਤੇ ਹੋਰ ਸਾਰਾ ਪਹਿਰੇ ਆਦਿਕ ਦਾ ਤੇ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸੇਵਾ ਭਾਈ ਕਰਤਾਰ ਸਿਘ ਝੱਬਰ ਨੂੰ ਨਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਜਥੇਦਾਰ ਮੁਕੱਰਰ ਕਰਕੇ ਸੌਂਪੀ ਹੋਈ ਸੀ, ਪਰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਆਦਿਕ ਦੀ ਰਾਖੀ ਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਮਕਾਨਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਜਿਸ ਕੀ ਲੋੜ ਪਵੇ, ਤਲਾਸ਼ੀਆਂ ਆਦਿਕ ਲੈਣ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਸ਼ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਸਮੁੰਦਰੀ ਤੇ ਭਾਈ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮਾਤਹਿਤ ਲਾਇਲਪੁਰ ਦੇ ਜਥੇ ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਲੰਗਰ ਆਦਿਕ ਦੀ ਸੇ ਵਾ ਭਾਈ ਜੋਧ ਸਿੰਘ ਐਮ਼ ਏ਼ ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਹੋਈ । ਇਹ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਸ਼ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਟਾਰੀ ਵਾਲੇ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਹੇਠ ਹੋਣ ਲੱਗੇ ।

ਲਾਟ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਨਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ ਆਉਣਾ

ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹ ਜਾਰਜ ਪੰਚਮ ਦਾ ਚਾਚਾ ਇਸ ਵੇਲੇ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਵਿਚ ਦੌਰਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ । **20-3-21** ਨੂੰ ਲਾਟ ਪੰਜਾਬ ਮਿਕਲੈਗਨ ਸਾਹਿਬ, ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਸੀ ਤੇ ਸ਼ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਜੀਠੀਆ ਭੀ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਸੀ । ਸ਼ ਬ਼ ਸ਼ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਨਾਲ **22-2-21** ਨੂੰ ਲਾਟ ਸਾਹਿਬ ਨਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ ਤਿੰਨ ਵਜੇ ਸਮੇਤ ਪੰਜਾਬ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਦੇ, ਕੁਝ ਕੌਂਸਲ ਦੇ ਸਿੱਖ ਮੈਂਬਰ ਭੀ ਨਾਲ ਸੀਗੇ। ਆਪ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਪੁੱਜੇ ਅਤੇ ਸ਼ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ, ਜੋਧ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਨਾਲ ਹੋ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਕਤਲਾਮ ਦੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਵਿਖਾਈਆਂ । ਇਹ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਆਸ-ਪਾਸੇ ਫਿਰ ਰਹੇ ਸੀ ਜੋ ਭਾਈ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਝੱਬਰ ਨੇ ਅੱਗੋਂ ਹੋ ਕੇ ਲਾਟ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਰੋਕ ਲੀਤਾ ਤੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਸਾਹਿਬ ਬਹਾਦਰ ਆਪ ਬੂਟ ਉਤਾਰੋਂ ਤੇ ਥੜ੍ਹੇ ਦੇ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹੋ ਤੇ ਦੇਖੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਦਿਹ ਵਿਚ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੋਲੀਆਂ ਲੱਗੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਆਪ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਚੱਲ ਕੇ ਵੇਖੋ, ਕਿਵੇਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਕਸਾਖਾਨਾ ਬੁਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ! ਲਾਟ ਸਾਹਿਬ ਫੌਰਨ ਬੂਟ ਉਤਾਰ ਕੇ ਥੜ੍ਹੇ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ । ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਤਾਬਿਆ ਇਸ ਵੇਲੇ ਭਾਈ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਰਾਗੀ ਸੀ । ਇਸ ਨੇ ਰੁਮਾਲ ਚੁੱਕ ਕੇ ਵਿਖਾ ਕੇ ਕਿ **9** ਗੋਲੀਆਂ ਲੱਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਭਾਈ ਜੀ ਦੇ ਨੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਛਮ-ਛਮ ਹੰਝੂ ਵਹਿ ਰਹੇ ਸਨ ।

ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਲਾਟ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਅੰਦਰ ਵੜ ਕੇ ਵੇਖਿਆ, ਲਹੂ-ਲੁਹਾਨ ਹੋਏ-ਹੋਏ ਤਾਂ ਇਸ ਵੇਲੇ ਲਾਟ

ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨੇਤਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਤਨੇ ਹੰਝੂ ਆਏ ਕਿ ਆਪ ਦਾ ਰੁਮਾਲ ਭਿੱਜ ਗਿਆ । ਉਧਰੱ ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਨੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਜਲ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਕਈ ਤਾਂ ਪ੍ਰੇਮੀ ਇਸ ਵੇਲੇ ਭੁੱਬਾਂ ਮਾਰ-ਮਾਰ ਕੇ ਉਚੀ-ਉਚੀ ਰੋਏ ਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਕਿੰਗ ਤੇ ਕਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਾਰਾ ਆਖਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ । ਕਿੰਗ ਤੇ ਕਰੀ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈਣ ਤੋਂ ਕਈ ਹਾਕਮ ਨਰਾਜ਼ ਹੋ ਗਏ । ਇਹ ਪਹਿਲੀ ਚਿਣਗ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਪੈਂਦੇ ਸਾਰ ਹੀ ਸਿੱਖਾਂ ਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਫੁੱਟ ਦੇ ਸ਼ੋਅਲੇ ਬਾਲਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ ।

ਲਾਟ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕਤਲਆਮ ਦਾ ਹਰ ਇਕ ਅਸਥਾਨ ਵਿਖਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ । ਜਦ ਸਾਰੇ ਥਾਂ ਵੇਖ ਕੇ ਮੁੜ ਕੇ ਲਾਟ ਸਾਹਿਬ ਸਟੇਸ਼ਨ ਦੇ ਪਲੇਟ ਫਾਰਮ 'ਤੇ ਆਹਿਆ, ਤਾਂ ਭਾਈ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਝੱਬਰ ਨੇ ਲਾਟ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਮਿਕਲੈਗਨ ਸਾਹਿਬ ਬਹਾਦਰ, ਆਪ ਨੇ ਬੜਾ ਅੱਛਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਆਪ ਨੂੰ ਸ਼ਾਬਾਸ਼ ਦੇਂਦਾ ਹਾਂ, ਪਰ ਲਾਟ ਸਾਹਿਬ ਬਹਾਦਰ ਸਾਡੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਬੇਗੁਨਾਹ ਬੱਕਰਿਆਂ ਵਾਂਗ ਕੋਹੇ ਗਏ । ਸਾਡਾ ਇਨਸਾਫ ਹੋਵੇ । ਕਾਤਲਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ-ਪੂਰੀ ਸਜ਼ਾ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ ਤੇ ਦੂਜਾ, ਸਾਨੂੰ ਕਦੇ ਕੋਈ ਆਖਦਾ ਹੈ ਕਿ **2000** ਨਾਂਗਾ-ਸਾਧ ਨਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਲੈਣ ਲਈ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਆਣ ਆਖਦਾ ਹੈ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਚੋਟੇ ਇੱਕਠੇ ਹੋ ਕੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ । ਸਾਹਿਬ ਬਹਾਦਰ ਆਪ ਅਮਨ ਦੇ ਰਾਖੇ ਹੋ । ਮੈਂ ਆਪ ਨੂੰ ਇਤਲਾਹ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਜੋ ਹੁਣ ਕੋਈ ਸਾਡੇ ਗਲ ਆ ਕੇ ਪਿਆ, ਤਾਂ ਅਸਾਂ ਹੁਣ ਬਹਿ ਕੇ ਮਾਰ ਨਹੀਂ ਖਾਣੀ । ਜੇ ਕੋਈ ਆਇਆ, ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਭੀ ਹੁਣ ਉਹੋ ਹੱਥ ਵਿਖਾਵਾਂਗੇ ਜੋ ਸਿੱਖ ਆਪਣੇ ਦੁਸ਼ਮਨਾਂ ਨੂੰ ਵਿਖਾਂਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ।

ਝੱਬਰ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਬਚਨ ਲਾਟ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਬੜੇ ਰੋਹ ਵਿਚ ਹੋ ਕੇ ਲਾਲ ਨੇਤਰ ਕਰ ਕੇ ਕੀਤੇ ਸੀ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਕੋਲ ਖਲੋਤਾ ਬੋਰਨ ਸਾਹਿਬ ਪੰਜਾਬ ਖੁਫੀਆ ਪੁਲਿਸ ਦਾ ਸੁਪ੍ਰੰਟੰਡੰ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਗੁੱਸੇ ਹੋ ਕੇ ਇਸ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਝੱਬਰ ਛੇਤੀ ਜਿਥੋਂ ਆਇਆ ਹੈ, ਉਥੇ ਕਾਲੇ-ਪਾਣੀ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਇੰਡੀਆ ਰਹਿਣ ਦੇ ਕਾਬਲ ਨਹੀਂ । ਲਾਟ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਗੱਡੀ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਸ੍ਰ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਜੀਠੀਏ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਆਪ ਜਥੇਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਮੇਰੀ ਵੱਲੋਂ ਭਰੋਸਾ ਦਿਉ ਕਿ ਆਪ ਦਾ ਇਨਸਾਫ ਜ਼ਰੂਰ ਹੋਵੇਗਾ, ਕੋਈ ਫ਼ਿਕਰ ਨ ਕਰੋ ਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀ ਹਿਫਾਜ਼ਤ ਵਾਸਤੇ **100** ਸਿੰਘ ਪਲਟਨ ਦਾ ਘੱਲ ਦੇਵਾਂਗੇ । ਲਾਹੌਰ ਪੁੱਜ ਕੇ ਲਾਟ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਨਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹਾਦਸੇ ਸਬੰਧੀ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ । ਇਸ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਨਾਲ ਬੜੀ ਹਮਦਰਦੀ ਜ਼ਾਹਰ ਕੀਤੀ ।

ਸ਼ਹੀਦਾਂ **ਦਾ ਸਸਕਾਰ**

23-2-21 ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ ਹੀ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਸਸਕਾਰ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ । ਆਰਜੀ ਤੋਰ 'ਤੇ ਇਕ ਫੱਟੀਆਂ ਦੀ ਡੋਲੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਤੇ ਜਿਥੇ-ਜਿਥੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਕਸਾਈ ਮਹੰਤ ਨੇ ਤੇਲ ਪਾ ਕੇ ਜਲਾਇਆ ਸੀ, ਉਥੋਂ-ਉਥੋਂ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਅੱਧ-ਭੁੱਜੇ ਟੋਟੇ ਕਿਤੇ ਸਿਰ, ਕਿਤੇ ਬਾਂਹ, ਕਿਤੇ ਲੱਤ । ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਸ੍ਰ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਟਾਰੀ

ਭਾਈ ਜਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪ੍ਰਦੇਸੀ ਉਪਦੇਸ਼ ਬੜੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਡੋਲੀ ਵਿਚ ਰੱਖੀ ਜਾਣ ਤੇ ਇਕ-ਇਕ ਡੋਲੀ ਨੂੰ ਕਈ ਸਿੰਘ ਉਠਾ ਕੇ ਅੰਗੀਠੇ 'ਤੇ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਨਾਲੋ-ਨਾਲ ਹੀ ਪੁਲਿਸ ਕੜੇ, ਕ੍ਰਿਪਾਨਾਂ ਸਫਾ-ਜੰਗ ਚੱਕਰ ਆਦਿਕ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਪਹਿਰ **4** ਵਜੇ ਭਾਈ ਜੋਧ ਸਿੰਘ ਜੀ ਐਮ਼ ਏ਼ ਨੇ ਅਰਦਾਸਾ ਸੋਧਿਆ ਤੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਲਾਬੂ ਲਾਇਆ ਗਿਆ । ਉਸ ਵੇਲੇ ਅੰਗੀਠੇ ਦੇ ਆਸੇ-ਪਾਸੇ ਖੜ੍ਹੋਤੇ ਪੰਥ ਦੇ ਜਥੇ ਨੇ ਗੁਰਮਤਾ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਕਿ ਅੱਜ ਤੋਂ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ, ਤਾਰੂ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਵਾਕਰ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਭੀ ਅਰਦਾਸੇ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਕੇ ਲੀਤਾ ਜਾਇਆ ਕਰੇ । ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਭਾਈ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਰਾਗੀ ਤੇ ਭੋਗ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋ ਭਾਈ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਝੱਬਰ ਨੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਕੇ ਇਕ ਦਿਲਖਿੱਚਵੀਂ ਤਕਰੀਰ ਕੀਤੀ ਤੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮਹੰਤ ਨਰਾਇਣ ਦਾਸ ਨੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਬਸੰਤੀ ਉਛਾੜ ਲਾਹ ਕੇ ਭਗਵੇਂ ਉਛਾੜ ਚੜ੍ਹਾ ਦਿੱਤੇ ਸੀ, ਸੋ ਅੱਜ ਮੈਂ ਇਹ ਖਾਲਸਾਈ ਨਿਸ਼ਾਨ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਭਗਵੇਂ ਉਛਾੜ ਉਤਾਰ ਕੇ ਖਾਲਸਾਈ ਝੰਡੇ ਚੜ੍ਹਾਏ ਜਾਣ । ਸੋ ਪਾਸ ਹੋਇਆ ਤੇ ਝੱਟਪਟ ਚਾੜ੍ਹੇ ਗਏ । **24-2-21** ਦੀ ਰਾਤੀ ਸੰਗਤ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬਾਹਰ ਜੋ ਲਹੂ ਸੀ, ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਧੋਤਾ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ।

ਪੱਟੀ **ਸਾਹਿਬ**

ਅਗਲੇ ਦਿਨ **24-2-21** ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਇਤਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਖਾਲੀ ਪਿਆ ਹੈ । ਦਰਵਾਜੇ ਕਈ ਬੰਦ ਹਨ ਤੇ ਕਈ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਹਨ ਤੇ ਕਈ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਕਈ ਮਕਾਨਾਂ ਵਿਚ ਡੇਰੇ ਭੀ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਹਨ । ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੈ ਪਰ ਰਾਤ ਨੂੰ ਸੰਤੋਖਦਾ ਕੋਈ ਨਹੀਂ । ਕਮੇਟੀ ਵਿੱਚੋਂ ਸ਼ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਸਮੁੰਦਰੀ, ਸ਼ ਨਰਾਇਣ ਸਿੰਘ ਬੈਰਿਸਟਰ ਪੱਟੀ ਸਾਹਿਬ ਗਏ ਹਰ ਇਕ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਫਹਰਿਸਤ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ । ਸਭ ਚੀਜ਼ ਇਕ ਜਥੇਦਾਰ ਭਾਈ ਮੂਲਾ ਸਿੰਘ ਜਨਮੀਆਂ। ਡਲੇ ਵਾਲੇ ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਕੀਤੀ ਤੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਰ ਵੱਲੋਂ ਏਥੇ ਲੰਗਰ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ । **21** ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ **24** ਤਕ ਨਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਬਸਤੀ ਦੇ ਆਸੇ-ਪਾਸੇ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਦਾ ਪਹਿਰਾ, ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦਾ ਪਹਿਰਾ, ਮਾਲ ਘੋੜੇ ਆਦਿਕ ਜੋ ਭੀ ਔਖੀ ਸੇਵਾ ਸੀ, ਆਪਣੇ ਜਥੇਦਾਰ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਸਾਡਾ ਜਥਾ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਸੱਚਾ ਸੌਦਾ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਤੇ ਭਾਈ ਲੱਖਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤਹਿਕੀਕਾਤ ਵਿਚ ਤਾੜ ਰੱਖਦੇ ਰਹੇ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਤਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਇਨਸਾਫ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੀ । ਚੂੰਕਿ **24** ਤਕ ਬਹੁਤ ਜਥੇ ਨਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ ਪੁੱਜ ਚੁੱਕੇ ਸੀ ਇਸ ਵਾਸਤੇ **24-2-21** ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ ਕਈ ਕੰਮਾਂ 'ਤੇ ਹੋਰ ਜਥੇ ਭੀ ਲਗਾਏ ਗਏ । **2** ਦਿਨ ਹਰਨਾਮ ਦਾਸ ਦੇ ਡੇਰੇ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਪੰਜਾਬ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਅਕਾਲੀ ਜਥਿਆਂ ਦੀ ਕਮੇਟੀ ਹੋਈ । ਇਸ ਵਿਚ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਝਬਾਲ ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਕਿ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪੰਥ ਦਾ ਮੁਖੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਚਿਰ ਏਥੇ ਪੰਥ ਦਾ ਪੱਕ਼ਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ , ਉਤਨਾ ਚਿਰ ਏਥੇ ਦਾ ਜਥੇਦਾਰ ਨਵੇਂ ਸੂਰਜ ਨਵਾਂ ਬਣਾਇਆ ਜਾਇਆ ਕਰੇ । ਮਤਲਬ ਕਿ ਝੱਬਰ ਇੱਕਲਾ ਜਥੇਦਾਰੀ ਨਾ ਕਰੇ । ਉਤਰੱ ਵਿਚ ਭਾਈ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭੁੱਚਰ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਜੇ ਆਪ ਨੇ ਏਥੋਂ ਦੀ ਜਥੇਦਾਰੀ ਲੈਣੀ ਸੀ, ਤਾਂ ਆਪ **20-2-21** ਸਵੇਰੇ ਪੁੱਜਦੇ ਨਹੀਂ ਤਾਂ **21-2-21** ਨੂੰ ਹੀ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੇ ! ਤੁਸੀਂ ਆਉਂਦੇ ਸਾਰ ਹੀ ਛੇੜਖਾਨੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ

ਹਨ। ਜ਼ਰਾ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੋ । ਚੁੱਪ ਹੋ ਗਈ ।

ਸਿੱਖਾਂ ਤੇ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਫੁੱਟ ਦੇ ਕਾਰਨ

ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਲੈਣ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਨਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਹਾਦਸੇ ਤਕ ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ੇ ਹੁੰਦੇ ਗਏ ਤੇ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਪੰਜਾਬ ਨੇ ਕੋਈ ਦਖਲ ਨਾ ਦਿੱਤਾ, ਤਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ਾਂ ਦਾ ਪਿਆਰ, ਜੋ 57 ਦੇ ਗਦਰ ਤੋਂ ਦਿਨ-ਬਦਿਨ ਵਧ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਜਿਆਦਾ ਪੱਕਾ ਹੋਣ ਦੀ ਆਸ ਲੱਗੀ । ਏਧਰ ਇਸ ਵੇਲੇ ਮੁਲਕ ਵਿਚ ਪੋਲੀਟੀਕਲ ਜੋਸ਼ ਵਧਦੇ ਵਿਚ ਭੀ ਪਿਆਰ ਦੇ ਵਧਣ ਦੀ ਆਸ ਲੱਗ ਪਈ ਪਰ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਲੱਗੀ ਦਿਨੋ-ਦਿਨ ਬੇਇਤਬਾਰੀ ਵਧਣ :-

(1) ਬਜ-ਬਜ ਘਾਟ 'ਤੇ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਸਿੱਖਾਂ 'ਤੇ ਗੋਲੀ ਚਲਾਈ ।

(2) ਘਰ ਆਏ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਉਡਵੈਰ ਦਾ ਜੇਹਲੀਂ ਪਾਉਣਾ 'ਤੇ ਫਾਂਸੀਆਂ ਦੇਣੀਆਂ ਤੇ ਸੈਂਕੜਿਆਂ ਨੂੰ ਕਾਲੇ ਪਾਣੀ ਘੱਲਣਾ ।

(3) ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ 'ਤੇ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਬਾਈਕਾਟ ਕਰਨਾ । ਇਸ ਵਿਚ ਹਾਕਮਾਂ ਦਾ ਹੱਥ ਸੀ ।

(4) ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਰਕਾਬ ਗੰਜ ਦੀ ਦੀਵਾਰ ਢਾਉਣੀ ।

(5) ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਚਾਨਣੀ ਦਿੱਲੀ ਦਰਬਾਰ 'ਤੇ ਲੈ ਜਾਣੀ ।

6 ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਕੌਂਸਲ ਵਿੱਚੋਂ ਸ਼ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕੱਢ ਕੇ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦਾ ਪ੍ਰੈਜੀਡੈਂਟ ਬਣਨਾ ।

(7) ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਸਰੋਵਰ ਦਾ ਪਾਣੀ ਬੰਦ ਕਰਨਾ ।

(8) ਕਿੰਗ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਮਹੰਤਾਂ ਨੂੰ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਚਿੱਠੀ ਦੇਣਾ ।

(9) ਨਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮਹੰਤ ਦਾ ਚਿੱਟੇ ਦਿਨ ਛਵ੍ਹੀਆਂ-ਗੰਡਾਸੇ ਬਣਵਾਉਣਾ ਤੇ ਮੁਕਾਮੀ ਹਾਕਮਾਂ ਦਾ ਵੇਖ ਕੇ ਨਾ ਰੋਕਣਾ ।

(10) ਨਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕਤਲਆਮ ਦੀ ਤਹਿਕੀਕਾਤ ਵਿਚ ਪੁਲਿਸ ਦਾ ਕਾਤਲਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡਣਾ

(11) ਪੰਜਾਬ ਕੌਂਸਲ ਵਿਚ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਤੀਜੇ ਹਿੱਸੇ ਦੀ ਮੰਗ ਵਾਸਤੇ ਸ਼ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਜੀਠੀਆ ਦਾ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਹੈਲੀ ਫੈਕਸ ਪਾਸ ਡੈਪੂਟੇਸ਼ਨ ਲੈ ਕੇ ਜਾਣਾ ਤੇ ਹੈਲੀ ਫੈਕਸ ਦਾ ਕੋਰਾ ਜਵਾਬ ਲੈ ਕੇ ਟੁਰਨ ਲੱਗੇ, ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਟਿਚਕਰ ਕਰਨੀ ਕਿ ਕਿਆ ਅਬ ਸਿੱਖ ਸਾਹਿਬ ਕਾਂਗਰਸ ਮੇਂ ਜਾ ਮਿਲੇਂਗੇ ?

ਸਿੱਖਾਂ **ਦੀਆਂ ਭੁੱਲਾਂ**

(1) ਜਦ ਲਾਟ ਸਾਹਿਬ ਨਨਕਾਣੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿਚ ਪੁੱਜਾ ਤਾਂ ਕਿੰਗ ਤੇ ਕਰੀ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਨਾਮ ਲੈ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਕਾਤਲ ਆਖਣਾ ।

(2) ਲਾਲਾ ਲਾਜਪਤ, ਗਾਂਧੀ ਤੇ ਸ਼ੌਕਤ ਅਲੀ ਦੀਆਂ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਵਿਖੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਕੇ ਜੋਸ਼ ਭਰੀਆਂ ਤਕਰੀਰਾਂ

ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਹੋਈਆਂ ।

(3) 150 ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਕਤਲਆਮ ।

ਇਸ ਦੇ ਪਿੱਛੋਂ ਦਿਨ-ਬਦਿਨ ਪਾਟਕ ਪਿਆ ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਜੇ ਤਕ ਸਮਝੌਤਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ । ਲਾਟ ਸਾਹਿਬ ਨੇ 2 ਸਿੱਖ ਲੀਗ ਵਾਲੇ, 2 ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਤੇ 2 ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਵੱਲੋਂ 8-3-21 ਨੂੰ 6ਸਿਘਾਂ ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਨਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ ਸਬੰਧੀ ਕਾਨਫਰੰਸ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਸੱਦਿਆ । 6-3-21 ਨੂੰ ਸੱਦਾ ਪੱਤਰ ਪੁੱਜਾ । ਏਧਰ 3 ਵਜੇ 6-3-21 ਨੂੰ ਨਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਗਰਮ ਧੜੇ ਦੇ ਰੋਹਬ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਨਾ-ਮਿਲਵਰਤਨ ਕਤਲਸਆਮ ਦੇ ਮੁੱਕਦਮੇ ਬਾਬਤ ਪਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ।

8-3-21 ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਲਾਟ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦ5ਤਰ ਵਿਚ ਕਾਨਫਰੰਸ ਹੋਈ । ਇਸ ਵਿਚ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਵੱਲੋਂ ਭਾਈ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭੁੱਚਰ, ਭਾਈ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਝੱਬਰ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ। ਲਾਟ ਸਾਹਿਬ ਵੱਲੋਂ ਮੀਨਾਰਡ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਖੁਫੀਆ ਪੁਲਿਸ ਦੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸੁਣਾਈਆਂ, ਜੈਸਾ ਕਿ ਨਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਇਰਦ-ਗਿਰਦ ਅਕਾਲੀ ਬਹੁਤ ਇਕੱਠੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਬਦਅਮਨੀ ਹੈ। ਜਥੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਲੋਕੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਫਾ ਜੰਗ ਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾਨਾਂ ਵੇਖ ਕੇ ਡਰਦੇ ਹਨ ਆਦਿਕ । ਸਭ ਝੂਠੀਆਂ ਨਿਕਲੀਆਂ । ਕਈਆਂ ਦੀ ਤਰਦੀਦ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਮਿਸਟਰ ਡਨਟ ਨੇ ਹੀ ਕੀਤੀ ।

ਆਪਸ ਵਿਚ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਕਾਪੀ ਲਿਖੀ ਗਈ ਜਿਸ ਦੀ ਨਕਲ ਸਿੱਖਾਂ ਮੰਗੀ ਪਰ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਦਾ ਇਕਰਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ।

ਨਾ-ਮਿਲਵਰਤਨ ਦੀ ਤਾਰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸਰ ਵਿਲੀਅਮ ਵਿਸਟਨ ਵਾਇਸ ਰਾਇ ਦਾ ਘੱਲਿਆ ਹੋਇਆ ਦਿੱਲੀਉਂ 9-3-21 ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਆਇਆ ਤੇ ਇਸ ਨੇ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਮੀਟਿੰਗ ਚੋਣਵੇਂ-ਚੋਣਵੇਂ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ 10-3-21 ਨੂੰ ਕੀਤੀ । ਇਸ ਮੀਟਿੰਗ ਵਿਚ ਪਾਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਹੁਣ ਅਕਾਲੀ ਲਹਿਰ ਨੂੰ ਘੰਟਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ-ਅੰਦਰ ਹੀ ਦਬਾਇਆ ਜਾਵੇ ।

10-3-21 ਨੂੰ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਾਲ ਲੀਲ੍ਹਾ, ਕਿਆਰਾ ਸਾਹਿਬ, ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਹੰਤ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਪਹਿਲੇ ਲਿਖ ਕੇ ਦੇ ਚੁੱਕੇ ਹੋਏ ਸੀ । ਭਾਈ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਝੱਬਰ ਤੇ ਭਾਈ ਲੱਖਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਨਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਲੈ ਕੇ ਪੰਜ-ਪੰਜ ਸੇਵਾਦਾਰ ਅਕਾਲੀ ਸਿੰਘ ਬਿਠਾ ਦਿੱਤੇ । 11-3-21 ਨੂੰ ਮਿਸਟਰ ਡਨਟ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੇ ਲੈਗਲੇ ਸਾਹਿਬ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਲਾਹੌਰ, ਲਾਹੌਰੋਂ ਸਪੈਸ਼ਲ ਗੱਡੀ 'ਤੇ 4 ਵਜੇ ਨਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ ਪੁੱਜੇ । 900 ਜਵਾਨ ਫੌਜ ਤੇ ਰਸਾਲੇ ਦਾ ਸਨਧ-ਸਬਧ ਤਿਆਰ ਕਰ ਕੇ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਵੱਲ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀਆਂ ਕਰਨ ਲਈ ਆਇਆ , ਤਾਂ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਭਾਈ ਉਤਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਾਰਖਾਨੇ ਵਾਲਾ ਮਿਲਿਆ । ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪਕੜਿਆ ਤੇ ਫੇਰ ਭਾਈ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਝੱਬਰ ਨੂੰ 6ਵਜੇ ਜਨਮ

ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਬੁਰਜ ਕੋਲ ਖਲੋਤੇ ਨੂੰ ਪਕੜ ਲੀਤਾ ਤੇ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਤੋਪਾਂ ਬੀੜ ਦਿੱਤੀਆਂ ।

ਝੱਬਰ **ਦਾ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼**

ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਝੱਬਰ ਜੀ ਨੂੰ ਹੱਥਕੜੀ ਵੱਜੀ, ਤਾਂ ਇਸ ਖੁਸ਼ੀ ਵਿਚ ਆਪ ਨੇ 4 ਮਿੰਟ ਤਕਰੀਰ ਕੀਤੀ ਤੇ ਸਾਰੇ ਹਾਕਮਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਮੁਖ਼ਾਤਬ ਕਰ ਕੇ ਆਖਿਆ, ''ਖਾਲਸਾ ਜੀ ਹੁਣ ਹਾਕਮਾਂ ਦੀ ਨੀਯਤ ਫਿਰੀ ਹੋਈ ਮਲੂਮ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਮਤੇ ਕਿਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਨਾ ਕਰ ਲੈਣ ! ਜੋ ਅਕਾਲੀ ਹੈ ਤਿਆਰ ਬਰ ਤਿਆਰ ਹੋ ਕੇ ਸਭ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਤੇ ਦਰਸ਼ਨੀ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਦੇ ਵਿਚ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਭਾਵੇਂ ਗੋਲੀਆਂ ਤੇ ਮਸ਼ੀਨ-ਗੰਨਾਂ ਅੱਗੇ ਉਡ ਜਾਉ ਪਰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ!''

ਸਰਦਾਰ **ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸ਼ਾਹਜਾਦੀ ਮਹਾਰਾਜਾ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਨਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ ਆਉਣਾ :-**

ਏਸੇ ਦਿਨ ਦੋ ਵਜੇ ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ ਮੋਟਰ 'ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਕੇ ਸਰਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਸ਼ਾਹਜਾਦੀ ਸਾਹਿਬ ਨਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ ਆਏ । ਭਾਈ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਝੱਬਰ ਨੇ ਨਾਲ ਹੋ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਥਾਂ ਵਿਖਾਏ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵਾਪਸ ਜਾ ਕੇ ਆਪਣਾ ਸਾਰਾ ਹਾਲ ਨਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ।

ਭਾਈ ਲੱਖਾ ਸਿਘ ਜੀ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਨਾ ਮਿਲਿਆ, ਤਾਂ ਰਾਤ ਨੂੰ 8 ਵਜੇ ਸ੍ਰ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਪ ਜਾ ਕੇ ਭਾਈ ਲੱਖਾ ਜੀ ਨੂੰ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਤੇ ਸਰਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਖਿਆ ਹੋਰ ਜਿੰਨੇ ਸਿੰਘ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ, ਆਪ ਹੁਕਮ ਕਰੋ, ਅਸੀਂ ਹਾਜ਼ਰ ਕਰ ਦੇਈਏ । ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਭਾਈ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਝੱਬਰ ਤੇ ਭਾਈ ਉਤਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਸਾਹਿਬ ਸਪੈਸ਼ਲ ਗੱਡੀ ਵਿਚ ਬਿਠਾ ਕੇ ਲਾਹੌਰ ਲੈ ਗਿਆ । ਲਾਹੌਰ ਸਟੇਸ਼ਨ 'ਤੇ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਤੇ ਝੱਬਰ ਜੀ ਦੀ ਨਿੱਕੀ ਜਿਹੀ ਝੜਪ ਹੋਈ । ਭਾਈ ਜੀ ਨੂੰ ਬੋਰਸਟਲ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ । ਏਸੇ ਦਿਨ ਲਾਹੌਰ ਸਾਧੂ ਰਾਮ ਦੀ ਧਰਮਸ਼ਾਲਾ 'ਤੇ ਅਕਾਲੀਆਂ ਕਬਜ਼ਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ । 11 ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਏਸੇ ਦਿਨ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਮਾਨਕ, ਜਿਥੇ ਭਾਈ ਲਾਹੌਰਾ ਸਿੰਘ ਠੇਨਰ ਵਾਲੇ ਨੇ 28-2-21 ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਏਥੋਂ 33 ਗ੍ਰਿ5ਤਾਰ ਕੀਤੇ ਤੇ 7 ਦੇ ਵਰੰਟ ਕੱਢ ਦਿੱਤੇ । ਏਸੇ ਦਿਨ ਹੀ ਝੱਬਰਾਂ ਤੋਂ 10 ਸਿੰਘ ਪਕੜੇ ਗਏ । ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭੁੱਚਰ, ਪਸ਼ੌਰ ਭਾਈ ਜੋਗਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਕੀਤੀ ਬੈਠਾ ਸੀ । ਇਹਨੂੰ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਝੱਬਰ ਜੀ ਦੀ ਗ੍ਰਿ5ਤਾਰੀ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਾ, ਤਾਂ ਇਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜਥੇ ਨੂੰ ਤਾਰ ਦਿੱਤੀ ਕਿ 1000 ਅਕਾਲੀ ਸਿੰਘ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਵੇ । ਮੈਂ ਆ ਰਿਹਾ ਹਾਂ । ਜਿਥੋਂ ਝੱਬਰ ਪਕੜਿਆ ਗਿਆ ਤੇ ਉਥੇ ਹੀ ਬਾਲ ਲੀਲ੍ਹਾ ਤੇ ਕਿਆਰੇ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਭੁੱਚਰ ਦੀ ਤਾਰ ਲਾਹੌਰ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੇ ਜ਼ਬਤ ਕਰ ਲੀਤੀ ਤੇ ਭੁੱਚਰ ਤੇ ਭੁੱਚਰ ਨੂੰ ਤਾਰ ਦਿੰਦੇ ਪਸ਼ੌਰ ਹੀ ਗ੍ਰਿ5ਤਾਰ ਕਰ ਲੀਤਾ ਜੋ ਥੋੜ੍ਹੇ ਦਿਨਾਂ ਪਿੱਛੋਂ ਕਸੂਰ ਹੋ ਕੇ ਲਾਹੌਰ ਬੋਰਸਟਲ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਹੀ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ।

ਸਾਡੇ ਜਥੇ ਨੇ ਪਾਸ ਕੀਤਾ, ਵੱਖਰਾ ਲੰਗਰ ਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ :-

ਨਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ ਸਾਕੇ ਦੀ ਖਬਰ ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਸਾਡੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਹੋਈ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਤਾਦਾਦ ਵਿਚ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਪਿੰਡ ਨਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ ਪੁੱਜੇ । ਪਿੰਡਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਕਣਕ ਤੇ ਆਟਾ ਲਿਆਂਦਾ ਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਰੁਪੀਯਾ ਭੀ ਲਿਆਂਦਾ । ਲੰਗਰ ਤੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਫੰਡ ਲਈ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦਿੱਤੀ । ਇਕ ਲੰਗਰ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਹੈ ਤੇ ਦੂਜਾ ਸਾਡੇ ਜਥੇ ਦਾ । ਤੰਬੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਾਮ ਚੋਤ੍ਰ ਵਾਲੇ ਮਹੰਤ ਤੇ ਸਰਗੋਧੇ ਵਾਲੇ ਮਹੰਤ ਦੇ ਮਕਾਨ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਕੇ ਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ।

ਅਕਾਲੀਆਂ **'ਤੇ ਮੁਕੱਦਮੇ** :-

ਏਸ ਵੇਲੇ **1000** ਤੋਂ ਵੱਧ ਅਕਾਲੀ ਪਕੜੇ ਗਏ ਤੇ ਅਲੱਗ-ਅਲੱਗ ਮੁਕੱਦਮੇ ਚਲਾਏ ਗਏ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਮਨਸ਼ਾ ਅਨੁਸਾਰ ਨਾ-ਮਿਲਵਰਤਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤੇ ਪੰਜ ਮਹੀਨੇ ਇਹ ਮੁਕੱਦਮੇ ਚਲਦੇ ਰਹੇ । ਭਾਈ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਝੱਬਰ 'ਤੇ ਚਾਰ ਮੁਕੱਦਮੇ ਸੀ। ਦੋ ਡਾਕੇ ਦੇ, ਚੰਦਰਕੋਟ ਵਾਲੀ ਸੰਦੂਕੜੀ ਦਾ ਤੇ ਪੱਟੀ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦਾ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸੱਤ-ਸੱਤ ਸਾਲ ਤੇ ਕਿਆਰਾ ਲੱਖਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ **2** ਸਾਲ, ਇਕ ਸਾਲ ਕਿਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਇਕ ਸਾਲ ਬਾਲ ਲੀਲ੍ਹਾ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਜੰਬਰ ਦੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਿਚ ਭਾਈ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਭੁੱਚਰ ਨੂੰ **7** ਸਾਲ ਕੈਦ ਹੋਈ ।

ਪ੍ਰਬੰਧਕ **ਕਮੇਟੀ** :-

ਭਾਈ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਝੱਬਰ ਤੇ ਭਾਈ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਭੁੱਚਰ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੁਧਾਰ ਵਿਚ ਰਈਸ ਪਾਰਟੀ ਭਾਵ ਚੀ**5** ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਦੇ ਰਈਸ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ । ਇਸ ਕਰਕੇ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਵਿਰੋਧਤਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਸੀ ਪਰ ਉਕਤ ਦੋ ਸੱਜਣਾਂ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰੀ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਪੋਲੀਟੀਕਲ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਇਹ ਮੌਕਿਆਂ ਤਾੜ ਕੇ ਮੈਦਾਨ ਸੁੰਨਾ ਵੇਖ , ਉਹ ਸਿੱਖ ਜਿਹੜੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੁਧਾਰ ਤੋਂ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਰੋਕਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਲਾਇਲ ਪਾਰਟੀ ਤੇ ਝਬਾਲ ਪਾਰਟੀ ਇਹ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਆਣ ਘੁਸੇ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਉਂਦੇ ਸਾਰ ਹੀ ਨਾ-ਮਿਲਵਰਤਨ ਦੀ ਸਕੀਮ ਜਾਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚੋਂ ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਸ੍ਹ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਟਾਰੀ ਵਾਲੇ ਤੇ ਭਾਈ ਜੋਧ ਸਿੰਘ ਐਮ੍ਹ ਏ੍ਹ ਹੋਰੀ ਚੁੱਪਚਾਪ ਪਿੱਛੇ ਹਟ ਗਏ; ਕੋਈ ਵਿਰੋਧਤਾ ਨਾ ਕੀਤੀ। ਉਧਰੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਸਰਦਾਰ ਮਹਿਤਾਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਰਕਾਰ ਨਾਲ ਤਅਲਕ ਤੋੜਕੇ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਆਣ ਹੋਏ । ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਨਾ-ਮਿਲਵਰਤਨੀ ਨਹੀਂ ਸਨ ਪਰ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਗਰਮ ਧੜੇ ਦਾ ਵਧਿਆ ਹੋਇਆ ਜੋਸ਼ ਵੇਖ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਗਏ । ਇ ਧੜੇ ਦਾ ਦਿਨੋ-ਦਿਨ ਅਸਰ ਵਧਦਾ ਵੇਖ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਸਗੋਂ ਵਿਗੜ ਗਈ । ਚੀਫ਼ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਤੇ ਫੌਜੀ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਡੈਪੂਟੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਕੌਂਸਲ ਦੇ ਸਿੱਖ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦਾ ਡੈਪੂਟੇਸ਼ਨ

ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਪਾਸ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਛੁਡਵਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਗਏ ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਕ ਨਾ ਮੰਨੀ । ਗਰਮ ਧੜੇ ਨੂੰ ਸਗੋਂ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲ ਗਿਆ । ਭਾਈ ਕਰਤਾਰ ਸਿਘ ਝੱਬਰ ਤੇ ਭਾਈ ਲੱਖਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਘੋਹ ਅਤੇ ਭਾਈ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਭੁੱਚਰ ਆਦਿਕ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੂੰ 6ਮਹੀਨੇ ਤੋਂ ਉਪਰ ਹੋ ਗਏ ਜੇਲ੍ਹ ਅੰਦਰ ਗਿਆਂ ਨੂੰ ਪਰ ਪਿੱਛੇ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਨਾ-ਮਿਲਵਰਤਨ ਸਕੀਮ ਦਾ ਖ਼ੂਬ ਬਜ਼ਾਰ ਗਰਮ ਹੋਇਆ । ਭਾਈ ਸਰਦੂਲ ਸਿੰਘ ਕਵੀਸ਼ਰ ਅਲਾਹਬਾਦ, ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਪਾਸ ਸਲਾਹ ਲੈਣ ਗਏ । ਉਥੋਂ ਆਣ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਹੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਪਾਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ 'ਤੇ ਜਬਰਨ ਕਬਜ਼ੇ ਨਹੀਂ ਕਰਨੇ ਤੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਉਤੇ ਕਾਲੇ ਰੁਮਾਲ ਪਾਉਣੇ ਦਾ ਮਤਾ ਪਾਸ ਹੋਇਆ

ਭਾਈ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਝੱਬਰ ਤੇ ਲੱਖਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਰਿਹਾਈ:-

ਇਕ ਦਿਨ ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬੋਰਸਟਲ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਝੱਬਰ ਚੂੰਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਆਪਸ ਵਿਚ ਪਿਆਰ ਸੀ, ਮਿਲਣ ਗਏ । ਸਾਰੇ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲੇ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਭਾਈ ਉਜਾਗਰ ਸਿੰਘ ਲਾਹੌਰ ਦਾ ਮਾਨਕ ਦੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਵਿਚ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ ਸੀ। ਇਸ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਜੀ ਨੂੰ ਨੰਬਰਦਾਰ ਸਰਕਾਰੀ ਮੁਕੱਦਮਿਆਂ ਦੇ ਝੂਠੇ ਹਨ ਦੇ ਨੁਕਤੇ ਦੱਸੇ । ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਕਿ ਸਾਰੇ ਮੁਕੱਦਮਿਆਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਇਤਰਾਜ਼ਾਂ ਦੇ ਨੋਟ ਲਿਖ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਕਲ੍ਹ 8 ਵਜੇਂ ਤਕ ਦੇ ਦਿਉ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਮੁਕੱਦਮਿਆਂ ਦਾ ਪੋਲ ਲਿਖ ਕੇ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ।

ਆਪ ਸ਼ਿਮਲੇ ਜਾ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਪਰ ਲਾਟ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕੁਝ ਉਤਰੱ ਨਾ ਦਿੱਤਾ । ਉਧਰ ਮਹੀਨੇ ਬਾਅਦ ਬੋਰਸਟਲ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਨਮੂਨੀਆਂ ਤੇ ਬੁਖਾਰ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ । ਝੱਬਰ ਜੀ ਭੀ ਬੀਮਾਰ ਹੋ ਗਏ । ਸਰਦਾਰ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬੀਮਾਰੀ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਆਪ ਸ਼ਿਮਲੇ ਤੋਂ ਲਾਹੌਰ ਆਏ ਤੇ ਬੋਰਸਟਲ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਆਣ ਕੇ ਭਾਈ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਝੱਬਰ ਨੂੰ ਮਿਲੇ । ਝੱਬਰ ਜੀ ਅਜੇ ਬੀਮਾਰ ਹੀ ਸਨ। ਆਪ ਭਾਈ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਤੇ ਆਖਣ ਲੱਗੇ, ''ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ, ਆਪ ਬੇਫਿਕਰ ਹੋ ਜਾਉ ! ਮੈਂ ਆਪ ਨੂੰ ਇਕ ਹਫ਼ਤੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ-ਪਹਿਲਾਂ ਜੇਲ੍ਹੋਂ ਕੱਢ ਲੈਣਾ ਹੈ ਤੇ ਜੇ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨੇ ਆਪਨੂੰ ਨਾ ਛੱਡਿਆ, ਤਾਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਮੈਂ ਤੇ ਬੱਸ ਸਾਰੇ ਵਾਇਸਰਾਇ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਕੌਂਸਲ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖ ਮੈਂਬਰ ਅਸਤੀਫੇ ਦੇ ਦੇਣਗੇ । ਸਰਕਾਰ ਐਸੀ ਤੰਗ ਹੋਵੇਗੀ ਜ਼ਰੂਰ ਆਪ ਨੂੰ ਛੱਡਣਾ ਪਏਗਾ ।'' ਇਹ ਗੱਲ 29-8-21 ਦੀ ਹੈ।

ਦੂਜਾ, ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਸਕੱਤਰੀ ਦੀ ਸੇਵਾ, ਇਸ ਵੇਲੇ ਸਰਦਾਰ ਮਹਿਤਾਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਕਰਦੇ ਸਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਰਨਲ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ 4000 ਅਕਾਲੀਆਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਮੈਂ ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਯੁੱਧ ਕਰ ਕੇ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਛੁਡਾ ਲਵਾਂਗਾ । ਆਪ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦੀ ਭਰਤੀ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਕੁਝ ਸਿੰਘ ਹੋਰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਦੌਰਾ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ । ਏਧਰ ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਸਰਦਾਰ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ 1-9-21

ਨੂੰ ਸ਼ਿਮਲੇ ਪੁੱਜੇ ਤੇ ਆਪ 2-9-21 ਨੂੰ ਵਾਇਸਰਾਇ ਨੂੰ ਕੋਠੀ ਜਾ ਕੇ ਮਿਲੇ ਅਤੇ ਗੱਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੌਂਸਲ ਦੀ ਮੈਂਬਰੀ ਦਾ ਅਸਤੀਫਾ ਵਾਇਸਰਾਇ ਦੇ ਅੱਗੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ। ਵਾਇਸਰਾਇ ਨੇ ਅਸਤੀਫੇ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਪੁੱਛੀ ਤਾਂ ਸਰਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ, ''ਭਾਈ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਝੱਬਰ ਤੇ ਹੋਰ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਬੇ ਗੁਨਾਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਜ਼ਾਵਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਬੜਾ ਭਾਈ ਜ਼ੁਲਮ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਲੂਮ ਹੈ ਭਾਈ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਝੱਬਰ ਨੇ ਕੋਈ ਡਾਕਾ ਨਹੀਂ ਮਾਰਿਆ। ਉਸ 'ਤੇ ਝੂਠੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਬਣਾ ਕੇ 18 ਸਾਲ ਕੱਦ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਆਪ ਹਿੰਦ ਮਾਲਕ ਹੋ, ਆਪ ਇਨਸਾਫ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਭਾਈ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਝੱਬਰ ਤੇ ਹੋਰ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿਉ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਐਸੀ ਬੇਨਿਨਸਾਫ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਮੈਂਬਰ, ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ , ਮੇਰਾ ਅਸਤੀਫ਼ਾ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।''

ਚੂੰਕਿ ਸਰਦਾਰ ਜੋਗਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਪਣੀ ਲਿਆਕਤ ਕਰਕੇ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਤਕ ਰਸੂਖ ਰੱਖਦੇ ਸਨ ਇਸ ਕਰਕੇ ਵਾਇਸਰਾਇ ਨੇ ਸਰਦਾਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਆਖਿਆ ਮੰਨ ਲੀਤਾ ਤੇ ਭਾਈ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਝੱਬਰ ਤੇ ਭਾਈ ਲੱਖਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਹੋਰ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦੇਣ ਲਈ ਲਾਟ ਪੰਜਾਬ ਮੈਕਲੇਗਨ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਟੈਲੀਫੂਨ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਬੁਲਾ ਕੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿਉ। ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਪੰਜਾਬ ਨੇ 8-9-21 ਨੂੰ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਦਾ ਐਲਾਨ ਤਾਂ ਕੀਤਾ ਪਰ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ 'ਤੇ ਛੱਡਣਾ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕੀਤਾ।

ਸਿਵਲ ਮਿਲਟਰੀ ਗਜ਼ਟ ਦਾ ਪਰਚਾ ਜਿਸ ਵਿਚ ਅਕਾਲੀਆਂ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਦਾ ਐਲਾਨ ਸੀ, ਵੇਖਦੇ ਸਾਰ 2 ਵਜੇ ਦਿਨ ਦੇ ਸਰਦਾਰ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਐਡੀਟਰ ਲਾਇਲ ਗਜ਼ਟ ਪਰਚਾ ਲੈ ਕੇ ਫੌਰਨ ਬੋਰਸਟਲ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚੇ ਤੇ ਝੱਬਰ ਜੀ ਨੂੰ ਆਣ ਕੇ ਮਿਲੇ ਤੇ ਰਿਹਾਈ ਦੀ ਖਬਰ ਸੁਣਾਈ। ਸ਼ਰਤਾਂ ਸੁਣਾ ਕੇ ਆਪ ਨੇ ਆਪਣੀ ਰਾਇ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਭਾਈ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਝੱਬਰ ਦੇ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਭੜਕਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸਖਤ ਖਿਲਾਫ ਸੀ ਤੇ ਛੱਡਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ ਤੇ ਪੰਥ ਭੀ ਚੁੱਪ ਵਟੀ ਬੈਠਾ ਹੈ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਇਸ ਮੌਕੇ ਨੂੰ ਹੱਥੋਂ ਜਾਣ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਅਗਲੇ ਭਲਕ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਇਕ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਦੇ ਹਾਦਸੇ ਦਾ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਝੱਬਰ ਜੀ ਨੂੰ ਪੁਲਿਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਪੇਸ਼ੀ 'ਤੇ ਲੈ ਗਈ। 9-9-21 ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਸਰਦਾਰ ਮਹਤਿਾਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਝੱਬਰ ਤੇ ਭਾਈ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਭੁੱਚਰ ਨੇ ਬੁਲਾ ਕੇ ਸਰਕਾਰੀ ਐਲਾਨ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੀ ਬਾਬਤ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਦਸਖਤ ਕਰੀਏ ਕਿ ਨਾ ? ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਹ ਦਾਹੜੀ ਕੱਖ ਅੜਾਇਆ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਆਪ ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ। ਮੈਂ 13-9-21 ਨੂੰ ਵਰਕਿੰਗ ਕਮੇਟੀ ਬੁਲਾਈ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਆਪ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਵਾਸਤੇ ਪਾਸ ਕਰਾ ਲਵਾਂਗਾ, ਤਾਂ ਦਸਖਤ ਕਰਨੇ, ਕਿਉਂਕਿ ਲਾਇਲਪੁਰ ਤੇ ਝਬਾਲੀਏ ਵਾਲੀ ਪਾਰਟੀ ਤੁਹਾਡੇ ਖਿਲਾਫ ਹੈ; ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੁਖਾਲਫਤ ਦਾ ਮੌਕਾ ਨਾ ਮਿਲੇ। ਏਸੇ ਦਿਨ ਪੇਸ਼ੀ ਭੁਗਤ ਕੇ ਭਾਈ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਭੁੱਚਰ ਰਾਤ ਨੂੰ ਬੋਰਸਟਲ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਵਾਪਸ ਆਏ। ਏਥੇ ਜੇਲ੍ਹ ਅਫਸਰਾਂ ਨੇ ਸ਼ਰਤਾਂ 'ਤੇ ਦਸਖਤ ਕਰ ਕੇ ਰਿਹਾ ਦੇਣ

ਵਾਸਤੇ ਦੋਹਾਂ ਸੱਜਣਾਂ ਨੂੰ ਆਖਿਆ । ਝੱਬਰ ਤੇ ਭੁੱਚਰ ਨੇ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ । 11-9-21 ਨੂੰ 10 ਵਜੇ ਸਰਦਾਰ ਸੇਵਾ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਦਸੌਂਦਾ ਸਿੰਘ ਵਕੀਲ ਲੁਧਿਆਣੇ ਵਾਲਾ ਦੋਨੋਂ ਸੱਜਣ ਬੋਰਸਟਲ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਪੁੱਜੇ ਤੇ ਝੱਬਰ ਤੇ ਭੁੱਚਰ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਦ5ਤਰ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਦਸਖ਼ਤ ਕਰਨ ਲਈ ਆਖਿਆ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਨਕਾਰ ਕੀਤਾ ਤੇ ਆਖਿਆ, ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਚਿਰ ਸਰਕਾਰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਪੰਥ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾ ਕਰ ਦੇਵੇ, ਅਸੀਂ ਬੰਨੇ ਨਹੀਂ ਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ । 4 ਘੰਟੇ ਬਹਿਸ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ, ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਸ੍ਰ ਦਸੌਂਦਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਾਬਤ ਕੀਤਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਗਵਰਨਮੈਂਟ ਨਾਲ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਬਿੱਲ ਦਾ ਭੀ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜੋ ਬੜੀ ਛੇਤੀ ਪਾਸ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਪੰਥ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਆ ਜਾਣਗੇ ਪਰ ਜੇ ਤੁਸੀ ਇਸ ਵੇਲੇ ਦਸਖ਼ਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰੋਗੇ, ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਅਸਰ ਇਹ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸਾਡੀ ਬੇਇਤਬਾਰੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ਤੇ ਬਿੱਲ ਭੀ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ । ਇਸ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ ਦੋ ਘਾਟੇ ਪੈਣਗੇ, ਇਕ ਤਾਂ ਇਹ ਕਿ ਅਸਾਂ ਜੋ ਬੜੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਾਲ ਤੁਹਾਡੀ ਰਿਹਾਈ ਕਰਾਈ ਹੈ, ਸ਼ਾਇਦ ਕੋਈ ਵਿਘਨ ਪੈ ਜਾਵੇ ਤੇ ਦੂਜਾ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਿੱਲ ਭੀ ਕੌਂਸਲ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੇਗਾ , ਸਾਡੀ ਇਹ ਹੋਈ-ਹੋਈ ਫਤਹਿ ਹੱਥੋਂ ਨਿਕਲ ਜਾਵੇਗੀ ਕਿਉਂਕਿ ਪੰਥ ਨੂੰ 6ਮਹੀਨੇ ਚੁੱਪ ਕੀਤਿਆਂ ਗੁਜ਼ਰ ਚੁੱਕੇ ਹਨ । ਇਸ ਦੇ ਉਤਰੱ ਵਿਚ ਝੱਬਰ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ, ''ਚੰਗਾ, ਆਪ ਦਾ ਆਖਿਆ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੈ ਪਰ ਸਰਦਾਰ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਐਡੀਟਰ ਲਾਇਲ ਗਜ਼ਟ ਤੇ ਸਰਦਾਰ ਮਹਿਤਾਬ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਜੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਵੋ।'' ਇਕ-ਦੋ ਸੱਜਣਾਂ ਨੇ ਸਾਡੀ ਬਿਪਤਾ ਵਿਚ ਇਮਦਾਦ ਕੀਤੀ ਹੈ; ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਾਇ ਲੈਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਵਕੀਲ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਉਤਰੱ ਵਿਚ ਆਖਿਆ ਕਿ ਇਸ ਵੇਲੇ ਸਰਦਾਰ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਮਹਿਤਾਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਾਹੌਰ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਜਹਾਂਗੀਰ ਦੇ ਮਕਬਰੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਕ ਗਾਰਡਨ ਪਾਰਟੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ; ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਉਣਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ । ਸਰਦਾਰ ਮਹਿਤਾਬ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਰਾਇ ਸਾਥੋਂ ਵੱਖਰੀ ਨਹੀਂ ਸਾਨੂੰ ਆਪ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਤੋਂ ਕੋਈ ਘਟ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ, ਤੁਸੀਂ ਜਿਆਦਾ ਦਲੀਲਾਂ ਵਿੱਚ ਨਾ ਪਾਉ । ਦਸਖ਼ਤ ਕਰੋ ਤੇ ਬੰਨੇ ਨਿਕਲੋ । ਝੱਬਰ ਤੇ ਭੁੱਚਰ ਨੇ ਦਸਖ਼ਤ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਤੇ 1 ਵਜੇ ਜੇਲ੍ਹੋਂ ਰਿਹਾਅ ਹੋਏ ।

ਜੇਲ੍ਹੋਂ ਨਿਕਲਦੇ ਸਾਰ ਹੀ ਨੇੜੇ ਹੀ ਸੈਂਟ੍ਰਲ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਮਹੰਤ ਨਰਾਇਣ ਦਾਸ ਤੇ ਨਨਕਾਣੇ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕਤਲਆਮ ਸਬੰਧੀ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲ ਰਿਹਾ ਸੀ । ਇਸ ਦੀ ਇਸ ਵੇਲੇ ਪੇਸ਼ੀ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ । ਉਸ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਗਏ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਨਾਂ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਨੂੰ ਅਜ਼ਾਦ ਹੋਏ ਵੇਖ ਕੇ ਏਥੇ ਬੈਠੀ ਸਾਧ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਰੰਗ ਜ਼ਰਦ ਹੋ ਗਏ । ਰਾਤ ਲਾਹੌਰ ਰਹਿ ਕੇ ਅਗਲੇ ਦਿਨ 12-9-21 ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਖ਼ਬਰ ਪੁੱਜੀ ਹੋਈ ਸੀ । 9 ਵਜੇ ਸਟੇਸ਼ਨ 'ਤੇ ਕੋਈ 20 ਹਜ਼ਾਰ ਦੇ ਕਰੀਬ ਸੰਗਤਾਂ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਕਾਲੀ ਲੀਡਰਾਂ ਨੂੰ ਲੈਣ ਆਈਆਂ । ਬੜਾ ਭਾਰੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਲੂਸ ਸ਼ਹਿਰ ਨਿਵਾਸੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਕੱਢਿਆ । ਇਕ ਵਜੇ ਇਹ ਜਲੂਸ ਅਕਾਲ ਤਖ਼ਤ 'ਤੇ ਪੁੱਜਾ । ਦੂਜਾ ਭਾਈ ਲੱਖਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਮੇਤ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਦੇ ਮੀਆਂ ਵਾਲੀ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਸੀ । ਇਹ ਭੀ ਉਥੋਂ ਰਿਹਾਅ ਹੋ ਕੇ ਆਏ ।

ਭਾਈ **ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਝੱਬਰ ਤੇ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਭੁੱਚਰ ਦੀ ਵਿਰੋਧਤਾ :-**

ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਖ਼ਿਆਲ ਦੇ ਸਿੱਖ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਇਹ ਜੇਲ੍ਹੋਂ ਬੰਨੇ ਨਿਕਲਣ ਖ਼ਾਸ ਕਰਕੇ ਲਾਇਲਪੁਰ ਪਾਰਟੀ ਤੇ ਝਬਾਲੀਏ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਨਿਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਲੂਸ ਕੱਢਣ ਤੋਂ ਭੀ ਰੋਕਿਆ ਤੇ ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਪੁੱਜੇ , ਝੱਬਰ ਜੀ ਨੇ ਸੰਗਤ ਦੇ ਆਖਣ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਕੇ ਲੈਕਚਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ, ਤਾਂ ਸਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਝਬਾਲੀਏ ਤੇ ਡਾਕਟਰ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵਿਰੋਧਤਾ ਕੀਤੀ । ਉਤਰੱ ਵਿਚ ਭਾਈ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਖਿਆ,"ਇਹ ਕਿਚਲੂ ਤੇ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਚਾਟੜੇ ਹਨ। ਇਹ ਸਿੱਖ ਹੁੰਦੇ, ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਪਿੱਛੇ ਸਾਡੇ ਵਾਕਰ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ੇ ਕਰਦੇ ! ਸਾਡੇ ਪਿੱਛੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਡੀ ਗੈਰ-ਹਾਜ਼ਰੀ ਤੋਂ ਫਾਇਦਾ ਉਠਾਇਆ ਹੈ। ਅਕਾਲੀਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੁਧਾਰ ਵੱਲੋਂ ਹਟਾ ਕੇ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਰਸਤੇ ਲਾ ਲੀਤਾ ਹੈ । ਸਾਡੀਆਂ ਤੇ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਹੁਣ ਗੱਲਾਂ ਹੋਣਗੀਆਂ । ਜਾਂ ਤਾਂ ਅੱਗੇ ਵਾਕਰ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚੋਂ ਬਿਸਤਰੇ ਗੋਲ ਕਰੋਗੇ ਅਤੇ ਜਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੁਧਾਰ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰੋਗੇ । ਕੁਝ ਮਿੰਟ ਤੂੰ-ਤੂੰ, ਮੈਂ ਮੈਂ ਹੋ ਕੇ ਚੁੱਪ ਹੋ ਗਈ । ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਨੇ ਝਬਾਲੀਆਂ ਤੇ ਡਾਕਟਰ ਨੂੰ ਚੁੱਪ ਕਰਾ ਦਿੱਤਾ ।